సాక్షి

[నాల్గవ సంపుటము.]

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

పిఠాపురము.

శ్రీ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల.

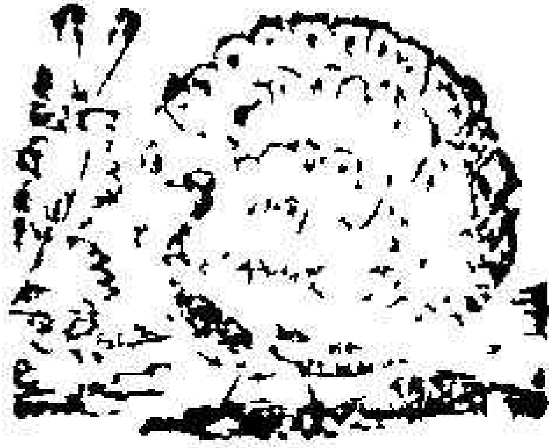
1923.

వెల రు 1—12—0.

First Edition

1000 copies.

...షయసూచిక.

1. ధనుర్దాసుని స్వార్థపరిత్యాగము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

నాయనలారా! మా సత్యపురగ్రామమున కెక్కఁడనుండియో కాని యొక హరిభక్తుఁడు వచ్చినాఁడు. అతఁడు శూద్రకులసంభవుఁడు. దాదాపుగా నేఁబదిసంవత్సరముల వయస్సున్నవాఁడు. హరినామస్మరణపరాయణుఁడు. శంఖచక్రాంకధారి. తులసీమాలావక్షస్కుఁడు. ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రాలంకృతుఁడు. ఏకవారాశనవ్రతుఁడు. దీర్ఘశ్మశ్రు[illegible]జటామండితుఁడు. అసితవర్ణుఁడు. రోమశశరీరుఁడు. కౌపీనమాత్రధారి. ఆ భాగవతవర్యుఁడు మా పద్మనాభస్వామియాలయములో నాలుగు [illegible] లనుండి వాసము చేయుచున్నాఁడు. వైష్ణవుల [illegible] సాదముతోఁ గాలక్షేపము చేయుచున్నాఁడు. తులసిపూసల [illegible] రంగనామ ముచ్చరించుచు నభయహస్తములు తలపయిఁ బెట్టుకొనుచు శ్రీపాదరేణువుఁ గన్నుల కంటించుకొనుచు దినము లీడ్చుచున్నాఁడు. పద్మనాభమూర్తిని సేవింపవచ్చిన స్త్రీలు పురుషులు నీ హరిభక్తుని జూడకుండఁ బోవుటలేదు. మాకాలాచార్యులుగా రాయనను జూచుటకు మూఁడునాల్గుమారులు వేంచేసి తనకు శ్రీభాష్యాదులయందును,

స్వరూపగ్రంథములందును గలపాండిత్య మాయనయొద్ద వెల్లడించెను. విశేష గ్రంథావలోకన మాయనకున్నట్లు కనఁబడదని కాలాచార్యుల యభిప్రాయము. కాలాచార్యుఁడు వట్టి ప్రపంచజ్ఞానశూన్యుఁడని యా హరిభక్తుని యభిప్రాయమేమో మనకుఁ దెలియదు. ఏదీ? లోపలియభిప్రాయము మోముపై నే విలక్షణవైఖరిగనో కనఁబడుట కవకాశము లేకుండ ఫాలమంతయు నూర్ధ్వపుండ్రమయ్యెను. పెద్ద జుంజురుకనుబొమ్మలయ్యెను. లోఁతుకన్నులయ్యెను. బొద్దుమీసములయ్యెను. దుబ్బుగడ్డమయ్యెను. కాలాచార్యులు తిరుగ నీయుదయమున హరిభక్తుని వీక్షించి "మాసాక్షిసంఘములో నొక్కయుపన్యాస మిచ్చెదరా?" యని యడిగెను. ఆయన యట్లొనర్చుట కంగీకరించెను. ఇదిగో యిప్పుడే రానయియున్నారు. ఆయనవచ్చునేమో యని నేనింక నేదియు నారంభింపకుండ నున్నాను. అదిగో వచ్చుచునేయున్నారు. లేచి హరిభక్తున కాతిథ్యమిండు. (సభ్యులట్లొనర్తురు) స్వామీ దయచేయుఁడు. మాసభ్యులతో మిమ్ము గూర్చి నాకుఁ దెలిసినయంశములేవో చెప్పియుంటిని. తాము తమకుఁ దోఁచినవిషయమునుగూర్చి యుపన్యసింపవచ్చును.

హరిదాసునియుపన్యాసము :—

శ్రీమతే రామానుజాయనమః. భాగవతోత్తములయిన దేవరవారంద ఱిక్కడ వేంచేసియుండుటచే నడియేనికి దేవరలతోఁ గొంత భగవద్గుణాను సంధానము—భాగవతగుణానుసంధానము చేయఁదగిన యవకాశము సిద్ధించినదని యీదీనుఁడు-దాసుఁడు-ఈనిర్భాగ్యుఁడు మనవిచేసికొనుచున్నాఁడు. అడియేని యవకతవకసంభాషణ మంతయు దేవరవారల తిరువుళ్ళములోనికిఁ దెచ్చి యీ యధమాధముని క్షమింతురని నమ్ముచున్నాను. ఈదాసుఁడంతటి పాపాత్ముఁడు ప్రపంచమున మఱి యొక్కఁడున్నాఁ డని దేవరవార లెంచఁదగదు. దక్షిణహిందూ

దేశమునన్నున్న సమస్తదివ్యదేశములను బాదచారినై సేవించితిని. ఒక్కొక్క దివ్యస్థలమునఁ గొన్నిమాసములుండి యచ్చటి విష్ణుభగవాను నారాధించి యచ్చటి భాగవతోత్తముల తిరువడిగళ్లను గొలిచి యచ్చటి సన్నిధ్ధరాళ్వారులను బూజించి పెరియతిరువడి చిరియతిరువడి తిరువడిగళ్ళకు మ్రొక్కి యచ్చటి దేవతాప్రసాదము కన్నులకద్దుకొని స్వీకరించి యాహరించి గాలక్షేపమును జేయుచుంటిని. ఇట్లు శ్రీజగన్నాథము మొదలుకొని శ్రీ నారనారాయణమువఱకుఁ దిరిగి భగవద్భాగవతోత్తములసేవఁ జేయుచుంటిని. ఇట్టిసేవవలన నడియేను తరించునని నమ్మియున్నాఁడు. అడియేని కదుష్ఠరాభ్యాసమయిన లేదు. అడియేని యన్నప్రాశనమేదో యెఱుంగని యఙ్ఞానమైయున్నది. ప్రపంచములో నెందఱో దుర్మార్గులున్నారని కొందఱుమహానుభావు లానతిచ్చిరి. కాని నాకొక్కదుర్మార్గుడైనఁ గానఁబడలేదు. అందఱు భాగవతోత్తములే! వారంద ఱడియేనికి గురువులే. వారి కడియేను శిష్యప్రశిష్యకోటిలోనివాఁడే. నేను జూచినవారందఱు నాకుఁ బ్రభువులే. వారంద ఱ కడియేను దాసానుదాసుఁడే! ప్రపంచము దుఃఖభూయిష్ఠ మనికొందఱు పండితు లానతిచ్చిరని వినియున్నాను. ప్రపంచమున నేనొక్కదుఃఖమయిన ననుభవింపలేను. ఒక్కదుఃఖమైన నేను జూచియుండలేదు. (ఆహాహా! ఎంతయుత్తముఁడవయ్యా! అని సభలో గేకలు) దేవరవారట్లు దీనుని మన్నింపఁదగదు. నే నధముఁడను. అధమాధమాధముఁడను. కాలమెంతకు జరుగకుండ నున్నదయ్యా యని కొందఱు పలుకుదురని నేను వినుచున్నాను. స్వామిసేవకై పూలఁగోసికొనుటలో—దులసీదళములు త్రుంపుటలోఁ—జందన మరుగఁదీయుటలో—నారాధనసమయమున జేగంట వాయించుటలో—శంఖమూదుటలో—గర్పూరపుటారతులు గన్నులకద్దుకొనుటలో—అహాహా—అనిన్నటి

కంటెను గజేంద్రాళ్వారుని రక్షించిన యాశొన్నవణ్ణాంశైదపెరుమాళ్లు వారి తిరుముఖమండలమును దెరపిలేకుండఁ దనివిలేకుండ ఱెప్పపాటైన లేకుండ వీక్షించుటలో నాతండ్రియుఁ దల్లియునైనఁ బెరుమాళ్లును బిరాట్టియు గర్భాలయములో శయనించియుండ, నీవల నిలువఁబడి పవళింపుసేవపదములను బాడుకొనుటలో—దేవాలయమునకు వేంచేసిన భాగవతోత్తముల తిరువడిగళ్ల నొక్కొక్కరివి తరువాత నొక్కరివి మెత్తగ నొత్తి కన్నులకద్దుకొని నడుముకట్టుకొని ముందునడచు వారినిండ్లయొద్ద దిగఁబెట్టుటలోఁ దిరిగి యాలయములోనికి వచ్చి ధ్వజస్తంభమునొద్ద భాగవతుల పాదధూళిచేఁ బవిత్రములగు ఱాలపై నాచ్ఛాదనము లేకుండ రంగ రంగ రంగా రంగ రంగ రంగా యని ప్రాకారము లదరున ట్లుచ్చైస్స్వరమున నరచుటలో నోభాగవతోత్తములారా! నాకీకాల మెంతమాత్రమును జాలకుండ నున్నదని మనవిచేసికొనుచున్నాను. అందువలన నసంతుష్టి నొందుచున్నానని యనుకొనకుఁడు. భక్తాగ్రగణ్యులారా! మనతండ్రియగు రంగడు చేసినదంతయు మనకు మేలే! చేయుచున్నదంతయు మనకు మేలే! చేయఁబోవున దంతయు మేలే! ఇచ్చినదంతయు సుఖమే. ఇచ్చుచున్నదంతయు సుఖమే. ఈయఁబోవున దంతయు సుఖమే. భాగవతోత్తము లందఱలోఁ బ్రపంచమున నున్న వస్తువులన్నింటిలో నారంగదేవుఁడు దివ్యమంగళవిగ్రహుఁడై మందహాససుందరవదనారవిందుఁడై మనకు దర్శనము కటాక్షించుచుండగాఁ బ్రపంచమునఁ గష్టమేది? నాకున్నవారు భక్తవరదుఁడైన యారంగఁడు. భాగవతోత్తములగు మీవంటివారు. వీరికంటె మఱియెవ్వరు లేరు. తల్లిలేదు. తండ్రిలేఁడు. సోదరుఁడులేఁడు. పెండ్లిలేదు. ఇల్లులేదు. యోగ్యతలేదు. ఏమియులేదు. ఎక్కడఁబుట్టితినో యెప్పుడు పుట్టితినో నే నెఱుఁగను. జరిగిపోయినదానినిగూర్చి చింత

రాఁదగినదానిని గూర్చి యోజనలేదు. అడియేని కాలయమునులో దొరకిన ప్రసాదము ముందుగా నతివృద్ధులగు రిక్తులకు గ్రుడ్డివాండ్రకుఁ గొంతఁబెట్టి—పుట్టలయొద్ద చీమలకుఁ గొంత విదిర్చి శిష్టాన్న మేమైననున్న యెడలఁ దిందును. లేనివాఁ డదియునులేదు. భక్తులారా! రంగనామముతోఁ గడుపు నిండించుకొన్న మనకు—రంగదర్శనమునఁ గన్నులు నిండించుకొన్న మనకు రంగసేవచే మనస్సు నిండించుకొన్నప్పు డాఁకలియగుట కేమియవకాశమున్నది? భాగవతోత్తములారా! ఏమియు నక్కఱలేదు. ఒక్కభాగవతోత్తముని జూచినయెడలఁ బంచభక్ష్యపరమాన్నములతోవలెఁ గడుపు గిట్టుననిండును. భాగవతోత్తములు చేరిన చోటులందెల్ల రంగఁ డుండితీఱినాఁడు. రంగఁడున్నచోటులందెల్ల భాగవతోత్తము లుండితీఱినారు. మీయీసంఘమున రంగదేవుఁ డుండుటఁ బట్టియే యిందఱు నాతల్లులు—ఇందఱు నాసోదరు లిచ్చట చేరినారు. ఇప్పుడు పెద్దపెద్దసంతలున్నవా! అక్కడ రంగఁ డుంటఁబట్టియే యందఱుభక్తు లచ్చటికిఁ జేరుచున్నారు. పెద్దపెద్ద కోర్టులున్నవా? అందఱు భాగవతోత్తము లటకేల వేంచేయుచున్నారు? అక్కడ రంగఁడుండుటఁబట్టియే! అంతకంటె వేఱుకారణము చెప్పుటకు సాధ్యమగునా? రంగనామస్మరణ మొనర్చుకొనుచు నెందఱో భక్తశిఖామణు లిప్పుడు కారాగృహములకుఁ బోవుచున్నారు—కాదా? వా రూ ర క పోవుచున్నారా! రంగఁడచ్చట నుంటచేతనే! అతనిని దర్శించుటకే పోవుచున్నారు. రంగ రంగ రంగా రంగ! ఇప్పుడు కొందఱు—కొందఱు భాగవతోత్తములు—చేరి స్వార్థపరిత్యాగమునుగూర్చి శాంతినిగూర్చి యుపన్యాసము లిచ్చుచుండగా నచ్చటచ్చటఁ జూచితిని. అడియేనికా యుపన్యాసము లానందమిచ్చినవి. ఈస్వార్థపరిత్యాగమును గూర్చియే శ్రీమద్రామానుజయోగిచరిత్రమున శ్రీమతే రామానుజాయనమః-

ఒక్కచిన్నకథయున్నది. అది రాన్యుఁడనుగాని కారణమున దానిని పెద్ద లవలన వింటిని. ఎట్లువింటినో యట్లు మనవిచేసికొందును. మనవిచేసికొ నుమని భక్తులయాజ్ఞయేనా ? (అభ్యంతరమేమి యని సభలోఁగేకలు)

భక్తవర్యులారా ! అదిగో శేషాంశసంభవుఁడైన శ్రీమద్రా మానుజయోగిపుంగవుఁడు. ఆహాహా ! ఎట్లున్నాఁడో చూడుఁడు !

ముద్దుమొగంబు కెంజిగురుమోవి దయారసమొల్కు పల్కులున్
నిద్దపుఁజూపులున్ బసిడినిగ్గులుదేరెడు మేనుతీరుగా
దిద్దినయూర్ధ్వపుండ్రమును దెల్లనిజన్నిదమున్ ద్రిదండముం
దద్దయునొప్పు చిన్నశిఖదాల్చిన మాయతిరాజు గొల్చెదన్.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః. భాగవతోత్తములారా ! భాష్య కారులవారిని దర్శించితిరా ! ఆహా ! ఆహా ! కావేరీపుణ్యనదీతీర్థమున స్నానమాడి యాయన వేంచేయుచున్నారు ! కూడ నెందఱో శిష్యులు ద్రావిడవేదమును బఠించుచున్నారు. చూడుఁడు. శిష్యులనఁగా సా మాన్యశిష్యులా ? దిగ్దంతులవంటి పండితులు శేషగుణసంపన్నులు దే వతాంతర మంత్రాంతర సాధనాంతర రోపాయంతరరహితులు అర్థపంచ కజ్ఞాననిధులు మహాభాగవతోత్తములు యోగాభ్యాసపరులు అట్టిశిష్యు లనడుమ నూటిగ గోపురమువలెనున్న యోగిశిఖామణి ఆహా ! యెందు లకో యాఁగిపోయినారు. ఆఁగి యాసందువంకఁ జూచుచున్నారేమి ? అదిగో ఆసందునుండి పెద్దవీథికి వచ్చువారెవరో యెఱుఁగుదురా ? ఆయ నయే ధనుర్దాసుఁడు బహుబలాఢ్యుఁడు కొలఁదిగొప్ప ధనముకలవాఁడు. సంసారసుఖాతిలోలుఁడు. భార్యాదాసుఁడు. అదిగో చూడుఁడు. బా రెడుకంబె నెక్కువ పై కెక్కని బాలార్కునికాంతిచే భార్యమోమువాడి పోవునేమో యని యామెకు ఛత్రసేవయొనర్చుచు, గాలిలోని పరాగ రేణువు లామెయాకర్ణాంత దీర్ఘనేత్రములలోఁ బడునేమో యని యా

మెఱు వింజామర సేవసేయుచుఁ బదచలనమువలన బడలి తూలిపోవునే మో యని యామెకుఁ జేయూఁత సేవఁజేయుచు నామెను విహారార్థము ద్యానవనమున కెట్లు తీసికొనిపోవుచున్నాఁడో! ఆమె పద్మినీజాతి స్త్రీల లోనిదఁట. నాకాగొడవయేమియుఁ దెలియదు. మనుష్యులలో నాకు హరిదాసజాతితప్ప మఱియొక్కజాతి గోచరింపలేదు. ఆమె మహాసుంద రియట. నానుట్టునకుఁ దిరుచూర్ణపు బుఱ్ఱకున్న సౌందర్య మామె మోములోఁ గానఁబడదు. నిర్భాగ్యుఁడైన యడియేని యభిప్రాయ మెందులకు? భాష్యకారులవా రాధనుర్దాసునివంక నెంతకరుణముగఁ జూచుచున్నారో! మోహపాశాబద్ధుఁడై రాగలంపటుఁడై గ్రామ్యసు ఖేచ్ఛాపరతుఁడై తరుణీదాసానుదాసుఁడై, యామెభర్త యెట్లు భ్రష్టుఁ డై పోవుచున్నాఁడో యను హృదయఖేద మారామానుజయోగి నేత్ర కమలములం దెట్లు విస్పష్టమగుచున్నదో! భర్త్రసేవచేయవలసినది పర మేశ్వరునకా భార్యకా? చామరకైంకర్య మొనర్పవలసినది చక్రపాణి కా? సతీమణికా? తరించుటకై దర్శన మొనర్పవలసినది దైవముఖమా తరుణీపృష్ఠమా? ఉదారపురుషుఁడు నిష్కళంకచిత్తుఁడు నైన ధనుర్దా సుఁ డీదార సౌందర్యకారణమునఁ దత్త్వజ్ఞానాభావుఁడై దర్శనీయమైన వస్తువును దర్శింపక సేవింపఁదగినమూర్తిని సేవింపక పతితుఁడై పాడై పోవుచున్నాఁడే యనుదుఃఖము కరుణాసముద్రుఁడైన యాలక్ష్మణయోగి శిఖామణి కనుగొలుకుల మౌక్తికమణి స్వరూపమున నూరు కోహినూ రుల కాంతితో నెట్లు మెఱసిపోవుచున్నదో చూడుఁడు. ఆహాహా! లలి తలలితమై సుకుమార సుకుమారమై కోమల కోమలమైన యాదయా స్వరూపుని చిత్తముముందు శిరీషకుసుమము శిలాప్రాయ మనఁదగినది కదా! పరకష్టలేశచ్ఛాయనైన నామహాత్ముఁ డోర్వలేఁడుకదా! ప్రపం చకష్టము లన్నిఁటిలో భగవచ్చింతాశూన్యతకంటెఁ గష్టమున్నదా?

తినుట కొక్కకబళమైన లేకుండుట కష్టముకాదు. కట్టుకొనుట కొక్క చింకిపేలికయైన లేకుండుట కష్టముకాదు. తలఁదాచుకొనుటకు రవంత తావైన లేకుండుట కష్టముగాదు. సతీసుత బలత్కారమృతియైనఁ గష్టముకాదు. అన్నికష్టములలో మహాకష్టము ప్రపంచలాంపట్యము. స్వకీయోత్తరగతి భ్రష్టతకు సంపూర్ణముగ సిద్ధపడి బరతారణమునకై పాటుపడిన స్వార్థపరిత్యాగి సార్వభౌముఁడగు రామానుజుల హృదయములోని దయారస మెంతలోఁతు గలదియో చెప్పసాధ్యమగునా? మూఁడు 'ఎవరెస్టు' పర్వతములైన దానిలో సూక్ష్మముగ సునాయాసముగఁ గబురైనలేకుండ మునిఁగిపోవునే! ఆహాహా! భాగవతవర్యులారా! అటు చూచుచున్నారా! రామానుజులు తనదారి వదలి ప్రక్కబారుగ ధనుర్దాసున కెదురుగఁ బోవుచున్నాఁడే! ఆహాహా! కాంచినుండి తిరుపతి నుండి శ్రీపెరంబుదూరునుండి కాశీక్షేత్రమునుండి కుండలాలపండితులు శిష్యత్వమునకై, సేవకై రామానుజసన్నిధికిఁ, గృతాంజలులై వచ్చుచుండగ, నామహనీయుఁడు పాదచారియై పరితాప పరీవృత వదనపద్ముఁడై బాష్పపరిచ్ఛన్ననేత్రపుండరీకుఁడై యొక్క భవపంక నిర్మగ్నమలీమసమానసునియొద్దకు—భార్యాకింకరాధమునియొద్దకు-అతనినిఁ దరింపఁజేయుటకుఁ బోవుచున్నాఁడే! సముద్రమునఁబడి మునిఁగిపోవుచున్న మానిసిని బ్రతికించుటకై యబ్ధి కష్టపడిన యీతకాఁడు దయాళుఁడు కాఁడు. కాలి దిగఁగూలిపోవుచున్న యింటిలో నేమూలనో మ్రగ్గిపోవుచున్న ముసలియాఁడుదానిని బ్రతికించుటకై మంటలలోదుమికిన సాహసికుఁడు దయాళుఁడు కాఁడు. తుచ్ఛసుఖపరంపరాభిరతుఁడై కాంతాకనకాదేవతావిగ్రహారాధన తత్పరుఁడై యింద్రియలోలుఁడై, శుద్ధచపలుఁడై, నాస్తికమార్గావలంబుఁడై పాడైపోవుచున్న మనుజునిమనములోని కాకర్షించి ప్రపంచసుఖవిరక్తి కలుగఁజేసి దైవపాదపద్మములఁ

బడనైచి యధఃపతనమగుచున్న యాత్మ కూర్ధ్వగతినిచ్చి తరింపఁజేయు నాతఁ డాహా యెంతదయాళుఁడో చెప్ప నలవియగునా ? ఆహా! రామానుజు లాధనుర్దాసుని బుజముపైఁ జేయివైచినారే! పద్మనేత్రపూజాభాగధేయమైన తనహస్తమును సంతత సతీపరీరంభ సంరంభసముజ్జృంభమైన యాతని బాహువునందు——కాంతాకుచకుంకుమకస్తూరీపరిమళభరితమైన యాతనిబాహువునందు నిస్సంశయముగా నామహాత్మ లుంచినారే! కొక్కోకమువిూఁద రామకోటిపత్రి ముంచినయెడలఁ గళాశాస్త్రమునకే కాంతికాని తారకనామమున కేమయిన డాగున్నదా? సాలగ్రామము రూపాయలగోతములోఁ బడినయెడల రూపాయలసంచి విలువయే హెచ్చినది కాని సాలగ్రామపువిలువ తగ్గలేదే. “నాయనా ధనుర్దాసా ! పరమసుకుమారమై పద్మినీజాతిసంభవమై బహుసుందరస్వరూపిణియైన నీభార్య నీకు మహానందమిచ్చుటచేత నేకదా నీవామె కింతవశుఁడవై ప్రపంచ సుఖైకతత్పరుఁడవై పామరత్వమునఁ బ్రాకులాడుచున్నావు ?” అని రామానుజు లాతనినిఁ బ్రశ్నించిరి. “ఔను ! మహాత్మా! ఆమెస్వరూపసౌందర్యము——ఆమెఛాయాసౌందర్యము-ఆమెవదనసౌందర్యము-అన్నిటినిమించిన యామెనేత్రసౌందర్యము-నన్నామెకుఁ బాదాక్రాంతునిగఁ జేసినవి. నాబ్రదుకు నాసుఖము నాసర్వస్వ మామె యాకర్ణాంత విశాలనేత్రాంచలమున నున్నవి” యని ధనుర్దాసుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. “నాయనా ! ధనుర్దాసా ! నీయిల్లాలి యక్షిసౌందర్యముకంటె, సహస్రగుణాధిక సౌందర్యసమన్వితములగు కన్నులను నేను నీకుఁ గానఁబఱచినయెడల నీవు వీనియందు గొంతవైముఖ్యమును వహించియుండఁగలవా?” యని సన్న్యాసి సంసారిని సతిమెదుట సందేహశూన్యముగఁ బ్రశ్నించెను. “స్వామీ ! అభ్యంతరమేమి ?” యని ధనుర్దాసుఁడు పలికెను. అటుపైని నావెంటరమ్మని యాతనిభుజము

మీఁదఁ దనచేయి నుంచియే శ్రీరంగేశ్వరునియాలయములోని కాతనిఁ గొనిపోయెను. శిష్యులు రామానుజమఠమున కేగిరి. భాగవతోత్తములారా! అదిగో రంగఁడు. మనకావేరిరంగఁడు. మనకస్తూరిరంగఁడు. తలపైఁ దులసి, యధరమున నలౌకికతేజస్వంతమైన మందహాసము, మెడను గౌస్తుభము వక్షమున శ్రీదేవి పిరాట్టికటిని బీతాంబరము పాదసన్నిధిని భూనీళాదేవులు, ఆహా! ఒత్తిగిలి శేషశయనమునఁ బండుకొనిన యాజగదాధారుని-యాసౌందర్యరాశిని, భాగవతోత్తములారా! కన్నులారఁ జూచితిరా!

"కుడతిశై ముడివై త్తుక్కుణతిశై పాదనీట్టి
వడతిశై పిన్‌బుకాట్టి తెన్‌తిశై యిలంగోనోక్కి
క్కడల్ నిరక్కడవుళెంద యిలుమాకం
దుడలెన క్కురుకుమాలా వెన్‌సేయ్‌గే నులగత్తీరే"

అని తొండరడిప్పొడియాళ్వారు పాయించిరిగాదా! శ్రీరంగేశ్వర తిరువడిగళే శరణం. ఎంబెరుమానార్ తిరువడిగళే శరణం. అళహ్‌హై మనవాళ్ నయనార్ తిరువడిగళే శరణం. (అని లెంపలు వైచుకొనుచున్నాఁడు.) అదిగో లక్ష్మణయోగిశిఖామణి! ధనుర్దాసునికన్నులు కడుగుకొమ్మని తన కమండలువులోని పవిత్రోదకము నాతనిచేతిలోఁ బోసినాఁడు. కన్నులఁ గడఁగికొని ధనుర్దాసుఁడు శ్రీరంగమూర్తి కన్నులవంకఁ జూచుచున్నాఁడు. ఒక్కత్రుటికాలము చూచి శరీరము ప్పొంగఁ బులకలెత్తఁ గంపింపఁ బంచప్రాణములు గొంతుముడిలో స్తంభింప రంగరంగరంగా యని గర్భాలయ మదరుసట్లు గట్టిగఁ గేకవైచి యాధనుర్దాసుఁడు రామానుజులబాహువులందు నిశ్చేతనుఁడయి పడిపోయెను. కమండలూదకమును గొంత యాతనిపైఁజల్లి రామానుజు లాతని నీవలికి మెల్లఁగ దెచ్చినారు. ధనుర్దాసుఁడు కన్నులఁ దెఱచి

చూడగా రామానుజులు రవంతదూరములో నున్నారు. పైటచెఱఁగు చే భార్య యాతనికి విసరుచుఁ బ్రక్కనేయుండెను. "ఓ! ఆవలికిఁ బో! నీవు నాకక్కఱలేదు" అని భార్యను గద్దించి "గురూత్తమా! యోగిశిఖామణీ! నాకిప్పుడే సన్యాసమిప్పించుఁడు. నేనిఁక బ్రపంచసౌ ఖ్యలంపటుఁడనయి యుండఁజాలను" అని వలవల నాభాగవతోత్తముఁ డేడ్చుచున్నాఁడు. చూచితిరా! భాగవతోత్తములారా! దేవుని కళా లేశమయినఁ గాంచినవానికి దిక్కుమాలిన ప్రపంచసంబంధము కావల యునా? రామానుజుఁ డాయన కాశ్రమ మిప్పించుట కిష్టపడక వారి నింటికిఁ బంపివైచి తాము తమమఠమునకు వేంచేసిరి. ఇట్లనుదినము రామానుజులు కావేరీస్నానమొనర్చి పండితశిష్యులను వెంటఁబెట్టుకొని ధనుర్దాసుని యింటిప్రక్కనుండి పోవుచు నాతని బిలిచి యాతనిభుజము పైఁ జేయివైచి శ్రీరంగేశ్వరుని యాలయములోనికిఁ దీసికొని పోవు చుండెడివారు. యతిరాజశేఖరులగు రామానుజులు స్నానాంతరము గూడ నిట్టు లబ్రాహ్మణుఁడగు ధనుర్దాసుని స్పృశించుట రామానుజ శిష్యులలోని బ్రాహ్మణపండితుల కందఱకుఁ గడుదుస్సహముగా నుండె ను. పండితులలో గుసగుస లారంభములయినవి. వెక్కిరింపులు విజృం భించినవి. సూదుమాటలు తలసూపినవి. పలుచపలుచగఁ దిట్లు ప్రబలి నవి. ఇతఁడు బ్రాహ్మణాచారశూన్యుఁడని కొందఱు కాషాయదండము ల గౌరవమయిన నిలువఁబెట్టనక్కఱలేదా యని కొందఱు లోకమ ర్యాదనుగూడఁ దగులఁబెట్టుచున్నాఁడని కొందఱు—ఇతఁడు వర్ణసాం కర్యమునకు మతధ్వంసమున కవతరించిన కలిపురుషుఁడని కొందఱు— మొదట గోడచాటున—తరువాత రామానుజుల మొగముచాటున న నుకొని యనుకొని తుదకుఁ దెగించి రామానుజులసన్నిధినే విసుఁగుదల మాటలతో విధేయతారహితప్రవర్తనములతో నధిక్షేపణములతో,

బహిరంగనిందలతో నందఱుకూడఁ దమ యంతరంగములందలి యాస
హ్యతను వెల్లడించిరి. ఆహాహా! ఎట్టియుత్తమునికైనను సమకాలికుల
వలన నిందలు తప్పవుకదా! రామానుజులు వారి నిందావాక్యములను
మందహాసవదనముతో విని యూరకుండెను గాని మామూలుచర్యమా
త్రము మానలేదు. శిష్యులందఱు స్నానార్థమై పోయినప్పుడు గడచిన
రాత్రి మఠములో నాఱవైచిన వారి మడిబట్టల నన్నిఁటికొసలు చింపు
మని రామానుజులవా రొక నమ్మకమైనవాని కాజ్ఞాపింపగా వాఁడట్లు
చేసెను. స్నానముచేసి వచ్చి శిష్యులు తమతమ మడివస్త్రములను దీ
సికొనఁబోవుచు "అడడా! అడడా! ఇదెన్న! ఇదెన్న! అద్భుతమా
యిరికె. ఇంగెతప్పరవన్‌యూరు? నల్లతుణ్ణియెల్లభ్రష్టమాయిపోచి" యని
కేకలువైచుచుఁ గీరుగారనుచుఁ గీసరబాసరమనుచు ధూత్కరించుచుఁ, జీ
కొట్టుచు-ఉన్‌ముర్దాడ్! ఉస్‌చోర్ అని యొకరినొకరు తిట్టుకొనుచుఁగలి
యఁబడి కొట్టుకొనిరి. రామానుజులాసందడి యేమని యడుగ వారం
దఱార్ద్రవస్త్రధరులై గురుసన్నిధికి వచ్చి మఠమునజరిగిన చౌర్యమును
గూర్చి మనవిఁజేసికొనిరి. రామానుజులు మందహాసమొనర్చి యూర
కుండెను. పదిదినములు దాఁటినపిమ్మట నొకరాత్రి తనకు విశ్వాసపా
త్రములగు నిద్దఱుశిష్యులను బిలిచి ధనుర్దాసు నింటికిఁబోయి యాతని
భార్య యొడలిమీఁది యాభరణములఁ దెండని రామానుజులు వారి
కాజ్ఞాపించిరి. వారట్లాహరిభక్తు నింటికిఁబోయిరి. భార్యాభర్తలు
వేఱువేఱుశయ్యలపైఁ బండుకొనియుండిరి. దొంగలు రాగనే ధనుర్దా
సునకు మెలఁకువకలిగెను. కాని కన్నులఱమూసికొని లోలోన రంగ
నామస్మరణ మొనర్చుకొనుచుండెను. దొంగలు ధనుర్దాసుని భార్య
యొద్దకు వచ్చి నిలువఁబడిరి. ఆమె యొత్తిగిలి పండుకొనియుండెను.
ఒకచెవిదుద్దును ఒకచేతికట్టు వంకియు నొక ముంజేతిగాజులును నొకకాలి

నూపురమును దస్కరించిరి. ఇవి తీసికొనుచుండగనే యామెకు మెలఁకువవచ్చెను గాని కదలకుండ యామె పండుకొనియుండెను. ఒకపార్శ్వమున నున్న వస్తువులన్నియు వారు తీసికొనినపిమ్మట నామె రెండవ వైపున కొత్తిగిల్లెను. ఆమెకు మెలఁకువకలిగినది కదాయని జడిసి శిష్యులు పాఱిపోయిరి. తెల్లవారుచుండగనే ధనుర్దాసుఁడు భార్యను వెంటఁబెట్టుకొని రామానుజమఠమునకువచ్చి స్వామీ "ఈమెవలన మహాభాగవతాపచారము కలిగినది. ఈమెను మీరు శిక్షింపవలయును. నాకు సన్న్యాసమును గటాక్షింపుమని యెంతప్రార్థించినను మీకు దయరాలేదు. ఇప్పుడైన దయయుంచి దాని ననుగ్రహింపవలయును." అని తాను రామానుజులకాళులకు మ్రొక్కి భార్యచే మ్రొక్కించెను. ఈయల్లరి యేమియోయని శిష్యులంద అచటకు వేంచేసిరి. అంత రామానుజులు 'పతీమణీ మాఅమ్మా! నీవలనఁగలిగిన మహాపచారమే'దని యామెనడిగెను. "మహాత్మా! తాము పరిశీలింపఁ గర్తలు. తమ రేశిక్ష విధించినను మహాభాగ్యముగ—మహావిష్ణుప్రసాదముగ--స్వీకరింతును. నిన్నరాత్రి మాయింటి కెవ్వరో దొంగలు వచ్చిరి. నే నొత్తిగిల్లి పండుకొంటిని. వారొకపార్శ్వముననున్న యాభరణములనుమాత్రమే తీసికొని యొక్క తెప్పపాటుకాలము నిలువఁబడియుండిరి. ఇదివఱకుఁ దీసికొనినవస్తువులతో వారికి సంతుష్టి గాలేనట్లున్నది? పాపము వారికి ధనమెంతయూావశ్యకముగానున్నదో రెండవవైపు వస్తువులుగూడ వారు తీసికొనుట కవకాశమిచ్చి పుణ్యము కట్టుకొనవలయునని, రెండవవైపువ కొత్తిగిల్లితిని. నే నొత్తిగిల్లితిని గావున మేలుకొంటినని దొంగలు పాఱిపోయిరి. మహాత్మా నే నింతకంటె నేమియుఁ జేయలేదని" యామె మనవిచేసికొనెను. "అదిగో తిరుగ నదియేమాటయా? రెండవవైపున నున్నవస్తువులు తీసికొనుట కవకాశమిచ్చుటకై యొత్తిగిల్లితినని

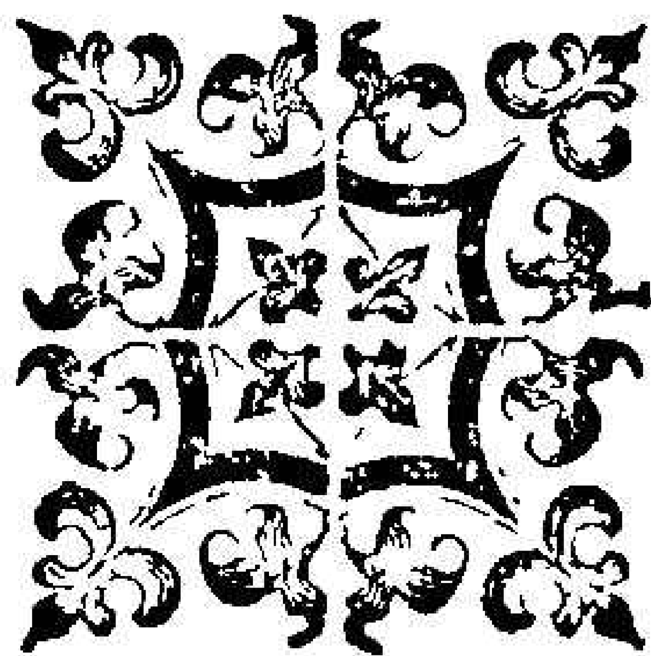
చెప్పుచున్నావు. అవకాశమిచ్చుదానవు నీవా? నీవిచ్చుటయు నీనగలు భాగవతోత్తములు పుచ్చుకొనుటయునా? ఇచ్చుటకు నీవా కర్త్రివి. నీకాస్వాతంత్ర్యమేల? నీకా యహంభావమెందులకు? నీవొత్తిగిల్లుట చేతనేకదా యాపరమభాగవతులు—అసంపూర్ణమనోరథులై --పోవలసి వచ్చినది! నీరెండవవైపువస్తువులు వారికిఁ గావలసియేయుండునెడల నిన్ను రెండవవైపున కొత్తిగించి యాపుణ్యాత్ములు వానిని దీసికొనియే పోవుదురే! శేషగుణసంపన్నురాలవై పడియుండకుండ నీ వొత్తిగిల్లుటవలననే భాగవతాపచారము సిద్ధించినది." అని ధనుర్దాసుఁడు భార్యను మందలించి యామెను శిక్షింపఁదగునని రామానుజులఁ బ్రార్థించెను. ఆహాహా! ఱాలు గరగిపోవలసినమాటలే, మోళ్లు చిగిరింపవలసినమాటలే! పశువులకుఁ బాండిత్యమీయఁదగినమాటలే—ఆహా! అట్టిసమయమున రామానుజు లేమి సాయించుచున్నారు! వినుఁడు నాయనలారా! "అమ్మా—స్వార్థపరిత్యాగము సంపూర్ణముగా గలదానవు నీవు—స్వార్థపరిత్యాగస్వరూపమే నీభర్త. శిష్యులారా! పండితులారా! స్నానమొనర్చి యీయబ్రాహ్మణుని నేను స్పృశించినందులకు మీరు నన్ననేకవిధముల నిందించితిరే. ఈయన యెట్టిమహనీయుఁడో మీకిప్పుడు తెలిసినదా? బట్టలు మొడలకు జుట్టుకొని యీయనకాళులకు సాష్టాంగ దండప్రణామ మేల యాచరింపఁదగదు? ప్రాతగుడ్డలకొనలు—బెత్తెడో జేనెడో పోయినవని గిలగిల లాడిపోతిరే. కస్సుబుస్సని యొకరినొకరు తిట్టుకొంటిరే—నీవే దొంగవు నీవే దొంగవని యొకరినొకరు కొట్టుకొంటిరే? ఇదియేనా మీస్వార్థపరిత్యాగమహిమ! ఇదియేనా మీవైరాగ్యసంపత్తి! ఇదియేనా మీ తృష్ణానిర్మూలనశక్తి! నమ్మాళ్వారి తిరువాయమొజిని సేవించితిరే. ఇతరములగు స్వరూపగ్రంథములన్నియు సేవించితిరే. రంగదేవస్మరణ సాంతత్యమునఁ బ్రకాశిం

మచుంటిరే. అక్షరజ్ఞానమైన లేని ధనుర్దాసుని కాలిగోటికొననైనఁ బోలలేకుంటిరే! పండితులారా! మీరు ముక్తినొందగోరితిరేని పైపై వేషములతోఁ బనిలేదు. పైపై మాటలతోఁ బనిలేదు. ధనుర్దాసుని యంతరంగశుద్ధివంటి యంతరంగశుద్ధిని గాంచుఁడు. అతని స్వార్థపరిత్యాగమువంటి, స్వార్థపరిత్యాగమును గాంచుఁడు. అతని నిర్లిప్తతవంటి నిర్లిప్తతను బొందుఁడు. అతని నిశ్చలదైవభక్తివంటి నిశ్చలదైవభక్తిని గుదురుపఱచుకొనుఁడు. అవి రానంతవఱకు మీకీబంధములుండకమానవు" ఇట్లు రామానుజు లానతిచ్చి స్నానమునకై పోయిరి.

భాగవతోత్తములారా! నేను రామానుజచరిత్రమునుండి చెప్పఁదలఁచిన కథను చెప్పితిని. ఉపన్యసించుట చేతఁగానివాఁడనగుటచేఁ గథలోసంగతి కొంత, నాసంగతి కొంతకలిపి కలగపులగముక్రిందఁ జేసి చెప్పితిని. క్షమింపవలయును. శ్రీమతే రామానుజాయనమః—

నాయనలారా! హరిదాసుని యుపన్యాసము నానందమున వింటిమి. ఈయన హృదయపరిపక్వత దైవభక్తి కలవారు. వీరు శ్రమచేసి యిచ్చటకు వచ్చి యీసంఘమున నుపన్యసించుటచే వారికి మనము గృతజ్ఞులము.

ఓం శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

2. తాండవకృష్ణుఁడు తాండవశంకరుఁడు.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! రాత్రి యొకవింతయైనస్వప్నమువచ్చినది. అది యేదో చెప్పెదను. అది యెట్లారంభమయ్యెనో జ్ఞప్తిలేదు. రాత్రి భోజనమైనపిమ్మటఁ గొంతసేపుఁ బ్రత్తిరాట్నము త్రిప్పుచుఁ గూరుచుంటిని. ఏకులు వడుకుకొనినట్లా మగనియొద్దఁ బండుకొనినట్లా? యనుసామెత మనకున్నది. ఆహారపచనార్భక పోషణాశన భక్షణాదికకార్యములైనపిమ్మట స్త్రీలకుఁ జేయఁదగినపనులు రెండే—ప్రత్తిరాట్నమునొద్దనైనఁ గూరుచుండవలయును. లేదేని భర్తయొద్దనైనఁ బండుకొనవలయును. సువాసినులగు సుందరుల కందఱకు భర్తగొలువుకంటెఁ బ్రత్తిరాట్నపుఁగొలువు ముఖ్యమైనది. కావుననే దాని కీసామెతయందుఁ బ్రథమస్థాన మీయఁబడినది. మగువలకు విధ్యుక్తమయిన యీయేకులు వడుకుకొనుట మగలకుఁగూడ నిప్పుడు విధ్యుక్తమైనది. మృదులతరమైన వ్రేళ్లుగలవారగుటచేఁ గాంతలుతీసిన దారమెక్కువసన్నముగ నాణెముగ నుండునని మొదట రాట్నము రమణీమణుల యధీనము జేయఁబడినమాట నిజమేకాని యీకాలములోఁ గట్టుగుడ్డకు సన్నమేమి ముదుకయేమి? ఏదియో యొకటి యున్నఁజాలును. రొట్టకట్టులేకుండినఁ

జాలు. అట్లు రాట్నమును ద్రిప్పుచు నేపటిసాక్షుపన్యాసము దేనిని గూర్చి చెప్పుదునా యని యోచించుకొనుచుంటిని. ఇంతలో నొకపెద్ద యీఁగ రాట్నపుటాకుపై వ్రాలినది. రాట్నమునాఁపి యీఁగను దోలివైచి తిరుగఁ ద్రిప్పుట నారంభించితిని. ఈఁగ తిరుగవచ్చి యా కుపై వ్రాలినది. మఱల దానిని ద్రోలివైచితిని. రాట్నము పాడుచు న్నపాట వినుటకే యది వచ్చియున్నదో రాట్నముతోఁబాటు గిరగిర తిరుగుట ఉంకులరాట్నములోని బాలకునికివలె, దానికి ముచ్చటగనుం డుటచే వచ్చియున్నదో, యెవరు చెప్పఁగలరు ? మనలోనున్న మనమ నస్సే మనకుఁ దెలియదే ? ఇఁకఁ బరమనఃపరీక్ష మనకెట్లు సాధ్యము ? ఎందులకో యొకందులకు రాట్నముపై నది వ్రాలినది. పోనీ! దాని జోలి మనకేల యని యనుకొని కొంతసేపు దారముతీసి, తీసినదార మును భద్రపఱచి పండుకొంటిని. కాని దృష్టిమాత్ర మీఁగమీఁదనే యున్నది. ఆహాహా ! స్థూలముగఁ జూడ సృష్టిలో నీఁగ యెంతసూక్ష్మ మగువస్తువో ? కాని సూక్ష్మముగఁ జూడ నది యెంతస్థూలమగువస్తు వో చెప్పశక్యమగునా ? యంత్రసాహాయ్యమున దానికంటిని బరీక్షించి చూఁడుము. దానిలోనిచిత్రములన్నియు సవిస్తరముగ గ్రహించుటకు మనుజునియాయువుచాలదు. తలత్రిప్పకుండ నన్నివైపులఁగూడనీఁగ చూడఁగలిగినప్పుడు తచ్ఛక్తిలేని మనుజుఁడు దానికంటె ఘనుఁడని చె ప్పుట కేమి యవకాశమున్నదో యోజించుకొనుఁడు. ఆ! అదేమి మాట ? మనుజునకు మనస్సున్నదికాదా ? అందుచే నాతఁడు సర్వో త్కృష్టుఁ డేల యనరాదందురాయేమి ? అబ్బ ! మనస్సా! అది యీఁ గకు లేనట్లు మీకెట్లు తెలియును ? మీమనస్సులకుఁ గొన్నిశక్తులున్న వి. దానిమనస్సునకు మఱికొన్ని శక్తులున్నవి. దానికున్న మనశ్శక్తు లు మీకు లేకపోవచ్చును. మీకున్న మనశ్శక్తులు దానికి లేకపోవ

చ్చును. మీకున్న మనశ్శక్తులు దానికి లేకపోవుటచేత మీరు దాని కంటె గొప్పవారని యనుకొనుట యెంతన్యాయమో దానికున్న మనశ్శక్తులు మీకు లేకపోవుటవలన తాను మీకంటె నెక్కువయని యది యనుకొంటయు యంతేన్యాయముకాదా! సర్వశక్తు లేప్రాణిమనస్సున కునుగూడ లేవనుమాట స్పష్టమేగద! అట్టిచో మనుజుని ఘనతయేదో మక్షిక నీచతయేదో నాకు గోచరించుటలేదు. ఈగ రెక్కలోని యింద్రధనువుల సౌందర్యమును—వెల్లడించుటమాట యటుంచుము—సమగ్రముగ గ్రహించి యానందించుటకైన మనుజునకు మనస్సున్నదా? అని యిట్లేదో మనస్సులో నిమ్మళముగ యోజించుకొనుచుఁ బండుకొంటిని. తరువాత నేమియోజించుకొంటినో, నాకు జ్ఞప్తిలేదు. వెనుకటి తేఁగసాగుడేదో యిచ్చటఁ దెగిపోయినట్లున్నది. ఈనడిమి వెలితియైనతరువాత స్వప్న మారంభమయ్యెను గాఁబోలు. నాకు మహాయుద్ధనావల కున్నంత తెరచాపలంతటి రెక్కలు వచ్చినట్లయ్యెను. ఆరెక్కలమీఁది సౌదామనీలతలు శక్రచాపములు, శతసహస్రసంఖ్యాకములై వెలిగిపోవుచున్నవి. ముందున కుబికిన నానేత్రములు "తాజ్‌మహాలు" పైనున్న పెద్దగుమ్మొ్మ యంతంతలని నే ననుకొంటిని. ఆంజనేయు లాకాశమున నెగిరినట్లు రెక్కలసాహాయ్యమున నే నెగురుచుంటిని. ఇట్లెగిరియెగిరి యొకగోళములోనికిఁ బోయితిని. బృహస్పతిభగవానునకు జయా! తారాభగతికి జయా యని మగకంఠములతోఁ గలిసిన యాఁడుకంఠములతో హెచ్చరికలు వినఁబడుచున్నవి.ఆహా! ఇది గురుగోళముకాఁబోలు నని నే ననుకొంటిని. ఇక్కడివారందఱు చార్వాకమతస్థులే. వీరికి దైవచింత యనుమాటయేలేదు. దేహమే యాత్మ. భోగమే పుణ్యము. రోగమే పాపము. మృతియేమోక్షము. అంతకంటె మఱేదియు లేదు. చందనాదిచర్చలు, పుష్పకందుకక్రీడలు, చుంబనా

దివిలాసములు, పరీరంభసంరంభములు, నర్మాలాపకలాపములు, మద్య పానవిజృంభణములు, నెచ్చటఁ జూచిన స్త్రీపురుషులలో నెడములేకుం డ జరుగుచున్నవి. బిడియములేకుండ నలపులేకుండ సొలపులేకుండ వి సుగులేకుండ విరతిలేకుండ వారు జరిగించుచున్నప్పు డవి జరుగుటకేమి? ఆహాహా! ఆస్త్రీలసౌందర్య మేమని చెప్పవచ్చును? మనభూలోకము నందలి మనుజులలో మహాసుందరి యామగువలముందు 'బలాదూ' రునకైనఁ బనికిరాదు. వారి యొయ్యారపునడకలలో వారి కుప్పిగంతు లలో వారి దాఁగుడుమూఁతలలో వారి జెట్టిపట్టులలో వారి చెడిగుడు లలోఁ గొందఱపైఁటకొంగులు కొందఱి గాగరాకోసలు కొందఱి జడ కుచ్చులు నాకుఁ దగిలినవి. ఒడలు జలదరించినమాట సత్యము. తప్పొ ప్పుకొన్న తగవు లేదుకాదా? ఈఁగనై యుండి నీ కీహావభావవిలాసము లెందుల కందురేమో? ఈఁగనై యున్నను గాడిదనై యున్నను మగ వాఁడనై యున్నను నాఁడుదాననై యున్నను పై వేషమే వచ్చినదికాని లోపలనున్న నేను అనుతత్త్వము చచ్చినదా? నన్నుఁ జంపినను జావ నీ యాతత్త్వము నాలోన నున్నంతకాలము తలపైఁ గత్తిరింపున్న నే మి కచమున్న నేమి? ప్రక్కల ఱెక్కలున్న నేమి పృష్ఠమునఁ దోఁకయు న్న నేమి? అచ్చటివారు వారివారి సౌఖ్యసంధానప్రయత్నసంరంభముల లో నన్నుఁ జూచినట్లు నే ననుకొనలేదు. కాని యాహా! అదియేమి! వారిలోఁ గొందఱు కొందఱుమాత్రమే—స్త్రీ లయినట్లా? పురుషు లయినట్లా?—స్త్రీలగుదురు పురుషులు నగుదురు. కాని వారు వేఱు వేఱుగాఁ గానఁబడక శాశ్వతముగాఁ గలిసికొనిపోయినారేమి? కుడిప్ర క్కను మగవాఁడు, ఎడమప్రక్కను మగువ—నడుమ స్థిరమైన యదు కు. స్త్రీపురుషుల కేకశరీరమే యయిపోయినదే! ఆహా! వారు మర తలుపులవలె నట్టె కలసికొనుచున్నారు. అట్టె విడిపోవుచున్నారు. ఏమి

చమత్కారముగ నున్నది ! వీ రెవ్వరై యుందు రని నే ననుకొనుచుం డగా నింతలో వేలువేలుస్వరూపములతో నున్న స్త్రీపురుషు లచ్చటి కి వచ్చి లెంపలువైచుకొని చేతులు జోడించుకొని మహాత్ములారా! నిత్యసంగులారా ! ప్రపంచసౌఖ్యపరమావధిపట్టభద్రులారా ! నమో నమః నమోనమః యని మ్రొక్కిరి. వీరు చార్వాకమత మహావేదాం తులు కాఁబోలు ! బృహస్పతిమత మహాయోగీంద్రులు కాఁబోలు ! కానియెడల సామాన్యజనులు వీరి నిట్లు గౌరవింపనేల ? మనలో యతి శేఖరు లెట్లో మతగురువు లెట్లో సర్వసంగపరిత్యాగు లెట్లో సంఘసం స్కర్తలెట్లో వీరిలో నీమహామూర్తు లట్లుకాఁబోలునని నే ననుకొంటి ని. మన భూలోకమే భామాలంపటత్వమునఁ బ్రపంచసుఖ పరంపరా నుభవప్రాబల్యమున భ్రష్టమైపోయినదే యని మన మేడ్చుచుండగా నీలోకము దాని నీడ్చి చెంపకాయ కొట్టఁదగియున్నట్లున్న దే ! పైలో కము పైలోకమన్నపే రిందులకా దీనికి వచ్చినది ? పాపములోఁ బై లోకమా? భ్రష్టతలోఁబైలోకమా? వ్యక్తులలోనేమి జాతులలోనేమినా గరకత హెచ్చినకొలఁది ధనము హెచ్చినకొలఁది హెచ్చిపోవునది స్వార్థలో లతగాని స్వార్థపరిత్యాగముకాదు.తరణీచింతకాని దైతచింతకాదు. తృ ష్ణకానివిరాగముకాదు. రక్తికానిభక్తికాదు. ఈవిషయమున మనుష్య లోకమే పరమాసహ్యముగ నుండగా గురులోకమని పేరొందిన యీ లోకము మనలోకముకంటె సహస్రగుణము లధమమై యేడ్చుచున్నదే ల యని యేమేమో యోజించుకొనుచు మన భూలోకమునకు శీఘ్రం ముగఁ బోవునెడల మిగుల బాగుగా నుండునేమోయని యనుకొంటిని. ముండ్లలో నివసింపవచ్చును. మంటలో నుండవచ్చును. కత్తులబోను లోఁ గాపుర మొనర్పవచ్చునుగాని దైవచింత లేనిచోటమాత్ర మొ క్కనిముస ముండఁదగదు. అందులోఁ గేవలనాస్తికమతదుర్నయభూయి

ష్ఠమైన యీలోకమున నుండుటెట్లు? ఎట్లు వచ్చితినో యని గ్లిగిరిపోవల యునని భూలోకమువంకఁ జూచితిని. ఆహా! అదిగో కుజగోళము! ఎఱ్ఱ యెఱ్ఱగ నున్నది. అదిగో శనిగోళము! నల్లనల్లగ నున్నది. ఆహాహా! గ్రహములన్నియు సూర్యునిచు ట్టెట్లు తిరుగుచున్నవో! ఒకరిచుట్టొకరు తిరుగవలసినప్రారబ్ధ మేలోకమునకుఁ బోయినను దప్పదుగదా? బానిస వాఁడు నాయకుని చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నాఁడు. నాయకుఁడు సముద్దా రుని చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నాఁడు. సముద్దారుఁ డమీను చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నాఁడు. అమీను ప్రధానుని చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నాఁడు. ప్రధానుఁడు ప్రభువుగారి చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నాఁడు. ప్రభువు తా నుంచుకొన్న ముండవృష్ఠము చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నాఁడు. అది తన ముద్దులమగఁడైన గుఱ్ఱపుఁగాసావాని చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నది. ఆ పంద తనకు త్రాగుడుమిత్రుఁడైన బానిస చుట్టుచుట్టు తిరుగుచున్నాఁ డు. బానిసయొద్దనుండి యారంభమైన యాశ్రయచక్రము తిరుగ బా నిసయొద్దనే పూర్తియైనది. ఈచక్రగమనసంప్రదాయ మన్ని దేశముల లో నున్నది. అన్నిజాతులలో నున్నది. అన్నిగోళములలోఁగూడ ను న్నది. ఎందులకో యీగ్రహము లన్నియు సూర్యునిచుట్టెట్లు తిరుగుట? సూర్యునకుమాత్ర మేమి స్వాతంత్ర్య మేడ్చినదా! ఈ సూర్యమండల మువంటి మండలములు లెక్కలేకుండ నున్నవి. ఇవి యొకదానిచుట్టొ క్కటి తిరుగుచున్నవే! నిలుకడ యెవరికున్నది? స్థిమితత యెవరికున్న ది? స్వాతంత్ర్య మెవరికున్నది? గిరగిర గిరగిర నోరుమూసికొని చచ్చి నట్లు తిరుగుచున్నవారే కాని యెందులకుఁ దిరుగవలయునో యనిరవం త నిలువఁబడి యోజించుకొనువా రొక్కరును లేరే. నిలువఁబడునరికి పుంఖానుపుంఖముగ నుద్దండవేగముతో వెనుకనుండి తఱుముకొని వ చ్చు లక్షోపలక్షసంఖ్యలుకల వస్తువులుమీఁదఁ బడి తొక్కి దుమ్ము

చేసి పోవనుండగా నిలువఁబడుట కవకాశ మేమున్నది! ఉన్న కాపంత బుద్ధియైన నుపయోగపఱచుకొనుట కవకాశ మేమున్నది? ఉపయోగపఱచిన ఫలముమాత్ర మేమున్నది?

ఇతని నతఁడీడ్చు వేఱొక్కఁ డతనినీడ్చు
నందఱందఱనీడ్చు కయ్యంబె జగతి
అందఱు స్వతంత్రిరాజు లూహములయందు
బానిసలకంటె బానిసల్ పనులయందు.

అని యొకఁడు చెప్పినమాట యసత్యముకాదు. అందఱు బానిసలు. అందఱు బానిసలు. ఒక్కపరాత్పరుఁడు తక్క స్వతంత్రుఁ డెవఁడులేఁడు. ఆతఁ డెక్కడనున్నాఁడో! ఏలాగుననున్నాఁడో! ప్రజావన్నివారకుఁడగునో కాఁడో యని యీస్వప్నములోనే శుద్ధబుద్ధిహీనుఁడవగు నేను మహావిద్వాంసునివలెఁ బూర్వపక్షరాద్ధాంతము లొనర్చుచు మనభూలోకమువంక కోరుకొండమెట్టయంతలేసి గ్రుడ్లతోఁ జూచితిని. అదిగో! సముద్రమధ్యమునఁ గొండ! ఆహా! సముద్రమథనమాయేమి? కాకేమి? దేవతలోకవంక రాక్షసులొక్కవంక నదిగో? మందరపర్వతమునకు శేషాహిని జుట్టఁబెట్టి తరచుచున్నారు. ఒక్కయోఁడుది జైఁ జైఁ యని పెరుగు తేరచుచున్నప్పుడే మనోహరముగా నుండునుగదా? మహాంభోధి మథన మెంతమనోహరముగానుండునో చెప్పదరమా? కాని యీహాహా! అదియేమి? సముద్రమునుండి బయలుదేఱునదదియేమి? పొగయా? కాదే! పొగకంత వేఁడిమియుండునా! మంటలా? కానట్లున్నదే? మంటలు నల్లగానుండునా! రోదసీకుహరమంతయు వ్యాపించుచున్నవే అయ్యయో? నక్షత్రములు నల్లనై పోయినవి. గ్రహములన్నియు నల్లబడిపోయినవి. పాలసముద్రిమంతయు నల్లబడిపోయినది. హాహా! జగతి తపించిపోవుచున్నది. సురాసురులు మహాభీ

తచిత్తులై మథనమును మానివైచినారు. మందరము కదలకుండ నిల్చియున్నది. శేషుఁ డూపిరితీసికొనుచున్నాఁడు. ఎంతతాపమైన భరింపవచ్చునేమో కాని యీతాపములో నీగాలేమి? ఈకొట్టేమి! ఈగొట్టేమి? ఈవాసనదగిలిన ప్రతిజీవముకూడ మత్తుచే సొమ్మసిల్లి పడిపోవుచున్నదే! దేవతలు రాక్షసులుకూడఁ జైతన్యములు దక్కియున్నారే. బ్రహ్మయు విష్ణువు నటకు వేంచేసి శంకరా! ఈలోకాపదను బాపుమని మొఱ్ఱలిడుచున్నారు. అదిగో! శంకరభగవానుఁడు శాంకరీసహితుఁడై విచ్చేసినాఁడు! స్వామీ! అకాలజగత్ప్రళయమును నిరోధించి రక్షింపవాయని స్మృతినొందినజీవులన్నియుఁ గేకలువైచుచున్నవి. అప్రతిహతప్రాబల్యముతో, అవాఙ్మానసగోచరధాటీపటిమతో, హాలాహలము విజృంభించుచున్నది. దాని భయానకత కోర్వలేక బ్రహ్మవిష్ణువులు పరమేశ్వరుని జగదవన మొనర్పుమని తిరుగఁ బ్రార్థించుచున్నారు. శంకరుఁ డాజగత్ప్రళయప్రతీకాశమగు సన్నివేశమును గాంచి శాంభవివంకఁ జూచుచున్నాఁడు. శాంభవీదేవి "ప్రాణనాథా! సందేహింపకుము. మనకెంత బాధయయిన నగునుగాక! లోకమును రక్షింపుము. ఆహాలాహలమును మింగుము. ఆలస్యమొనరింపకుమని" భర్తతోఁ బలికెను. హాహా! త్రిలోకజననీ! కరుణాలవాలా! వీరపత్నీమణీ యని యచ్చటివారెల్ల రామెను గొనియాడుచున్నారు. అదిగో! అయ్యయో! ఇఁక ముందరిచర్య యేదియుఁ గనఁబడకుండ భూమి రెండవవైపునకుఁ దిరిగిపోయినదే! కాని యారెండవపార్శ్వమున నేమున్నది?

అదిగో పెద్దమడుగు, దానిలో నొక్క కాలాహి! మడుగులో దిగిన పశువులనెల్ల జంపుచున్నది. ఎందఱపిల్లలనో మ్రింగివైచినది. ఎందఱకాంతలనో యది నోటఁ బెట్టుకొనినది. ఊరంద ఱేడ్చుచున్నారు. యశోదాదేవియొద్దకు వచ్చుచున్నారు. తల్లీ! లోకనాథుఁడైన కొడుకు

ను గంటివి. చనుబాలతోఁ బూతనపంచప్రాణములను గోలినబిడ్డఁడు మహావిష్ణువు కాని మనుజుఁడుకాఁడు. కాళియనాగేంద్రుని బాధ సహింపలేకుండనున్నాము. నీకొమరు నటకుఁ బంపి యాపాపమును జంపించి వ్రేపల్లె నుద్ధరింపుమమ్మా యని యాక్రోశించుచున్నారు. అదిగో! శ్రీకృష్ణుఁడు!

మెఱుఁగుగుండలముల మిసమిసల్ గండభా
 గములపై నట్టిట్టు గంతులిడగ
రంగాఱఁగట్టిన బంగారుపుట్టంబు
 చిఱుబొజ్జనుండి కొంచెముగ జాఱఁ
బవనపూరణమున జవుజవ్వమని లేతఁ
 బుగ్గలుబూరలై పూరటిల్ల
నిగనిగల్ గలగుజ్జు సిగనున్న శిఖిపింఛ
 మొయ్యారమునఁ దల యూపుచుండ
నుత్తమోత్తమ జన్మమై యొప్పుమురళి!
నధరమునఁబూని జల్లుల్లుమనగజగతి
గానమును జేయు కల్యాణకాంతులొలుకు
తేజములకెల్ల తేజమా తేజమదిగో!

అదిగో! యీమహానుభావునకు జన్మిచ్చినపుణ్యరాశి! ఆమె చేయిపట్టుకొని నిమ్మళముగ మడుగునొద్దకు వచ్చుచున్నాఁడు. అచ్చటి యాబాలగోపాలమంతయు మహారోదనరావములతోఁ దమకుఁ గలిగిన మహాసంక్షోభమును వెల్లడించుచుఁ దల్లీ! మమ్ము రక్షింపుము అని దీనాలాపములఁ బ్రార్థించుచున్నారు. మడుగులోని కాలాహి యీకలకలమంతయు నాలకించి తీవ్రకోపోద్రేకమున విషవహ్నులను గ్రక్కుచున్నది. వ్రేపల్లెలోని స్త్రీపురుషులు భయకంపితులై యేడ్చుచున్నా

రు. అంత యశోద "నాయనా! కృష్ణా! నీవేమో మహిమములు
గనపఱచితివని వీరు చెప్పుచున్నారు. నేనుగూడ వానిని జూచియే
యుందును. చూచిన రవంత సేపట్లో యుందును. ఆస్థితియేదో, నేను
జెప్పఁజాలను. కాని యుత్తరక్షణమునుండియే యదియెల్ల మఱవు.
కాని నాకా యనుభవముకంటె నాయనా! నిన్నొడిలోఁ గూరుచుండఁ
బెట్టుకొని తలదువ్వి పూలుదురిమి శిఖిపింఛమును సవరించి బొట్టుపెట్టి
నీమోమునకు దృష్టి తగులునేమో యనుభయమునఁ గన్నులరవ్రాల్చి
నిన్ను ముద్దుపెట్టుకొనుటవలనఁ గలుగుచున్న యీయనుభవమే యనే
కగుణము లధికముగాఁ గానిపించుచున్నది. నాయనా! ఆర్ద్రహృదయ
నగుటచే వీరందఱు పడుబాధ చూడలేకుండనున్నాను. నీవేమో వా
రిని రక్షింపఁగలవని వారంద ఱనుచున్నారు. నేను నీతోగూడ వత్తు
ను. నాతండ్రీ! వారిని రక్షింపఁగలిగినయెడల రక్షింపుము. పరోపకా
రముకంటె బ్రదుకున కేమివినియోగము" అని శ్రీకృష్ణభగవానుని
తోఁ బలికెను. "ఆహా! పరకష్టనివారణమునకై కొడుకును బాము
నోటఁ బడుమని చెప్పుచున్న యీకాంతాలలామ ప్రపంచమున కలం
కారముకాదా! ఆహాహా!" యని యాకాశవాణి పలికినట్లయ్యెను.
అయ్యయ్యో! అదియేమి? భూవలయము తిరిగిపోయినదే! తిరుగ మొ
దటిపార్శ్వమెదుట గనఁబడుచున్నదే!

ఆహా! అదిగో శంకరభగవానుఁడు! "నాథా! నాథా! హా
లాహలమును మ్రింగుము మ్రింగు" మని శాంకరి భర్తను ప్రోత్స
హించుచున్నది. శంకరుఁడు భయంకరస్వరూపుఁడై 'హా' యని నో
రు తెఱచి హాలాహలమును గబళించినాఁడు. హాహా! అద్భుతము అ
ద్భుతము! మహాద్భుతమని యచటివారంద ఱుచ్చైస్స్వరమున నుచ్చ
రించుచు మహాదేవశంభూ! మహాదేవశంభూ! యని ప్రార్థించిరి.

హాలాహలభక్షణమున భగవానుఁ డెంత తపించుచున్నాఁడో యని వాయుదేవుఁడు పూలసురటిచే నాయనకు వీచుచుండెను. పారిజాతపరిమళభరితమైన చల్లనివర్షముచే నింద్రుఁ డాలోకేశు నభిషేకించుచుండెను. శాంకరీదేవి చల్లనిచూపులచే—బాష్పోదయముచే మఱింత చల్లఁబడిన చూపులచేఁ గాంతునికిఁ దాపశాంతి చేయుచుండెను. భవుఁడేమో బాధ నొందుచున్నాఁడని పై వారందఱు భ్రమపడుచున్నారు. కాని యాయనకు హాలాహలకీలాజాల బాధయేమున్నది? ప్రపంచమునంతను గాల్పఁదగిన మహాగ్ని ఫాలమున నడఁచిపెట్టిన మహాదేవునకు గొంతుక దిగిదిగని హాలాహలాగ్ని యెంత? ఆహా! శంకరదేవుఁడేమి మహాద్భుతదర్శన మిచ్చుచున్నాఁడు! తఱచుగాఁ జూచుచున్న సురాసురలు పైతము డిల్లపడి కొయ్యలై నోళ్ళు తెఱచి నిల్వుగుడ్లతో పులకీకృతాంగములతో ముకుళీకృతకరయుగ్మములతో భయవిభ్రాంతచేతస్కులయి యామహామూర్తిని దర్శించుచున్నారే. ఏమి చూచుచున్నారో తెలియకుండఁ జూచుచున్నారే. ఎంతసేపటినుండి చూచుచున్నారో యెఱుఁగకుండఁ జూచుచున్నారే. ఎవరు చూచుచున్నారోకూడ నెఱుఁగకుండఁ జూచుచున్నారే. అయ్యయ్యో! ఇంక రవంతసేపు చూచు భాగ్యము లేకుండ నయ్యయ్యో భూచక్రమట్టె తిరిగిపోయినదే. ఈసారి శీఘ్రముగాఁ దిరిగిపోయినదేమి చెప్పుమా!

ఆహాహా! రెండవపార్శ్వమున నదిగో మురళీకృష్ణుఁడు! అదిగో రాధాకృష్ణుఁడు! అదిగో గోపాలకృష్ణుఁడు. ఆహా! మడుగునొడ్డున నున్న కదంబవృక్షముమీఁదికిఁ జెంగుచెంగున నెక్కి గుభాలున మడుగులోనికి దుమికినాఁడు! అయ్యయ్యో! అయ్యయ్యో! కాళియనాగేంద్రమానవనీతకోమలుని—శిఖిపింఛశిరోభూషణుని—ఆమందమందస్మితవదనుని—అతమాలపల్లవ శ్యామలసుందరాంగుని--ఆయుపనిషద్వ

ల్లరి ప్రసవమంజరుని గఱచినది. అంతటితో సంతుష్టిపడక యాబాలకు నొడలిచుట్టు దాను గట్టిగ జుట్టుకొనినది. తటాకతీరమునుండి హాహా కారములు మిన్నుముట్టుచున్నవి. యశోదాదేవి కొయ్యయై పడిపోయి నది. గుండెలు కొట్టుకొనువారు, తలవెండ్రుకల నూడలాగికొనువా రు, తలలు నేలఁగొట్టుకొనువారు, కృష్ణాకృష్ణా యని యఱచువారునై యచ్చటిజనమంతయు నెంతకలవరమయిన బొందినది. ఎంత సంక్షోభ మైనఁ జెందినది. ఎంత గగ్గోలైనఁ బడినది. ఆహా! గోవు లంబా యని యఱచుచు గన్నీరు విడుచుచున్నవే. ఆహా! నల్లగనున్న బాలుఁ డాసమ యమున నొక్కత్రుటికాలము సహస్రార్క సంకాశుఁడయ్యెనేమి చెప్పు మా? అంత చిన్నపిల్లవాఁడుకదా! అట్టి మేనుపెంచి యంతలో విజృం భించి యిట్టి పొడుగై యొక్కతెప్పపాటుకాల మెంత పెద్దవాఁడైనాఁ డో! కాని పామేమైనది? ఆతనికి విధేయమై శిరసొగ్గి నమస్కరించి యాతని కాళులయొద్ద దీనమై భగవత్కరుణకై వేఁచియున్నది. తెప్ప పాటింకఁ బడుచుండగనే కృష్ణభగవానుఁడు పెంచినదేహమును సంకు చించి తిరుగ బాలకృష్ణుఁడై పోయినాఁడే! ఆహా! ఎంతదివ్యసందర్శనసేవ యెల్లవారికిఁ గటాక్షించుచున్నాఁడో! కృష్ణా! కృష్ణా!

"నీ వడవిన్ బగల్దిరుగ నీకుటిలాలకలాలితాస్య మి
చ్చావిధిఁజూడ నట్టినిముసంబులు మాకు యుగంబులై చనున్
గావున రాత్రులైన నినుఁ గన్నులనెప్పుడు చూడకుండ ల
క్ష్మీవర తెప్పలడ్డముగఁ జేసె విధాత యిదేల క్రూరుఁడై"

యని పోతరాజుగారు సెలవిచ్చినారు. స్వామిసందర్శనసేవలో తెప్పపాటే ప్రతిబంధమైపోయెనని భక్తులు విలపించుచుండగా నయ్యో! తిరుగ భూవలయము తిరిగిపోయినదే! రెండవపార్శ్వము కన్ను ల కెదుటఁబడినదే!

ఆహా! హాలాహలభక్షకుఁడైన శంకరుఁడు మహోత్సాహము నాట్యమొనర్చుచున్నాఁడు. ఆహాహా! నేత్రపర్వముగ నున్నది. జటాజూటమండలి గంగలోని తరంగము లుబ్బెత్తుగ లేచుచుండ, తలపైనున్న బాలచంద్రుఁ డదటున కాఁగలేక యెగిరియెగిరిపడుచుండ, మహావేగసంరంభమున జారి దూరముగఁబడిపోవుదుమేమోయని సర్పహారములు సంకుచించిసంకుచించి మెడను రవంత గట్టిగఁబట్టుకొనియుండ, చేతనున్న లేడిపిల్ల తూలి పడిపోవుదునేమో యనుభయముచే నుత్తరీయమైన గజచర్మపుముడుతలలో నిఱికి దాఁగియుండ, మహావిష్ణువు పాంచజన్యధ్వానమున నుపాంగముపట్ట, బ్రహ్మ మృదంగనాదనసేవ యొనరించుచుండ, శృంగిభృంగులు వింజామరలు వైచుచుండ, దేవేంద్రుఁడు తాళమువేయుచుండ, నంతరిక్షమున నప్సరసలు గీతములతోఁ బుష్పాంజలు లిచ్చుచుండ, "ఓమ్ ఓమ్ ఓమ్" అని నాదబ్రహ్మమగునట్లు మహతిపై నారదుఁడు శ్రుతిమీటుచుండ, లక్ష్మీపార్వతిసరస్వతులు మంగళపుటారతులిచ్చుచుండ, జగదేకనటుఁడు—ఆహాహా! ధరణీచక్ర మదరుచుండ, తరణ్యాదిగ్రహములు చలనములు మాని యవలోకించుచుండ, తాండవించుచున్నాఁడే! ఆహా! ఆనాట్యవైభవమును గాంచుట కొడలినిండ నింద్రునికివలె ప్రాణులకుఁ గన్ను లుండినయెడల-అయ్యయ్యో! అప్పుడే భూవలయము తిరిగిపోవుచున్నదే! ఈసారి మఱింతశీఘ్రముగఁ దిరిగిపోయినదేమి చెప్పుమా?

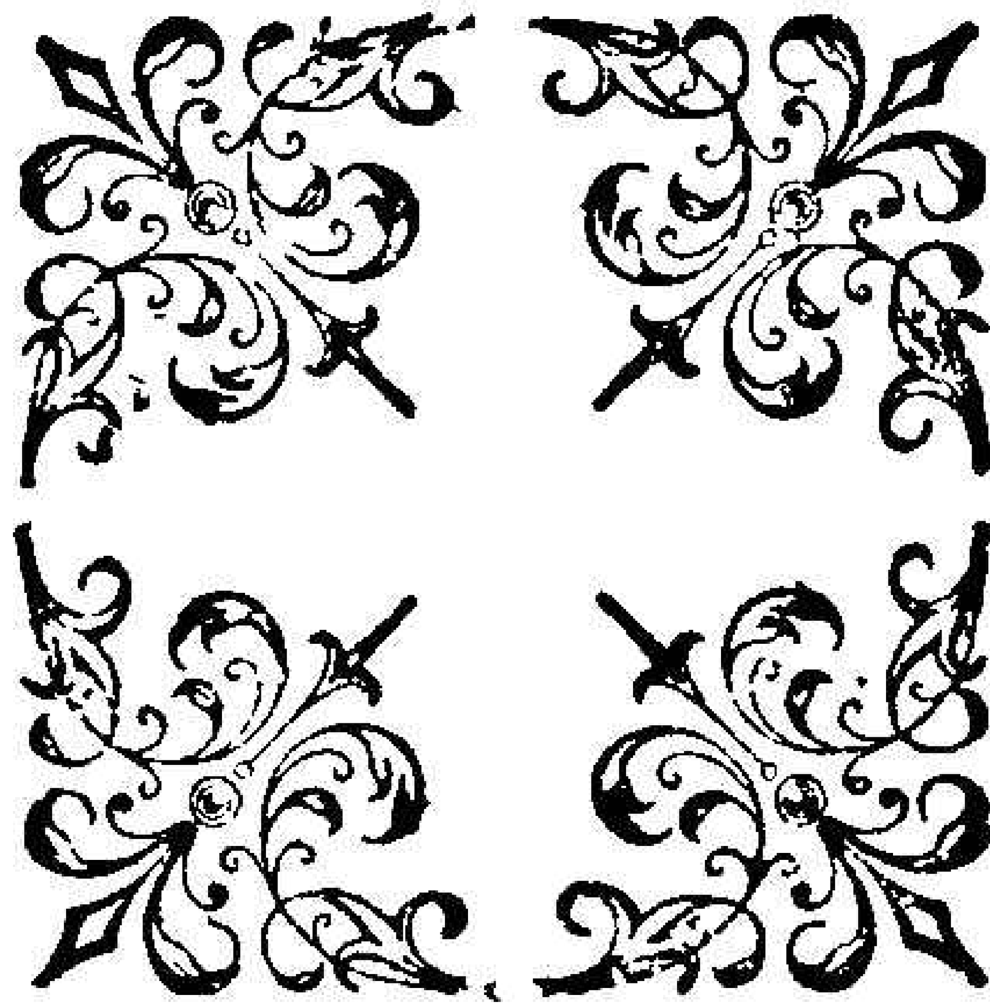
అదిగో రెండవప్రక్క కన్నులకెదుటఁ గనఁబడుచున్నది. మహాత్మా బాలకృష్ణుఁడు కాళియఫణీంద్రుని ఫణాగ్రమునం దెక్కి తాండవించుచున్నాఁడే! లోకైకసుందరా! ఆభీరవధూప్రియా! బృందావనవిహారా! నందనందనా! యశోదకిశోరా! వాసుదేవా! నమస్తే నమస్తే యనుధ్వను లెల్లయెడల వ్యాపించినవి. అవతంసభూషణమైన మయూ

రపింఛ మిట్టటుజోగుచుండఁ గర్ణములందలి మద్దికాయలు గంపించు చుండ, మురళియధరమును జేరి మ్రోఁగుచుండ, బంగారుగజ్జెలు గల్లు గల్లుమనుచుండ, సవ్యాపసవ్యపదఘట్టనమును సహింపలేక నాగేంద్రుఁడు బుస్సుబుస్సుమనుచుండఁ దటాకతీరమందలి స్త్రీపురుషులచేతులతోఁ దాళములు వైచుచుండ, నావులు వత్సములు కన్నులు పూర్ణముగాఁ దెరచి చెవుల నిగుడఁబెట్టి దోకలెత్తి యొడళ్లుప్పొంగ రెప్పపాటైనలేకుండఁ జూచుచుండఁ దీరస్థవృక్షములందలి గరుడపక్షులు కృష్ణా యని కూయుచుండ, దృష్టిదోషము తగిలిపోవునేమోయని భయమొందుచున్న యశోద "నాయనా! ఇఁకజాలు. రావోయి నాతండ్రీ! ఎంతసేపుతాండవింతువు? కాళులు నొప్పులుపెట్టునయ్యా" యనిపిలుచుచుండ, దేవతలు పుష్పవృష్టి గురియుచుండ, నాహాహా! శ్రీకృష్ణ భగవానుఁడు తాండవక్రీడ సలుపుచున్నాఁడే! ఆహాహా! ఆహాహా! కాని అయ్యయో! భూచక్రమప్పుడే తిరిగిపోయినదే!

రెండవవైపున నాహా! ఆహా! శంకరదేవుఁడింకను నాట్యమొనర్చుచున్నాఁడే! "మహాదేవశంభూ! మహానటకశిఖామణీ! నమోనమః నమోనమః"—అయ్యో! అయ్యో! అదియేమి? అప్పుడే భూమి తిరిగిపోయినదాయేమి? అప్పుడే తాండవకృష్ణుఁడగపడినాఁడేమి? ఆహాహా! భూవలయ మతివేగముగా దిరుగుచున్నది. ఎందుచేతనో! అదిగో తాండవకృష్ణుఁడు నమోనమః. అదిగో తాండవశంకరుఁడు నమోనమః. అదిగో తాండవకృష్ణుఁడు. అదిగో తాండవశంకరుఁడు. మహావేగాతిశయమున మహీచక్రము దిరుగుచున్నదే. ఆకృతి యస్పష్టమైనది. నీలవర్ణము శ్వేతవర్ణము కలిసి గిరగిరతిరుగుచున్నవే! ఆహాహా! కన్నులు తిరుగుచున్నవి. తల గిఱ్ఱుమనుచున్నది. తిరుగఁ గన్నులు తెఱచుసరికి శంకరుఁడులేఁడు కృష్ణుఁడులేఁడు. ఒక్కటే వెలుగు

కానఁబడుచున్నది ! అది యెట్లున్నదో తెలియదు. దాని మొదలేదో తుదయేదో తెలియదు. ఆవెలుగును జూడలేకుండనున్నాను. కన్నుల నేమోకాని యది పొడుచుచున్నట్లున్నది. దానిని సహింపలేక కాఁబోలు కన్నులు తెఱచి చూడగ దాదాపుగా గంటక్రింద నుదయించి వెలుఁగుచున్న సూర్యునికాంతి యద్దపుకిటికిగుండ గదిలో ప్రవేశించి వ్యాపించియున్నది. నాయనలారా ! చాలసేపు నిద్రించితిని. ఆమాట యెందులకుఁ గాని యిప్పుడు చాలసేపు చెప్పితిని. క్షమింపవలయును.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

3. శ్రీ యాజ్ఞవల్క్యనాటకము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! ఈలేఖ అనకాపల్లినుండి వచ్చినది :—

" సాక్షికి. అయ్యా! నమస్కారములు. నేను దున్నపోతును విక్రయించుటకై తుమ్మపాలసంత కీనడుమను బోవుచుంటిని. ఉలాయశేఖరునిఁ బదునైదుదినములనుండి బాగుగా మేపుటచే నది బలిష్ఠమైయున్నది. దానిని బాగుగాఁ గడిగి యాఱఁబెట్టి నిగనిగలాడుటకై యొడలినిండ నాముదమును రాచి, మెడను బలుపుంచి యాపలువు చేతితోఁ బట్టుకొని బలాత్కారమున నిన్న తెల్లవారుజామున సంతకు లాగుకొనిపోవుచుంటిని. ఎ ఏ యని యది యఱచుచు వెనుకడుగువైచుచుండ ముందున కీడ్చుకొనిపోవుచుంటిని. ఎ ఏ అనగా నేమైన నర్థముండునాయని మనసులో ననుకొంటిని. "ఎక్కడకి నన్నుఁ దీసికొనిపోవుచున్నావు! ఎందులకుఁ దీసికొనిపోవుచుంటివి? ఏమాత్రపుసొమ్ము నావలన సంపాదింతువు? ఏమంత పెద్దమనుష్యుఁడవయ్యా! ఏడువలేకపోయినావు వెనుకకు నడువుమని" దాని ఎ ఏల కర్థమేమోయని నేననుకొనుచు నడచుచుండగాఁ బ్రక్కనుండి వీచుచున్న గాలిచే నేదియో యొక తెల్లని

రవంతపొడుగైన వస్తు వెగిరి దాని కాళులసందునఁ బడెను. అది బెదరి మొగిరిపడి నాచేతిలోని పలుపు గుంజుకొని పరుగెత్తుకొనిపోయెను. దానితో నేను గనుజీఁకటిలో బరుగెత్తఁగలనా? పైసంతనాఁ డమ్మవచ్చునని యెంచి దాని కాళులనడుమ నెగిరిపడినవస్తువేదో పరిశీలించితిని. దాదాపుగా నొక్కయడుగుపొడుగున్నది. మూఁడంగుళముల వెడల్పున్నది. పైన నెఱ్ఱనితాఁ)డున్నది. అదియేదో కాగిదపుఁగట్టయని యనుకొంటిని. "దానిలోనివి నాయదృష్టవశమున ననేకసహస్రములు విలువగల సర్కారునోట్లు కాఁగూడదా? ఏమో నాయదృష్ట మెటులున్నదో యిరువదివేలరూపాయల నోట్లు దొరకఁగూడదా? ఈదున్నపోతునిఁక సంతలో నమ్ముటయెందులకు? మనకుఁ గావలసినంతసొమ్మున్నప్పుడు విశాఖపట్టనపు వీరిసాని నుంచుకొనవచ్చును. కర్నాటకపు వేపరుమిల్లులో నూరువాటాలు పుచ్చుకొనవచ్చును. పశువులసంతపాట మనమే పాడవచ్చును. ఇంకను గొంతసొమ్ము మిగిలినయెడల మోటారుబండి కొనవచ్చును. అయినను నిరువదివేలే దొరకునన్నమాటయేమి? లక్షరూపాయలనోట్లు దొరకఁగూడదా యను" నిన్నియూహములు-ఇంకను మీకు వ్రాయుటకు లజ్జపడుచున్న మఱికొన్నియూహములు-తళుకు తళుకుమని మనస్సులో నొక్క ఱెప్పపాటుకాలములో—ననఁగ—వంగి కాగిదపుచొత్తిని బైకిఁ దీసికొనునంతకాలములోఁ గలిగినవి. ఆహా! మనస్సువేగ మేమనిచెప్పవచ్చును. ఆహాహా! కాగిదములు చూచుకొనినపిమ్మట నాయేడు పేమనిచెప్పవచ్చును? ఎందులకో యంతయేడుపు! నా కిప్పుడు క్రొత్తగాఁ బోయినదేదియు లేదే. పోయిన దొక్కదున్నపోతు. అదియైన నింటికేపోయినది. ఇఁక నేడుపెందులకో? తగని యాశలుపెట్టుకొని యాయాశలు తీఱలేదనియా యిప్పుడేడ్చుట? దున్నపోతునకు నాకు బారెఁ డెడమైనలేకుండ వీనిలో

నేను బోవుచుండఁగా లక్షలకొలఁది విలువగల సర్కారునోట్లు నాకాళ్ల యొద్దకు గాలిచేఁ గొట్టుకొనివచ్చునని నే నడియాస లందవలసినదా? నేనింత మూఢుఁడనై యున్నప్పుడు మాయిద్దఱిలో నిజమైన దున్నపో తు వెనుకనున్న జంతువా? ముందున్నజంతువా? యని నన్ను నేను కొంతసేపు మందలించుకొని యాకాగిదములలో నేమిసంగతులున్నవో యని యప్పుడే యుదయించుచున్న సూర్యకాంతిసాహాయ్యమునఁ జూ చితిని. అవి వ్రాఁతకాగిదములు కాని యచ్చుకాగిదములు కావు. నాలు గైదుకంటె నెక్కువలేవు. మొదటిపత్రములో మొదటిపంక్తిలో "శ్రీ యాజ్ఞవల్క్యనాటకము" అని యున్నది. రెండవపంక్తిలో రెండవ యంకమని యున్నది. మూఁడవపంక్తిలో ప్రదేశము సుప్రియునిమం దిరము—నాలుగవపంక్తిలో ప్రదేశము సుప్రియుఁడు యాజ్ఞవల్క్యుఁ డు అనియున్నది. కడపటిపత్రమందు కడపటిపంక్తిలో ద్వితీయాంక ము సంపూర్ణము. శ్రీ శ్రీ శ్రీ అని యున్నది. పాపము! ఎవఁడోకవి పట్టనములలోఁ దినుటకుఁ బట్టెడన్నమైన దొరకక మాడుగులప్రాంతే మందలి పచ్చన్నెజ్వరముచేఁ జచ్చిన బాగుగానుండునని యావైపులకుఁ బోవుచు దారిలో నీయంకమును బాఱవైచుకొనెనో! కాదేని యేమ న్నెపుగవియో ఋణబాధ పడలేకయో కుటుంబపోషణ మొనర్చుకొన లేకయో, అనకాపల్లిస్టేషను సమీపమున రైలుచక్రములక్రిందఁ బడి చచ్చినయెడల లోకమునకుఁ దనకుఁ దెఱపిగానుండునని యీదారిని బో వుచు నీయంకమును బ్రమాదముననో బుద్ధిపూర్వకముగనో విడనాడి పోయెనో? యేమియుఁ దెలియదు. అయినను నాకీగొడవయెందులకు? ఈకాగిదములుమాత్రము నాకెందులకు? కాలుదున్నపోతుకొఱ కేడ్వ వలసిన నేను గవికై యేడ్చుట యెందులకని తిరిగి మనస్సునకు బుద్ధిచె ప్పుకొని వెనుకకు మరలి అనకాపల్లికి పోయితిని. ఎంతసేపును మనస్సు

నకు బుద్ధిచెప్పుకొనుటతోడనే మనుజుని బ్రతుకు కడతేఱిపోవుచున్నది గదా? ఒక్కతప్పటడుగు—ఒకలెంపకాయ—తనదో పైవారిదో—అంతే. బ్రతుకులో నంతకంటె సౌభాగ్యమేమియు నా కగపడుటలేదు. ఇంటికిఁబోయి "బావా! దున్నపో తింటికి వచ్చినదటోయి, యని యడిగితిని. "నీవు వచ్చితివికాదా? సంతోషమే" యని యాతఁడు నన్నుఁ బరిహసించెను. బందెలదొడ్డిలోఁ బడియుండెనేమోయని యొకపిల్లవాని నటకుఁ బంపి నాకు దొరకిన కాగిదములను మాబావ కగపఱచితిని. అతఁ డెగాదిగఁ జూచి సరే అత్తగారి యౌషధపుఁబొట్లములకై పనికివచ్చునులే యని పలికెను. "బాబయ్యా! నాగాలిపడగకో" యని మాయన్నగారికుమారుఁ డాకాగిదములు లాగగ వానిలో రెండు కాగిదములు చినిగిపోయినవి. అయ్యయ్యో! ఇప్పుడు జరిగిన ఈయసందర్భ మాకవియే చూచియుండునెడల నాతఁ డెంతబాధపడియుండునో! అప్పుడు నాభార్య యీవలికివచ్చి యాకాగిదములను జూచి-పాపము! ఏభాషాసేవకుఁ డీగ్రంథము వ్రాసెనో? ఈయంకము పోయినందుల కాతఁ డెంతఖేదమొందుచున్నాఁడో—నామాట విని యాకాగిదములను సాక్షిసంఘమునకు భద్రముగఁ బంపుఁడు. సాక్షిలో నీసంగతి జంఘాలశాస్త్రి వెల్లడిచేయునెడలఁ దత్కవి సాక్షికి లేఖవ్రాసి పోయిన యీయంకమును దెప్పించుకొని సంతసించును." అని మాకు బుద్ధివచ్చునట్లు పలికెను. అందువలన మీకీ కాగిదములను బంపితిని. మీయిష్టానుసారము వాని నుపయోగపఱుపవచ్చును. చిత్తగింపవలయును. విధేయుఁడు. సాక్షిసంఘాభిమాని.—

నాయనలారా! ఈయుత్తరమును వింటిరా! ఇదిగో యాజ్ఞవల్క్యనాటకమున ద్వితీయాంకము. ఈయంకములోని గాథకుఁ బూర్వముందలి గాథను మీకుఁ గొంతచెప్పినగాని యిది బోధముకాదు. కా

నేను బోవుచుండఁగా లక్షలకొలఁది విలువగల సర్కారునోట్లు నా కాళ్ల యొద్దకు గాలిచేఁ గొట్టుకొనివచ్చునని నే నడియాస లందవలసినదా? నేనింత మూర్ఖుఁడనై యున్నప్పుడు మాయిద్దఱిలో నిజమైన దున్నపోతు వెనుకనున్న జంతువా? ముందున్నజంతువా? యని నన్ను నేను కొంతసేపు మందలించుకొని యాకాగిదములలో నేమిసంగతులున్నవో యని యప్పుడే యుదయించుచున్న సూర్యకాంతిసాహాయ్యమునఁ జూచితిని. అవి వ్రాఁతకాగిదములు కాని యచ్చుకాగిదములు కావు. నాలుగైదుకంటె నెక్కువ లేవు. మొదటిపత్రములో మొదటిపంక్తిలో "శ్రీయాజ్ఞవల్క్యనాటకము" అని యున్నది. రెండవపంక్తిలో రెండవయంకమని యున్నది. మూఁడవపంక్తిలో ప్రదేశము సుప్రియునిమందిరము—నాలుగవపంక్తిలో ప్రదేశము సుప్రియుఁడు యాజ్ఞవల్క్యుఁడు అనియున్నది. కడపటిపత్రమందు కడపటిపంక్తిలో ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము. శ్రీ శ్రీ శ్రీ అని యున్నది. పాపము! ఎవఁడోకవి పట్టణములలోఁ దినుటకుఁ బట్టెడన్నమైన దొరకక మాడుగులప్రాంతమందలి మన్నెపుజ్వరముచేఁ జచ్చిన బాగుగానుండునని యావైపులకుఁ బోవుచు దారిలో నీయంకమును బాఱవైచుకొనెనో! కాదేని యేమన్నెపుగవియో ఋణబాధ పడలేకయో కుటుంబపోషణ మొనర్చుకొనలేకయో, అనకాపల్లిస్టేషను సమీపమున రైలుచక్రములక్రిందఁ బడి చచ్చినయెడల లోకమునకుఁ దనకుఁ దెఱపిగానుండునని యీదారిని బోవుచు నీయంకమును బ్రమాదముననో బుద్ధిపూర్వకముగనో విడనాడి పోయెనో? యేమియుఁ దెలియదు. అయినను నాకీగొడవయెందులకు? ఈకాగిదములుమాత్రము నాకెందులకు? కాఱుదున్నపోతుకొఱకేడ్వ వలసిన నేను గవికై యేడ్చుట యెందులకని తిరిగి మనస్సునకు బుద్ధిచెప్పుకొని వెనుకకు మరలి అనకాపల్లికి పోయితిని. ఎంతసేపును మనస్సు

నకు బుద్ధిచెప్పుకొనుటతోడనే మనుజుని బ్రతుకు కడ తేఱిపోవుచున్నది గదా? ఒక్కతప్పటడుగు—ఒకలెంపకాయ—తనదో పైవారిదో—అంతే. బ్రతుకులో నంతకంటె సౌభాగ్యమేమియు నా కగపడుటలేదు. ఇంటికిఁబోయి "బావా! దున్నపో తింటికి వచ్చినదటోయి, యని య డిగితిని. "నీవు వచ్చితివికాదా? సంతోషమే" యని యాతఁడు న న్నుఁ బరిహసించెను. బందెలదొడ్డిలోఁ బడియుండెనేమోయని యొక పిల్లవాని నటకుఁ బంపి నాకు దొరకిన కాగిదములను మాబావ కగపఱ చితిని. అతఁ డెగాదిగఁ జూచి సరే అత్తగారి యౌషధపుఁబొట్లముల కై పనికివచ్చునులే యని పలికెను. "బాబయ్యా! నాగాలిపడగకో" యని మాయన్నగారికుమారుఁ డాకాగిదములు లాగగ వానిలో రెండు కాగిదములు చినిగిపోయినవి. అయ్యయ్యో! ఇప్పుడు జరిగిన ఈయసం దర్భ మాకవియే చూచియుండునెడల నాతఁ డెంతబాధపడియుండునో! అప్పుడు నాభార్య యీవలికివచ్చి యాకాగిదములను జూచి-పాపము! ఏభాషాసేవకుఁ డీగ్రంథము వ్రాసెనో? ఈయంకము పోయినందుల కా తఁ డెంతఖేదమొందుచున్నాఁడో—నామాట విని యాకాగిదములను సాక్షిసంఘమునకు భద్రముగఁ బంపుఁడు. సాక్షిలో నీసంగతి జంఘాల శాస్త్రి వెల్లడిచేయునెడలఁ దత్కవి సాక్షికి లేఖవ్రాసి పోయిన యీ యంకమును దెప్పించుకొని సంతసించును." అని మాకు బుద్ధివచ్చున ట్లు పలికెను. అందువలన మీకీ కాగిదములను బంపితిని. మీయిష్టా నుసారము వాని నుపయోగపఱుపవచ్చును. చిత్తగింపవలయును. విధేయుఁడు. సాక్షిసంఘాభిమాని.—

నాయనలారా! ఈయుత్తరమును వింటిరా! ఇదిగో యాజ్ఞవ ల్క్యనాటకమున ద్వితీయాంకము. ఈయంకములోని గాథకుఁ బూర్వ మందలి గాథను మీకుఁ గొంతచెప్పినగాని యిది బోధముకాదు. కా

వున సంగ్రహముగ వెనుకటికథను జెప్పెదను. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు బ్రాహ్మణవంశసంభవుఁడు. ఇతనితండ్రి బ్రహ్మరాతి; తల్లి సునంద. ఈతఁడు మహాబుద్ధిశాలి. ఈతఁడు శాకల్యునియొద్దఁ గృష్ణయజుస్సును నేర్చుకొనుచుండెను. శాకల్యుఁడను మహాపండితుఁడు సుప్రియుఁడను రాజునకుఁ బురోహితుఁడు. రాజున కసాధారణమైనవ్యాధి యేదియో యుండెను. ఔషధసేవచే నది శాంతింపలేదు. అసాధ్యమగు నీవ్యాధిచేఁ దాను మరణింపక తప్పదని సుప్రియుఁడు ఖేదపడుచుండఁగా శాకల్యుఁ డాతనియొద్దకేగి తాను జపహోమాదులవలన వ్యాధిని నిస్సంశయముగా నివారింపఁగలనని చెప్పెను. అట్టిశాంతిక్రియ లాచరింపుఁడని రాజు పురోహితుని బ్రార్థింపఁగ నాతఁ డట్లొనర్చుట కంగీకరించి, వాని నాచరించి మంత్రితీర్థమును దెచ్చి రాజునకిచ్చెను. దానివలన శాంతింపలేదు. కొంతకాల మిట్లు చేయగఁ జేయఁగ శాంతించునని పురోహితుఁడు రాజును సమాధానపఱచెను. "మీరు పెద్దలుకావున మంత్రోదకమును దెచ్చియిచ్చుశ్రమము మీరు పొందవలదు. మీకు ముప్పదుగురు శిష్యులున్నారుకాఁబోలు. దినమున కొక్కశిష్యునిచే తీర్థము ను. బంపుఁ" డని రాజు పురోహితునితోఁ జెప్పెను. ఏదినమున నే శిష్యుఁడు తీర్థము కోటలోనికిఁ దీసికొనిరావలయునో ఆదినమున నాతఁడే హోమాదిక్రియ లాచరించి తీర్థము దీసికొనిపోవుచుండవలయునని పురోహితుఁడు శిష్యుల కాజ్ఞయిచ్చెను. ఇట్లు కొందఱుశిష్యులు తీసికొనిపోయిరి. రాజున కెంతమాత్రమును వ్యాధి తగ్గలేదు. ఒకదినమున యాజ్ఞవల్క్యునివంతు వచ్చినది. "గురూత్తమా! ఈదినమున దీర్థము తీసికొని వెళ్లవలసినవాఁడను నేను. రాజొకవేళ నన్నుఁ బరాభవించునెడల నేనేమిచేయవలసినది?" యని శాకల్యుని యాజ్ఞవల్క్యు డడిగెను. "ఏమిచేయుట కేమున్నది? నీవు తిరుగ రాజదర్శనము ను

జేయనక్కఱలేదు" అని గురుఁడు సెలవిచ్చెను. చిత్తమని సెలవుతీసి కొని రాజునొద్దకు యాజ్ఞవల్క్యుఁడు తీర్థకలశము చేతఁబుచ్చుకొని పోయినాఁడు—ఆశిష్యునకు నారాజునకు జరిగినసంభాషణ మీయంక ములో నున్నది. సావధానచిత్తులరై యీయంకమున వినుఁడు—చదివెదను.

శ్రీ యాజ్ఞవల్క్యనాటకము—ద్వితీయాంకము.

ప్రదేశము :—సుప్రియునిమందిరము.

ప్రవేశము :—సుప్రియుఁడు- యాజ్ఞవల్క్యుఁడు.

సుప్రి :—ఏమంటివయ్యా ?

యాజ్ఞ :—నీవనినది సరిగా లేదంటిని.

సుప్రి :—మంత్రతీర్థము నామెడలఁ బనిచేయకపోవుటచే మంత్రోదకమువలన వ్యాధి కుదురనేరదని రోగపీడితుఁడనైన నేననుట సహజమై యున్నదనుకొందును. పోనీ మంత్రశోధనము మాకెందులకు? నేననినది సరిగా లేదంటివి ? ఒప్పుకొంటిని కాని నీవేషము సరిగానున్న దని నీవు చెప్పఁగలవా ? అది సరిగాలేదని నేను జెప్పుచున్నాను. నీ వేమిచెప్పుదువు ?

యాజ్ఞ :—మంత్రశోధనము చేయఁదగదని యిప్పుడే చెప్పితిని కాదా ! అట్టి మంత్రశోధనమే తప్పయినప్పుడు మంత్రములు బ్రాహ్మ ణాధీనము లగుటచే బ్రాహ్మణశోధన మంతకంటె తప్పని యేల తెలిసి కొనఁజాలవు ?

సుప్రి :—మంత్రములు బ్రాహ్మణాధీనములే ! బ్రాహ్మణునికధీ నములు కాని నీకెట్లధీనములు ! బ్రాహ్మణబాహ్యవేషమైన లేని నీవు బ్రాహ్మణుఁడనని యెట్లు చెప్పుకొనఁగలవు ? చెప్పుకొని మమ్మెట్లు విశ్వ సింపఁజేయఁగలవు ?

యాజ్ఞ :—రాజా ! నీవిశ్వాసముపైననే బ్రాహ్మణ్యము నిలిచి యుండలేదను సంగతి నీవెఱుఁగనట్లున్నావు. బ్రాహ్మణ్యమున కంతదుర్గతి యింకఁ బట్టలేదు. ఈమాటలేల? గురుసందేశమును నిర్వర్తింప వచ్చితిని. ఈతీర్థము దీసికొనుము. నేను బోయెదను.

సుప్రి—తీర్థకలశమును దెచ్చినావా ? అబ్బ ! నీచేతిలోఁ బన్నిరుబుడ్డి యుండఁదగినది కాని తీర్థకలశ ముండఁదగినదికాదే ? నీవుచ్చరింపఁదగినది పద్మబాణమంత్రము కాని పంచాక్షరీమంత్రము కాదే? బొట్టువైఖరి జుట్టువైఖరి కట్టువైఖరి చూడఁగ—ఓ—శృంగారపురుషశేఖరునివలెఁ గానఁబడుచున్నావే ? పరాకున మాయింటికి వచ్చితివికాని బుద్ధిపూర్వకముగ వచ్చితివని నే ననుకొందునా ?

యాజ్ఞ—బుద్ధిపూర్వకముగ రానిమాట సత్యమే. గురుబలాత్కృతిచే రావలసివచ్చినది. నిన్నుఁ జూడఁదగినపని నా కేమున్నది? నావేస మెట్లున్న నీకేమి ? దాని నంతపరిశీలించుట నీకేల ? నీవు మూతిపై వెండ్రుకలఁ జూచువాఁడవేనా ! కాలిపై జోడు చూచువాఁడవేనా ? పృష్ఠముపై గోఁచి చూచువాఁడవేనా ? విద్యాబుద్ధులతో నీకుఁ బనిలేదా ! ఆహా ! ఏమి లలితుఁడవు ? ఏమియింగితజ్ఞుఁడవు? ఏమిసరసుఁడవు? నీవు ప్రభుఁడవై యుండుటచే నీదేశ మెంతయదృష్టవంతమైనది! రాజా ! పూర్వజన్మమున నే మహాపురుషనింద యొనర్చుటచేతనో నీవిప్పు డీవ్యాధిచే బాధపడుచున్నావు—భద్రముగఁ బ్రవర్తింపుము.

సుప్రి—(వికటముగ నవ్వి) హే. హే. హే. మాయం దకారణజాయమాన కటాక్షముచే దర్శన మిప్పించినవారు మహాపురుషులా పురుషోత్తములా! అవతారమూర్తులా! భక్తపాపవిచ్ఛేదకులా! లోకోద్ధారకులా? సెబాస్. నే నెంతధన్యుఁడనైతిని. ఇది శివావతారమయినట్లా? విష్ణ్వవతారమైనట్లా? లేక రెండునా? ఏమహాకార్యము నాచరిం

చుట కవతరించితిరి మహాత్మా! మీభక్తమణు లందఱు మీకు నిత్య కైంకర్యాదులు సలుపుచున్నారా? సందర్శన సంభాషణ సంస్పర్శనాది సత్కారములచే వారిని సంభావించి సంతోషపెట్టుచున్నారా? వారు తమ యనురాగపూర్వకాదరణముచే నిత్యశోభనాదివైభవములతోఁ బుత్రపుత్రికాది సంపత్తితో......

నాయనలారా! ఇక్కడఁ గొంత కాగిదము చినిఁగిపోయినది. తరువాతి గ్రంథమును జదువుటకు వీలులేదు. కావున యాజ్ఞవల్క్యచరిత్రమున నే నెఱిఁగిన తరువాత ముఖ్యాంశములు మనవిచేసెదను—సుప్రియుఁడను రాజు మహర్షి బాహ్యవేషమును దిలకించి యెంత యధిక్షేపించినను—యోగివర్యుఁడు సహించి యూరకుండెను నీకుఁ దెచ్చిన తీర్థ మేమిచేయుమని నీయభిప్రాయమని ఋషి యాతని నడుగ, "అదిగో! అచ్చటఁ గనఁబడుచున్న కట్టుకొయ్యమీఁదఁ జోసి పొమ్మని రాజనెను—అంత మహర్షిశిఖామణి 'దివం మాలేఖీ' త్యాదిమంత్రమును చ్చరించి, యాకట్టుకొయ్యపైఁ దీర్థమును బోసి చివాలునఁ బోయెను-అందుఘడియ లగుసరికిఁ గట్టుకొయ్య కడిమిచెట్టై కొమ్మలతోఁ జిగురులతోఁ బలువలతో దివ్యపరిమళభరితములగు బహుసుందరపుష్పగుళుచ్ఛములతోఁ బుష్పములపైఁ వ్రాలిన బంభరములతోఁ గలకలారవములిచ్చుచున్న పక్షులతోఁ బ్రకాశించుచుండెను. దానిని రాజు గాంచి యత్యాశ్చర్యమగ్నమానసుఁడై కొంత సేపు నిశ్చేష్టుఁడై నిలువఁబడి యంత "అక్కటా! యాజ్ఞవల్క్య మంత్రోదకమున నీ కట్టుకొయ్య చిరకాలముక్రిందటఁ జచ్చి మోడైన యీకట్టుకొయ్య—యెట్లు బ్రదికి బాగుపడినదో! ఆతీర్థమువలన నేను వ్యాధిదూరుఁడనై యట్లు బాగుపడవలసిన దేకద! నాబుద్ధిహీనతచే నట్లు కాలేకపోయితిని" అని యోగీంద్రపరాభవమునకై లెంపలు వైచుకొని యాజ్ఞవల్క్యుని తిరుగఁ

దనయింటికిఁబంపుఁడని శాకల్యునకు వార్తనంపెను. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు మొదటఁ దనకు గురువిచ్చిన బాస ననుసరించి నేను బోనని చెప్పెను. అంత రాజు శాకల్యునింటికి వచ్చి యాజ్ఞవల్క్యు ననేకభంగులఁ బ్రార్థించెను. శాకల్యుఁ డెన్నివిధములనైనఁ దనశిష్యునకు రాజు ననుగ్రహింపుమని బోధించెను. ఆయన గుర్వాజ్ఞ వినలేదు. అంత శాకల్యుఁడు కోపోద్దీపితుఁడై "అవిధేయుఁడా! నేను నీ కిచ్చినవిద్యను నాకొసఁగి పో ఆవలికిఁ బొ" మ్మని తీడించెను. తీసికొనుమని యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి యావిద్యను వాంతియొనర్చెను. దానిని తిత్తిరిపక్షులు భక్షించిన హేతువున దానికి తైత్తిరీయ మని పేరువచ్చెనని చెప్పుదురు.

యాజ్ఞవల్క్యయోగీంద్రుల చరిత్రములో నంశము లన్నియు నేను జెప్పఁదలఁచుకొనలేదు. ఆతఁడు పిమ్మట సూర్యోపాసన మొనర్చి విద్యను సంపాదించెను. ఆతఁడు శుక్లయజుర్వేదమునకు మూలపురుషుఁడు. శాకల్యుఁ డాతనికి మొదట నేర్పినవేదమును కృష్ణయజుర్వేదమని యందురు. కృష్ణయజుర్వేదమున మంత్రబ్రాహ్మణభాగము లొకక్రమము వరుస ననుసరించి కూర్పఁబడియుండక కలగపులగముగఁ గూర్పఁబడియుండి యస్పష్టార్థప్రయోజనములై యుండుటచే నీవేదమునకుఁ గృష్ణయజుస్సని పేరు వచ్చియుండుననియుఁ, గ్రమమైనవరుస ననుసరించి మంత్రాదిభాగములు కూర్పఁబడి యుండుటచేతను నర్థప్రయోజనాది విషయక విస్పష్టకాంతిచేతను యాజ్ఞవల్క్యవేదమునకు శుక్లయజుస్సని పేరు వచ్చియుండుననియుఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. యాజ్ఞవల్క్యుఁడు జనకసభలో ననేక వైదికర్షులను బ్రహ్మవాదములం దోడించి, బ్రహ్మిష్ఠుఁడనుపేరు పడసెను. ఎందఱాళ్వారు లున్నను ఆళ్వారనఁగా నమ్మాళ్వారని యెట్లు రూఢ్యర్థమో యెందఱు యోగేశ్వరులున్నను యోగీశ్వరులనఁగా యాజ్ఞవల్క్యులనియే రూఢ్యర్థమున్నది. ఈతఁడు

మహాసంస్కర్త. అంతకుఁ బూర్వముననున్న వేదక్రియాదులు సమం జసములుగ లేవని కనిపట్టి క్రొత్తపద్ధతితో పురాతనవస్తువుకంటె సమీ చీనతరముగా నొకవేదమును రచియించు మహానుభావునివంటి మహా సంస్కర్త, మహాధీశాలి, మహాసాహసికుఁడు, మఱియొక డేఁడీ? తాను నూతనవేదమును రచియించుటయే కాక యధ్వరాదిక్రియలందు దాని నాచరణములోనికిఁ దెచ్చెను. శంకరభక్తు లీతనిని శంకరావతారమం దురు. విష్ణుభక్తు లీతనిని విష్ణ్వవతారమందురు. సూర్యోపాసకు లీత నిని సూర్యావతార మని యందురు. యాజ్ఞవల్క్యశాఖలో ద్వైతు లున్నారు; విశిష్టాద్వైతు లున్నారు; అద్వైతు లున్నారు. ఈమహాను భావునికిఁ బదునేనుగురు శిష్యులని చెప్పుదురు. ఆశిష్యుల కందఱకు వారివారి యధికారము ననుసరించి తాను బ్రహ్మపదార్థబోధన మొన ర్చెను. కాని యాశిష్యులలోఁ గాణ్వులు మాధ్యందినులు లని రెండువే గలవారే యిప్పుడు కానవచ్చుచున్నారు. కాణ్వులనే ప్రథమశాఖవా రందురు. వీరి పూర్వుఁడగు కణ్వుఁడు యాజ్ఞవల్క్యునకుఁ బ్రథమశి ష్యుఁ డగుటచే నాతని తరువాతివా రందఱకుఁ గాణ్వులని బ్రథమశా ఖవారని పేరు వచ్చియుండును. అదిగాక కణ్వుఁడు శిష్యసంఖ్యలో మొదటివాఁడే కాక యధికారములో నర్హతలో నాధిక్యములోఁ గూడ మొదటివాఁ డని యెన్నవచ్చును. ఆతనికి యాజ్ఞవల్క్యుఁడు కటాక్షిం చిన గ్రంథమ్ము లనేకములున్నవి. మహామహిమగల మహోద్గ్రంథ ము లనేకములున్నవి. వీని నామములుమాత్రమే యిప్పటికి నిల్చి యున్నవి. అట్టి యుత్తమగ్రంథము లన్నియు నేమైనవో తెలియదు. ప్రథమశాఖాబ్రాహ్మణులని చెప్పుకొనువా రాగ్రంథము లేవియో యె చ్చట నున్నవో యేమిప్రయత్నము లొనర్చినయెడల నన్నియుఁగాకపో యినఁ గొన్నియైన లభించునో యనుసంశయము లేమిన్నైన యోజించుచు

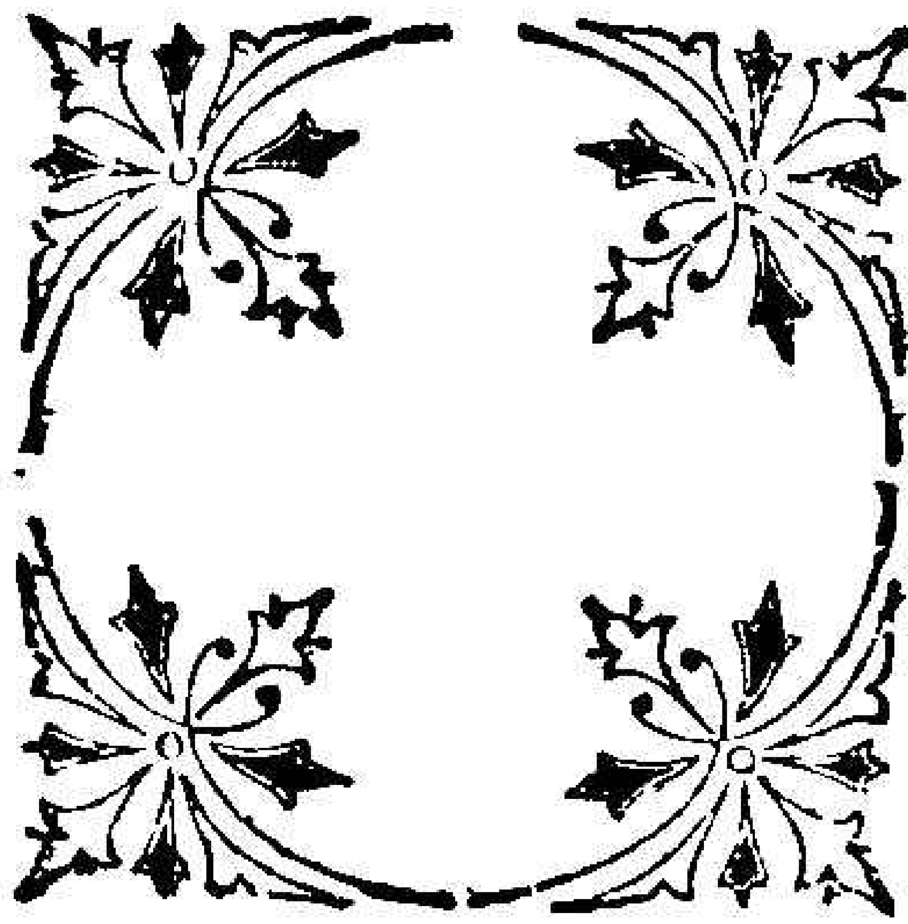
న్నారా? లేనట్లు కనంబడుచున్నది. ఏల; వారిలో బుద్ధిమంతులు త క్కువసంఖ్యవారున్నారా? లేరు. లేరు. వారిలో మహాబుద్ధిశాలు లనే కులున్నారు. తేగుమాత్రపు జమీందారీలు కలవారున్నారు. పెద్దపెద్ద న్యాయవాదులున్నారు. గొప్పగొప్పవర్తకు లున్నారు. విద్యాధికులు న్నారు. విమర్శకులున్నారు. దక్షిణహిందూస్థానమునం దనేకస్థలము లందు ప్రథమశాఖవారు ప్రబలులై యున్నారు. ఉత్తరహిందూస్థాన మున మాధ్యందిను లట్లేయున్నారు? మాధ్యందినులు తమకుం బూర్వు లు కటాక్షించిన గ్రంథజాలమునంతయు భద్రపఱచియున్నారు. ప్రథ మశాఖవా రేమిచేసినారు? తమగ్రంథములు తమవికావని యూరకుం డినారు. అవి రామబాణముల కధీనములై యంతమునొందుచున్నపు డు మనకేందులకని మాటలాడక మిన్నకుండినారు. మీగ్రంథము లే మైనవని యెవ్వరైన వారి నడిగినయెడల మాకెట్లు తెలియుననుచున్నా రు. మాగ్రంథములు కొన్నియున్నవా యనుచున్నారు. ఆహా! ఏమి మతాభిమానము! ఎంత మతగ్రంథాభిమానము! సర్వభారతీయవిమ ర్శకమహాసభలలో యాజ్ఞవల్క్య గ్రంథప్రశంసవచ్చినప్పు డేగ్రంథ ములు ప్రదర్శింపఁబడి పరీక్షింపఁబడుచున్నవో యెఱుఁగుదురా? మా ధ్యందినగ్రంథములు మాత్రమే. కాణ్వగ్రంథము లేమైననట్లు చేయఁ బడుచున్నవా? లేవని చెప్పుట కితరశాఖీయులకే సిగ్గగుచుండఁగా ప్రథ మశాఖీయు లనిపించుకొనినవారు రవంత యులుకు నలుకైన లేకుండ నున్నా రేమిచెప్పుదుమా? వారిహృదయముల కాచింత వారిమనస్సుల కాసంకోచము లేశమైన నున్నట్లగపడకపోవుటయేల? పోనిండు. పర శాఖీయులందఱు వారివారి మతగ్రంథములను సేకరించుకొని భద్రప ఱచుకొని వ్యాఖ్యానసమన్వితముగఁ జేసికొని మతసంబంధమైన కొంత పరిజ్ఞానమును సంపాదించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండఁగా సర్వజన

సామాన్యమైన గతానుగతికన్యాయమున నైన వీరేల ప్రవర్తింపకుండ నున్నారో? మతగ్రంథసమీకరణము మతగ్రంథపూజ మతగ్రంథభాష్యరచనము మొదలయినపనులు దోషములని యెంచి మనప్రథమశాఖీయు లింతయుపేక్ష యొనర్చుచున్నారా? ఇంతయనాదరణ మొనర్చుచున్నారా? ఇంత మతగ్రంథవైరాగ్యమును బూనియున్నారా? ప్రథమశాఖీయసోదరులారా! అసాధారణమై దాదాపుగ ననహజమని చెప్పఁదగిన మీయుపేక్షకుఁ గారణమేదో నాకు దుర్జ్ఞేయమై యుండుట చేత గుడ్డివాఁడు తడుముకొనినట్లు కారణములకై తడుముకొనుచున్నాను. క్షమింపవలయును. పొడుముడబ్బిబిరడ జాఱిపోయినయెడల దొరకినదాఁక దహతహలాడుదుమే. తులమెత్తుబంగారమునకు ముప్పది రూపాయలకంటె నెక్కువ విలువలేదుగాని తులమెత్తు మతగ్రంథప్రపురాణతాళపత్రిసమితికి మూఁడువేలు కావుకదా ముప్పదివేలు విలువ యుండునే! ఆహా! మనకాణ్వులు తమ మతగ్రంథములు మసిబొగ్గులనుకొనుచున్నారో? మునిసిపల్ తుక్కనుకొనుచున్నారో! తండ్రిగారిచ్చిన పట్టభూమికయినఁ గాలానుసరణముగా కొట్టుసిస్తులఁగట్టి దాని రాబడి ననుభవించుచున్నామే. చిల్లిదైనసరే మెడయూడినదైనసరే తాతగారి యిత్తడిచెంబని దానిని భద్రపఱచుకొని బంధుకోటికి దాని నప్పుడప్పుడు గానఁబఱచి యానందించుచున్నామే. అయ్యో! కాణ్వులారా! మీకు మూలపురుషుఁడే! శ్వేతయజుఃకర్తయే! సార్థకయోగీంద్రనాముఁడే! మహాసంఘుసంస్కర్తయే! అర్కావతారమే. హార్యవతారమే. హారావతారమే. ఆహాహా! అట్టి లోకోత్తరప్రతిభాశాలి దయాస్వరూపుఁడై జగదుద్ధారణార్థమయి లోకమునకు వెల్లడిచేసి తన్న భక్తులగు మీకుఁ గటాక్షించిన యమూల్యధనమును జ్ఞానభండారమును దేజోనిక్షేపమును మీ రుపయోగించుకొనవక్కఱలేదా? మీరు

భద్రపఱుచుకొనవలెనన్న నక్కఱలేదా? పోనిండు. వానినామములైనఁ దెలిసికొనఁబ్రయత్నింపరా? మా కక్కఱలేదని యడ్డముగఁ దలనూఁపుచున్నారా? అయ్యయ్యో! తప్పుకాదా! తప్పుమాట యటుంచుఁడు. ఆర్యస్వభావమునకుఁ గూడ విరుద్ధతకాదా? బట్ట తిన్నగ సవరించుకొమ్మని చెప్పిన కోడలిపై నత్తగా రాగ్రహించినట్లు మీరీమాటలకు నాపైఁ గోపపడక నన్ను క్షమించి నాప్రార్థన నంగీకరించి మీగ్రంథము లెచ్చటెచ్చటదొరకునో తెలిసికొని యాత్రాపులకుఁ దిరిగితిరిగి యావశ్యకమగునెడల దేశమంతయు గాలించి యెంతధనమైన వ్యయమొనర్చి వానిని సంపాదించి కాణ్వమఠమొక్కటి కట్టించి వాని నందు భద్రపఱుపవలయును. మీసంపాదనములలోఁ గొంతభాగ మీమహాకార్యమునకై వినియోగపఱుపఁదగును-పఱుపక తప్పదు. కాణ్వగ్రంథనిధియనుపేరఁ గొంతసొమ్మును ముందుగాఁ జేర్చి దానిని గ్రంథసంపాదనకార్యమున వినియోగింపుఁడు. ఇదివఱకే యాలస్యమైనది. మాధ్యందినగ్రంథముల మహాప్రచారమునుబట్టి కాణ్వగ్రంథములు లేనేలేవనునప్రతిష్ఠ మూలపురుషునివఱకు మీయుపేక్షమూలమున వ్యాపించినది. లేనివారు లేక యేడ్చుచుండఁగా నున్నప్పుడుకూడ మీకీదరిద్రతయేల? మీకీ క్షామబాధయేల? "ఓహో! ఈగ్రంథములన్నియు సేకరించిన తరువాత నివియన్నియుఁ జదువవలసివచ్చునుగాఁబోలు. మాకుఁ దెఱపియెక్కడ? సంచులమూఁతులకు తాళ్లుకట్టుటలోఁ దెఱపిలేకుండ మేము దేవులాడుచుండఁగా తాటాకుపుస్తకముల త్రాళ్లువిప్పుటకు మాకుఁ దీఱికయేదీ? నెత్తికి విశ్వనాథతైలము మూఁతికి వాసెలైను దేహమునకు సబ్బు రాచికొనుటలోఁ గాలము కాసంతయు గడచిపోవుచుండఁగా మతగ్రంథములకు మసిపూయుటకుఁగాని మట్టితైలము తాయుటకుఁ గాని మాకెక్కడ తెఱపి. మతగ్రంథములచదువా? మా కింతలోనంత

తొందర యేమిగల్గినది ? ఏమో కొంత కాలము బ్రదుకఁదలఁచియుండ మరణశాసనలేఖన మంతటి యోగాయత్తపుపని మే మేలచేయవలయును ? మాకీచదు వక్కఱలేదు" అని నన్ను గాఢముగ ఘుందలింతురా యేమి? పోనిండు. మీయిష్టము. చదువుకొనవలసినదని మీకు బోధించునంతటి బుద్ధిహీనుఁడను గాను. మీరు శ్రమపడి గ్రంథములను మాత్రము సంపాదింపుఁడు. ముం దెప్పుడైన మీలో మతగ్రంథములు చదివి వానికి వ్యాఖ్యలువ్రాసి వానిని విపులముగఁ జేయఁగల మహాధీమంతులు బయలుదేఱఁగలరు. వారి కక్కఱకువచ్చుటకే మీరీ శ్రమ మొనర్పవలయును. మీరు బాగుగాఁ బరిశీలించునెడల నిప్పటికే మీలో మంచి బుద్ధిమంతులయిన విమర్శకులు బయలువెడలియున్నారు. నాయనలారా! జన్మమాత్రముననే ప్రథమశాఖీయుల మనిపించుకొనక మతాభిమానమున బాండిత్యమున మతగ్రంథసంపాదనమున యథార్థముగఁ బ్రథమశాఖీయు లనిపించుకొనుఁడు.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

ప్రకాశ గ్రంథాలయము
వేలప్రోలు.

సాక్షి

4. సభాస్వకీయవ్యాపారములు.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

"నాయినలారా! ఈదినమున నుపన్యాస మేదియులేదు. మా సభావిషయకములగు నంశము లీనడుమ నెప్పుడు వెల్లడించియుండలేదు. సాక్షి కనేకలేఖలు సాక్ష్యుపన్యాస పఠకులయొద్దనుండి ప్రతిదినమును వచ్చుచుండును. వానిలోఁ గొన్ని యిప్పుడు చదివెదను. వానినిగూర్చి నేను విమర్శింపను. విమర్శింపనక్కఱలేదు. వానిలోని నిజానిజములు కొంతకాలమునుండి మాయందలి దయవలన దీక్షతో—విమర్శనబుద్ధితో—నిష్పక్షపాతాంతఃకరణముతో మాయుపన్యాసములను జదువుచున్న పఠకులకే తెలియఁగలవు. నే నంతకంటెఁ జెప్పవలసిన దేమియులేదు. ఈలేఖ లేయూరనుండి వచ్చినవో యెవరు వ్రాసిరో మీకుఁ దెలుపనక్కఱలేదు. వానివిమర్శనమునందు మీకు సాహాయ్యము కాఁగలవను నమ్మికతో నాయుత్తరముల తేదీలనుమాత్రము తెలియఁబఱచుచున్నాను."

"అభివాదములు. 10-3-22.

అయ్యా! మనస్త్రీల పూర్వాచారమును గురించి—ప్రస్తుతాచరణమును గూర్చియు—మీయభిప్రాయ మేమి? కొందరు జాకెట్లు-

కొందఱు గుండీరవికలు తొడుగుచున్నారు గదా! నేను ఒకటి రెండు ప్రశ్నించి సదుత్తరము (తృప్తికరముగా) బడయలేకపోయితిని. శరీరము ఇతరులకు కనుపించకుండా చేయుటకని వారివాదము. పూర్వులు మామూలురవికెలు తొడిగి కాసెబోసి చీరెకట్టినందున వారి పాతివ్రత్యమునకు భంగ మాపాదించెనా? ఇప్పటి నాగరికత ఆంగ్లేయులను బోలియుండదా? కనుబొమలమధ్యను సూదిమొనలతోఁ బెట్టెడు (దృష్టిదోషనివారణార్థము బెట్టెడు) తిలకము ఏహ్యముగా నుండదా? అన్నివిషయములు విమర్శించు మీరలు ఈవిషయమున ఊరకుండుట సంతాపకరము. రాబోవు ఆంధ్రిపత్రికలో ఈవిషయమై మీసాక్షిసంఘవిమర్శనోపన్యాసము చూచుట కుత్సహించుచున్నాను. మరియొకప్రార్థన. సాక్షి ప్రథమభాగమును పంపవలయునని ఎంతమంది పుస్తకవిక్రేతలకో వ్రాసితిని. చివరకు జవాబుగూడ లేదు. దయయుంచి వెంటనే ఈక్రింది చిరునామాకు బంప బ్రార్థితులు.

చిత్తగింపుడు.

ఈయంశములఁగూర్చి స్త్రీలనుగూర్చిన యుపన్యాసములలో శక్తివంచన లేకుండఁ జర్చించియుంటిని. కావున దిరుగ విమర్శించుట యనావశ్యకముగఁ దోచుచున్నది. ఆజ్ఞోల్లంఘనమునకు మన్నింపవలయును. తరువాతి యుత్తరమును జదివెదను.

"విశ్వామిత్రుని నెత్తి గత్తిరించిన గత్తెర వసిష్ఠుని గడ్డముపై నాడ వెనుకాడుచున్నది—లింగముపైఁ జుట్టపీక స్ఫురించినట్లు—పవననందనుని తలపైఁ బెట్టఁబడుచున్న బావాజీగారి బంగిచిలిమిగొట్టము స్ఫురించుటలేదు. బోనము నెత్తికెత్తుకొని తాండవించు రజకుఁడు తాండవకృష్ణుని బోలక ప్రళయకాలరుద్రుని బోలుచున్నాడు. సాలిగ్రామమాలధరస్తున కుండు..................సౌష్ఠవము రుద్రాక్షమాల

వానివక్షమున రూక్షిగా గానిపించుటలేదు. మతాంతరులగు దేశభక్తు లు సాక్షినోట బడుటకు సదీశ్వరపాషాణపాత్రియు లగుచున్నారు. భవి షద్బ్రహ్మావతారులైన కవులు మణిమంజరీ మధ్వవిజయాది గ్రంథము లను మఱల సృష్టించుచున్నారు. మతసాంప్రదాయబోధక మహావా క్యములు పిచ్చిరాముని పిచ్చికూతలైనవి. మహాత్మా! పాలలో పాప రకాయరసమును బిందుచున్నారు. పులి...మేక గఱచునా యని నిర్భ యస్థితి నవలంబింపకుడు. విమర్శకులు మీా జీవితకాలములో నూరకు న్నను తర్వాతనైనను మీామతాభిమానదుష్పథమును వెలిబుచ్చకమా నరు. జాగ్రత! జాగ్రత. మాఘ బ ౧౨. ౧౮ ౪౩"

నాయనలారా! మతవైషమ్యమును గూర్చియు సర్వమతసామ రస్యమును గూర్చియు ననేకపర్యాయములు కంఠము శోషిల్లున ట్లఱచిన నాపై నిట్టి కఠినవిమర్శనము తగునేమో మీారే యోజింపవలయు ను. ఇంతకంటె మీాకుఁ జెప్పఁదగిన దేదియులేదు. తరువాతి యుత్త రము చదివెదను.

అయ్యా! 24-2-22.

తమదర్శనం నేను యన్నడూ చాయలేదు. గాని నేటికి తమ యశశ్శరీరదర్శనం చేశి తమదర్శనలాభం యెప్పుడు తటస్థమవునో అని భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను. నేను ఇదివరలో యీపేపర్లు వగయిరాలు యన్నడూ చూడడంలేదు. యిప్పుడు అందరు చూస్తూవుంట్టే దీనిలో యేమివిశేషం వున్నదో అని నాకుకూడా కుతూహలంకల్గి గతానుగతికో లోకః అనేరీతిగా నెలరోజ్లునుంచి ఆంధ్రపత్రిక చూస్తూ వున్నాను. అత్యుత్సాహం—అతిప్రేమ—అతిభక్తికల్గి మ్నమిచ్చుచున్న ద్రివ్యము—యెక్కువవిలువ యీావృత్తాంతమే చాలునని మిక్కిలి తృప్తినొందితిని. దీనిలో నీతి లోకవ్యవహారంఃలో ప్రతివానికి స్వాను

భూతి దురాత్ములను చల్లగా పండితరాయలువతుగా అన్యాపదేశంవు న్నదిగాని లేనిదికాదు. స్వభావోక్తి నవరసభూయిష్టంగాను వుండుటచే త నాకు హృదయరంజకంగా వుండి యీమహాత్ములు యెవరు వీరి వాసస్థలం యెక్కడ అని కొందరిని యిదివరలో పరిచయంకలవార్లను అడగగా భగవదనుగ్రహంచేత పీఠికాపుర వాస్తవ్యులనిన్నీ తమది యెక్కువశక్తి అనిన్నీ మంచివాణి అనిన్నీ శ్రీరాజావార్కి తమయందు యెక్కువప్రేమ అనే మొదలయ్ని సంగతులు విని తమరు లోకోపకారార్థమయి నీతి నుపదేశించి సజ్జనరక్షణ దుర్జనశిక్షణ నిమిత్తం అవతరించిన మహాపురుషుని కళామయులని రూఢిగా నమ్మి యీదరఖాస్తు వ్రాసుకున్నాను. "స్వభావ మన్యథాకర్తుం కశ్శక్నోత్ దైవనిర్మితం" అను లోకోక్తిని బుచ్చుకొని మ్నం యేమిచాయగలమందు రేమో వాల్మీకిమహర్షికి మహాత్ముల దర్శనమాత్రంచేతనే ముక్తుఁడయినట్టువింట్నున్నాముకదా! కాబట్టి తమరచనాసామర్థ్యంచేతనున్నూ దైవకృపచేతనున్నూ దుష్టబుద్ధి మంచిబుద్ధిలోకి రావచ్చును. బుద్ధులు రెండు లేవు.ఒకటేఅని తమరు మొన్న పేపరులోవ్రాయించినారు.గాన వ్రాసుకోవడమయినది. "అర్నిమిత్రం విషంపత్యం అధర్మోధర్మతాంవ్రజేత్, అనుకూలే జగన్నాథే విపరీతే విపర్యయః" అని వున్నది. తమశక్తి అమానుషశక్తి అని విన్నాను. చన్నపురిలో వైద్యంఆఫీసు పెట్టుకొని నడిపిస్తూవున్నవానిని గురించి తమయందు నిరాకరణభావం కనుపించగా అతనిమీాద ప్రయోగించిన వాక్శరములచేత శబ్దవేదిబాణప్రయోగంచేత దుష్టశిక్ష చేశ్ని రామభూపాలునివతుగా యశస్సు తమకు అయినట్టు వింటున్నాను. కవర పంపించుకున్నాను. గాన వెంటనే జబాబు దయచేయింప్పకోరుతాను.

చిత్తగించవలెను.

మఱియొక లేఖ. 1-3-22.

మహారాజశ్రీ సాక్షిగారికి అనేకనమస్కారములు.

ఆంధ్రపత్రిక 1918 వ సంవత్సరాదిసంచికయందుంచు "ఆంధ్రకవుల యపరాధము" అను పద్యములను తాము చదివియుందురు. అందులో 28 పద్యమిట్లున్నది.

ఒకడు స్వప్నప్రకారము నుగ్గడింప
నెల్లవారలకు గలలె దెల్లవార్లు
నవ్వుదురను తలంపులే దెవ్వరికిని
పేరుకొనసేమిటికి నట్టి బీదకవుల.

మీసంఘసభ్యుడగు జంఘాలశాస్త్రిగారికి అనేకస్వప్నములు వచ్చుచుండగా ఆస్వప్నవర్ణనలవలన మమ్మందరిని సంతోషపరచుచుండిరి. సంతోషపరచుచున్నారు. ఈపద్యము ఆయనకొరకే వ్రాసినట్లగపడుచున్నది. ఇట్లు వ్రాసినపిదపకూడ ఆయన స్వప్నములు తగ్గలేదు. అధిక్షేపించిన వెనుకకూడ స్వప్నములు తగ్గలేదు. అధిక్షేపించిన వెనుకకూడ స్వప్నములు వర్ణించుచునే యున్నారు. ఇందులకు కారణముండకతప్పదు. మేము మీసంఘమందు అభిలాషకలవార మగుటచే ఈపద్యము కేమిసమాధాన మిచ్చెదరో విన కుతూహలముగలవారై యున్నాము. 1918 వ సంవత్సరసంచిక ఈదిన మగపడినదా అని అధిక్షేపించెద రేమో. ఇదివరకే చూచితిమిగాని కొందరి ప్రోత్సాహమువలన ఈదినము వ్రాసినాము. ఇందు వెంబడిని ఇంకను కొన్నివిమర్శలు తెలుసుకొనవలెనని కుతూహలముగా యుండెను గాని దీనికే శ్రమ యిచ్చినందులకు చింతిల్లుచున్నాము. ఇంతే అనేక నమస్కారములు."

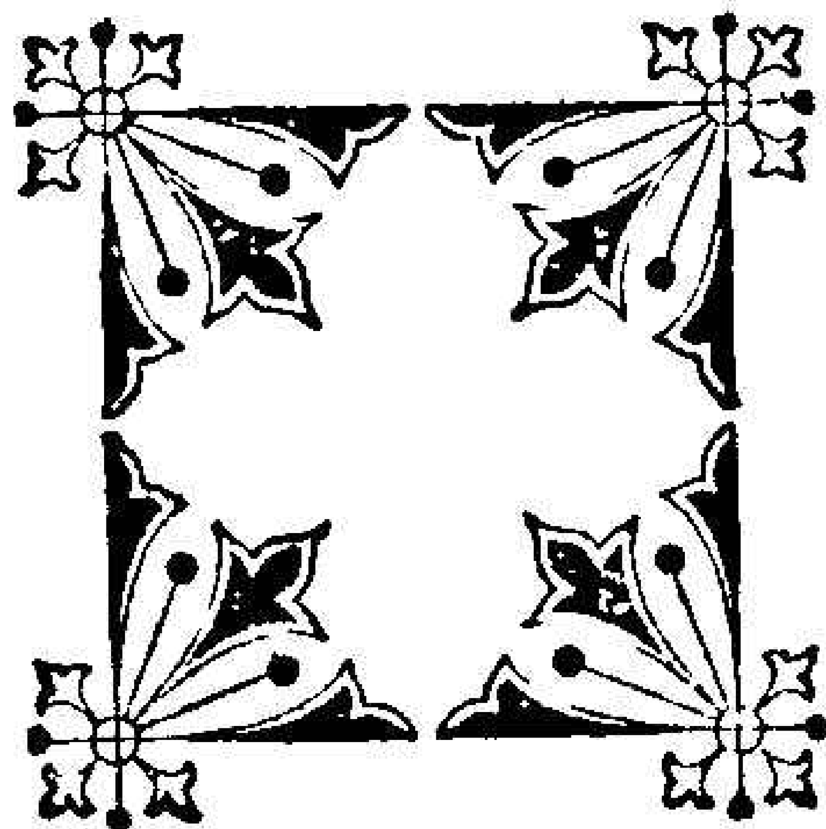
ఇందుకు వారు నన్నుఁగోరిన యంశమేదియో నాకు విస్పష్టముగఁ దెలియలేదు. తరువాతలేఖను జదువుచున్నాను.

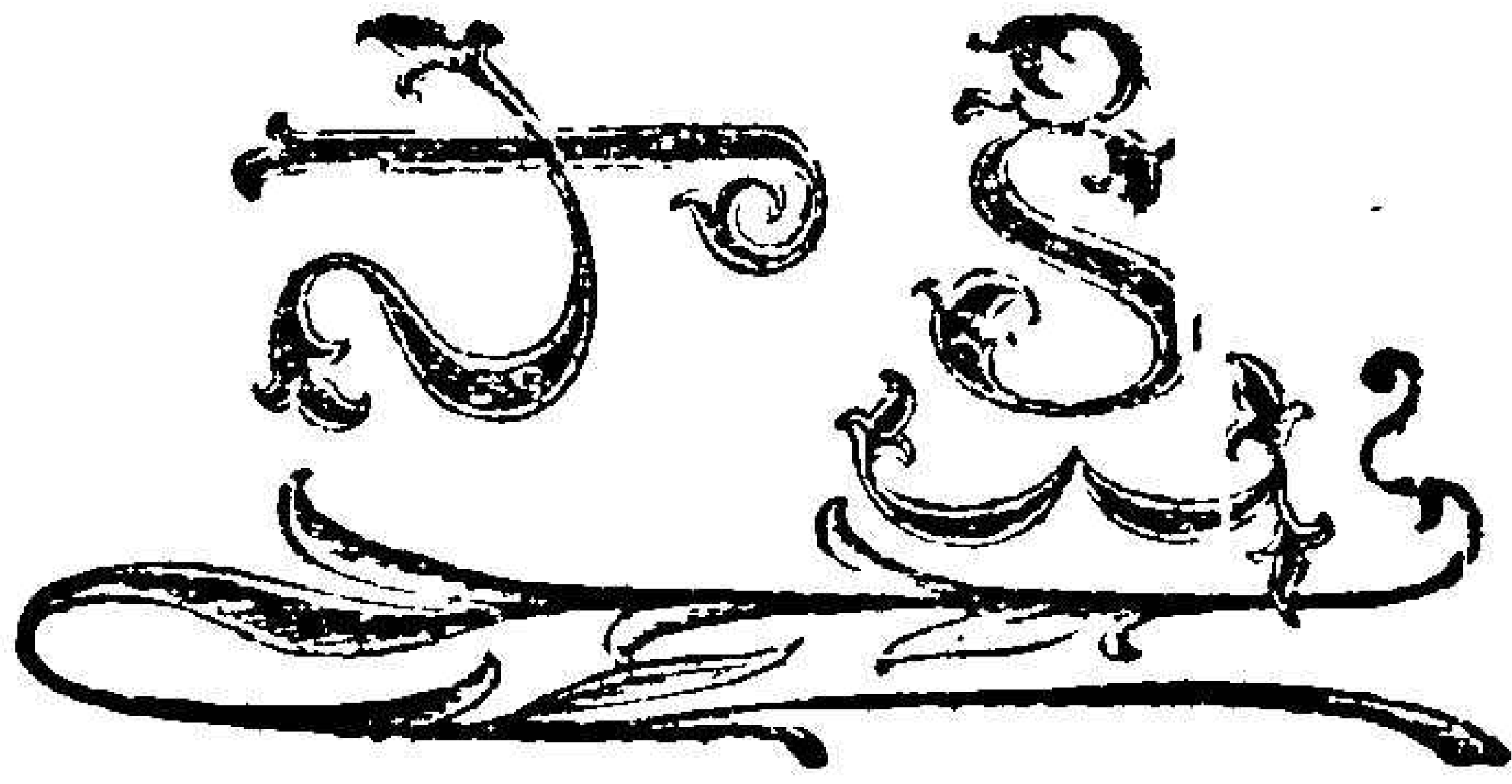
అయ్యా, 8-3-23

పూర్వ మొకప్పుడు ఆయుష్కర్మ విషయమై కొంత తెలియప అచవలెనని మిమ్ముల నడిగినప్పుడు సవిస్తరముగా నాకేగాక యందఱి కు తెలియునట్లుగా సాక్షీమూలముగా తెలియపర్చిరి. చాల సంతోష మయినది ఇప్పుడు మొన్న మహాశివరాత్రిని గుఱించి సారస్వతాను బంధములో వ్రాసిరి. చదివి ఆనందించడమయినది. వచ్చేవారముకూ డా యాశివరాత్రిగుఱించియే వ్రాయుచు యీ నేక్రింద వ్రాయబోవు దారుణపు నాత్మహత్యనుగుఱించి విపులముగా వ్రాయ ప్రార్థితులు. మీపేర ఒకరు యీభోగట్టా వ్రాసినట్టుగా వ్రాయక మీరు చూచిన ట్టు—ఏకలలోనో చూచినట్లు—వ్రాయప్రార్థితులు...............

ఇంక ననేకలేఖలున్నవి. వాని నన్నియుఁ జదువుట కిప్పు డవ కాశములేదు. కావున మన్నింపవలయును.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

5. శ్రీ రా మ న వ మి.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! రామా రాఘవా! రాజీవలోచనా! యని స్మరించుకొనుచు నిన్నరాత్రి నిద్రింపగ నొక మహావిచిత్రమైన స్వప్నము వచ్చినది. ఆస్వప్నమేదో మీకుఁ దెలియఁబఱుప నెంచితినిగాని యొక చిన్నయభ్యంతరము కలిగినది. ఖద్దరుటోపీని ధరించుటచేఁ గారాగృహమునం దుండవలసివచ్చిన వాణీదాసుఁడు కారాగృహమునందే శ్రీరామచంద్రునిపైఁ గొన్నిపద్యముల రచియించి యీలేఖతో నా కిప్పుడే పంపినాఁడు. లేఖను ముందుగాఁ జదివెదను.

"సాక్షికి—వాణీదాసుఁడు కారాగృహమునుండి యనేక నమస్కారములు. ఇచ్చట ఖైదుకొట్టులో మిత్రబృందముతో సుఖముగా నున్నాను. అచ్చటి మీక్షేమసమాచారములను దెలిసికొనఁ గోరుచున్నాను. ఎటులో సారస్వతానుబంధమును సంపాదించి జంఘాలశాస్త్రి యుపన్యాసములన్నియు మామిత్రులకుఁ జదివి వినిపించుచున్నాను. వారందఱు సంతోషించుచున్నారు. నాగ్రంథములోని పద్యములు చదివి వినిపింపుమని వీరందఱు నన్నుఁ దఱచుగాఁ గోరుచున్నారు. కవి

యన్న పేరే కాని రచియించినగ్రంథములు కనఁబడవు. కంకణబంధము చదివి వారికిఁ గొంతయర్థము చెప్పితిని. ఆవులించినవాఁ డొకఁడు—మూఁతిముడిచినవాఁ డొకఁడు—గోటిలో మట్టితీసుకొనువాఁడొకఁడు-మూతిప్పుగుండకై చూచువాఁడొకఁడే యైపోయెనుగాని యొక్కఁడైన శ్రద్ధగా వినలేదు. ఇదియేమికర్మమో, సరసమైన శ్లేషకవిత్వములోనున్న సొగ సొక్కఁడైన గ్రహింపలేకపోయెను. వారు విద్యాశూన్యులుగారు. మందబుద్ధులుకారు. బియ్యేపరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁడైన యుపాధ్యాయుఁడొకఁడు, డిస్ట్రిక్టుమునసబుకోర్టు ప్లీడరొకఁడు-ఏమియుఁ బనిలేకుండ నన్నిపనులకుఁ దానే సిద్ధమై, యిల్లన్నమాటనైన లేకుండ నన్నియిండ్లలోను దానే తిరుగుచు, ధనమన్న ప్రసక్తినైన లేకుండ నందఱిధనమును దానే బదులురూపమునఁ దెచ్చి వాడుకొనుచు నన్నిరసజ్ఞతలు గలిగిన యొక జెంటిల్‌మ్యాను మాలో నున్నాఁడు. అతనిని మేమందఱము 'జంటిల్‌మన్' అని పిలుతుము. అతఁడు కొంత యాంగ్లేయభాషాజ్ఞానము కలవాఁడగుటచేత నాంగ్లేయకవిత్వమునకు, నాంధ్రకవిత్వమునకు భేదమేదియో తఱచుగా నుపన్యసించుచుండును. అతని విశేషము లింక ననేకములున్నవి. అతనిసంగతి మీరు పూర్తిగాఁ దెలిసికొనఁదగినదియే. అది ముందెప్పుడైన వ్రాసెదను. అతఁడు మాసభలో నిట్లుపన్యసించినాఁడు" "ప్రియసోదరులారా! ఎల్లుండి శ్రీరామజయంతి. నేను చిత్రకారకవిద్యను బాగుగా నెఱుఁగుదును. శ్రీరామపట్టాభిషేకమును గోడపై గీచెదను. మీరందఱు రేపావిగ్రహమును బూజింపవలయును. వాణీదాసా! నీవు శ్లేషకవిత్వమును విడిచి శ్రీరామునిమీఁదఁ జమత్కారముగఁ గొన్నిపద్యములు వ్రాయుము. ఆపద్యములు పూజానంతరమున నీవు శ్రీరామసన్నిధిని జదువవలయును. నేనుగూడఁ గొంతప్రేయరు (Prayer) అనమయ

మునఁ జేసెదను.” ఈయుపన్యాసమును మేమందఱ మానందమున వింటిమి. అట్లుచేయుటకు సిద్ధపఱచుకొంటిమి. నేను నిన్న రాత్రియంత యు మేలుకొని యీపద్యములను వ్రాసితిని. సాక్షిగారూ! మీరు చూచినగాని యీపద్యములను నేను శ్రీరామసన్నిధిని జదువను. మీరు చిత్తగించినపిమ్మట సాక్షి సభలో జంఘాలశాస్త్రిచే నొక్కమా ఱీపద్యములన్నియుఁ జదివింపుఁడు. చదివించినవెంటనే యీపద్యముల ను దిరుగ నాయొద్దకుఁ బంపుఁడు. వ్యవధి తక్కువగానున్నది. కావున వెంటనే చదివింపుఁడు. ఈదినమున జంఘాలశాస్త్రి యుపన్యాసపుగొడవ లేమియు జరిగింపకుఁడు ” ఇక్కడకు వాణీదాసునిలేఖ పూర్తియైనది.

నాయనలారా! సంఘకవి యిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు—సం ఘనికారియగు సాక్షి యిట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. అనుసరించునది మీ తుఁయిష్టము. జరుగునది సాక్షియాజ్ఞ. చదువునవి శ్రీరామచంద్రు నిమీఁది పద్యములు. వినఁదలఁచినవారందఱు దైవభక్తులు. ఇంత కంటెఁ గావలసినదేమి. చదివెదను.

ఉ. శ్రీకరభూసుతాఘ సురశేఖర శోకరసాకరోగ్రబా
ధాకర భీకరాసుర మహారణదారణ మారణోగ్ర వి
ద్యాకరినాశుగాశుగ ధరామలకోమల ధామలాల సత్
ప్రాకటహస్తసంజన విరాముని రాముని రాము నెంచెదన్.

సీ. హరువిల్లుతుత్తుము లౌనట్లు విఱిచియు
నీశుస్థాపించి పూజించినావు
ధారిణీపతివయ్యు ధారిణీసంజాతఁ
బరిణయంబునను జేపట్టినావు
ఇంద్రాదిసురరక్ష కిలనుజన్మించియు
నింద్రజుతల నూడనేసినావు

తరుణికై రావణుఁ బరిమార్చియును సతి
వనవీనిఁ ద్యజియించి వైచినావు
ఏనరుండైన నిట్లాచరించునొక్కొ
యెటులొ చేసినఁ గీర్తి దక్కించుకొనునె
దైవమవుకాన ధాటితో దాఁటిపోతి
వయ్య రామయ్య నిన్ను నేమందునయ్య!

చ. అసిత శుభాంగసుందరు, దరాభల సద్గళ ధారుధారుణీ
ప్రసవతనూసుతావదన పంకజ మంజుమరందసారు, సా
రసనఖనూనమాన పరిరక్షణ లాలసధీరు, ధీర రా
క్షసవిసర ప్రణాశకర కార్ముకరాముని, రాముఁగొల్చెదన్.

సీ. బొమ్మతాబొమ్మను బుత్తడిబొమ్మయా
బుషికొమ్మఁగాగఁ జేయించినావు
పాదుకాద్వయముచేఁ బ్రబలరాష్ట్రం బవ
లీల మేలిమిగ నేలించినావు
పర్వతసంఘుంబు పాథోధిజలమున
జీల్గులాగునఁ దేలఁ జేసినావు
క్రోతులచేనెల్గు గొడ్లచే దానవా
హానాహవములఁ జేయించినావు
ప్రకృతినొంచితివని మోదపడునె? సీత
కొఱకు బారుమంటివని నేఁగూడ నేద్వ
నే? భవత్తత్త్వమునెఱుంగ నెందుగొఱకొ
నమ్మితినితండ్రి నీదుచిత్తమ్ము పిదప.

ఉ. ఎప్పుడు భూమిఁబుట్టితివొ యెప్పుడు జానకిఁ జెట్టఁబట్టితో
యెప్పుడు కానమెట్టితివొ, యెప్పుడు రావణుఁ గిట్టఁగొట్టితో

అప్పటిగాథలన్ని జనులందఱ చిత్తములందు గట్టిగా
ముప్పిరిపేట నల్లుకొనిపోయెనహా యెటువంటివాఁడవో ?

సీ. హస్తలాఘవముచే హరునివిల్లొక్కటి
విం టిజోడుగను జూపించినావు
చరణలాఘవముచేఁ జాఁపచాబండను
దాపసాంగనగాఁగ జూపినావు
కనుకట్టువిద్యచే మునుముట్ట రణసీమ
శ్రీరామశతకోటిఁ జేసినావు
మదికట్టువిద్యచే ముదిముచ్చుమునులకుఁ
జేడెలపోడము జేసినావు
ఇంద్రజాలికుఁడగుదేమొ? యడిగినాఁడ
మాటవరుసకుఁ గాని నిర్మలజగద్వి
పులత మజ్ఞానుకంటె నీ మోసమునను
గట్టుపడువాఁడె ధన్యుఁడుగాఁ దలంతు.

ఉ. కూరిమి విప్రబాలకుని గోఁతిని బ్రోచితినంచుఁ బైకిఁగా
దూరక లోన దీమసమునొందెదవేమొకొ ? నన్నుఁ బ్రోవగా
నేరవు నిన్నుదాఁటి చను నేరము లే నొనరించినాఁడ నిన్
గోరను బోవుమంచుఁ గనుగొందము ముందటిపొద్దులే మొకో?

సీ. పీఠిపురాణంపు వేదికపై నీవు
పారాయణపుఁబీటపైన నీవు
దృశ్యప్రబంధంపుఁ దెరలసందున నీవు
మృతివార్త శ్రుతిఁబడ్డయెడను నీవు
గొల్లసుద్దుల రేకుడొల్లలందున నీవు
యక్షగానపుఁ జిందులందు నీవు

చండాలుచేనున్న మొండితంబుర నీవు
తోలుబొమ్మల సంతగోల నీవు
పడుకగదులగోడల నీవు భక్తహృదయ
రసనలను నీవు యాయావరతను నీవు
సృష్టి నీమయమో నీవు సృష్టిమయమొ
యెట్లుతైనను నాకేమి? యేమినీకు?

సీ. తారకమంత్రంబు ధరకిచ్చి పఠియించి
తాదిత్యహృదయంబు నాలమందు
సత్యాచరణ ధైర్యశాలివై కల్లనే
రమునకై విడిచితి రమణినడవి

నాయనలారా! మూఁడవపాద మేమో తెలియకుండనున్నది. కావున దరువాతి పాదమును జదివెదను.

పితృవాక్యపాలనవ్రత మిల బోధించి
కొడుకులచే వేళ్లుపడితి వకట
రామ! నినుఁబోలె నీచరిత్రంబుగూడ
మొదలు తుదలేనిదై యిలఁ బొదలనేల?
ఇంతకంటెను దిక్కు వేఱెదియు లేక
ప్రాఁకులాడుచు నీకాళ్ళఁ బడితినయ్య.

సీ. సర్వరాష్ట్రములోష్ట సమముగా విడనాడి
బంగారులేడికై పఱచినావు
మృతుని జీవితుఁజేయు ప్రతిభచేఁ బ్రఖ్యాతుఁడ
వనుజుమూర్ఛకు నల్లలాడినావు
ధర్మసంగర కళాదక్షుఁడవై యుండి
దొంగపోటున వాలి దొర్చినావు

అవనిజా చోరునినైనఁ దిట్టకయుండి
కట్టల్కఁ బిట్టలఁ దిట్టినావు
ఇంత సందర్భశూన్యమై యెసఁగనేమి ?
త్వచ్చరిత్రంబు నాకవిత్వంబుఁ బోలె ?
తెలియలేమి నాతప్పని పలుకుదేమొ ?
తెలియ నీకుంటమాత్రము దేవ ! యేదో ?

సీ. బ్రహ్మోపదేశంబు వాల్మీకి కాంచినాఁ
డేనదికలనైన నెఱుఁగనయ్య
నీగురుండగుటచే నిన్నెఱుంగువసిష్ఠుఁ
డించుకైనను నాకు నెఱుకలేదు
తనవెంట గాధేయముని త్రిప్పుకొనె నిన్ను
నే నిన్ను మదిఁ జేరనీయలేదు
జయదేవముఖకవుల్ సాహితీసంపన్ను
లామాట మాయొద్ద ననఁగరాదు
ఇంతకంటె వేఱొకపని యెదియులేక
పాదయుగ్మంబు గట్టిగాఁ బట్టుకొంటి
చేతనగునెడ రక్షింపు చేతఁగాదొ ?
ఇదిగొ గొలుసు కాలికిఁదగిలింతు-రమ్మ.

నాయనలారా! పద్యములన్నియు నైనవి. బాగుగా నున్నవా (డున్నవి-కాని కడపటిపాదము సవరించినయెడల మంచిదనుకేక) సరే దీని నిప్పుడే వాణీదాసునకుఁ బంపుదును.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

6. శ్రీరామనవమి—విచిత్రస్వప్నము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

రామా రాజీవలోచనా యని స్మరించుకొనుచు నొకరాత్రిశయనింపఁగ నొక విచిత్రమైన స్వప్నము వచ్చినది. దానిని గ్రిందటిసారియే మీకుఁ దెలుప నిశ్చయించితిని. వాణీదాసకవి రచియించి పంపినపద్యము లాదినమునఁ దప్పక చదువఁదగినవగుటచే నాయుపన్యాస మింతవఱకు నిలుపఁబడినది. ఆస్వప్న మేదియో యిప్పుడు చెప్పెదను.—వినుఁడు.

నాయనలారా! తెల్లవాఱినపిమ్మట రానున్న శ్రీరామజయంతి నెట్లు జరుపుదునాయని మనసులో యోజించుకొనుచుఁ బండుకొంటిని. క్రిందటి శ్రీరామజయంతికి మదరాసులో నుంటిని. ఈసారి సత్యపురములో నుంటిని. మదరాసులో దొరకిన పుష్పములు—ఫలములు—సత్యపురములో నెట్లుదొరకును? అచ్చట జరిగించుకొనిననాఁటి యుత్సవవైభవము రేపు సంభవించుట కవకాశములేకపోయెనే! రామా రాజీవలోచనా నీయుత్సవము నీవే జరిగించుకొనుము. నాచిత్తమున భక్తి లేదు. చేతఁ బైసలేదు. ఒడల శక్తిలేదు. వృద్ధుఁడను. బుద్ధిహీనుఁడను. చిలుకవలె నీనామము నప్పుడప్పుడు స్మరించుట తక్క నంతకం

టె నాచేత నేమియుఁగాదు. రామా! రక్షింపు. రక్షింపుమని మనసులో వెఱ్ఱిమొఱ్ఱిగ ననుకొనుచుఁ బండుకొంటిని. అట్టెయట్టె ఱెప్పలు దళసరిమెక్కినవి. తల తేలికమైనట్లుండెను. మనసులో నేదియో యీఁదుచు నీఁదుచు దిగిపోవుచున్నట్లుండెను..................

మఱికొంతసేపటికిఁగాఁబోలు నేనొక యిసుకతిప్పపైఁ గూరుచుంటిని. అష్టమీచంద్రుఁ డాకసమున వెలుగుచున్నాఁడు. ఎదుట వార్థిప్రబలతరంగపంక్తులచే ఘూర్ణిల్లుచున్నది. వెనుకవైపున నరుణపాషాణరచితమహాభవనపంక్తు లుత్తుంగగోపురములతోఁ బతాకములతోఁ బ్రకాశించుచున్నవి. గాలి యన్నివైపులనుండికూడ వీఁచుచున్నట్లున్నది. తొమ్మిదిగంటలరాత్రియై యుండునని యనుకొంటిని. మదరాసులో శ్రీరామజయంతిచేసికొనుట కలుగకపోయినదని జాగ్రదవస్థలో విచారించిన హేతువుచేత మదరాసునకు వచ్చినట్లు కలగనుచున్నా నని కలలో నిశ్చయపఱచుకొంటిని. ఆహా! ఇంతవఱకు మంచిదేకాదా కల కలయని తెలిసికొనుట ఘనతకాదా? కాని యీజ్ఞానము నిలువఁబడవలయును. అదియే నిలువఁబడినయెడల నిఁకఁ గావలసినదేది? అట్లు నిలువఁబడదు. జగద్వ్యాపారముకంటె మహాస్వప్నము మఱియేమున్నది. అది వట్టిస్వప్నమను నిశ్చయనిర్ణిద్రి నిరంతరజ్ఞానమున్నవాఁడు లోకాతీతుఁడు కాఁడా? కొందఱ కట్టిజ్ఞానము స్వల్పపూర్వపుణ్యవశముచే-సద్గురుబోధముచే-గష్టపరంపరానుభవముచేఁ-గలుగును. కానియది మెఱపువలెనిలువఁబడదు. చెకుముకిఱాతిపై బలాత్కారమునఁ గలిగిన విస్ఫులింగమువలె వెంటనే మాయమగును. అది మాయమైనపిమ్మట మఱింత గాఢాంధకారమగును. అజ్ఞానము ద్విగుణీకృతసాంద్రత్వముతో నావరించును. భార్యాపుత్రాదులు కేవల స్వప్నగతపాత్రములని పలుకవా రనేకులున్నారు. అట్టివారికే యింటిలో నెనమండ్రి

ప్రత్యక్షపు బిల్లలు. గూడెములోఁ దొమ్మరి రహస్యపుఁబిల్లలు. కనకరత్నాదివైభవము లన్నియు నెండమావులనువా రనేకులున్నారు. అట్టివారికే యింటిలోనివెల్ల పెళ్లుచెక్కిన కనకపాత్రములు. పెట్టెలోనివెల్ల రూపాయలు రెండణాల ధర్మవృద్ధితోనున్న తనఖాపత్రములు. ప్రపంచసుఖములన్నియు కేవల మాయాకల్పితములను మహానుభావు లనేకులున్నారు. అట్టివారికే నిత్యసేవకై పంచబాణరసఘుటికలు. అనిష్టగర్భవిచ్ఛిత్తికై గోసాయిచిటుకలు. సర్వప్రపంచచర్య స్వప్నమని నిశ్చయించుకొనువానికంటె నిజమైన జ్ఞానియేఁడీ? నిజమైన ముక్తుఁడేఁడీ? పిచ్చివాఁడు తాను పిచ్చివాఁడనని గ్రహించినవెనుక జ్ఞానికంటె భిన్నుఁడా? భాగ్యవంతుఁడు తాను భాగ్యవంతుఁడనని గ్రహించినపిమ్మట నానందస్వరూపుఁడనుట కేమైన సందేహమా? అజ్ఞుఁడు తానజ్ఞుఁడ నని గ్రహించినపిమ్మట విజ్ఞానమూర్తియే కాఁడా? స్వస్వరూపగ్రహణమైన తరువాత రాగ మెక్కడిది? మోహ మెక్కడిది? బంధమెక్కడిది! కాని యట్టిగ్రహణము నిలుచు మార్గమేది? మనస్సున కట్టి స్థైర్యమేది? బుద్ధికట్టి బింకమేది? యేనుఁగుతొండమును జేతఁబట్టుకొని కదలకుండ నిలుపవచ్చును. గాజుపలకమీఁద పాదరసమును గదలకుండ నాఁపవచ్చును. మనస్సులోనిచాంచల్యమును స్థంభింపసాధ్యమగునా? సంసారములోనివంక నవరింపవచ్చును. కుక్కతోఁకలోనివంక కుదుర్పవచ్చును. మనసులోనివంక మాప సాధ్యమగునా? పనికిమాలిన యన్నిటిలోను బనికిమాలినది మనస్సు—సిగ్గుమాలిన యన్నిటిలోను సిగ్గుమాలినది మనస్సు—నీతిమాలిన యన్నిటిలోను నీతిమాలినది మనస్సు—దానికదియేసాటి. కాని నాయనలారా! నాకీకప్పదా యెందులకు? దేనినిగూర్చి చెప్పఁదలఁచితిని. ఏమి చెప్పుచుంటిని. మదరాసుతీరమునఁగలిగిన స్వప్నమును జెప్పవలసినవాఁడనైన నేను మనస్తత్త్వమున గలిగినసం

కటములను జెప్పుచున్నానే! మనస్సునకా కాకిచెమ్మలవైఖరి యున్న
ప్పుడు మనయిష్టమేమున్నది ?

నాయనలారా! మదరాసులో సముద్రతీరమునఁగూరుచుంటిని. నిముసనిముసమునకు బడబడబడబడమను తరంగములధ్వని తప్ప మఱి యేధ్వనియును విస్పష్టముగఁ గానరాకున్నది. ఇంత నిర్జనస్థలమున నే నొక్కఁడ నెందులకు? పట్టనములోనికిఁ బోవుదునని నిశ్చయపఱచుకొ ని లేచితిని. నాబుద్ధిహీనతకాని పట్టనములో నేమున్నది! లేనివాఁడు లేదనియేడుపు. ఉన్నవాఁడంతకంటె నెక్కువ లేకపోయెనే యని మ ఱింత యేడుపు. బోద సౌభాగ్యాలచేతఁ గాలీడుపు. క్రుళ్లువాసనచేత ముక్కు మోడుపు. మగవారిలో ననేకు లశక్తులగుటచే మగువలు మొగముమాడుపు. అంతకంటెఁ బట్టనములో నేమున్నది? ప్రకృతి సౌందర్యసౌభాగ్య ప్రధానరంగమైన వార్ధితీర్థమును విడిచి లెట్రిను పెట్రోలియపు దుర్గంధములతో నిండిన 'మెట్రాపొలిసు' యని నేను దేవులాడుట యెందులకో! నిజమైన కారణమేదియో చెప్పనా? సృష్టి సౌందర్యమును గాంచి సంతసించుటకు నాకుఁ గవితాశక్తి లేదు. అన్న ప్రాశనమే కాని యక్షరాభ్యాసము లేనియాతఁడు కాఫీహోటలువంకఁ జూచునా? గ్రంథాలయమువంకఁ జూచునా? కవిత్వమున్నవాఁడీ తేజ స్సు సౌరభము రుచి చలువగల యీప్రదేశమును విడిచి దుమ్మునూళి ధూమము దుర్గంధముగల నగరములోనికిఁ బోవ యత్నించునా? నా యనలారా! అటుచూడుఁడు. ఇద్దఱెవరో ప్రకృతిసౌభాగ్యాస్వాదన తత్పరులు—జగత్సౌందర్య సాహితీసంపన్నులు—అష్టమీచంద్రసౌర భము నాఘ్రాణింపఁగ—శీతలవాతపోతసౌందర్యము నవలోకింప— నుత్తుంగతరంగరంగత్సౌభాగ్యము సభిష్వంగమొనర్ప—అఖిలజగదాధా రుని యనంతశక్తి నానందగీతపుష్పాంజలులతో నారాధింపఁగాఁబోలు-

నాహాహా ! ఆపుణ్యమూర్తులిద్దఱు పరమహేయమైన పట్టనమును వద లి పరమసుందరమైన యీప్రదేశమునకేవచ్చుచున్నారుకదా ! సెబాస్ ఇఁక నేను బట్టనములోనికిఁ బోవుటకంటెఁ దెలివిలేమి యున్నదా యని మనసులో నూహించుకొని వారిద్దరను సమీపింప యత్నించితిని గాని అదియేమి ? నేను సూటిగ వారికెదురుగఁ బోవగ వారు నన్నుఁ దప్పిం చుకొనుటకుఁ గాఁబోలు ప్రక్కకేగుచున్నారే ! సత్పురుషుల నేల వద లిపెట్టవలయునని నేను తిరిగి యటుపోవగ వారు గిరుక్కున నిటు మఱ లుచున్నారు. ఇది యేమివింత ? నాయందామహాత్ముల కంత యల క్ష్యమేల ? అలక్ష్యముకాక వారికి లక్ష్యమేల యుండవలయును ? స్నా నమొనర్చినవారు మలీమసాంగుని సమీపింతురా ? పవిత్రాంతఃకరణు లు పాపచిత్తులఁ దఱియుదురా ? సత్యాలాపులు మిథ్యావాదిని చేరు దురా ? విద్యావంతులు శుంఠను జూతురా ? కవులకు విమర్శకునియం దెంతయసహ్యమో చెప్పవలయునా ? అటులే వారు నన్నుజూచి యేవ పడుచుంటిరని నేనెంచితిని. అదేమికర్మమో కాని వారు నన్నుఁ దప్పిం చుకొనిపోవఁదలఁచిన కొలఁదివారెవరో తెలిసికొనవలయునని పట్టుదల నా కెక్కువయగుచున్నదే ! (Mere Fisherman) అనుమాటలు నాకు గాలివాటమున సులువుగా వినఁబడినవి. నేను జాలరినని వారనుకొను చున్నారని యెంచితిని. ఇంతలో No No అను మృదులాలాపములు వినఁబడినవి. ఆహా ! తంబురతీఁగగాని యేకునాదకాదే. గంటకాని లో డుగుకాదే ! ఇద్దఱుకూడ మగవారనుకొంటిని. ఆయిద్దఱిలో నొకతె కాంతయాయని వితర్కించుకొని భార్యాభర్తలుకాఁబోలు వారిని స మీపించుట యెందులకని చివాలున మొగ మావైపునుండి త్రిప్పుకొని నాదారిని నేను బట్టనములోనికిఁ బోవుచుంటిని. కాళిదాసుఁడు చెప్పినట్లు దేహామే ముందునకుఁ బోవుచున్నది కాని మనస్సు వెనుకచూపే చూ

చుచున్నదే! వారు నిజముగా భార్యాభర్తలై యుండినయెడల వారు నన్నుఁ దప్పించుకొనిపోవుట కంత యాత్రపడనేల? పవిత్రతకు భయమునకుఁ జాలదూరమే. వాలుచూపులు నక్కటక్కులు ప్రక్కకొత్తిగిల్లుటలు తప్పించుకొని తారుటలు నెదుటఁబడుటకు జంకుటలు మొదలగు లక్షణములు భార్యాభర్తల పవిత్రశృంగారమునకుండునా? ' ఇమిటేషను' దంపతులకే యిన్నిపోగాలములని నిశ్చయపఱచుకొని గిఱుక్కున మఱలిచూచితిని. నేను బోయితినని నిశ్చయపఱచుకొని కాంబోలు వారిద్దరు కొంతదూరము నడచి దట్టమైన మొక్కలచాటునఁ గూరుచుండిరి. నే నటకుఁబోయి కొంత సమీపమునఁ గ్రీనీడను నిలువఁబడి వారిని జూచితిని. వారు నిజముగాఁ దస్కరదంపతులనియే నిశ్చయపఱుపుఁడు. వారికర్మమున వారు తిరుగుచున్నప్పుడు నేను వారియొద్దకుఁబోయి యేల చూడవలయునని—వారిరహస్యములతో నాకేమి పనియున్నదని—నా కామాత్రపుబుద్ధి యప్పు డేలలేకపోవలయునో యని నాకిప్పుడు మిగుల ఖేదముగానున్నది. కాని నాయనలారా! స్వప్నచర్యకు నేనెట్లు బాధ్యుఁడను? కేవలము బాధ్యతలేదని తోంచి వైచుటకుఁ గూడ వీలులేదేమో. అయ్యయ్యో! ఆపురుషుఁ డెవఁడో చెప్పుమా? యేఁబదియావకాయలు పట్టఁదగిన కుండయంత తలతో నున్నాఁడు. ఆతనితలపై నెట్టిగ నదియేమి? 'పిట్ టర్ బెల్' కాంబోలు! వహావ్వా! 'హైకోర్టులో' సాక్ష్యమనుకొంటివా? 'లెజిస్లేటివ్ కౌన్సిలు మీటింగ్' గనుకొంటివా? నీమొగమీడ్వ! అర్ధరాత్రమున సముద్రతీరమునందుఁ దేఱ యిల్లాలితోఁ జెట్లచాటున సరసమేడ్చుటకు జేరిన నీకు జీలుగుబెండు బుట్ట నెత్తిమీఁద నెందులకురా? ముద్దులకు రశీదులీయవలయునేమో అణాబిళ్లలు Fountainpen కూడ జేబులోఁ బెట్టుకొనియే వచ్చితివా? ఆహా! స్ఫోటకపుమచ్చలచే నిండిన యాతనిమోము

క్రొత్తగ గంట్లునైచిన తిరుగలిని ధిక్కరించుచున్నదే! ఛీ! ఛీ! చూచుట కసహ్యముగానున్నది. అదిగో రోలంత బోదకాలు—అతనికి వయస్సు దాదాపు ఏఁబదియుండును. కాని యాతని కుడిబుజముపై చేయి వైచుకొని యాతని యెడమభుజముపై మొగము పెట్టుకొనియున్న యాబంగారుబొమ్మ—యామనుష్యరూపశంపాలత—యాలావణ్యమూర్తి—యెవ్వతెయో? కట్టు బొట్టు జుట్టునైఖరి చూడ నామె శ్రీవైష్ణవి యని తెలియుచున్నదే. ఆసోగకన్నుల మిలమిలలు—జిలజిలలు—ఓ—ఉత్తరపుగోసనున్న 'హైకోర్టుమీఁది' విద్యుద్దీపకాంతిని సాగదీసి దౌడపై కొట్టునట్లున్నవే? నాయనలారా! బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణ వైరప్రధానరంగమైన యీపట్టనములో నీయబ్రాహ్మణున కాబ్రాహ్మణి కంతమైత్రి యెందులకో యని స్వప్నసంబంధమైన సందర్భశూన్యత కేఁబ్రశ్నించుకొంటిని. 'పొలిటిక్సు' లోనేగాని 'యిరాటిక్సు'లో వారికట్టి శషభిషలు లేవుకాఁబోలునని కలలో నాకు నేనే ప్రత్యుత్తర మిచ్చుకొంటిని. ఆహా! స్వప్నవైచిత్రికి సాటి మఱియొకటియేది? వారిట్లు సంభాషించుకొనుచున్నారు.

వైష్ణవి—పిళ్లగారు 'ఆర్ అండుసన్సు'లోని 'నెక్లెసు'మాటయేమి?

పిళ్ల—ఎంతసేపు నెక్లీసని—కమ్మర్‌బందని—రిస్టువాచియనివేఁపుకొని తిందువేకాని యొకము ద్దీయవుకద.

వైష్ణవి—మాటలువదలకుండ ముద్దులు లభించుననుకొంటివేమి? గెటప్‌వేళ యగుచున్నది. మావారు వెల్లింగ్టనునుండి యింటికి వచ్చువేళ గావచ్చినది.

పిళ్ల—నీభర్త వట్టి బ్లాక్ హెడ్—ఆ Fool ను బాగుగా టోపీ వేయుచున్నావు.

వైష్ణవి-నేను నాభర్తను మోసముచేయుచున్నాననుచున్నావా?

నీభార్య నిన్ను మోసముచేయుట లేదనుకొనుచున్నావు కాం బోలు. ఇచ్చటికి రెండుఫర్లాంగుల దూరముననున్న రేవులో నీయిల్లా లు Soldier తో చెట్టపట్టములు వైచుకొని తిరుగుచున్నది.

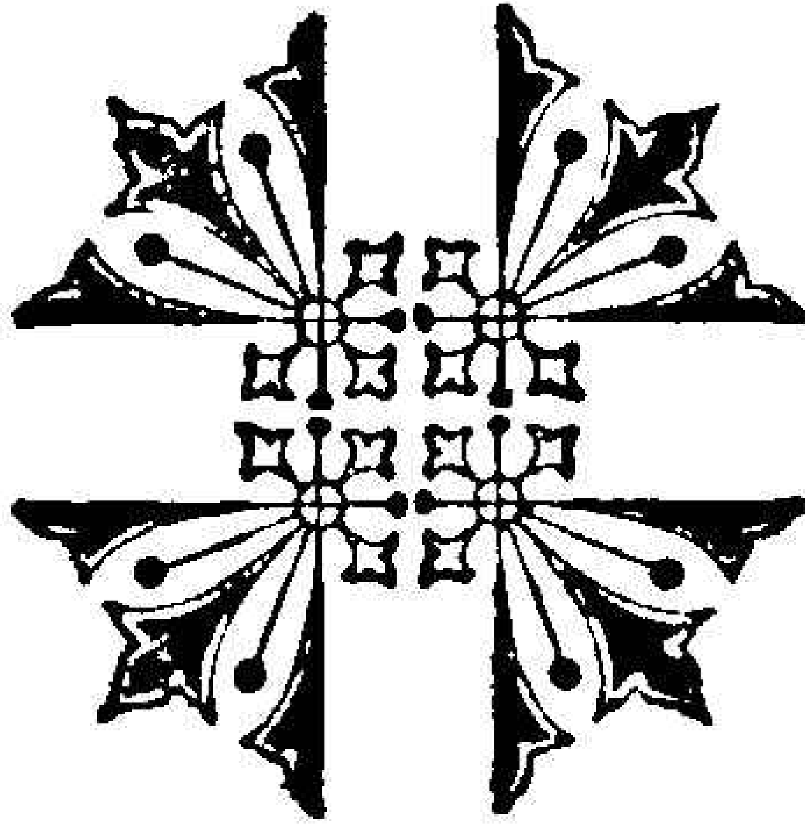
పిళ్ళ—హాహాహా (నవ్వును) విట్టి, వెరివిట్టి—వెల్ రిటార్టెడ్ ఏది ! ఒకముద్దు.

ఆసౌందర్యవతి మల్లెపూ వికసించినట్లు మందహాస మొ నర్చుచున్నది. గడ్డమిసుమంత పైకెత్తి మూతి రవంత పొడుగు చేసినది. ఇంక నాశృంగారవతి యీనిర్భాగ్యుని ముద్దిడుకొనును. చూ డుము చూడుమని కాంబోలు నొకనక్షత్రము మఱియొకనక్షత్రమున కుం గన్నుగీటుచున్నది. చంద్రుడు తారావార్త జ్ఞప్తికిరాగ జుంబన దర్శనోత్కంఠచే నాకస్మికముగ నడ్డువచ్చిన మేఘమునుండి యొక్కదు ముకు దుమికినాడు. గాలి యేమోకాని రవంత స్తంభించినట్లున్నది. పిళ్ళగారు—బందమువైచినపిమ్మటం బాలుపిదుకుటకు సిద్ధముగనున్న గొడ్డిగేదెవలె కదలకుండ నిలువంబడినాడు. ఈనన్నివేశమును జూచి నాకు నవ్వువచ్చినదేమో నేను జెప్పంజాలను. కాని యాకాంత నన్ను జూచి కెవ్వుమన్నది. పోనిండు. అప్పుడైన నే నక్కడినుండి యెక్కడ కైనం బోవచ్చునా ? పోవుట కెందువలననో కాని కాళ్లాడినవికావు. దొంగ దొంగయని పిళ్లగారు నన్నుంగాంచి కేకవైచిరి. "పిళ్లా! దొంగ వు నీవా నేనా? ఈమె నీభార్యకాదుకదా! ఈమె నిచ్చటకుం దెచ్చిన దొంగవు నీవా నేనా ? ఏల వెఱ్ఱిమాటలాడెదవు. పోపో ! అమ్మా! నీ భర్త వెల్లింగ్టనునుండి వచ్చువేళయైనది. శీఘ్రమింటికింబొమ్ము. ఇంక నెప్పు డిట్టులాచరింప నని యాసముద్రముతో నొట్టుపెట్టుకొనుము. మావాణీదాసుని కుక్కయైన నీతని మూతిమీంద మూత్రించుట కస హ్యపడునే. అట్టిపీనిని ముద్దుగొనుటకు సిద్ధపడుచున్నావు. నిన్నేమన

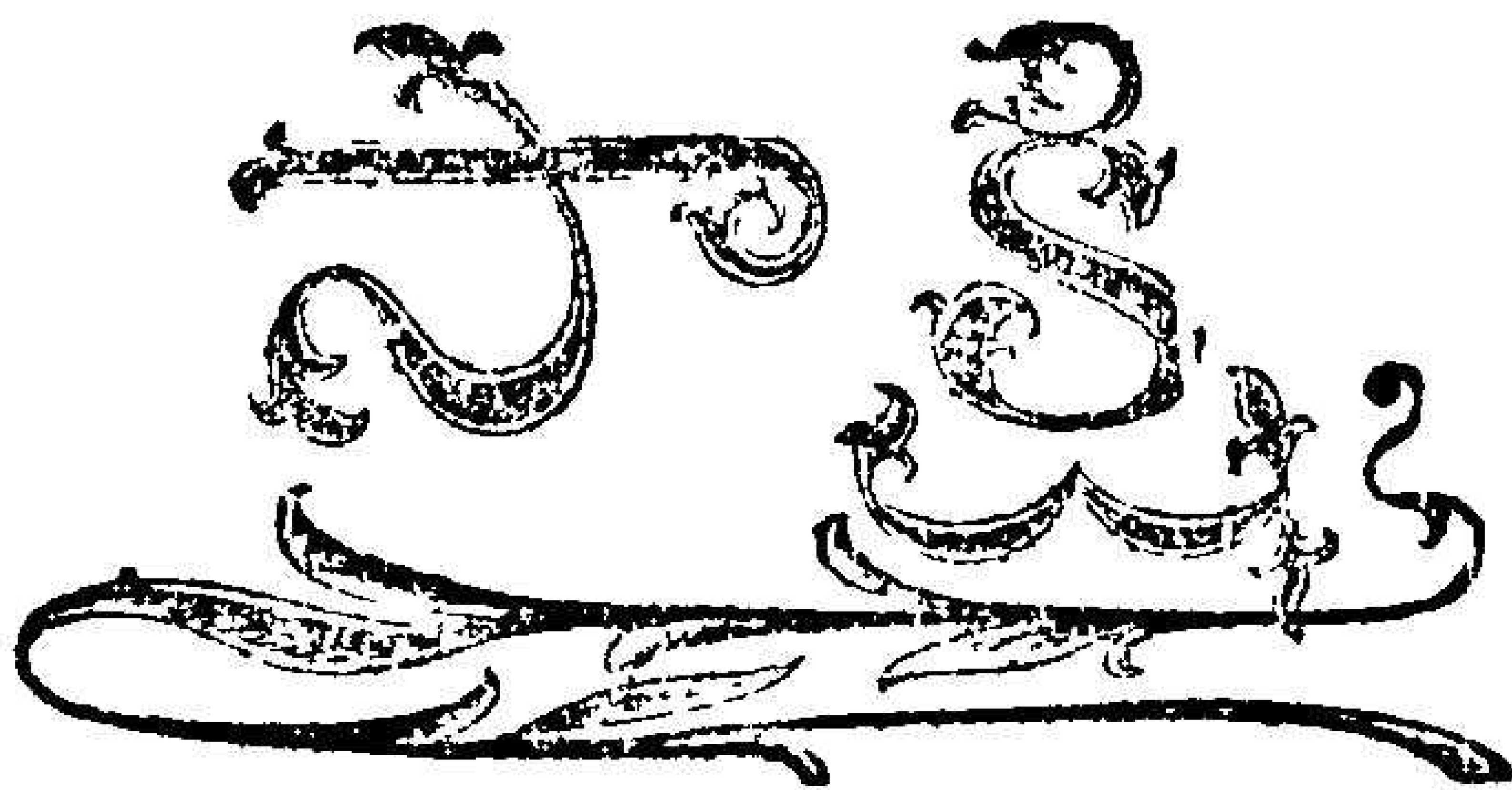
వచ్చును." అని నేను వారిద్దఱితో నంటిని. అప్పుడు పిళ్ళ 'నిన్ను "ప్రాసిక్యూటు" చేయింతును. నీపేరేది?' యని నన్నడిగెను. నాపేరు జంఘాలశాస్త్రి యని చెప్పితిని. నాపేరు వినుటతోడనే వారిద్ద ఱదరి పడినట్లు నాకుఁ గానఁబడెను. ఎందులకో నా కప్పటికిఁ దెలియలేదు. 'సాక్షి' సంఘములోని జంఘాలశాస్త్రివేనా యని యానుందరి నన్నడి గెను. ఔనని ప్రత్యుత్తర మిచ్చితిని. దోషము లేనిచోటనైనను దో ష మారోపణముచేసి నీవు చెడమడదిట్టు భావముకలవాఁడవే. నీవు మ మ్మ వదలిపెట్టుదువా. మమ్ము బ్రదుకనిచ్చెదవా. మమ్ము రచ్చచావ డి కెక్కింపకుందువా? ఛీ ఛీ! నీవిఁకఁ జావకతప్పదు. అని యాపిళ్ళ సాతోఁ బలికి అంతలో సీతారామ్ అని కేకవైచెను. ఆహా! రామ నామ మిప్పటికైన వినఁబడినదా? తేపే శ్రీరామజయంతికదా. రా మా రాజీవలోచన! యని కేకవైచితిని. కమింగ్ అని కేకవైచుచు నొకబొందిలి వచ్చెను. అతఁడు మహాబలాఢ్యుఁడు. వారి మోటారు బండిని తోలువాఁడని గ్రహియించితిని. నీయొద్ద పిస్తోలున్నదా యని పిళ్ళ యాతని నడుగ నున్నదని చెప్పెను. ఆతనిపిస్తోలును దీసికొని 'ఈదెబ్బతో సాక్షిసంఘము పైసలని' పిళ్ళ నానుదుటిపైఁ బేల్చెను. ఆదెబ్బతో మేల్కాంచితిని. మేలుకొని చూడగ నింటికప్పునుండి పెం కుముక్క నుదుటిపైఁ బడినదని గ్రహియించుకొని—దెబ్బకేమికాని- ఆహా! యెంతపనికిమాలిన స్వప్నమువచ్చినదో? శ్రీరామచంద్రమూర్తిని మనస్సున గాఢముగా స్మరించుకొని పండుకొంటినే! రామా రాజీవ లోచనా యని పదేపదే స్మరించుకొనుచుఁ బండుకొంటినే! రామచం ద్రమూర్తిని గూర్చి స్వప్నముకలుగునేమో యని యెంతయాసమైన పడితినే. తుదకీదిక్కుమాలిన స్వప్నమా వచ్చినది! తుదకు శ్రీరా మభగవానుని గూర్చి కల కలుగలేదు. కాని వైష్ణవరామనుగూర్చి

కల వచ్చినది. రాజీవలోచనుఁడగు రామప్రభునిగూర్చి స్వప్నము రాలేదు. కాని రాజీవలోచనయగు రామనుగూర్చి స్వప్నము వచ్చినది. కలలకేమి కొదవయని యందురుకాని నాయనలారా! కలలుమాత్రము మంచివి కాంక్షించినప్పుడెల్ల కలుగునా? రామా! రాజీవలోచనా! దుస్స్వప్ననాశనా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

తెలప్రోలు.

7. రైలుప్రమాదము—హిమవన్నగరప్రాంతప్రదేశప్రభావము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! పదునైదుదినములక్రిందటి శనివారమునాఁడు సాయంకాలమున మదరాసులో బయలుదేఱి యేలూరు వచ్చుచుంటిని. బెజవాడకు రైలుబండి వచ్చుసరికే మామూలువేళకంటె నిరువది నిముసము లాలస్యమైనది. బెజవాడలో బండి యాఁగవలసిన సేఁపటికంటె నెక్కువసేఁ పాఁగి బయలుదేఱినది. బండి బెజవాడ వదలుటయేమి? నేను తిరుగ కన్నులు మూసికొని పండుకొనుటయేమి? కన్నులు మూసికొన్నపిమ్మట నాల్గునిముసములయిన కాకుండనే బండి యాఁగిపోయినది. బండి యాఁగుటయేమి? తిరుగ నేను గన్నులఁ దెఱచుటయేమి? 'గాడీ కాహెకు ఖడీగయీ' యనియొక లబ్బీసాహేబు సిగరెట్టు ముట్టించుకొని తనకు సమీపమున నున్న శకటద్వారమునొద్దకుఁ బోయి తొంగిచూచుచు నిలువఁబడెను. ఇంతలో నొక విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు కాఁబోలు నావెనుకప్రక్కనున్న బల్లపైఁ బండుకొన్న యాతఁడులికిపడిలేచి బెజవాడస్టేషను వచ్చినదికాదా యని కన్నులు తెఱచియున్న నన్నడిగెను. రాను వచ్చినది దాఁటను దాఁటెనదని నేనంటిని.

అయ్యో ! అయ్యో ! ఆమాత్రము రవంత చెప్పలేకపోయినావఁటయ్యా! యని యాతఁడు వృథగ నన్ను నిందించెను. ఆహా ! జనులనిందలకుఁ గారణలేశమైన నక్కఱలేదుకాఁబోలు. ఆతఁడు బెజవాడలో దిగునని నాకెట్లు తెలియును? తనకిష్టమయినపనియే పైవారు చేయవలయునని తన కనిష్టమైనపని నెల్లరు మానవలయునని తన సదుపాయమే పైవారు చూడవలయునని తన యసదుపాయమే యెల్లరు నిరాకరింపవలయునని లోకము తనకొఱకే సృష్టింపఁబడినదనియు మనుజున కెంతగర్వము! ఎంత మౌఢ్యము! ఎంతయహంభావము! ఎంత పరనిరసనబుద్ధి! ఎంత తలతిక్క! ఎంత కొసవెఱ్ఱి! ఇట్లు నాపైఁ గోపపడి యాస్వర్ణకారకుఁడు మూట నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొని దిగఁబోవుటకు యత్నింపఁగ నాతని ప్రక్కనున్నయాతఁ డాతని నాఁపెను. ఇంతలో గార్డు, వానికి సహాయుఁడును జెటియొకదీపమును జేతఁబట్టుకొని బండిప్రక్కనుండియే యింగ్లీషున మాటలాడుకొనుచు నడచుచుండిరి. వారి మాటలలో 'accident' అనుమాట నాచెవిని బడినది. యంత్రి మేభాగమునందైనఁ జెడిపోవుటచే బండి యాఁగిపోయి యుండునని నే ననుకొంటిని. ఇంకను గదలలేదేమి యని మఱికొందఱు విసుఁగుదలతో లేచి తలుపులయొద్దకుఁ బోయి తొంగి చూడఁబోయి టంగున నేబల్లకొసయో యేమేకుకొసయో తలకుదగులఁ దలపై చేయిపెట్టుకొనియే వంగివీక్షించుచుండిరి. ఎప్పు డీబండి లంఘునాలబండియేరా యని యొక్కవర్తకుఁడుకాఁబోలు నావులించుచు ఎమ్. ఎస్. ఎమ్. ఆర్. కంపెనీ, బి. ఎన్. ఆర్. కంపెనీవార లందఱ నొక్కచోటే కట్టకట్టి వారిపైఁ జిల్లరచిల్లరగాఁ గాక టోకుటోకుగాఁ గోపపడి వెంటనే ముసుఁగిడి గుఱుకపెట్టెను. ఇంతలో నెవఁడో బండిక్రిందఁబడి చచ్చినాఁడయ్యా యన్నవార్త కర్ణాకర్ణికగ వచ్చెను. బండి నడచుచుండగా బండిలో నున్నవాఁ డెవఁడో

క్రిందఁబడి మరణించియుందురా? యని కొందఱడిగిరి. బండినుండి పడినవాఁడు బండిక్రిందఁ బడుట కవకాశములేదని యెఱుఁగరుకాఁబోలునని యొక ప్రకృతశాస్త్రవిద్యార్థి ప్రకృతిసూత్రపాండితీగర్వమునఁ గాఁబోలు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఒకఁడుకాఁడు మృతిచెందినవా రిద్దరు. ఇద్దరని మఱియొక కేక వినఁబడెను. ఇంతలో మాబండిలోని జనులందఱు నాతోఁగూడఁ గ్రిందికిదిగిరి. చచ్చినవారిద్దఱుకారు ముగ్గుఱు ముగ్గుఱని మఱికొందఱ కేకలు వినఁబడెను. చుట్టలు సిగరెట్లు కాల్పు నలవాటుకలవారు బండిచక్రముల క్రిందకళేబరఖండము లేవైన గనఁబడునేమో యని జేబులలోని యగ్గిపెట్టెలు వెలిగించిరి. ఇంతలో లాంతరుదీపముల సాహాయ్యముచే నాపనియే గార్డును వాని తరువాతి యుద్యోగియు మఱియొకవైపున నుండి చేయుచుండిరి. "మే మయిదుగుఱము బయలుదేరితిమి. నే నొక్కఁడనే మిగిలితిని. తక్కిననల్వురు చచ్చిపోయినా రయ్యో దేవుఁడా" యని యొకఁడు గట్టిగా నేడ్చెను. ముగ్గుఱుకాదు నల్వుఱు నల్వుఱని జనులంద ఱా కేకవైచినవానియొద్దకుఁ బరుగులిడిరి. మీ రెవరు? ఎందులకు బయలుదేరిరి? మీలో స్త్రీలెవరైననున్నారా? నీకు మరణించినవారంద ఱేమి కావలయును? ఎక్కడకుఁ బోవుచున్నారు? పోయినవా రేమాత్రపు వయసుగలవారు? వారియొద్ద వెండి బంగారువస్తువు లేమైన నున్నవా? రైలుబండి మీమీఁదఁ బడఁబోవుసరికి మీకది యెంతదూరమున నున్నది? వంతెనకది యడ్డుగా వచ్చినప్పుడు వంతెనక్రిందికైన దుముకలేకపోయినారఁటయ్యా! యని యెవరికిఁదోఁచిన ప్రశ్నము నర్థానర్థావశ్యకత లేకుండ వా రాహతశేషు నడిగిరి. ఏడ్చుచున్నవాఁడు పాప మేమిచెప్పఁగలఁడు? చెప్పిన వినియోగ మేమున్నది? ఆప్రశ్నముల కుత్తరము లాతఁడు చెప్పినపిమ్మట వారందఱు మొదటిసారికంటె రెండవసారి యంతకన్న

నెక్కువసంఖ్యగల ప్రశ్నములు వేయరని యేమినమ్మకమున్నది? ఏడ్చుచున్నయాతని జూచి కొంద ఱోదార్చిరి. పెద్దపొణకయంత లావుగనున్నయతఁ డొక్కఁడు తాను గూర్చుండి బండిదిగక దిగిన నల్వురయిదుగురిస్థలము తానే యాక్రమించుకొని బండిలో విశాలముగఁ జాచుకొని గూరుచుండియే "ఏమోయి! అదేపనిగ నెందుల కేడ్చెదవయ్యా! బుద్ధిలేనిపని చేసినందులకు నోరు మూసికొని యనుభవింపక యేడ్చెదవేమి? బండికడ్డేల రావలయును? ఆమాత్రము తెలియనక్కఱలేదా? చాలుచాలు ఊరకుండుమని" తలవాచున ట్లామృతావశిష్టుని చీవాట్లుపెట్టి గద్దించెను. ఆహా! నరులలో నెట్టి విచిత్రప్రకృతులున్నవో యని యనుకొని యాతఁడెవఁడో యాతని మొగముకూడ బుద్ధివలెనే యున్నదేమో కనుగొందమని యాతని మొగము పరిశీలించుచుంటిని. ఇంతలో నచ్చటిసంఘమున నున్నయొకఁడు శకటమార్గపార్శ్వముననున్న కంకఱరాలలో నొకటి తీసి యాస్థలిష్టునిపై విసరెను. ఆతనివేఁటు మాటిగఁ దగులలేదనికాఁబోలు సానుభూతితో వేఱొకఁడు మఱియొకఱాతిని విసరెను. ఆ! ఆ! అని యాతఁడఱచుచు లేవఁబోవుచుండ ముమ్మాఱు మర్యాదను నిలువఁబెట్టుటకుఁ గాఁబోలు మఱియొకఁడు మఱియొకబెడ్డను విసరెను. అక్కడ బెడ్డలకేమికొదువకాని, యీబెడ్డమాత్రము మత్స్యయంత్రమును గొట్టిన యర్జునుని బాణమువలె నాతనికంటిపైఁ గొట్టుగ నాతఁడు "అమ్మయ్యో! అమ్మయ్యో!" యని యేడ్చెను. ఆయేడ్పు నాలించి "ఏమోయి! అదేపనిగ నేడ్చెద వెందులకు? తెలివితక్కువపని చేసినందులకు నోరుమూసికొని యనుభవింపక యేడ్చెదవేల? ఆడగూడనిమాట యేల యాడవలయును? చాలుచాలు ఊరకుండు" మని జనసంఘమునుండి యొకఁడాతని గట్టిగనదల్చి గాండ్రించెను. ఇంతలో వేఱొకబండి ప్రక్కనుండి, శివశివా! రామరా

మూ! హా హా హా హా! అల్లా! అల్లా! యనునాలాపములు వినఁబడినవి. అచ్చటి కందలు పోయిరి. గార్డుచేతిలోని దీపకాంతి సాహాయ్యమునఁ జూచిరి. తునుకలైన కాళులు చేతులవిగో! అయ్యయ్యో! అచ్చటినేల రక్తములో నెట్లుతడసియున్నదో! అబ్బ! అబ్బ! అదేమి? కడుపులోని కోశములు ప్రేవులు నీవలకు వచ్చి యచ్చట తట్టెడంత ప్రోఁగుగాఁ బడియున్నవే—ప్రోఁ గొక్కటియేకాదు. అచ్చట మఱియొక్కటి యున్నది. రామ రామ రామ రామా! ఎఱ్ఱగ నల్లగ తెల్లగ నదియేదో మఱియొకరంగుగ—శ్రీహరీ శ్రీహరీ! ఒడలు జలదరించుచున్నది. గుండె నీరైపోవుచున్నది. అని యెవరికిఁ దోఁచినట్లు వారు విలపించి యాభీభత్సదర్శనమున కాఁగలేక యెవరిబండిని వారెక్కుటకుఁబోయిరి. ప్రాణమనఁగా నెంత! యనియొకఁడు, నిముసమునకు వచ్చెడిసంగతి తెలియదుగదాయని యొకఁడు, మృత్యుదేవత వారి నచ్చటికి ట్టీడ్చుకొనివచ్చినదనియొకఁడు, అఘటముల కంతటితోనే సరియని యొకఁడు, అన్నియుఁ గనిపట్టిన యాసీమదొరలు చావులేకుండఁ గనిపట్టలేకపోయినారే మోయని యొకఁడు, ఈరైలు రాకముందు మనదేశములో నిట్టి దుర్మరణములు లేవని యొకఁడు, వింతసుఖములతోడనే వింతకష్టములు వృద్ధియగునని యొకఁడునై యిట్లెవరికిఁ దోఁచినట్లు వారు మనుష్యజీవనముపై లఘువ్యాఖ్యానములు రచియించుచుండిరి. నామేనమామ మూఁడులక్షలరూపాయిలు పెట్టి పెద్దమేడ కట్టించినాఁడు. ఆయనకుఁ గొడుకులు కూఁతులు మనుమలు నల్లురు మొదలగు కావలసినంత బంధువర్గముండెను. ఇంటిలోఁ జల్దియన్నమునకు మూఁడుకుంచాల బియ్యము వారెడివి. ఆతఁ డొకనాఁ డూరివెలపలికి షికారుపోయి యాకస్మికమూర్ఛచే విఱుచుకొని పడి పశువులు నడచుపుంతలో నీవు నేను మాటలాడునంతలోఁ బ్రాణములను విడిచినాఁడు. ఊరిలో మూఁడులక్షలరూపా

యల పేండయేమి ? ఊరివెలుపల బొమ్మజెముడుకంపల ప్రక్కను నేల పైఁ జావేమి ?" యనియొక యబ్రాహ్మణవితంతువు తన మాతులమ రణగాథను సంక్షేపముగఁ జెప్పి కన్ను లొత్తుకొనెను. ఆమాటల కర్థము తెలిసికొంబోలు లబ్బిసాహేబుగారు "అమ్మా! మట్టిమీఁద మర్జానా ఒకటే తక్తుమీఁద మర్జానా ఒకటే ఫరక్ లేదు. ఇందుకు శ్రీకవి ఇసీ మొవాఫిక్ సెలవిచ్చినాఁడు.

జహాఁ, అయిబిరాదర్ నమానద్ బకస్
దిల్ అందరె జహాఁ ఆఫరీన్ బంద్ ఒ బస్
మకున్ తెక్య బర్ములుకెదున్యావా పుష్త్
కె, బిస్యార్ కస్ చోఁతో పర్వర్ద్ వొకుష్త్
చొ ఆహంగె రఫ్తన్ కునద్ జానెపాక్
చెబర్ తఖ్తె ముర్దన్ చెబర్ రూయెఖాక్.

పాపము లేకుండావుండే అనగా 'పాక్' యీప్రాణం వున్న దే ఇది 'తన్' కి విడిచిపెట్టి 'ఉడాయించే' టప్పుడు మట్టిమీఁద 'మర్జానా'కి 'లుక్సాన్' యేమి తక్తుమీఁద మర్జానాకీ నఫాయేమి రెండుకూడ ఏకీచ్" అని ప్రస్తుతమునఁ గావలసి కడపటి రెండుపాదములకు మాత్రమే తాత్పర్యము చెప్పి యూరకుండెను. ఉద్దూంబాన పదియణాలు నాంధ్రబాష యాఱణాల కూడికతోనున్న యీ యసాధారణవ్యాఖ్యాన మాబ్రాహ్మణేతర వితంతువునకుఁ దెలియకకాఁబోలు "సాహేబుగు చెప్పుచుకాఁబోలు నే నొకటిచెప్పగఁ దానొకటి చెప్పునేమి" యని యామె విసుఁగుకొనెను. ఇంతలో బండికూసి వెనుకకుఁ బోవనారంభించెను. పంచాయతి మొదలగు నాచారములకొఱకుఁ గాఁబోలు బెజవాడస్టేషనుకుఁ బోవుచున్నదని యచ్చటివారు కొందఱనిరి. బెజవాడకుఁ బోయినపిమ్మట నచ్చట నేమిజరిగెనో నాకేమియుఁ దెలియదు. గ

తించిన రెండు రాత్రులుగూడ నాకు నిద్రలేకపోవుటచేఁ గాఁబోలు మ నస్సు మహాందోళన మొందుచున్నను నాకు గునుకువచ్చినది. ఆకు నుకులోనే స్వప్నము కలిగినది. దానిని జెప్పెదను. దయయుంచి విన వలయును.

నేనొక్క కొండపై నిద్రించుచుంటిని. వింటిరా! నాయనలా రా! కలలోఁగూడ నిద్రించునట్లు కల! అట్లు నిద్రించుచుండఁగా నె వ్వఁడో వచ్చి నన్ను నిద్రనుండి లేపెను. నే నులికిపడి మేల్కాంచి కూరుచుంటిని. నాయనలారా! ఈమేల్కొనుటకూడ నిద్రలోనే. ఈ కలకూడఁ గలలోనే—కలలోనే కన్నులు తెఱచి యాపురుషునివంకఁ జూచితిని. బొచ్చుతోనున్న గొఱ్ఱెచర్మముల నాతఁడు తొడుగుకొని యుండెను. తలకు గొఱ్ఱెచర్మపుటోపి పెట్టుకొనియుండెను. తనకంటె దీర్ఘమగు నొక వేణుదండము నాతఁడు చేత ధరియించియుండెను. నే నాతనిఁ గాంచి యిట్టివేషధరుల నిదివఱకు నాయుత్తరదేశయాత్రలలోఁ జూచియుండుటచే విశేష మచ్చెరువుపడక నన్నేల లేపితివని యాతని నడిగితిని. నీవు నిద్రపోవుచుండుటచేత లేపవలసివచ్చినదని యాతఁడు నాకుఁ దెలుఁగుననే ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఈతఁడాంధ్రి మెట నభ్యసిం చినాఁడో యని నామనస్సునఁ గలిగిన యాశ్చర్యము నడఁచుకొని నిద్ర నున్న వారినెల్ల లేపుటయే నీపనియా యని నేనాతని నడిగితిని. తెల్ల వాఱవచ్చుచున్నను నిద్రించుటయే నీపనియా యని యాతఁడు నన్నధి క్షేపించి "లెమ్ము ఇఁక లెమ్ము! నాతోఁగూడ రమ్ము. నీకుఁ జిత్రములఁ గానఁబఱతు" నని యాతఁడు నన్ను హెచ్చరించెను. "నీతోఁగూడ రాకపోయినయెడల నీవేమిచేయుదు" వని యాతని నేనడుగ, నిన్ను బుజముపైఁ బెట్టుకొని తీసికొనిపోవుదునని యాతఁడు నాతోననెను. అట్లే చేయరాదా ఈమాత్రపు భాగ్యమునకు వేఱ నన్నేలయడిగెదవని నేనా

తనితో ననఁగ, దండెముననున్న యంగవస్త్రమును స్నానమునకుఁ బోవుచు మనము బుజముమీఁద వైచికొనున ట్లాతఁడు నన్నుఁ దనస్కంధమునఁ బెట్టుకొని యతిశీఘ్రగమనమున నొక కొండమీఁదినుండి మఱియొక కొండమీఁదికిఁ బోవుచున్నాఁడు. ఆతఁడిట్లు పరుగెత్తుటవలనఁ గలిగిన కుదుపుచే నాకు మరలఁ గునుకారంభమయ్యెను. నాయనలారా! వింటిరా! కలలోఁగలిగిన కలలోఁ దిరుగ నిద్ర—ఈనిద్రలోఁ దిరుగఁ గల వచ్చుచున్నది. చెప్పెదను వినుఁడు. ఇది కలలోని కలలోని కల—నేనును మఱికొందఱును గలసి యొక యాకాశవిమానములోఁ గూరుచుండి వినువీథుల గంటకు నూఱుమైళ్ళకంటె హెచ్చువేగమునఁ గాఁబోలుఁ బోవుచుంటిమి. మాలోఁ నేనుదక్క నంద ఱబ్రాహ్మణులే. వీఁడు బ్రాహ్మణుఁడువలె నున్నాఁడే! అందులో ఖద్దరుధరించుటచే (Non-Co-operator) వలె నున్నాఁడే? చూచెదవేమి? త్రోచివేయుఁడు. క్రిందికిఁ ద్రోచివేయుఁ డని మనవారే—మనయాంధ్రులే—మన మిత్రులైన యబ్రాహ్మణులే—మన దేశ లాభనష్టములకు బాధ్యులైన మనవారే—యొక్కత్రోపుతో నన్నుఁ గ్రిందికిఁ ద్రోచివైచిరి. ఈ త్రోపుతో మేల్కాంచితిని. ఇక్కడికి కలసరి. కుదుపువలనఁ గలిగిన దరిమిలాకునుకు సరి. ఇంతకుఁ బూర్వమున్న కలలోనే మేల్కాంచి తిరుగ నిద్రరాకుండ భద్రముగ బలవంతముగఁ గన్నులు తెఱచి జాగ్రత్తగ బింకముగఁ గూరుచుండి నరవాహనముపై నగములెక్కుచు నగములు దిగుచు నంతరిక్షమునఁ బోవుచుంటిని—"జంఘాలశాస్త్రీ! కునుకుచున్నావు కాఁబోలు ఖబర్దార్ అని హెచ్చరించి నేను జెప్పుమాట లేవో వినుచు నేనుజూపు ప్రదేశములను జూచుచుండుము. ఇదిగో! యీయంజనమును గంటికి రాచికొనుము. నిద్ర రాకుండఁ జేయును. అదిగాక దూరస్థపదార్థదర్శనశక్తినిచ్చును" అనియాతఁడు పలికినాఁడు.

"ఇదిగో నాచేతివైపునఁ జూడుము. అదియే జ్యోతిష్మఠము. అదిగో! తపోవనము. జ్యోతిష్మఠమునకుఁ బ్రాగ్దక్షిణమధ్యదిశను భవిష్యద్బదరీనారాయణ మున్నది. నమస్కరింపుము" అని యాతఁడు చూపెను. నారాయణ నారాయణ నారాయణా యని స్మరించుకొంటిని. "అదిగో! అదిగో! భవిష్యద్బదరిచుట్టు కొంతదూరమున దక్షిణముగాఁ బ్రవహించుచు ముత్యాలకోవవలె నున్న నదియేదో యెఱుఁగుదువా? అదియే ధవళనది. చూచితివా?" యని నన్నాతఁడడిగెను. "అయ్యా! నాకేమోకాని కన్నులు తిరుగుచున్నవని" నే నంటిని. "అటులైనఁ గన్నులు మూసికొనుము. మఱికొంత పోయినతరువాత నీసులువు చూచుకొని తిరుగఁ జెప్పెద" నని యాపురుషుఁడు సెలవిచ్చెను. నేను గనుల మూసికొంటిని. కొంతసేపైనపిమ్మట నాతఁడు నన్నుఁ బిలిచి "ఈసారి కనులఁ దెఱువుము. అదిగో! దేవలఘట్టము. అక్కడనే రెండు చిన్ననదులు గలసినవి. దానిగట్టుననే యొకమహారాజు మందిరము శిథిలమైయున్నది. చూచితివా! అదిగో! యాఘట్టమునకు మఱియొక పార్శ్వమున మహాదేవుని యాలయమున్నది. బాగుగాఁ జూడుము" అని యాతఁడనెను. "చూచుచున్నాను నాయనా!" యనిపల్కి మహాదేవశంభూ! మహాదేవశంభూ! యని స్మరించుకొంటిని. "మహాదేవుని యీ యాలయమునకు మహారాజవరుని యీమందిరమునకు నొక్కముహూర్తమందే శంకుస్థాపనము జేయవలయు నని యచ్చటి మహారాజు మహంతుకూడఁ గలసి నిశ్చయించుకొనిరి. కాని యీమర్యాదను మహారాజు పాటింపక మహంతునకు వార్తనైనఁ బంపక తనమందిరనిర్మాణము నారంభించెను. ఈయంశము మహంతు తెలిసికొని తీవ్రకోపుఁడై మహాదేవుని యాలయము నిలుచును. మహారాజుమందిరము కూలునని పలికెను. అందువలన మహారాజు మందిర

మట్లు శిథిలమై యున్నది వింటివా ?" అని యాతఁడు నన్ను హెచ్చరించెను.

"వింటిని శ్రద్ధగా వింటిని గాని కన్నులు మఱలఁ దిరుగుచున్న" వని నేనంటిని. "నీకర్మము నేనేమిచేయఁగలను" అని యాతఁడు మాటలాడకుండఁ గొంతదూరము నన్ను మోసికొనిపోయెను. ఎటులున్నదని కొంత సేపటి కాతఁడడుగ బాగుగనే యున్నదని యంటిని. "అదిగో నందికేసరి. ఇచ్చట రెండు దేవాలయములున్నవి. చూడు! నందీశ్వరుని దొకటి—మహాదేవుని దొకటి. మహాదేవుని వాహనము నంది. పార్వతీదేవి వాహనము కేసరి—ఈరెంటిచేఁ బవిత్రమగుటవలన నీస్థలమునకు నందికేసరియను పేరు కలిగినది." అని యాతఁడు పలికెను. దుర్గా! భవానీ! మహాదేవశంభూ యని స్మరించుకొనుచుఁ గన్నులు తిరుగుటచేఁ దిరుగఁ గన్నులు మూసికొంటిని. కొంత సేపైన పిమ్మట, "నయ్యా ! మఱియేమైన జెప్పవా" యని యడుగ "అదిగో త్రిశూలపర్వతము. దీని ప్రాక్శాఖ యేహిమాలయములోఁగలియును. అదిగో సూర్యుఁ డుదయించుచున్నాఁడు. త్రిశూలపర్వతముపైనఁ జూడుము. పొగ వచ్చుచున్నది. అచ్చటఁ బాండవుల మహాసనమున్నది. దానినుండి పొగ యల్లెప్పుడు వచ్చుచుండును" అని యాతఁడనఁగ, రావణుని శ్మశానప్రదేశమునుండి నిత్య మిట్లే పొగ వచ్చుచుండునని యున్న జనవాక్య మప్పుడు నాకు స్మృతికివచ్చినది. "తిరుగ నిద్రయేనా" యని యాతఁడు నన్నుఁ బ్రశ్నింపఁగ 'లేదని' యంటిని. మన గమ్యస్థానము నింక బహుశీఘ్రముగఁ జేరనై యున్నాము. అదిగో అటు చూడుము మృణాళయను గ్రామము; ఇచ్చటినుండి ప్రాలేయాచలశిఖరము లెంతస్పష్టముగఁ గన్పట్టుచున్నవో ! అవిగో దేవదారు కదంబ కపాలవృక్షములు. తక్కిన చెట్లు పేళ్లు స్పష్టముగఁ దెలియవు. చూచి

తివా ?" యని నన్నుఁ బ్రశ్నింప "మహాపురుషా చూచుచుంటిని. హిమవన్నగరాజమా! సమస్కారము. లోకమాతయగు హైమవతీదేవి నీయందేకదా యుద్భవించినది! నీమహాదృష్ట మేమనిచెప్పవచ్చును? జగత్కర్తయు జగద్భర్తయు జగద్హర్తయు నగు పరమేశ్వరుఁడు నీయింటియల్లుఁడగునప్పుడు నీమహాభాగ్య మేమనిచెప్పవచ్చును? లోకపావనమూర్తులగు సింధు గంగా బ్రహ్మపుత్రాదినదుల కాధారభూతుఁడవు నీవేకావా? సర్వపర్వతరాజములకు సార్వభౌముఁడ వీవేకదా! సముద్రములు చవుటిపఱ్ఱలైనవి. చవుటిపఱ్ఱలు సముద్రములైనవి. మహాఖండములు చిన్న ద్వీపములైనవి. చిన్నద్వీపములు మహాఖండములైనవి. పేరులేనిజాతులు పెద్దజాతులైనవి. పెద్దజాతులు పేరులేనివైనవి. గవ్వలు కనకరాసులయినవి. కనకరాసులు గవ్వలైనవి. మహానాగరకులు మృగప్రాయులైరి. మృగప్రాయులు మహానాగరకులైరి. పురాతనగోళములు కొన్ని తిరోధానమొందినవి. క్రొత్తగోళములు ప్రత్యక్షమైనవి. ఆదిత్యమండలమునకైనఁ బూర్వతీక్ష్ణత పూర్వచండత బూర్వశక్తి కానరాకున్నవి. కాని పశుపతీశ్వరా! ప్రాలేయాచలశేఖరా! నీవొక్కరీతిగానే యున్నావే! ఆర్యావర్తవాసుల సత్యమువలె, శౌచమువలె దయవలె, దైవభక్తివలె, స్వార్థపరిత్యాగమువలె, శాంతివలె, యోగశక్తివలె, నార్యావర్తసుందరుల యతిథిపూజవలెఁ బాతివ్రత్యమువలె నాపత్సహనమువలె నీ వొక్కరీతిగనే యున్నావే? సెబాస్! నీకట్టిమహామహిమ మార్యావర్తసంబంధమునఁ గలిగినదో—ఆర్యావర్తమున కిట్టి యలౌకికయోగ్యత అన్యమతవిద్వేషశూన్యత, ఆత్మచింతాపరత, నీవలనఁ గలిగినదో. ఎటులైననేమి? తలనుబట్టియే హృదయమునకు ఘనత-హృదయమునుబట్టియే తలకు ఘనత—భారతీదేవి హీరకిరీటమా! నమస్తే నమస్తే" యని నే నుచ్చైస్స్వరమునఁ బలుకుచుండఁగా నన్ను

మోయుచున్న నరసత్తముఁడు నన్నొక చిన్నమెట్టపైఁ గూరుచుండఁజే
సెను. ఇచ్చటివింతలనేచూపెదను చూడుమని యిట్లుచెప్పెను. "అదిగో
దేవీధరమను గ్రామము! అదిగో నాచేతివైపున సమీపముననే రెండు
గొప్పబోడితాళ్లున్నవి. క్రిందితాతిమీఁదఁ బైతాయి యమర్పఁబడిన
ట్లున్నది. పైతాతిపైని సమప్రదేశము మిగుల సుందరముగను విశాల
ముగను నున్నది. దీనికి రణశిలయని పేరు. దానిపైనుండి క్రిందివఱ
కొకబిలమున్నది. ఆబిలమును భీమసేనుఁడు తనగదతో నాపాషాణము
న నిర్మించినాఁడు. ఆరణశిలపైని చతురశ్రమైన యొక్క పెద్దఫలకమున్న
ది. దానిపై గజాశ్వాదిరూపముల మలచినటా లున్నవి. ఆఫలకమే
భీమసేనుఁడు ద్రౌపదియు నాడుకొనిన చతురంగపాళి—మఱికొంతపై
న మఱికొన్ని బోడితాలున్నవి. ఆతాల కీరణశిలకును నడుమనున్న
చరియలోనే వారాహిదేవియాలయము మహాదేవునియాలయము భీమ
సేనునియాలయము నున్నవి. వానిని నీకుఁ దరువాతఁ జూపుదును. ప్ర
స్తుత మిక్కడ నిపుడు జరుగఁబోవు చిత్రమును నీవు చూడుము. ఈది
నము శ్రావణపూర్ణిమాసి. ఇక్కడ నొకతీర్థము జరుగును. నడుమనడు
మ నీకేదిమైనఁ దెలియకున్నయెడల నన్నడుగుము. అంతేకాని నీవు
మఱియెవ్వరితోడను మాటాడఁదగదు" అని యాతఁడనఁగ సరేయం
టిని. కన్నులు తెఱచి చూచుచుంటిని. ఎప్పుడు తెప్పపడినదో నేను
జెప్పలేను గాని తిరుగ తెప్పలెత్తుసరి కా పెద్దమైదానమంతయు జనుల
తో నిండియున్నది. చర్మవస్త్రధారులు, చర్మాంగరక్షధారులు, చర్మో
ష్ణీమధారులు, చండస్వరూపులు, గదాదండపాణులు, ఖడ్గాలంకృతావ
లగ్నబంధులు వందలు వేలు మెఱపుమెఱసి మాయమగునంతకాలము
లో నటకుఁ జేరిరి. చేరి యేమిచేయఁదలఁచిరో యెవరికిఁ దెలియును!
కోవాపాలదుకాణములు లాడూ బర్ఫీ దూద్‌పేడా దుకాణములు, పం

ఢ్లదుకాణములు, భంగుదుకాణములు, బీడీలదుకాణములు, చిత్రిచిత్రి ములగు చర్మవస్త్రముల దుకాణములు, సారాయిదుకాణములు నంబరు గుండ్లు అంకులరాట్నములు చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలలు పగటిభాగవతుల మేళములు, లాటరీనివేశనములు, పుస్తకములయంగళ్లు నింకనేవియో మఱియింక నేవియో మైదానమందంతట వర్తులముగ వ్యాపించియున్నవి. దారాహీమాయీలారా! హీమాయీ యను మహారవములు చుట్టుపట్లనున్న పర్వతముల ఢీకొని మాఱుమ్రోగుచున్నవి. ఆహాహా! దాక్షాయణీభక్తు లెంద ఱిచ్చటఁజేరి యొడలుప్పొంగ మనసు పుష్పింప, నాత్మతరింప నాలోకమాతను స్మరించుచున్నారో! ఆహా! ఎంత దివ్యదర్శనమగుచున్నది! అదేమి? అదేమి? వారంద ఱట్లుచేతులెత్తి యొకచేతినటు వేఱొకచేతినిటు విదుర్చుచున్నా రెందుచేతనో! జయా కాళికేశ్వరీ! జయా కాత్యాయినీ! జయా కాదంబినీ! యని యుత్తుంగస్వరముల వారాహీదేవికి హెచ్చరికలు పఠించి అట్టె చిటుక వేసినంతలో నచ్చటిభక్తులెల్లరు రెండుపాయలుగా విడిపోయిరి. వారి యిద్దఱనడుమను దాదాపుగా రెండువందలగజము లెడమున్నది. అంతకుముందుఁ గానఁబడలేదు కాని యాయవకాశపునడుమ పొలిమేరఁ దెలియఁజేయు చిన్నతాల చాలున్నది. ఆప్రక్కవా రంద ఱావైపు గ్రామములవారు. ఈప్రక్కవా రంద ఱీవైపు గ్రామములవారు. అందఱు వారాహీభక్తులే—ఈపక్షమునుండి యొకపురోహితుఁ డాపక్షమునుండి యొక పురోహితుఁడు పసపుతోఁ, గుంకుమతోఁ, విభూతిపండ్లతో, వేఁపమండలతో, వేణుదండములతో, నుభయపక్ష జయజయ ధ్వానములతోఁ, బటహభేరికాహాళఢంకానినాదములతోఁ, బొలిమేర యొద్దఁ దారసించిరి. జయా వారాహీదేవికి జయా జయా వారాహీ దేవికి జయా యని కేకలునైచి కరాగ్రములందున్న కట్టెలతో నొకరి

నొకరు మోదుకొనిరి. వారన్యోన్యతాడనపీడన సంరంభులై యుండ నిట్లే జయజయధ్వానము లిచ్చుచు నీవైపుననుండి కొంద ఱావైపున నుండి కొందఱు నడుమకువచ్చి, ముష్టిఘాతములచే, బాదతాడనములచే, దరవారివేట్రులచే, గదాఘాతములచే నొందురుల దాకిరి. వీరికి వారి కేమైన శత్రుత్వమా? లేదు. వీరికి వారి కేమైన మతిచలంపోయిన వా? లేదు. అమితసురాపానమున వీరికి వారికి విస్మృతి కలిగియున్నదా? లేదు. ఒకరిపై నొకరికిఁ గోపముకాని మత్సరముకాని యీర్ష్య కాని యున్నదా? లేదు. ఏమియులేదు సరేకదా! వారందఱు మిత్రులు బంధువులు కాళీభక్తులు. అన్యోన్యక్షేమలాభాపేక్షచే వారట్లు కొట్టుకొనుచున్నారు. తన్నుకొనుచున్నారు. పొడుచుకొనుచున్నారు. న ఱకుకొనుచున్నారు. దెబ్బలు కొట్టినవారిపై దెబ్బలు పడినవారిపై దేవీకటాక్ష మమోఘముగ వచ్చునని సంపూర్ణవిశ్వాసముతో సమంజసదీక్షతో సంతతభక్తితో వారట్లాచరించుచున్నారు. దెబ్బలుకొట్టిన వారికి దెబ్బలు పడినవారికిఁగూడ నాసంవత్సరముమట్టునకు స్ఫోటకబాధలేదు. మహామారిబాధ లేదు. విషూచీబాధ లేదు. క్షామబాధలేదు. మృగబాధలేదు. సర్పబాధ లేదనునమ్మకము వారిమెముకలలోని మూలుగులలోని మూలుగులలోఁ దేజోమయాక్షరములవలె ముద్రింపఁబడియున్నది. ఎటులో యొకట్లు భక్తుల యొడళ్ళనుండి రక్తధారలు స్రవింపవలయును. స్రవించినఁగాని శ్యామలాంబాకటాక్షము వారిపై రానేరదు. అందుకొఱకు బాధయనునదియే యెఱుఁగక మహోత్సాహమున మహాసంతోషమున వా రొకరినొకరు మర్దించుకొనుచున్నారు. ఆహాహా! బొంబొంబొమ్మని శంఖములు మ్రోగుచుండ ఘణఘణమని జయఘంటలు శబ్దించుచుండ డమ్ డమ్ డమ్మని డంకాలు ధ్వనించుచుండ, పర్వతములనడుమనుండు సన్నని దరియనుండిప్రభంజనుఁ

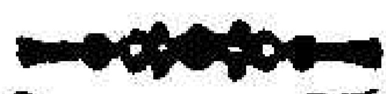
డు శతకోటి తురంగఘాటితో ప్రబలరోదనధ్వానములతో శ్రైం శ్రై మని వీచి దేవదారువృక్షములను దల్లివేళ్లతో నూఁగఁజేయుచుండ సంతోషసముజ్జ్వలదాస్యమండలులై వారు మఱల డీకొనుచున్నారే! ఝప్, ఫప్, కఱక్కు, కసిక్, గభి గుభి, ఢామ్ ఢిమ్, టప్ టిప్ అను భయంకరధ్వనులు శతసహస్రగుణితములై శ్రవణపుటములఁ బడుచున్నవే కాని యామహాసంచలనములో—నామహాందోళనములో—నా దొమ్మిలో—నాధూళిలో నాహాహా! మఱేమియుఁ గనఁబడుటయేలేదే! మఱియొక్క నిముసమున కేకారణముననో యాగందరగోళము శాంతించినది. భక్తుఁడొకఁడు చచ్చినాఁడని యాప్రక్కనుండి వినఁబడినది. జయా వారాహీ దేవికీ జయా! ఈభక్తునకు మోక్షమిప్పింపుము. మాయీ వారాహీమాయీయను ప్రార్థనలు వినఁబడినవి. ఒకఁడుకాఁడు. ఇద్దరు చచ్చినారని యాప్రక్కనుండి మఱల నుద్గ్రీవమున నొక్క కేక వినఁబడినది. జయా వారాహీ దేవికీ జయా! ఈభక్తునకు మోక్షమిప్పింపుము. మాయీ వారాహీమాయీయను ప్రార్థనలు వినఁబడినవి. ఆహాహా! మహాసంతోషము మహాసంతోషము. ఇద్దరుకారు ముగ్గురు భక్తులు దేహముల చాలించిరను కేక యీప్రక్కనుండి మఱల వినఁబడినది. జయా వారాహీ దేవికీ జయా! ఈభక్తునకు మోక్షమిప్పింపుము మాయీ వారాహీమాయీయను ప్రార్థనలు వినఁబడినవి. ఆహాహా! ముగ్గుఱుకారు నలువ్వురుభక్తులు మరణించిరని యాప్రక్కనుండి మఱికొన్ని కేకలు వినఁబడినవి. జయా వారాహీ దేవికీ జయా! ఈభక్తునకు మోక్షమిప్పింపుము మాయీ వారాహీమాయీయను ప్రార్థన లెల్లెడల వినఁబడినవి. ఇఁకచాలు! ఇఁకచాలునని మొదట సరిహద్దునొద్దఁ దారసిల్లి పురోహితులుకాఁబోలు కేకలు వైచిరి. మేము శాంతింపము. మాకింక దెబ్బలు తగులలేదు. మామొదళ్లనుండి యింక

రక్తము రాకున్నది. మీరదృష్టవంతులై మమ్ము నిర్భాగ్యులఁ జేసి దరా? దేవీకటాక్షమునకు మీరేకాని మేము పాత్రులముకామా యను కేక లుభయపక్షములనుండియు వినఁబడినవి. అంత నాపురోహితు లిద్దఱు సరే మీభక్తికి సంతసించితిమి. కత్తులతో గజ్జలతో గడలతో నింక బోరవలదు. చిన్నచిన్నటాలతోఁ గొట్టుకొనుఁడని దయాపూర్వకముగ వారు సెలవీయగఁ గుడిప్రక్క (వేలాడుచున్న తోలుసంచులలోని టాలు తీసికొని యొకరిపై నొకరు ఉవ్వుకొనిరి. టాలవర్షము ఓ తెఱపి తెంపులేకుండ గురియుచున్నది. దడదడ బడబడ చిటపట ధ్వనులతో సూటిగఁ బ్రక్కబాటుగ నారోహణగతితో నవరోహణగతితో సవ్యాపసవ్యధాటులతో టాలు పడుచున్నవి. హుస్సుహుస్సుగాని అమ్మ అబ్బయనికాని అయ్యో కట్టా యనికాని కుయ్యోమొఱ్ఱో యనికాని యొక్కపిల్లవానినోటినుండియైన వినఁబడదుకదా! ఆహాహా! నీరంధ్రమైన నిశ్చలమైన నిరుపద్రవమైన భక్తికి యెట్టియనాగరకభక్తికైన సరే యెంత మహాసహనశక్తియున్నదో! ఆహాహా! కత్తివేటు పూవుపాటే. ఫిరంగిగుండు లీలాకందుకమే. మహాగ్నికీల మంచుగడ్డయే. ఆధ్యాత్మికశక్తియున్నవానిని శతఘ్నులు హింసింపఁగలవా? బాంబులు ఛేదింపఁగలవా? ధరాకంపము లూపఁగలవా? అగ్నిపర్వతములు కాల్పఁగలవా యని నాలో నేననుకొనుచుండ "నింకఁ జాలు" అనుకేక వినఁబడినది. ఆకేకతో నందఱు విడిపోయిరి. తిరుగ నుభయపక్షమధ్యమున రెండువందలగజముల యవకాశ మగపడినది. అంత నీపక్షమునుండి యయిదుగు రాపక్షమునుండి యయిదుగురు చిన్నచిన్నటాలతో విలాసముగఁ గొట్టుకొనుచు సరిహద్దునొద్దకు వచ్చియక్కడఁ గొంత పూజచేసి యొక్కసారి పదిశంఖము లూఁదిరి. ఆధ్వనితో నీపక్షమువా రాపక్షమువారు బిలబిల కలసికొని మహానందమున వా

రాహీదేవి కోనలోనికిఁ బరుగెత్తిరి. నన్ను బుజమున నైచుకొని నా మిత్రుఁడు వారివెంటఁ బరుగెత్తెను. వారాహీదేవిని నేను దర్శించి నమస్కరించి "మాతంగకన్యాం మనసాస్మరామి" యను మకుటమున్న శ్లోకములను బఠించి లెంపలు వైచుకొంటిని. అంతట నొక జాత్యంధుని దేవాలయపుబూజరి లోనికంపి తలుపు లీవలవైచెను. అమ్మవారి కలంకారాదులు జాత్యంధుఁడే చేయవలయునను నాచారమున్నది. పైకి నిరర్థకముగఁ గానఁబడుచున్న యీయాచారములో నెంత గంభీరార్థ మిమిడియున్నదో యని నేను ముక్కుపై వ్రేలువైచికొంటిని. ఇంతలో తలుపుతీసి పూజారి లోనికిఁబోయి పైనున్న చర్మాంగరక్షయు చర్మోత్తరీయమును దీసివైచి చర్మపుదోవతిమాత్రమె మిగుల్చుకొని వారాహీదేవిని దలపైఁ బెట్టుకొని యీవలికివచ్చెను. జనులందఱు జయజయధ్వానము లిచ్చుచు నమ్మవారియూరేగింపుతో బయలుదేఱిరి. ఇంతలో నెటనుండివచ్చిరో కాని రెండుమూడువేలకాంత లటకుఁ జేరిరి. కాంతలు పురుషులు కలసియే వారాహీదేవి ననుసరించి నడచుచుండిరి. మాయీ! గొడ్రాలను రక్షింపు. పిల్లలరందఱు పోయినదానను రక్షింపుమాయీ! మాయీ వారాహిమాయీ యని యీయమ్మవారివెంట కొందఱుస్త్రీలు కేకలువైచుచుఁ బరుగెత్తిరి. అమ్మవారిని ముట్టుకొనినయెడల నథమ మమ్మవారిని శిరముపై ధరించువానిని స్పృశించినయెడల సంతానవతులగుదురని యాకాంతల విశ్వాసము. ఏకాంతమైననరే యమ్మవారినిగాని తన్నుఁగాని స్పృశింపకుండునట్లు తన్న నమ్మవారినిగూడ భద్రముగఁ గాపాడుకొనుచుఁ బూజరి బహుచాకచక్యమునఁ బరుగెత్తుచున్నాఁడు. భర్తలు భార్యలను జేతులతోఁ బైకెత్తి యమ్మవారిని స్పృశింపఁజేయుచున్నారు. అమ్మవారందని వా రర్చకునినైన స్పృశించుచున్నారు. అప్పుడే గర్భములు

నిలిచిన ట్లానందపడుచున్నారు. ఇట్లు సమస్తవిధవాద్యములతో నమ్మ వారు తిన్నగఁ దనచెల్లెలగు మాహేశ్వరీదేవిని జూడఁబోయినారు. ఆమె. యాలయమునొద్ద జనులంద ఱాగి యచ్చటి మాహేశ్వరీదేవిని గాన తాళములతోఁ గీర్తించుచున్నారు. ఒక పాషాణరచితసింహాముపై రెం డు సింహశాబకవిగ్రహము లున్నవి. ఈమూర్తియే మాహేశ్వరీమూ ర్తి. ఇచ్చట క్షీరము లమ్మువారికిఁ బూజరు లర్పించుచున్నారు. అక్క సెల్లెండ్రు సంవత్సరమునకైన నొకసారి తప్పక కలసికొనవలయునని దీని యర్థముకాఁబోలునని నేననుకొంటిని. అందులో శ్రావణమాసమునఁ దప్పక కలసికొనవలయునని దీని యభిప్రాయమై యుండునేమో ? కల లో నొకబాటయేమి యొకపద్ధతియేమి ? కాని యిదియేమి ! నన్నిటకు మోసికొని తెచ్చిన పురుషుఁడు కనఁబడఁడేమి? నేనెటు లింటికిఁబోదునా యని యనుకొనుచు నిటునటుతిరుగుచుంటిని. అంత "నయ్యా! ఏలూరు వచ్చితిమి లెండు లెండని" నాకొఱకు స్టేషనుకువచ్చిననామిత్రులునన్ను లేపిరి. ఒక్కనిముసమువఱకు దిగ్భ్రమము నొంది నాయాందోళనము పై వారికిఁ దెలియనీకుండ నడచుకొని వారివెంటఁ బోయితిని. ఇచ్చటికి స్వప్నము పూర్తియైనది.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

8. జెంటిలుమాన్.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

"మదరాసునుండి యీలేఖ వచ్చినది. సాక్షిసంఘాభిమానుల లో నొకఁడు వ్రాసినాఁడు. దానిని జదివెదను."

సాక్షికి నమస్కారములు. ఇచ్చట మేము మదరాసులో క్షేమముగా నున్నాము. అచ్చటి మీ క్షేమాతిశయములు వ్రాయించి పంపఁగోరెదను. తరువాత—నేనొక్కదినమున మాప్రభునిసన్నిధానమునఁ గూరుచుండి మీసాక్ష్యుపన్యాసములలో శ్రీరామచంద్రమూర్తి మీఁది పద్యములున్న సాక్షిని జదువుచుంటిని. అంతలో భటుఁడొకఁడు వచ్చి ప్రభువుగారి కొక తెల్లనిచీటి నగపఱచెను. ఆచీటిపై నున్న పేరు వారు చూచుకొని యొక్కనిమేషముపాటు యోజించి యానామము నుచ్చరించి యీపేరిని మీ రెప్పుడైన వినియుంటిరా యని నన్ను బ్రశ్నించిరి. వినియుండలేదని నేను విన్నవించితిని. ఆచీటినిచ్చి 'లోనికిఁ దీసికొనిపొమ్మ' ని మాత్రమే యాతఁడు నీతోఁ జెప్పెనా మఱియేమైన నింకఁ జెప్పెనా యని ప్రభువుగా రాభటుని బ్రశ్నింప, "బాబూ! మఱికొన్నిమాటలు చెప్పినాఁడు" అని యాతఁడు సంశయించుచుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చెను. 'సందేహమేల? ఏమిచెప్పినాఁడ' ని రాజు

గారు తిరుగ నడుగ "నేను మీరాజుగారిని జూచుటకు వచ్చినాను. పండ్రెండుమైళ్లదూరమునుండి గుఱ్ఱపుబండి యద్దెకుదీసికొని యిచ్చటికి శ్రమపడి వచ్చినాను. నేను వెంటనే వారిని జూడవలయును. నాకింకఁ బనులెన్నియో యున్నవి. ఇచ్చట నాలసించుటకు నా కవకాశము లేదు. వెంటనే వారిని జూడవలయును." అని తమతో మనవిచేయుమని యాతఁడు నాతోఁ జెప్పినాఁడని కొంత సందేహించుచు భటుఁడు బదులుచెప్పెను. మా రాజుగారు మందహాసమొనర్చి "నాకిప్పుడు తీఱికగా లేదు. తొందరపను లెన్నియో యున్నవనియు నాలసింప నవకాశము లేదనియు నాయనయే చెప్పినారు. కావునఁ ద్వరలో వారు మఱియొక చోటికి దయచేయవచ్చునని చెప్పు" మని వారు భటుని కానతిచ్చిరి. చిత్తమని భటుఁడు రాజసన్నిధినుండి వెడలిపోయెను. రాజుగారు కొంచెము యోజనాపరులైరి. వారు యోజించుచున్నప్పుడు నేనుమాత్రము మూరక కూరుచుండుట యెందులకని నేనిట్లు యోజించుకొంటిని. "ఈ మహానుభావుఁ డెవఁడో! పండ్రెండుమైళ్లదూరమునుండి వచ్చితినని పరితపించుచున్నాఁడుకదా! ఈయన నవశ్యముగ దయచేయవలసినదని యాహ్వానించినవారెవరో! అద్దెబండిపై వచ్చితినని యాందోళనపడుచుండెనుగదా! జెట్కాబండిప్రారబ్ధమేమి? 'షెవ్రొలెట్'పై నారోహింపలేకపోయినాఁడా—ఆలసింప వీలులేదు వెంటనే చూడవలయునని యంత యాతురపడుచుండెనుగదా—కొంప లేమైనఁ దగులఁబడుచుండెనని యింతకోలాహల మొనర్చుచుండెనా? అటులైన **Fire Department** వారియొద్ద కేగవలయును గాని ప్రభుసన్నిధి కేలరావలయును? ప్రాణమిత్రుని కెవనికైనఁ బ్రాణముమీఁదికి వచ్చుటచే నింత పరితాపపడుచుండెనా? అటులైన రాయవరపుటాసుపత్రి యుండఁగా రాజభవనమున కేల రావలయును? ఈమహానుభావుఁ డెందుల కిచ్చటికి వచ్చె

నుజెప్పుమా ? తనలాభము నపేక్షించియో తనవలనఁ బరలాభము నపే క్షించియో వచ్చియుండును గాని రాజదర్శనమున కంతకన్నఁ (గొత్త వానికి వేఱుకారణ మేమియుండును? అట్టిలాభము నపేక్షించిన వాని యాలాపవైఖరి యిదియేనా? వెంటనే దర్శనమా? కార్డు పంపినవెంటనే దర్శనమా? రాజులకిట్టివారికిదర్శనమిచ్చుటకన్న వేఱుపని యేదియులేదని యాతనియభిప్రాయముకాఁబోలు! తానెవఁడో తెలియునా? ఎక్కడినుండి వచ్చెనో తెలియునా? ఎప్పుడువచ్చెనో తెలియునా? ఎందులకువచ్చెనో తెలియునా? ఆతఁడెట్టివ్యక్తియో తెలియునా? ఏమియుఁదెలియకుండఁ జీటిముక్కచూచుకొనుటతోడనే ప్రభువాతనిఁబ్రత్యుత్థానముచేసి గౌరవించునని యీతని కీషత్త్వయమేమో? రాజులకు మఱేమియుఁ బనిలేదని యతని నమ్మకముకాఁబోలు ! ఎవఁడైన సరే యెందులకైన సరే యెప్పుడైన సరే కార్డుచేతనైనసరే కాకిచేతనైనసరే కబురుపంపినవెంటనే 'నీమాజామా' దగుల్చుకొని నీకొఱకే సిద్ధముగాఁ గూరుచుంటిని రావయ్యా! ఇంతకంటెఁ గావలసినదేమి యని యాహ్వానించి యాదరించి బతిమాలి బహూకరించి పంపివేయవలసినదే! రాజులనఁగ మహాకార్యభారములు మీఁదనున్న పురుషులుకాక యెవరికిఁదోఁచినపుడు వారు వెంటనే చూచుటకు గోడమీఁది బొమ్మలనుకొనినాఁడు కాఁబోలు! వంటపూటింటికిఁ బోయి " వెంటనే అన్నము కావలయును. ఆలస్య మొనర్చుటకు వీలు లేదు. నాకింక నెన్నో పనులున్నవి. రిక్షా చేసికొని దూరమునుండి వచ్చినానురా! వేగమురా !" అని కేకవేయు నతిథినిజూచి " గంట వాయించువఱకు నోరుచేసికొనక వీథియరుఁగుమీఁదఁ గూరుచుండుము"ని యా యన్నసత్రాధికారి యాతని నావలికిఁ బంపకుండునా ? పూఁటకూటివానికున్న స్వాతంత్ర్యమైన భూపతికిఁ దనకోటలో లేదా ? చుట్టలదుకాణమునొద్దకుఁ బోయి " తే! పాలికచుట్ట లిటు తే! శీఘ్రముగఁ బోవ

వలయును. అదిగో! వెంటనే తెమ్మన నింక నీయఁడు !" అని తొందర
పడినబేరగానిఁ గాంచి చుట్టలవర్తకుఁడు " పోవయ్యా ! నీనౌక రిక్కడ
లేఁడు. అ ట్లెగిరిపడెదవేల? ఇచ్చువఱకు వేచియుండుమని" బేరగానిపై
వర్తకుఁడు తీవ్రపడకుండునా ? దర్బారుగౌరవము తంబాకుబేరముపాటి
దైనఁ గాదని యీతని యభిప్రాయము కాఁబోలు! సర్వకార్యములకుఁ
గూడ సమయ మున్నదనుసంగతి యీ తెల్లమొగమునకుఁ దెలియనే
తెలియదు కాఁబోలు! ఆహా! యెంతయసందర్భపు టలౌకికపు టవకతవ
క యల్లరిచిల్లరి యఘాయతపు టభాగ్యవ్యక్తియో యిది" యని నా
లో నే ననుకొనుచుండఁగ నింతలో భటుఁడు వచ్చెను. అతనినిగాంచి
యేమైనదని రాజుగా రడిగిరి. "ఆయన మిగుల గొప్పవాఁడఁట—ఆ
యన యనేకులగు గొప్పవారిని జూచినాఁడఁట—బొంబాయినుండి యి
క్కడకు వచ్చినాఁడఁట—బొంబాయి కమెరికా మొదలగుప్రదేశముల
నుండి వచ్చినాఁడఁట. నేను మీరాజుగారిని జూడకుండఁ బోవుటకు
వీలులేదు. నిమిసములమీఁద సమావేశము కావలయును" అని యా
తఁ డనుచున్నాఁడని భటుఁడు రాజుగారితో వినయభయసంశయాకుల
చిత్తుఁడై విన్నవించెను. ఆమాటలు విని రాజుగారు నవ్వుచు "ఆయన
గొప్పవాఁడై యుండవచ్చును. గొప్పవారి ననేకులను జూచి యుండవ
చ్చును. నే నాయనను జూచుటకు వీలులేదు. కావున నెక్కడికైన వా
రిని దయచేయుఁడని చెప్పు" మని యానతిచ్చెను. అప్పుడు నేను మ
నసులో "ఏమిది ? బొంబాయినుండివచ్చిన గొప్పవాఁడట ! బొంబా
యినుండి మనవైపులకు మహామారివ్యాధి రాలేదా ? అమెరికానుండి
వచ్చినఘనుఁడట—అమెరికానుండి మనవైపులకుఁ బొగాకు రాలేదా ?
ఆయాస్థలములనుండి వచ్చితివని చెప్పుటలోఁ గలిగినయాధిక్యమేమో
నా కవగాహనముకాలేదు. గొప్పవాఁడఁట ! గొప్పవాఁడగువాఁడు రా

వలసినక్రమ మిదియేనా? గొప్పవాఁడు పంపవలసినసందేశ మిదియేనా? గొప్పవాఁడు పలుకవలసిన వచోవైఖరి యిదియేనా? ఛీఛీ! ఆవలకుఁ బొమ్మనినను గదలక మెదలక బిఱ్ఱబిగిసికొని లజ్జాశూన్యతతోఁ బెంకిపట్టుతోఁ బీటలుపెట్టుకొని తిష్ఠవేసికొనువానియెడల నేనా గొప్పవాఁడను పేరు వర్తింపవలసినది? పెళుసుఁదనము గొప్పయా? పెంకితనము గొప్పయా? మూర్ఖత గొప్పయా? మూఢత గొప్పయా? మొండితనము గొప్పయా? తనస్థితిగతు లెఱుఁగకపోవుట గొప్పయా? ఎదుటివానిస్థితిగతు లంతకంటె నెఱుఁగకపోవుట గొప్పయా? దేశకాలపాత్రజ్ఞానశూన్యత గొప్పయా? ఈతఁడు మతిలేనివాఁడేమో" యని సందేహించుచుఁ బ్రభువునొద్ద సెలవుతీసికొని యావిచిత్రవ్యక్తినిఁ జూడఁబోయితిని ఆతఁ డింక బండిలోనే కూర్చుండియున్నాఁడు. అతనిబండిచుట్టు కొందఱు భటులు, కొందఱు రాజోద్యోగులు, కొందఱు బాలురు మూఁగియున్నారు. ఆతఁడు పాశ్చాత్యవేషమున నున్నాఁడు. ఆతఁడు కూరుచున్నబండిలోఁ దనకెదురుగ నొక చిన్నకాగిదపుఁగట్టయు నొక చిన్నపెట్టెయు నున్నవి. ఆతనిరంగు స్వర్ణచ్ఛాయకుఁ గ్రిందిది. చామనచాయకుఁ బైది. నేత్రములు మార్జాలనేత్రములు. వయస్సు దాదాపుగ ముప్పదియయిదుసంవత్సరములు. మొగము వెలవెలలాడుచుఁ గలాహీనమై యున్నది. కన్నులు మెఱకకన్నులు. కాని యేకారణముననో యెఱ్ఱగనున్నవి. కాని యాగంధమేమి? తలకురాచికొనిన 'పొమేటమ్' దాఁటి, బట్టలపైఁ జిలుకరించుకొన్న సెంట్లను దాఁటి, కాలుచుఁగరాగ్రమున నున్న సిగరెట్టును దాఁటి, మాటిమాటికి మాటమాటకు గుప్పుగుప్పుమనుచుఁ బైకి వ్యాపించు నాపరిమళమేమి? ఆ హా హా! Exshaw దా? Three daggers దా? Old Tom దా? Arrack దా? కాలానుసారమైన శుద్ధస్వదేశీయపు టీఁతచెట్టుదా? ఏదియైననేమి

వస్తుతత్త్వమున నన్నియు నొక్కటేకద! ఈవాసనకు సహించి నే నా తనిబండియొద్దకుఁ బోయి యాంగ్లేయభాషలో "అయ్యా! మీరెవ్వరు! మీకేమిపని" యని యడిగితిని. "నేను చేయనిపనియేమున్నది? నాకు సంబంధములేనిసంఘ మేమున్నది? పశ్చిమార్ధగోళములోనేమి పూర్వార్ధగోళములోనేమి నాప్రచారములేని వ్యవహారమేదియు లేదు. New york లో నంతర్జాతీయసంఘమునకు కార్యదర్శిని; జపానులో సూది యగ్గిపుల్ల గడియారపు గర్మశాలలలోఁ గోశాధిపతిని; P C Ray గారి Science శాలలో 'సూపరింటెండెంటు'ను; France లో Fair Sex League లో Fashion pointer ను. The all European టెంపరెన్సు సొసైటీలో అండర్ సెక్రెటరీని. The all world physiological psychological agricultural, musical, pharmaceutical wireless telegraphical Erotical సంఘములో వైసుప్రెసిడెంటును" అని యాతఁ డాంగ్లేయభాషలోనే ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "మీయుద్యోగముసంగతి యేదో చెప్పినారు. మీరెవరో నాకు తెలియలే"దని నే నంటిని. "Well, I am a Gentleman" అని యాతఁడు బదులు చెప్పెను. ఈమాటలతో నేను దెల్లబోయితిని. మీరెవ్వరనఁగ నేను బరమహంసనని చెప్పుకొనువాఁడున్నాఁడు. నేను భాగ్యవంతుఁడనని చెప్పుకొనువాఁడున్నాఁడు. నేను గవినని చెప్పుకొనువాఁడున్నాఁడు. నేను జమీందారుఁడనని చెప్పుకొనువాఁడున్నాఁడు. నేను చంద్రముఖికిఁ గన్నెఱికపుఁబెండ్లికొడుకనని చెప్పుకొనువాఁడున్నాఁడు. నేనుసంధానకర్తనని చెప్పుకొనువాఁడున్నాఁడు. కాని నేను Gentleman అని చెప్పుకొనువాని నెవ్వని నిదివఱకుఁ జూడలేదు. అట్టివాఁ డిప్పటఁ గనఁబడినాఁడని నా కాశ్చర్యముకలిగినమాట నిజము. ఆంగ్లేయులున్నారు. ఆఫ్రికావారున్నారు. బ్రాహ్మణులున్నారు. బ్రాహ్మణేతరులున్నారు. విరాగులున్నారు. వేదాంతులున్నారు. యతులున్నారు. గాయకులు

న్నారు. వేదాధ్యయనశీలురున్నారు. పండితులున్నారు. ప్రభువులు న్నారు. దాతలున్నారు. కాని జంటిల్మెన్ యేఁడీ. జంటిల్ మన్ అనున ది యొకమతముకాదు. ఒకకులముకాదు. ఒకశాఖకాదు. ఒకవిద్యకా దు. ఒకవర్ణముకాదు. ఒకవృత్తికాదు. ఒకయాశ్రమముకాదు. ఒక పదవికాదు. అట్టిదేదియుగాదే! ఆ Gentleman తత్త్వ మందఱిలో ను నుండవచ్చును. కొందఱిలో నుండవచ్చును. ఎవరిలోను లేకపోవ చ్చును. తాను Gentleman యే! అబ్బ! జగత్తులో Gentlemen యెంత చవుకయైపోయినారు. జట్కాబండి యెక్కినవాఁడెల్ల జంటిలు మనే. సిగరెట్టు నోటఁబెట్టినవాఁడెల్ల జంటిల్ మనే. అమెరికానుండి వ చ్చినవాఁడెల్ల జంటిల్ మనే. ఆరకు్కతాగినవాఁడెల్ల జంటిల్ మనే. ఆవ లికిఁ బొమ్మన్నప్పటికి నక్కడనే యంటిపెట్టుకొన్నవాఁడు జంటిల్ మనే. అటులైన నికఁ బెద్దమనుష్యులకుఁ బ్రపంచమున లోపమేమున్నది? పశువులసంతలలోఁ బెద్దమనుష్యులు—బోగమువీథులలోఁ బెద్దమను ష్యులు—కల్లుపాకలలోఁ బెద్దమనుష్యులు—కన్నకాండ్రలోఁ బెద్దమ నుష్యులు—నెత్తికోఁతలవాండ్రలోఁ బెద్దమనుష్యులు—ఇంక భూలో కమే వైకుంఠము! ఇంతకన్నఁ గావలసినదేమి" యని నాలో నే నను కొనుచు "అయ్యా! మీరు జంటిల్ మన్ అని వేఱె చెప్పనక్కఱలేదు మీస్వరూప మాసంగతి చెప్పుచున్నది. మీస్వభావ మాసంగతిచెప్పు చున్నది. మీసౌరభ మాసంగతి చెప్పుచున్నది" యని నేనంటిని. నా మాటలను లక్ష్యపెట్టక యాతఁడు "మీరాజుగారి నిప్పుడే చూడవల యును. నీవుపోయి చెప్పుము. నీవొక్కడవు రవంత Right senses లో నున్నట్లు నాకగపడుచున్నది. తత్క్షణమే తత్క్షణమే దర్శనము కావ లసియున్నది" అని నాతో తీవ్రముగ ననెను. అప్పుదీర్పుమని ఋణ ప్రదాత యింతతొందరపడఁజాలఁడే—'అర్జెంటువారంటు' తెచ్చిన యీా

తక్కైన నింత తొందరపడఁజాలఁడే యని లోలోన ననుకొనుచు "అయ్యా! మీ కిక్కడిపరిభునితో నేమిపనియున్న" దని నేనడిగితిని. "పనియనఁగా నింతయంతయునా? ప్రపంచమంత పనియున్నది. నేను కొలఁదిపనిమీఁద వచ్చువాఁడనా?" యని యాతఁడు బదులుచెప్పెను. "ఆపని యెంతపనిమైనను నాతోనైనఁ జెప్పరాదా" యని నేననగ "అటులైన విను. అడియారులో రాజకీయసంఘమున్నది. మతసంఘమున్నది. సారస్వతసంఘమున్నది. మైలాపురములోఁగూడ నటులే యున్నవి. అన్నిపేటలలోఁగూడ నటులేయున్నవి. ఈయన్నిసంఘములుకూడ జాతిభేదము లేకుండఁ బ్రయోజనభేదము లేకుండ స్థలభేదము లేకుండఁ గాలభేదములేకుండఁ దత్త్వభేదము లేకుండ సామరస్యముగా సమ్మేళనముచేసి సమానమైన మట్టములోనికిఁ దెచ్చి—సజాతీయమైన తత్త్వమిచ్చి" యని యాతఁడు పైమాట తోఁపక యూరకుండగ—సాజాత్యమైన తత్త్వమిచ్చి సముద్రములోఁ గలుపఁదలఁచితివా యేమి యని నేను వాక్యసంపూర్తి చేసితిని. "అన్నివిధములైనసంఘములు కలగూరగంపక్రిందఁ గ్రుచ్చియెత్తుటే-అట్లతద్దెపులుసుక్రిందఁ గలిపి కాచుటే—నాకేమియు బోధపడలేదు. నిర్బంధవిధానపుగడబిడలోఁ దద్దినపుమంత్రపు లొడలొడ గలుపవలసినదనియా? ఈరెంటికూడికలో వితంతువివాహపు దడబడ మేళవింపవలసినదనియా? అయ్యయ్యో! ఇది యెట్లు? పారణపుఁబిండములలో బాంబులగోలయా? రాట్నపుఁగీచులో రైలుచార్జీ యాధిక్యపుటేడుపా? ఈ నానాసంఘసమ్మేళనపు గంగాళీయేమో నాకెంతమాత్రము మనస్సునకుఁ బట్టలేదు. అంతయు నెందులకు? మనకు సామాన్యాంశములలో సమ్మేళనములేదు. ఒకమతములోని రెండుశాఖలకు మేళనములేదే. ఒక్కశాఖలోని రెండుపలువలకుఁ గూడికలేదే. ఒక్కపలవలోని రెండుచిలువలకుఁ బొత్తులేదే—

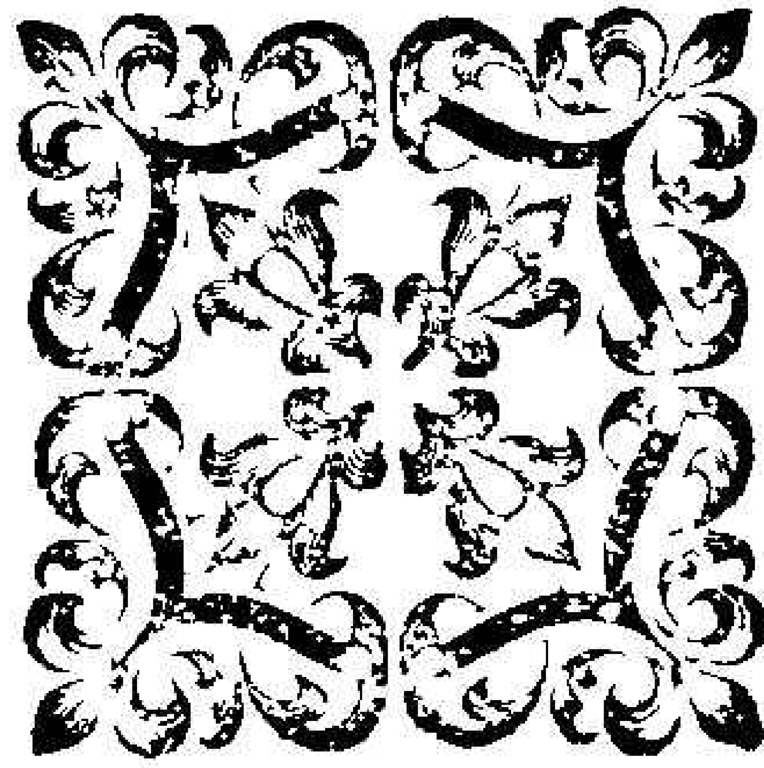
ఒక్కచిలువలోని రెండుపత్రములకైన సఖ్యములేదే. అట్టిచో ఫిరంగి గుండునకు బ్రహ్మముడికి పొత్తెక్కడినుండివచ్చును ? ప్రాచీనావీతి మంత్రమునకుఁ బంచమపరిశ్నమునకు సామరస్య మెక్కడనుండి రాఁగలదు, అని మనసులో నడ్డదిడ్డముగ ననుకొనుచు "అయ్యా ! మీపనియేదో నాకుఁ దెలియలేదు. మీకుఁ దెలిసినయెడల సంతోషమే అయినను రాజుగారిని మీరు చూచుట కిప్పు డవకాశములేదు. కావున దయయుంచి దయచేయుఁ" డని నేనంటిని. "ఇప్పటి కవకాశము లేకపోయినయెడలఁ బోనిమ్ము. రేపు పండ్రెండుగంటలకు వత్తును. అప్పుడు నేను దప్పక యాయనను జూచెదను. నీవందులకుఁ బూచిపడినయెడల నేను బోవుదు" నని యాతఁడు చెప్పెను. నేనంతట లోనికిఁబోయి రాజుగారిని గాంచి యీసంగతి మనవిచేయఁగ, వారందులకిష్టపడలేదు. వారియనిష్టత నీతనికిఁ దెలియఁబఱుపగ నీతఁడు సరే! ఎందులకిష్టపడలేదో హేతువులు చెప్పినఁగాని నే నిచ్చటినుండి కదలను అనిపలికెను. హేతువులు చెప్పవలసినబాధ్యత వారికి లేదని నే నంటిని. నేను "జంటిల్ మను" నగుటచేత నాకు హేతువులడుగుట కధికారమున్నదని యాతఁడు తీంద్రించెను. నీ వట్లుకాకపోవుటచే నీ కట్టియధికారమున్నదని యనుకొనుట ప్రమాదమని దగ్గఱ నున్నవా రెవ్వరో యనిరి. సరే మఱియొక జమీన్‌దారునొద్దకుఁ బోయెదనని చెప్పి యాతఁడు పోయెను.

ఆతఁడేమో చిన్నపిల్లలబొమ్మలు చిన్నపటము లమ్ముకొనుటకు వచ్చినవర్తకుఁడని తరువాతఁ దెలిసినది. అట్లు స్పష్టముగఁ జెప్ప రాదా? ఆయాటవస్తువులేవో లోనికంపి వానిని విక్రయించుకొనరాదా ? ఈ మాత్రపు టత్యల్పవ్యాపారమున కమెరికాగోడ వెందులకు ? పశ్చిమార్ధపరిపంచాంతర్జాతీయసంఘ సంభాషణ మెందులకు ? అఖిలజగన్నా

నాసంఘ సమ్మేళనసాంకర్య సన్నాహ మెందులకు? లోపల తాడికాయ-పైకి తాటికాయయునా? లోపలఁ గొబ్బరిగింజ పైకి గుమ్మడికాయయునా? లోపల డొల్ల పైకి డాబునా? ఇంత పనికిమాలినవ్యాపార మెందులకు? ఉన్నయూపిరి యెంతయో యంతయే యుపయోగించుకొనరాదా? గొంతునకు మించినయేడు పెందులకు? కాలికిఁదగని పరుగెందులకు? మూఁతికిఁ దగనికూఁత యెందులకు? ఎవఁడు మెచ్చునని నీ యభిప్రాయము? జగత్తులోనివా రందఱు జాత్యంధులు, నీ వొక్కఁడవే నేత్రములుగలవాఁడవునా? నీవంటి నిర్భాగ్యునివలన, నీవంటి మందునివలన, నీవంటి నోటియొట్టపువానివలన, నీవంటి తుచ్ఛస్వభావునివలన, నీవంటి యసత్యప్రలాపునివలన—నీవున్న సంఘమునకెంత యగౌరవము గలుగుచున్నదో నీ వెఱుఁగుదువా? సంఘమున దాదాపుగ నందఱు నీవంటివారే యని పైవా రనుకొనినయెడల వారితప్పా? నీకబురులు కాలిపోను! నీకోఁతలు కూలిపోను! ఎంతసేపుచెప్పినను గవర్నరుగారి గందరగోలములు, గవర్నరుజనరలుగారి గాథలు, స్టేటుశెక్రిటరీగారి చిత్రములు—అఖిలభారతీయసంఘపు టల్లరులు, సర్వప్రజాసంఘసమ్మేళనములే కాని యంతకంటె నొక్కయంగుళమైనఁ గ్రిందికిఁ దిగవే! నీయాకాశపుఁబలిటీల కంతమే కనఁబడదే—నేలవిడిచినసాము నీయిల్లు బంగారముగాను—ఎన్నిసంవత్సరములనుండి చేయుచుంటివో! ఒక్కఁడైన నీకిది నీతిగాదని చెప్పియుండఁడేమి? ఈసంగతి సాక్షిసంఘమునకు వ్రాసినయెడల నిట్టి వ్యక్తులనుగూర్చి విమర్శింతురేమో యని వ్రాసితిని. మీజంఘాలశాస్త్రి యిట్టి వ్యక్తులనుగూర్చి యింక నేల యుపేక్షించినాఁడో తెలియకున్నది. ఇట్టి గుల్లరకపుసరకు, ఇట్టి కీఁచుపిట్టలు, ఇట్టి యొటికుండలు, ఇట్టి బుడబుడక్కలవేసములు, అన్నిజాతులలో-నన్నిదేశములలో—నన్నికాలములలో—నన్నివ్యాపారములలో—న

న్ని పదవులలో—నన్ని పరిస్థితులలో బహుళముగా నున్నవి. భక్తిలో నొకవ్యక్తిని, జ్ఞానములో నొకవ్యక్తిని, కర్మములో నొకవ్యక్తిని Cooperation లో నొకవ్యక్తిని, Non Cooperation లో నొకవ్యక్తిని, మేళముగట్టి సాక్షిసభారంభమున నొక్క నాటకము మీజంఘాలశాస్త్రి యింక నేల యాడలేదో తెలియకున్నది. మీకును మీశాస్త్రిగారి కనేకనమస్కారములు.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

శ్రీ ... ...
తెల్లప్రోలు.

9 హరిభక్తురాలివైభవము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! మన సాక్షిసభారంగమున నొక్క హరిదాసుఁడు నేఁ డుపన్యసించును. అదిగో—ఆహరిభక్తుఁ డిటకు వేంచేయుచున్నాఁడు. లేచి వారికి స్వాగతమీయవలయును. (అంద అట్లు చేయుదురు.) స్వామీ! యిట్లు దయచేయుఁడు. భాగవతోత్తమా! మిమ్ముఁ గూర్చి యిదివఱకే సభాసదులతో విన్నవించుకొంటిని. ఇఁకమీ రుపన్యాస మారంభింపవచ్చును.

హరిదాసుని యుపన్యాసము!

"మేషార్ద్రి సంభవమ్ విష్ణో ర్దర్శనస్థాపనోత్సుకమ్।
తుండీర మండలే శేష మూర్తిం రామానుజం భజే॥"
శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

"శ్రీమద్భూతపురీశ కేశవనివేశీ భూతహృత్పద్మ ని
షాకమావేశ పరాశరాదికమునీశశ్రేష్ఠ వాగ్వంశని
స్సీమపాత్రిభవ రంగరాజపదనుస్థేమపత్రికాశా యతీ
శా, మాణిక్యమయతిత్రిదండకరదేశా, కేశవార్యాత్మజా"

శ్రీమతే రామానుజ యనమః—దేవరవారల తిరువడిగళ్ళదర్శన మడియేనికి లభించుటచే నీదాసుఁడు—ఈదీనుఁడు—ధన్యాత్ముఁడు. మహాధన్యాత్ముఁడు. దేవరవారల సన్నిధానమునందు దేనినిగూర్చినైన నుపన్యసింపవలసిన దని యీమందబుద్ధి కాజ్ఞయగుటచేత దేవరల యాజ్ఞయే మహాప్రసాద మని సాక్షిసంఘరంగమం దడియేను భయభక్తివినమ్రుఁడై నిలువఁబడినాఁడు. ఉపన్యాసములకు విషయములు ప్రపంచమున రెండేయున్నవి. మూఁడవది లేనేలేదు. ఎంతసేపుచెప్పినను, నెన్నియుపన్యాసములు చెప్పినను, నెవ్వరు చెప్పినను, నేదేశమునఁ జెప్పినను తత్తునుగూర్చి చెప్పవలయును. తదీయులను గూర్చి చెప్పవలయును. అంతకన్న విషయము మఱియేమున్నది. తత్ అనఁగాఁ బరమపదనాథుఁడైన పద్మదళాయతాక్షుఁడు. తదీయులనఁగా నామహామహుని పాదపద్మములను భక్తితో సేవించువారు. హరిభక్తులారా! నేఁటిదిన మొక్కహరిభక్తురాలి వైభవమునుగూర్చి యుపన్యసించి జిహ్వను జిత్తమును బవిత్రము చేసికొందును. దేవరవారందఱు శ్రద్ధాళువులై యాకర్ణింపవలయును.

భక్తవర్యులారా! యతిరాజశేఖరులగు రామానుజాచార్యులవారు—శ్రీమతే రామానుజాయనమః—అదిగో—అదిగో—ఇద్దఱు శిష్యులతో నష్టసహస్రనామగ్రామమునకు వెలుపలనున్న యుద్యానవనమునఁ బున్నాగవృక్షచ్ఛాయను వేంచేసియున్నారు. అహా! పున్నాగవృక్షమా! నీజన్మ మెంతధన్యమైనది! పూర్వయుగమునందు బాలగోపాల కృష్ణపరబ్రహ్మము నిన్నాశ్రయించియేకదా భక్తమణులను దరింపఁజేసినది! జగచ్చేతన తారణార్థ మవతరించిన శ్రీమల్లక్ష్మణయోగివర్యులుకూడ నిన్నే యాశ్రయించియున్నారే. పురుషుఁడై పుట్టుటకంటెఁ బొన్నచెట్టైపుట్టుటయే పురుషార్థమేమో! అదిగో రామానుజా

చార్యులవారియిద్దఱుశిష్యులుకూడ శ్రీముఖములతోను మంత్రాక్షతల తోను గ్రామములోనికి వేంచేయుచున్నారు. వారు యజ్ఞేశుఁడను సంపన్నవైశ్యునియింటికిఁ బోయి యాగృహమేనికి జగద్గురుని శ్రీముఖమును జూపి మంత్రాక్షత లతనితలయందుంచి విశిష్టాద్వైతస్థాపనచార్యవర్యులును త్రిదండిశేఖరులు నగు శ్రీమద్రామానుజుల[illegible] శిష్యసంచారార్థమై బయలుదేఱి యీగ్రామ బహిఃపురోద్యానమున వేంచేసియున్నారు. మీరు వారి శిష్యకోటిలోఁ జేరినవారగుటచే యతి రాజారాధన మొనర్చి కృతార్థులు కావలయునని విన్నవించుచున్నామని యతనితోఁ బలికిరి. శ్రీరామానుజులవా రంపిన శ్రీముఖము సెనగలబేరపుఁ జీటియో పెసలబేరపుఁ జీటియో యగునెడల నాశ్రీమంతుఁడు శ్రద్ధతోఁ బరిశీలించియుండును. ఉడయవరుల శ్రీముఖములో వడ్డీపరతున్నదా? వడ్డికి వడ్డీపరతున్నదా? భూమి తనఖాపరతున్నదా? ఏమున్నదని దాని నాసంపన్నుఁడు దీక్షతోఁ జూడవలయును? ఏమున్నదని సందేహమేల? మహాత్ముని మంగళాశాసన మున్నదికాదా? మహాత్ముల కెక్కడికి? మంగళాశాసనముల కెక్కడికి? మాటల కేమికొదవ? ఆశీర్వాదముతో నాయుష్యములా? తదాస్తులతో ధనాగమములా? ఎక్కడిమాటలు! వేదబుక్కులకు దిక్కులేకుండ నున్నది. ప్రాచీన మంత్రములఁ బలుకుబడి కనఁబడకున్నప్పు డిప్పటి మతగురువుల మంగళాశాసనములకా? అక్షతలతో నైశ్వర్యములు వచ్చుమాట యున్న యెడలఁ గోణిదెడుబియ్యపుగింజలతోఁ గుబేరులు కావలసినదికాదా? మాటలదారి వేఱు. మూఁటలదారి వేఱు. ఏదో గతానుగతికన్యాయముచేత, లోకమర్యాదకొఱకు, తప్తచక్రధారణకాలమందు తోఁచిన దేదో గురువునకు ముట్టఁజెప్పనే చెప్పినాను. మూఁడుమూఁడునాళ్లకది యేపనియా? ఏదో యొకసారి యయిపోయినది.అంతేకాని యిదియేమి

మాసికమా ? తిరువధ్యయనమా ? జయంతియా ? తిరునక్షత్రమా ? రాహుకాలములాగునఁ బ్రతిదినము వచ్చుచుండినయెడల శిష్యులకు వేఱు పన్నాస్యన మక్కఱలేదు. సాగసుగనే యున్నది. సాగుచుండుటచే సరి" యని యాతఁడు మనసులో నేమేమి యూహించుకొనెనో కాని యా గురుశిష్యులతో నేమియుఁ బలుకక మొగము చిట్లించుకొని లోనికిఁ బోయెను. ఇట్లుపేక్షింపఁబడిన శిష్యులు తమ గురుపాదములయొద్దకేగి యంతయు వినయవిభ్రాజితులై విన్నవించుకొనిరి. మహాత్ముఁడు మందహాసమొనర్చి నారాయణనామస్మరణ మొనర్చుచు లేచి, కరాగ్రగతత్రిదండకమండలుఁడై, కాషాయాంచలాచ్ఛాదితమస్తకమండలుఁడై శిష్యులు కోశరాజములను దిర్వారాధనపుఁ బెట్టెను వహించి వెంటఁ జనుదేర నాగ్రిమమం దెవ్వరియింటికో కాని పోవుచున్నారు. ఆయదృష్టశాలి యెవఁడో! ఆపుణ్యరాశి యెవఁడో! ఆలౌకికతపోనిధి యెవ్వఁడో! పాదములపైఁబడి భిక్షావందన మొనర్చి నాగృహమును బవిత్రమును జేయుమని నాజన్మమును గృతార్థమును జేయుమని నా చిత్తమును శేషగుణసంపన్నముగఁ జేయుమని నాయాత్మను దరింపఁ జేయుమని మనఃపూర్వకముగఁ బ్రార్థించినఁగాని యథార్థభక్తితో నాశ్రయించినఁగాని బయలుదేఱరాని యతిరాజశేఖరుల ప్రార్థనపూర్వకముగ, ననాయాసముగ, ననుగ్రహపూర్వకముగఁ దనయంతదానే యేమహాపురుషునియింటికో పాదచారియై వేంచేయుచున్నారే! ఆహాహా! అదిగో మొండిగోడలేకాని పైన మదురైనలేని—కప్పన్న పేరేకాని పైనఁ బదిచేతులు తాటియాకులైనలేని, ద్వారమన్న పేరేకాని లోన గొండ్లెమైనలేని—యాకుటీరమునొద్ద—ఆహాహా! భాగవతోత్తములారా! చూచుచుంటిరా! అఖిలదారిద్ర్యలక్షణోపేతమైన యాకుటీరమునొద్ద మాణిక్యమయత్రిదండధారియు యతిసార్వభౌముఁడు నగు

మహాత్ముఁడు నిలువఁబడినాఁడే! ద్వారమున కీవైపుననున్నఁ బెరియతి రువడి యావైపుననున్నఁ జిఱియతిరువడి యావైపుననున్న శంఖము నా వైపుననున్న చక్రమును వానినడుమను జిత్రింపఁబడిన శ్రీరంగనాథుని శ్రీపాదములను వానినడుమనున్న శ్రీచూర్ణరేఖ నామహాత్ముఁ డవ లోకించి యవనతశిరస్కుఁడై యానందబాష్పము లంభో[illegible]ము లగు నయనములనుండి విడుచుచున్నాఁడే! ఒక్కనిమేషకాల మ[illegible]ఁ బడి వరదాచారియని పిలువుమని యొకశిష్యున కాజ్ఞాపించిరి. ఆహా! రామానుజశిష్యుఁడగు వరదాచార్యులవారి తిరుమాళిగ యదే! "వర దాచార్యవర్యా" యని యాశిష్యుఁ డాచార్యాజ్ఞ ననుసరించి పిలువఁగ ఆహాహా! వారెవరు? ఆగుమ్మమునొద్దకు లోపలినుండి యట్టివచ్చి యట్టె లజ్జాసాధ్వ సాక్రాంతమై తలుపులువైచికొని లోని కట్టెపోయి నవారెవరు? ఆమెయే తిరుప్పత్తికొల్లైనాచ్చియారు. వరదాచార్యుని ధర్మపత్ని—మహాసాధ్వీమణి—పూర్వజన్మ మహాపుణ్యమునఁగాని ల భింపని యతిరాజశేఖరదర్శన మామె కయాచితముగ నిట్లు లభింపఁగ, గురువరేణ్యుని కెదుట నిలువఁబడి ప్రదక్షిణ మాచరించి నమస్కరించి యర్ఘ్యపాద్యములిచ్చి యాదరించి లోనికిఁ దీసికొనిరావలసినదా? దఖా లునఁ దలుపులుమూసి గోడచాటునకుఁ బోయి దాగవలసినదా? ఆ పతివ్రతాశిరోమణి యింత భాగవతాపచార మొనర్చినదేమిచెప్పుమా! ఆసాధ్వీరత్నము గురుదేవునియెదుట నేల నిలువఁబడలేకపోయెనో చె ప్పునా? చెప్పినయెడల మీమనస్సుల కిబ్బందిగనుండునేమో? నాయన లారా! చెప్పనా! ఆమెకుఁ గట్టుకొనుట కొడలునిండిన గుడ్డయేలేదు. మొలకుఁ జుట్టుకొందమన్న—హరిహరీ! పైఁటకులేదు. పైఁటవేసికొం దమన్న—రామరామా! మొలకులేదు. నానోరుచచ్చిపోవఁగ నీమా టలాడితిని. ఇంతకన్న నేమిచెప్పఁగలను? రెండుమూళ్లగుడ్డతో నా

యరుంధతిదేవి కాంతునితోఁ గాపురముచేయుచున్నది. నాయనలారా యేపుట్టగోఁచి పెట్టుకొన్ననైనఁ బురుషునకు దినములు దొరిలిపోవును గాని యయ్యయ్యో ఆఁడుదాని కట్టుజరుగుట సాధ్యమా? అట్టిమహారిక్తుల యింటిముందా యాశేషాంశసంభవుఁ డవతరించినాఁడు! తలుప... ని లోని కాయిల్లా లేలపోయెనో గురువరేణ్యుఁడు గ్రహించి ... లుకులు గాసంతయరుణములుగాఁగ—నార్ద్రములుగాఁగ--దన అరుమేనిపైఁ గప్పుకొనిన కాషాయాంబరమును దీసి—మదురులేని గోడపై నుండి—యింటిలోనికి విసరివైచెను. మహాప్రసాదము మహాప్రసాదమని యామగువ లోనుండి కేకవైచెను. ఆహాహా! యతిరాజవర్యా! లోకోద్ధరణార్థ మవతరించిన నీపవిత్రమైన యొడలిస్పర్శమున మహాపవిత్రమైన కాషాయశాటిని, జగమంతయు నాక్రమింపఁగల దయారసముగల నీహృదయప్రదేశమునం దాచ్ఛాదనభాగ్య మవధరించిన కాషాయశాటిని—అన్నిదివ్యదేశములం దర్చావిగ్రహముగ నిప్పుడారాధింపఁబడుచున్న నీ దివ్యమంగళమూర్తిపైఁ బ్రకాశించిన కాషాయశాటిని—ప్రణవజపావసరమున నీతిరుముఖమండలముపై రవంత వ్రాలియుండుటచే తన్ముఖోద్ధి కాలంకార దివ్యసౌరభ సంవాసితాంచలమైన కాషాయశాటిని—రామానుజమునీంద్రా! అత్యంతరిక్తురాలగు నబలాశిరోమణి మానసంరక్షణార్థమై వినియోగించితివా? సెబాస్! లోకోత్తరతపస్సంపన్నా! భాగ్యవతులగు నాగ్రామమండలికాంతలు--ఆమె యసాధారణయోగ్యత నాకర్ణించిన సన్నిహితగ్రామకాంతలు--ఎందఱో—యెన్నిపర్యాయములో—ఆమెకుఁ బీతాంబరములు స్వర్ణచేలములు కానుకలుగాఁ బంపియుండినను, వలదు వలదని వానినన్నిటిని వినయపూర్వకముగఁ దిరుగ వారివారికిఁబంపివైచిన స్వార్థపరిత్యాగిని—సాధ్వీశిరోమణి—సన్న్యాసియిచ్చిన శాటిని సంతోషపూర్వక

ముగ గ్రహించినదా? అదిగో! అదిగో! పండుటాకులలో ... న
పుష్పమువలె శాటీసంవృతమైయున్న సాధ్వీమణి యదిగో! తలుపు
తీసికొని పైకివచ్చి పరివ్రాజకోత్తమునకుఁ బ్రదక్షిణ మాచరించుచు
న్నదే! ఆహా! భాగవత తేజమునకుఁ బతివ్రతా తేజము ... మొ
నర్చుచున్నదే! ఆతఁడు రామానుజులని యప్పటి కామె ...
వరదాచారి యేఁడని యాయన ప్రశ్నింపఁగ భర్తవలన ...
మానుజయాత్రనుగూర్చి వినియుండుటచేత నాయన రామా...
గ్రహించి "మహాత్మా! ఉంఛవృత్తికై వెడలినారు. వారిబదులుగ
నేను భిక్షావందన మర్పించుచున్నాను. దయయుంచి నాయాతిథ్యము
ను గైకొని మాకుటీరమును బావనమొనర్ప వేఁడుచున్నాను" అని
వినయపూర్వకముగ విన్నవించుకొనెను. రామానుజులు శిష్యసమేతు
లై లోనికి దయచేసిరి. అంత నామె చప్పునఁ జారితాటియాకొకటి
లాఁగి శుద్ధోదకముల గడిగి శాటి చెఱఁగుచే దుడిచి యాయతిపతి యా
సీనుఁడగుట కాస్తరణముగ నమర్చెను. నారాయణస్మరణ మొనర్చు
చు నామునిపుంగవుఁడు దానిపై సుఖాసీనుఁ డయ్యెను. ఆహా! యతి
చక్రవర్తీ! పతివ్రతాతిలక మిచ్చిన ప్రాఁతతాటాకుపై నుపవసించినం
త యుత్సాహముతో మహారాజార్పితమణిమయాసనములపై నుపవసిం
చియుండవుగదా! మానినీతిలకమా! నీమాహాత్మ్య మేమనవచ్చును?
అనేకధరాకాంతకిరీట మణిఘృణీరంజితపాదపీఠుఁడగు పరివ్రాజకోత్త
మునిఁ బ్రాఁతతాటాకుపై నధివసింపఁజేసితివే. అమ్మా! అమ్మా! నీవు
యతిరాజసేవచేఁ దరింతువో లేదో కాని నిన్ను స్మరించినంతమాత్ర
మున మేము తరింతుమనుమాట నిశ్చయము. నాయనలారా! మనకా
మె తల్లివంటిది కావున నామెవంకఁ జూచినఁ దప్పులేదు. అదిగో! చూ
డుఁడు. కాషాయాంబరాచ్ఛాదితమైన య...మె యెట్లువెలిఁగిపోవుచున్న

దో... యుదిల స్త్రీతేజము. దానిపైఁ బాతివ్రిత్యాగ్నిజ్వాలాతేజము. ... దానిపై సర్వసంగపరిత్యాగ సంయుక్తప్రపంచాతీత సన్న్యాసినీ తేజము. ప్రసన్నమై, యపేక్ష్యమై, చల్లనై, యుష్ణమై, పరమశాంతమై, ...యఁకరమై ప్రకాశించుచున్న యాతేజ మవర్ణ్యముకదా! ఆ... హా! అనుపమానముకదా! అలౌకికముకదా! నాయన... ...మానుజులవారామెతో నేమో యానతిచ్చుచున్నారు వి... "అమ్మా! వరదాచార్యసహధర్మచారిణీ! నీయాతిథ్యమునకు మిగుల సంతసించితిని. సర్వజనసమాదరణీయమైన సద్గుణసమాజము నీయందున్నది. శ్రీరంగదేవనివేదనమునకై యీదినమునఁ దళిహ నీవే యొనర్పుము. ఇఁక గృహకృత్యముల నిర్వహించుకొనుము." అని రామానుజులవారాయమ్మతో సెలవీయఁగ మహాభాగ్యమని యామె వంటయింటిలోనికిఁ బోయెను. వంటియింటిలో నేమున్నది? పొయ్యి యున్నది. దానిలో రవంత బూడిదయున్నది. అంతే. అంతకంటె నేమియులేదు. ఒక్కయరగిద్దెడు నూకలులేవు. ఒక్క యుప్పుగల్లులేదు. ఒక్కచింతపండుట్టిలేదు. శ్రీరామరక్ష. శ్రీరామరక్ష. ఆహా! పరాత్పరుఁడా! ఆదంపతుల నెంతదారిద్ర్య మనుభవింపఁజేయుచున్నావు తండ్రీ! ఎందుకొఱకు? ఎందుకొఱకు? పాదభక్తులను బాధించుటకే నా కంకణము కట్టుకొంటివి? దయలేదా! దాక్షిణ్యములేదా? ఇది నీ విలాసమా? వారి ప్రారబ్ధమా? కాక మా మతిలేనియేడుపా? పైరెంటిమాట నాకంత తెలియదు కాని, యీచివరది సిద్ధాంతము. వారు దరిద్రతార్తి నెఱుఁగనేయెఱుఁగరు. సంతుష్టచేతస్కులై సంతతసౌఖ్యసంయుక్తులై వారు సంసారమును జరుపుకొనుచున్నారు. కడుపునిండిన సంతుష్టియే యామెకు లేకుండునెడల గజమున్నఱ కట్టుపేలికతో నా కాంత కాఁపురము చేయఁగలదా? ఊరఁ దిరిగి సేరుబియ్యము చేకూర్చ

కొని యింటికి వచ్చిన భర్తను మఱియొక పావుసేరుబియ్య
ముకుఁ గాళులు పీఁకుకొనిపోయెనాయని యిల్లాలీసడించును.
జగ్గయ్యపేఁటచీరగల జవరాలు జపానుసిల్కువస్త్రము లేకపోయె
మగనికి వెన్నిచ్చి మంచపుఁబట్టె కౌఁగిలించుకొని పండ
పాఁరములోనికిఁ దాంగ్రడబెస్తుంత పచ్చయేనా తెచ్చితివి
తగాత్రపుది తేవలయునని యెఱుఁగవేమియని పాదుషా
భార్య జొంకాయించును. ముష్టివాఁడు మోరపాకలో ముష్టి
డ్చుచున్నాఁడు. సామాన్యుఁడింటిలో 'ఇంటర్మీడియటు'యేడు పేడ్చు
న్నాఁడు. పాదుషాపై యంతరుపై ఫస్ట్సుక్లాసు యేడు వేడ్చుచున్నాఁడు.
తుడుముమొదలుకొని దే వ తా ర్చ న వ ఱ కం ద జే డ్చు చునే
యున్నారు. ఎవనిమట్టునకు వాఁడు గంభీరముగాఁ గ్రమ్మదలగా నొకఁ
డేడ్చినట్లు రెండవవానికిఁ దెలియనీయకుండ మర్యాదగా—మానుష
ముగా నేడ్చుచున్నాఁడు. నోరుతెఱచి పైకి బొరున నేడ్చినయెడల బొ
ధ తీఱియేపోవునేమో! అట్లుకాక నోరుమూసికొని కుమిలికుమిలి క్రుల్లి
క్రుల్లి యేడ్చుటచేతనే మఱింత పుట్టిమునుఁగుచున్నది. సౌఖ్యములేదు.
నాయనలారా! సంసారములో సౌఖ్యములేదు. సౌఖ్యమనునది చల్ది
గంజిమూఁకుటిలోను లేదు. స్వర్ణక్షీరపాత్రములోను లేదు. సంతుష్టి
లో నున్నది. అట్టిసంతుష్టిని నిరంతరముగల వరదాచార్యధర్మపత్నికి
నాయెభర్తకు సౌఖ్యమున కిప్పటి కేమియు కొదవలేదు. మధ్యాహ్న
మగుసరికి మగఁ డుంఛవృత్తిచే సోలెఁడుబియ్యమును దెచ్చును. ఆనూ
కలు పొంగఁబెట్టుకొని తదన్నము తదిరసముగా వా రొక్కపూటనే
భుజియింతురు. మఱునాఁటి కొక్కబియ్యపుగింజనైన నిలువయుండదు
సరే. ఇదివఱకు దినము లెటులో గడచిపోయెను గాని యాయిల్లాలి
కీదిన మెట్లుగడచునో? రామానుజులవారు శిష్యులిద్దఱితో నింటికి వేం

సా క్షి.

నివేదనమునకు చిత్రాన్నదధ్యోదనక్షీరాన్నాదిపక్వాన్న కావలయునే. అవి యెట్లువచ్చును? అంతవఱకెందులకు? అత్తె సకులైన వచ్చునాధారమేది? స్వాములవారు తిరావ్వారాధనమా ర్తవచ్చునఱకు పచనాదిక్రియ లాఁగునా? ఆఁగక జరు మున్నది? భర్త వచ్చుననియే యనుకొందము. పోలెఁ నైదుగురికి సాపాటెట్లు? చుట్టుపట్లనున్న యమ్మలెవరై దులీయరా? తీర్పలేనిదాని కొక్కగింజనైన దొరకునా? బియ్య ము దొరకుననియే యనుకొందము. తండులములలోని కొన్నివస్తువు లున్నఁగాని యతీశ్వరభిక్షయగును? ఈవస్తువులన్నియుఁ జేబదు లెచ్చ టదొరకును? వట్టికల్ల. పోనీ! బదులెందులకు? ఒక్కయిత్తడిచెంబును విక్రయింపరాదా? ఏబాధయులేదే. ఇత్తడిచెంబే! ఎంతమాట! అది యుండినవాఁడెంతవాఁడు! అదిగో! ఆడాకతో వండుకొనుచున్నారు. ఆకడముంతతో నీరు దాఁపుచున్నారు. హరిహరీ! పోనీ! మెడలో మంగళసూత్ర మమ్మి యతిసంతుష్టి యొనర్పఁగూడదా? రామరామ! బొందున్న బసవుకొమ్మతక్క మఱియేదియులేదే! ఇట్టిస్థితిలో నాపడఁ తి సన్న్యాసి సమారాధన మెట్లాచరింపఁగలదో రంగరంగరంగా! ఆ యింతి కెట్టియిక్కట్టు తెచ్చిపెట్టితివయ్యా! ఎట్టిసంధి తెచ్చిపెట్టితివ య్యా! ఇఁక నేమికావలసినది? ఏమిచేయుటకును దోఁపక యాయిల్లా లు ప్రొయ్యియొద్దఁ గూరుచుండి కడుపు దఱుగుకొనిపోవఁగ నెట్లేడ్చు చున్నదో! సామాన్యుఁడగు నతిథియే విష్ణువని చెప్పినప్పుడు సన్న్యాసి యగు నతిథి యెంతవాఁడో చెప్పవలయునా? అందులో జగద్గురుఁడగు నతిథి యాధిక్య మెన్నుట కెవనితరము? ధనములేనంతమాత్రమునట్టి వాని కాతిథ్యమీయక నిరాకరింపవచ్చునా? నిరాకరింపక చేయవలసిన దేమున్నది? అయ్యయ్యో! ఆరమణీశిరోమణి రంగరంగాయని కురరివ

లె విలపించుచున్న దే. రంగరంగా! యెక్కడనుంటివ
య్యో! ఈగూటిలో నొకవరహా దొరకరాదా? అగుంటల
రూపాయ దొరకరాదా యని మతిలేనిదానివలె గూళ్లలో
న్న దే—గుంటలు త్రవ్వుచున్న దే! కాని యదియేమి
తీక్ష్ణముగ నగవడుచున్న దేమి? చిత్తజల్లువలె నామెం
రియుచున్న దేమి? హాహా! ఆమె భయంకరస్వరూపిణిగ
లననో! ఏమిచెప్పుమా? ప్రాణత్యాగమొనర్చుకొనునా?
యెడల యతిభిక్ష యేలాగున? ఒకపాపముతో మఱియొకపాప
డనా? కన్నులనుండి జాఱుచున్న బాష్పములను శాటిచెఱగుచే దుడి
చికొని రెండుచేతుల పైకెత్తి మింటివంక చూచి "రంగరంగా! తు
చ్ఛమైన యీదేహము నేధనవంతునికైన విక్రయించుకొని సన్యాసి
సంతర్పణ మొనర్చెదను. ఈదినముతో నాసాధ్వీత్వము సరి. రంగరం
గా! కటాక్షింపుము" అని పలుకుచున్న దే.అయ్యయ్యో! ఇవి యామె
యనినమాటలేనా? రామరామా! సాధ్వీతిలక మెంతసాహసమున కొ
డిగట్టినదో! అయ్యయ్యో! పరివ్రాజిక సమారాధన మాచరింప నిశ్చ
యించుకొనినదా? అయ్యయ్యో! అప్పుడే యింటినుండి బయలుదేరి
నదే! ఆహా! ఆహాహా! ఇప్పుడైన నామెకాళులకు దారిలో నాల్గురూ
పాయ లున్నమూట దగులరాదా? మూటయువలదు ముల్లెయువలదు
ఆమె మృదులారుణచరణముల కేదైన కఱకుఱాయి దగులుటచే నామె
ప్రయాణ మాగిపోరాదా? రంగరంగరంగా! నీవామెకు బ్రసాదించిన
మహాదారిద్ర్యమువలననేకదా మానార్శిరోమణి యిట్టిఘోరకృత్యము
నొనర్ప నిశ్చయించుకొనినది. నీవైన నామె నాఁపజాలవా? ఇది పాప
మేయగునెడల నీపాపమునకు బాధ్యుఁడవు నీవగుదువు. జాగ్రత్త! రం
గరంగరంగా! రక్షింపవా? ఱాయిమైన న్డుపడదే. రంగఁడైన నడుప

సా క్షి.

...య్యో! వీథివెంటఁ బోవుచున్నదే! ఫాంటెన్ అను స్త్రీ ...పిల్లను సంరక్షించుకొనుట కాధార లేశమైనలేక తెగబాఱెఁ ...తలవెండ్రుకలను సవరములుకట్టువాని కమ్ముకొనివచ్చినసొ... బెంచుకొనెనని 'విక్టర్‌హ్యూగో' అను మహాకవి మ...గ 'లెస్‌మిసరబిల్స్' అను గ్రంథరాజమునఁ జెప్పినాఁ...డధర్మపత్నిచరిత్రముముం దామెచరిత్రమెంత? వెండ్రుక...రింపించుకొన్న విశేషమేమి? సంవత్సరము తిరుగకుండ సందెఁడు వెండ్రుకలు తిరిగివచ్చును. ఆహా! పోయిన పాతివ్రత్య మట్లు తిరుగ వచ్చునా? చచ్చినవాఁడు తిరుగ జన్మింపవచ్చును గాని మాసిపోయిన మగనాలితనము మఱల వచ్చునా? అదిగాక నోరులేని పిల్లకొఱకుఁదల్లి పడిన పాటులకును శిష్యురాలు గురువుగారికొఱకుఁ బడినపాటుల కెంత వ్యత్యాసమున్నది! ఓ! ప్రపంచమంతవ్యత్యాసమున్నది. కన్నకొడుకుకొఱకు గాడిదకాళ్లు వసుదేవుఁడు పట్టుకొన్నాఁడనిచెప్పుదురు. పై వానికొడుకు కొఱకు గాడిదకాళ్లతఁడుపట్టుకొన్నయెడల నప్పుడు వసుదేవుని భళీయ నఁదగినదికాదా? ఏకష్టములొందియైన నెవరిపిల్లలనువారు పోషించుకొను టలోవిశేషమేమున్నది? "కం. దిక్కును దెసయునుగలుగని పెక్కుఱబిడ్డల నుబెంచు ప్రేమాంబునిధీ"యని యెవనినిగూర్చిపలుకఁదగునోయామను జమూర్తాండుఁడే మహనీయుఁడుకాదా? ఆహాహా! కాంతాశిరోమణీ! నీ వంటిపతివ్రతయార్యావర్తమునఁగాని మఱియెక్కడనుండఁగలదు? ఆహా! ఆర్యావర్త దేశమా! నీ పూర్వనాగరకతయంతయు బుగ్గియైపోయినను నీఘనతయంతయు గడ్డలైనను, నీమయూరసింహాసనాది సంపత్తియంత యునంతరించినను, నీమతసంప్రదాయ సామగ్రియంతయు మాసిపోయిన ను నీస్వాతంత్ర్యమంతయు చట్టుబండలైనను, నీపురుషులం దనేకులు దేశభక్తిరహితులై దేశభాషాజ్ఞాన శూన్యులై బలహీనులై ప్రజ్ఞాభా

వులై ప్రాచీనాచారదూరులై స్వార్థశీలురై సంసా
యేటికొకరు కూటికొకరు లాగుకొని క్రుమ్ములాడుచు బహు
లై పాడైపోయినను నీకుఁ బ్రపంచమున నిట్టి దురవస్థలో
మాత్రపు ఘనతమైనను మిగిలియుండుటకు నీస్త్రీల
రణముసుమా! అహా! వరదరాజధర్మపత్నీ! ఆగుమ్మ
హరిహరీ! ఆఁడుది స్వయముగాఁబోయి మగవాని న
నెఱుఁగలేవమ్మా! ఎంతముద్దరాలవమ్మా! ఎంతనిష్కపటివ
గో! అదిగో! ఆవైశ్యునియొద్ద నిలువఁబడినది. ఏమనునో? ఏమనునో?
ఆహాహా! భూకంప మొదవుచున్నదా? మనమనసులోఁగలిగినవడకేనా?
"ఓవైశ్యవర్యా! నీయొద్ద నొక్కపనికై వచ్చితి"నని యామె పలికెను.
ఆతఁడు తలమైన నెత్తక యామాటలను వినిపించుకొనక యేవో లెక్క
లు చూచుకొనుచుండుటచే నొక్కనిముస మాయిల్లా లాఁగిపోవలసివ
చ్చినది. అయ్యయ్యో! అభిప్రాయసూచకముగ, నర్మగర్భముగ ధ్వని
ప్రధానముగఁ బలుకకుండ పగులఁగొట్టినట్లే చెప్పనుగాఁబోలు! హరి
హరీ! ఏమైన నెఱుఁగునా? వట్టిగోల!

ఏమాయయము నెఱుఁగదే—ఏకల్మషము నెఱుఁగదే. శుద్ధసత్వ
స్వరూపిణి—శుద్ధతేజఃస్వరూపిణి—మంచుగడ్డకైన మచ్చయున్నది కా
ని యామెమనసున మచ్చలేదే—చిన్నిపూఁదేనెయందైనఁ జేదున్నది
కాని యామె హృదయరసమునఁ జేదులేదే—సూర్యకిరణమునకైన
సూటి తక్కువతనమున్నది కాని యామెవర్తనమున వంకలేదే—ఆకా
శమునకైన మఱుఁగున్నదికాని యామెయంతరంగమున మఱుఁగులేదే!
ఆహాహా! అట్టికాంత కెట్టిప్రారబ్ధము సంభవించినదో! హరిహరీ! కాని
యామె యిప్పుడేదో మాటలాడఁబోవనున్నది. నాయనలారా! వినుఁ
డు. "వైశ్యరాజా! జగద్గురువర్యుఁడగు శ్రీమల్లక్ష్మణయోగిపుంగవు

యను భావనమొసర్పఁగ దయచేసినారు. వారి సత్కార సాదులకు నాయొద్ద నొక్కగవ్వయైన లేదు. నాదరిద్రస్థితిని ఋణమిచ్చువారెవ్వరును లేరు. నీవు మొగము చిట్లించుకొ న్న ఋణమడుగుటకు వచ్చినదానను గాను. తాళ వుతక్క తదితరమేదియు లేదు. ఈరాత్రి దీనిని ద్దేశియ నిశ్చయించుకొంటిని. యతిసమారాధనమునకు వలయు సామగ్రినంతయు నీవీయఁగలవా ?" యని యామె యాతనినడిగెను. ఇదివఱకు జిట్లించుకొన్న మొగ మిప్పుడు వికసించినది. ఇదివఱకు వ్యతిరేకపుఁజూపుల జూచినవాఁడిప్పుడు బాబాకరపుఁజూపుల జూచుచున్నాఁడు. గూనవలె నిదివఱకుఁ గూలఁబడియుండినవాఁడిప్పుడు గువ్వపిట్టవలెఁ గులుకుచు నెగురఁబోవుచున్నాఁడు. ఇదివఱకు వెన్న మీఁది తామర గోకికొన్నవాఁ డిప్పుడు మూఁతిమీసాలను వంపుచు న్నాఁడు. ఇదివఱకు నల్లగ నిర్భేద్యముగ నిస్తేజస్కముగ నున్నవాని కిప్పుడు నలుపు రవంతజాఱినట్లు రవంత తళుకు కళుకుగూడఁ గలిగిన ట్లగపడుచున్నదే. ఆహాహా ! శృంగారరసదేవతామహిమము ! అందు లో నంతరంగమున కెక్కఁదగిన యోఁడుది తనంతతావచ్చి యడిగినప్పు డికఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది ? దిష్టిబొమ్మకుఁ దేజఃప్రాణములు వచ్చు నే. పందికి, ప్రతిభాపౌరుషము లుదయించునే. గాడిదకు గాన ముద్భ వించునే. కాని ఆవైశ్యరా జేమనుచున్నాఁడో విందురా ? "రాత్రి యా ? అబ్బ ! అంతవఱకా ? వెఱ్ఱిమొగమా ! వ్యవహారములకెల్ల అద నే ప్రధానము. అది రవంతయు దాఁటిపోనిచ్చినయెడల నెక్కడిసర క క్కడే" అని యింక నాతఁడేమో చెప్పఁబోవుచుండగ "నేనుమఱియొకని యాచింతునని" యామె తొందరతోఁ బలికెను. "అయ్యో ! ఒక్కటే తొందర ! కొట్టుదగ్గఱకు వచ్చితదేవి ? మొగము తిన్నగాఁ జూపినదేవి

అన్నిసరకులుగూడ నెంతప్రియముగా నున్నవనుకొన్నా

మఱియొకటియా? చూడుము. సరే! నాకిష్టమేకాని యెందఱ

పంపవలయు''నని యాతఁడడుగ, నాల్గురకనిచెప్పి తటాలు

సామగ్రులన్నియు వచ్చినవి. వంటయైనది. రంగ

శిష్యులతోఁగూడ స్వాములవారి భోజనమైనది. ఆమె

దురుచూచుచున్నది. ఇద్దఱకు సరిపోయిన సోలెఁడును

కట్టుకొని వరదాచార్యులు లోనికివచ్చి గురూత్తమునకు స్వా

ప్రణామ మాచరించి చేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడెను. " దా

చార్యా! నీభార్య మాకుఁ బంచభక్ష్యపరమాన్నములతో విందొనర్చి

నది. నీకుఁ బొద్దుపోయినది. త్వరగ శ్రీపాదతీర్థమును దీసికొని భుజి

యింపుము" అని స్వాములవారు పలికిరి. " ఎట్లుజరిగెనోయేమో"యను

కొని 'మహాభాగ్య' మని యాతఁడు లోనికిఁ బోయెను. భార్యభర్త

కు నమస్కరించి చేయిపట్టుకొని పంచపాళిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి

" ప్రాణకాంతా! యతిరాజశేఖరసంతర్పణమున కీసామగ్రియంతయు

నెట్లువచ్చినదో యెఱుఁగుదురా?" యని భర్త నడిగెను. ఆప్రశ్నయే

నేనడుగఁదలఁచితినని భర్త బదులుచెప్పెను. స్వాములవారు మనకుటీ

రమునకుఁ దమయంత తాము విచ్చేసిరి. వారు నాకిచ్చినశాటియిదిగో!

వారికి భిక్షనిచ్చుటకు మనయొద్ద నేమియులేక పడమటివీథినున్న వైశ్య

రాజు నింటికిఁబోయి యీరాత్రి నాశరీర మాతనికి భోగార్థమై యర్పిం

తునని వాగ్దానమొనర్చి సామగ్రిని దెప్పించి యతిపూజ నొనర్చితినని

యామె చెప్పుచుండగ "ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! కాంతాశిరోమణీ!

కులపావనీ! నీవట్లుచేసి నీవు కృతార్థురాలవైతివి. నన్నుఁ గృతార్థునిఁ

జేసితివి" యని యామెరెండుచేతులు పట్టుకొని "పవిత్రచరిత్రా!

ఇవి చేతులుకావు కాళులు" అనిచెప్పి కాసంతఘర్మముచేఁ గంపముచేఁ

...మెకరములను బాష్పజలపూరితములగు తనకన్నులకు ...ద్దుకొని రంగరంగరంగా! నాయిల్లాలిమూలమున నాజన్మ ...ంపఁజేసితివి తండ్రీ! రంగరంగరంగా! యని రవంతసామ్మ... ఆహాహా! వరదరాజాచార్యవర్యా! నీభార్యయే ...మని యాశ్చర్యరసనిమగ్నులమై యుండ నీవంతకం ...భావుఁడవై తివా? ఆహా! ఎంతవాఁడవోయి! ఎంత ...గవి! ఎంతశాంతయుక్తుఁడవు! ఎంత గురువిశ్వాసముకల ... ఎంత దైవభక్తిగలవాఁడవు! నీమనస్సెట్టిదో తెలియఁబఱ చుటకు మాకు వాక్కులులేవే! నీమన స్సెట్టిదో యూహించుకొనుట కైన మాకు మనస్సులేదే! బ్రతికియుండియు భార్యతోఁ గాఁపురము చేయుచుండియు నైహికలాంపట్య మణువులో సహస్రాంశమైన లేని నీ మనస్సు—ఆహా! అది మనస్సా! మఱి యేదివ్యతత్త్వమో నీకుఁ దె లియఁదగినది. నీవు నమ్మిన శ్రీరంగమూర్తికిఁ దెలియఁదగినది. కాని యంతకంటె నెవరికి తెలియును?

సాయంకాలమైనది. రంగనికి మంగళపుటారతి యైనది. పరివ్రా జకునకు ఫలాహారమైనది. మహాత్ముని మతోపన్యాసమైనది. రాతిరి పదిగంటలైనది. స్వాములవారు శయనించిరి. కాని యాదంపతులేరీ? ఏరా? అదిగో వీథివెంటఁ బోవుచున్నారు. వైశ్యోత్తముని యింటికే? కాకేమి? అయ్యయ్యో! ఇద్దఱుగూడఁ గలసి పోవనేల? తనవెంట ని ప్పుడు భర్తకూడ నెందులకని భార్యకైనఁ దోఁపలేదా? భార్యవెంట నీసమయమునఁ దానెందులకని భర్తకైనఁ దోఁపలేదా! ఏమివింత! ఏమివిరుద్ధత! ఏమివిపరీతత! కాని ఆయమ్మచేతిలోనున్న దదేమి? స్వా మిప్రసాదముంచిన చిన్నబుట్ట. వైశ్యవర్యుని కావైష్ణవప్రసాదము స మర్పింపఁ దీసికొనిపోవుచున్నది కాఁబోలు! హాహా! కాని యాచార్య

లవారి చేతిలోనున్న దదియేమి? చిన్నమిల్లి. దానిలో
మున్నది. దానిని వైశ్యరాజున కీయ నాతఁడు తీసికొనిపోవు
హాహాహా! ఆతనికిఁ దీర్ఘప్రసాదము లిచ్చుటకు దంపతులి
న్నారా? భార్యచేయి పట్టుకొని భర్త మెల్లగ నామెన
టికిఁ దీసికొనిపోవుచున్నాఁడు. కాని చిన్నధ్వని వినఁబ
నాయనలారా! వారేదో పదము పాడుకొనుచుఁ బర
బోవుచున్నారే!

పదము

యతిరాజులపేరంటే యమలోకం పాఱిపోవు॥యతి॥

ఆహా! యతిరాజును గీర్తించుచుఁ బోవుచున్నారే! ఆఆ! ఇం
కను మఱేదో పాడుచున్నారే!

కాంభోజి—పదము.

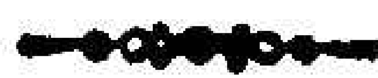
వైభోగరంగని పదములఁగొలిచిన పరమపదము మనముపడయుట
సత్యము
ఈభూమిపైనున్న ఏభోగమూలైన ఏవలేయగుఁగాని యేమున్న
దందున॥ వైభోగ॥

రమారమణగోవిందోహరి! ఆహాహా! వారు గురుదేవస్మరణ
మొనర్చుచు నానందసముద్రమున నీఁదులాడుకొనుచుఁ బోవుచున్నారే
ఆహా! అమరులారా! గంధర్వులారా! కింపురుషులారా! పంచభూత
ములారా! సూర్యచంద్రభగవానులారా! ఇట్టి భార్యాభర్తల నెచ్చ
టనైన నెప్పుడైనఁ జూచితిరా? ఇంకను బుష్పవృష్టిఁ గురియ కుపేక్షిం
చుచున్నారేల? ఇంతకంటెఁ బ్రబలావసర మేమున్నది? కానిండు ఓ!
ఓ! శ్రీహరీ! శ్రీహరీ! ఆతనియిల్లు సమీపించినకొలఁది మఱింత
యుత్సాహమున నుప్పొంగిపోవుచున్నారే! అదిగో వైశ్యరాజు గమగమ

సాక్షి.

. గూరుచుండినాఁడు. మన నాచ్చియారమ్మ స్వామిప్ర
దీసికొని గదిలోనికిఁ బోవుచున్నది. ఆచార్యులు తలుపు
.. సినాఁడు. "వచ్చితివా సుందరీ" యని యాతఁ డెదు
"రాకపోవుదునా? వైశ్యరాజా! కాని యిదిగో స్వా
న్నుల కద్దుకొని భుజింపుము." అని యాతనిచేతిలో ర
..లి యుంచినది. అది కన్నుల కద్దుకొని నోటిలో వైచి
.. ఇంకను దానిని మ్రింగినాఁడో లేదో "హరిహరీ! హరిహరీ!
..త్ముఁడను. పాపాత్ముఁడను. లెంపలు కొట్టుకొనుచున్నాను.
అమ్మా! అమ్మా! నీయెడల మహాపరాధ మొనర్చితిని! నీవు నాతల్లివి.
తల్లివి. రంగరంగా! రక్షించు రక్షించు''అని పెద్దగావు కేకలు వైచుచు
న్నాఁడు. మొఱ్ఱో మొఱ్ఱో యనుచున్నాఁడు. తలఁ గొట్టుకొనుచున్నాఁ
డు. గుండె బాదుకొనుచున్నాఁడు. క్షమింపవా? తల్లీ! రక్షిం
పవా? యని యెగిరియెగిరి యామెకాళులపైఁ బడుచున్నాఁడు. ఆమె
యానందబాష్పపూరితాక్షియై యవలోకించుచున్నది. ఇంతలో భర్త
శ్రీపాదతీర్థకలశముతో లోనికివచ్చి ''భాగవతోత్తమా! లెమ్ము.ఇదిగో
శ్రీపాదతీర్థము. దీనిని దీసికొనుము. నీమనస్సు శాంతించు''నని చెప్పి
యిచ్చెను. అప్పుడాతఁడు కొంత కుదుటఁబడినపిమ్మట నాతని నిద్దఱు
చెఱియొకచేయి పట్టుకొని శ్రీరామానుజగురూత్తమునియొద్దకుఁ దీసి
కొనిపోయిరి. ఆలస్యమైనది. మన మిఁక సభ చాలించి యింటికిఁ బో
వుదము.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

10. ఉన్మత్తునియుపన్యాసము—స్త్రీపురుషసౌందర్య

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

నే నొకదినమున మదరాసులోని పిచ్చియాసుపత్రిఁ జూడఁబోయితిని. అచ్చట నొకపిచ్చివాఁడు నేఁబోవుసరికే యేదో చెప్పుచుండెను. నేను వెళ్లినతరువాత నిట్లు చెప్పసాగెను.

"ఆఁడుదియెక్కడ? సౌందర్యమెక్కడ? ఏయాఁడుదానికైన సౌందర్యమున్నదా? సౌందర్యహీనమైన జాతియే స్త్రీజాతి. మగజాతియే సౌందర్యయుక్తమైనది. మగజాతిసౌందర్యముముం దాఁడుజాతిసౌందర్య మధమము—అత్యల్పము. నేనేమో వెఱ్ఱిముండకొడుకును గావున నిట్లు చెప్పుచున్నానని మీరనుకోవలదు. నేనే వెఱ్ఱివాఁడనైన యెడల మీరుమాత్రమేల వెఱ్ఱివారుకారు? కొట్టులో నుండుటచే నేను వెఱ్ఱివాఁడనని మీ రెంచుచున్నారుకాఁబోలు. మీరున్నకొట్టు నేనున్న కొట్టుకంటెఁ బెద్దదగుటచే మీరు నాకంటె నెక్కువవెఱ్ఱివారు. తెలిసినదా? పిచ్చిలేనివాఁడెవఁడు? ఒకఁడు మాటలాడుచున్నప్పుడు తల నిట్టె యిట్టె యెగురవేయును. ఒకఁడు భుజము నెగురవేయును. మాటలాడు ప్రతిమనుజునికిఁగూడ నేదో యొక్కయూఁతపద ముండితీఱినది. ఒకఁడు "ఏమి? ఏమి?" యని నడుమనడుమ బనిలేనిదే ప్రయోజనము

సా క్షి.

ు. ఇది పిచ్చికాదా! ఒకఁడు "ఏమన్నాగాని—మఱి
దవుఁడు మీకు చాలామేలుచేస్తే" యని యిల్లేదో యొ
కూఁతగాఁ బలుకును. ఇది పిచ్చికాదా? పిచ్చివాఁడే
శరథునకు ముగ్గురుభార్యలు మూఁడువందల యుంపు
? ఎలిజబెతు కెనిమిదివేల ఫ్రాక్కులు, తొమ్మిదివేల
ండువేల కంఠబంధములు పదునాలుగువేల కాలిజోళ్లెం
ంతవఱకెందులకు! "నాకుఁ బిచ్చిలేదురా! మీమొగములు
" నని తలఁగొట్టుకొన్నసైన నెవ్వఁడును వినఁడే! ఒక్కముండకొ
డుకు లెక్కయైనఁ దీఱదే"...............

అయ్యా! ఒకవిషయమునుండి మఱియొకవిషయమునకు జారిపో
వుచున్నారు. మొదట స్త్రీపురుషసౌందర్యభేదమును గూర్చి చెప్పనెం
చి వేఱొక్కయంశమునుగూర్చి యిప్పుడు చెప్పుచున్నారని పూర్వవిష
యమును నే నందించితిని.

"నేనంత మఱపున్నవాఁడను గాను. అంత యొడలు తెలియని
వాఁడనుగాను. అంత యున్మత్తుఁడనుగాను. ఈనక్షత్రములన్నియు
నొకరాత్రి యూఁడి క్రిందఁబడిపోవగ మాతాతగా రెక్కడినక్షత్రి
మక్కడ తెల్లవారుసరి కమర్చినారు. నక్షత్రశాలలోని దూరదర్శినీ
యంత్రము చూచితివా? 'గెలీలియో' అనునాతఁడు చంద్రినిలో నగ్ని
పర్వతములున్నట్లు కనిపట్టినాఁడుగాని తనతత్త్వములో నున్నతమాషా
కనిపెట్టలేకపోయినాఁడు. గజమ్మిథ్య పలాయనమ్మిథ్య యని దాఁటు
కొనిపోయిన వినియోగములేదు. ఆ—(నతివేయును.)

శ్లో. దేవీమ్వాచ ముపాసతేహి బహవస్సారంతు సారస్వతాం
జానీతే నిత రామసౌగురు కులక్లిష్టో మురారిః కవిః,
అబ్ధిర్లంఘిత యేవవానరభటైః కింత్వస్య గంభీరతా

సా క్షి.

మాపాతాళనిమగ్న పీవర తనుర్జానాతి మ

అని కవి పలికినాఁడు. వీనిపిచ్చికాలిపోను ! కవికు
పిచ్చి మఱియెవ్వనికి లేదు. అబ్బ ! వానికున్న తెగనీ
పొగరుఁబోతుఁదనము—కొసవెఱ్ఱి—కొంకనక్కతి
న్నదా ? కవియంతటి పిచ్చివానిని మీరు కనఁబఱచి
లువులు తోడా వేయింతును. ఏఁడీ ? చూపుఁడుఅద్దే
మదరాసువచ్చినప్పుడు వారి సొంతతిరుహస్తములనుండి
తోడా లందుకొన్నవా రేమంత గొప్పపండితులు ! ఏమంత గొ
లు ! ఏదో అభిమానమును బురస్కరించుకొని ప్రపంచము దొరలిపో
వుచున్నది. దేశభాషలు పోషించుచున్నామని సర్కారువారి కదియొక
చమత్కారమైన కల్పన.

అయ్యా ! స్త్రీలసౌందర్య మధమమని యొక వింతమాట చెప్పి
తివి. దానిని ఋజువుపఱచుకొనకుండ వేయివేయిమార్గములఁ బోవుచు
న్నావు. స్త్రీలే సౌందర్యవంతులని నేను వాదింతును. నీవు నావాద
మెట్లుఖండింతువో చెప్పుమని యాయుష్మత్తునితోఁ బలికి యాతనిని గా
వుగాయుచున్నవాని చేతిలో రెండురూపాయ లుంచి మమ్ము రవంత నే
వు స్వేచ్ఛగా మాటలాడనీయవలసినదని బతిమాలితిని.

“ నాతో నీవు వాదింతువా ? ఏమీ ! ఎంతవాఁడవు ? నే నెవఁ
డనో యెఱుఁగుదువా ? 'నాచురలు ఫిలాసఫీ'లో 'ఎం. ఏ.'ను 'ఏవల్యూ
షను'లో మహామహోపాధ్యాయుఁడను. నాతో నీకు వాదమెందులకు?
అసమానవైరము. అసమానవైరము. పో ! ఆవలికిఁ బో ! స్త్రీజాతి
సౌందర్యవంతమైనదని నాతో వాదించుటకే వచ్చితివేమి ? కానీ—ప
ట్టు—ఏమాత్రమువాదింతువో ! చూడు—ధాతుప్రపంచము, శాఖా
ప్రపంచము, క్రిమిపక్షిపశ్వాదిప్రపంచము—నరప్రపంచము—వీనిలో

దములనే మనము పరిశీలింతము. వీనిపైనున్న దేవతా
నకిప్పు డక్కఱలేదు. అత్యధమజాతినుండి దానిపై జాతి
జాతి, దానినుండి దానిపై జాతి యిట్లవిలంఘ్యక్ర
క్రియ జరుగుచున్నదని యొప్పుకొందువా? అన్ని
స్త్రీపురుషభేద మున్నది. మగబంగారమని యాఁ
దమున్నది. ఉండితీఱినది. ఇఁక మాటలాడకు—నో
యొప్పుకో—మగమణిశిల యాఁడుమణిశిలకంటె నెక్కు
రముగా నుండును. ఇందుల కాంగ్లేయశాస్త్ర మొప్పుకొను
నా యని ప్రశ్నింపకుము. ఆంగ్లేయశాస్త్రము మనకేమి యాగమవా
క్యమా? సజీవవస్తువులు నిర్జీవవస్తువులు నని (ఆర్గానికు, ఇనార్గానికు)
వారుచేసిన భేదమేమైనది. తలక్రిందైనది. ధ్వస్తమైనది. ప్రపంచమున
సప్రాణములేకాని నిష్ప్రాణములు లేవని మనవేదర్షులు సింధునదీప్రాం
తమునఁ జెప్పినమాటయే సిద్ధాంతమైనదికదా! జీవమున్నచోట స్త్రీపు
రుషభేదము లేకుండుట కెట్లు సాధ్యము! స్త్రీపురుషతత్త్వము లొక్క
వస్తువులోనే యిమిడియుండనీ. వేఱువేఱువస్తువులలో విస్పష్టముగ
నుండనీ—అది నాకు గణనీయముకాదు. స్త్రీపురుషభేదము దేశకాల
పాత్రనియమములు లేకుండ నుండి తీఱినది. అందులో స్త్రీతత్త్వము
సౌందర్యమున నధమము. పురుషతత్త్వము సౌందర్యమున నధికమని
నావాదము. ఇది కాదన్నవానిని గిఱగిఱ త్రిప్పి బంగాళాఖాతమునఁ
బాఱవేయుదును. ఆమాత్రపు వాదబలము లేకపోలేదు. తొమ్మిదిగం
టల రాత్రివేళ, వార్ధితీరమునకు షికారుపోవలదని యెంత నిర్బంధించి
నను వినని భార్యను భర్తమైన వకీలుగా రేమిచేసినారు! గడుసువాఁడు
నావలె వాదబలమున్నవాఁడు కావున నావషికారు వంకపెట్టుకొని భా
ర్యను జిన్నపడవలోని కెక్కించుకొని యామెరోగము నీటివైద్యమునఁ

గాని కుదురదని బుడుక్కున సముద్రములోనికిఁ దో...

అదిగో! తిరుగ మఱియొకమార్గమునఁ బోవుచున... ధాతుప్రపంచమున మాటవరుసకు స్త్రీపురుష భేద ... కొందును. ఆఁడుజేగురుకంటె మగజేగురే మెఱ... జబర్దస్తీచే నొప్పుకొంటిని. సరే—దానిపై నున్న... సంగతి చెప్పుము. మఱియొకదారిని బోకు. మనస్సు... కొని మాటలాడుమని నే నాతనిని బ్రోత్సహించితిని.

"నాకు జంఘాలశాస్త్రిలాగున నట్టె మాటలాడుటయసహ్యము. ఇదిగో—శాఖాప్రపంచమునుగూర్చి చెప్పెదను. తాటిచెట్లలోఁ బోఁక చెట్లలోఁ—గొబ్బెరచెట్లలో—మామిడిచెట్లలో—పొన్నచెట్లలో--బొమ్మజెముడులో—పరిమిచెట్లలో—గాడిదగడపలో—కూఁతురుబుడమలో—స్త్రీపురుషభేద మున్నది. ఆఁడుచెట్టుకంటె మగచెట్టత్యంత సౌందర్యము—ఒప్పుకో—తిరుగుమాటలేకుండనొప్పుకో—నీవాసౌందర్యవ్యత్యాసత నేల గ్రహింపలేకపోయితివో నేను జెప్పనా? నీకందులకుఁ దగిన కనులులేక—మా ముత్తాతగారి కుత్తరవయస్సులో నేత్రావరోధత సిద్ధించినది. ఆయనను బరామర్శించుట కొకఁడువచ్చి "తాతగారూ! మీకుఁ గన్నులు బొత్తిగాఁ గనఁబడవుకాఁబోలు నేమి" యని యడిగెను. ఆముసలియాయన యేమనెనో యెఱుఁగుదువా? "నాయనా! నీకు వెనుకచూపు లేదు. నాకు వెనుకచూపు ముందు చూపు గూడ లేదు. భేద మింతమాత్రమేసుమా" అని యాయన పలికెను. ప్రపంచమున నూటికిఁ దొంబదుగుఱకుఁ గనులులేవు. అందులో సౌందర్యరసగ్రహణమున నూటి కిద్దఱకుఁగంటె గనులులేవని నా నమ్మకము. ఇఁక నీగుడ్డిపెద్దమ్మలా సౌందర్యవ్యత్యాసతను గనిపట్టువారు? ధృతరాష్ట్రున కంధత్వ మెందుకువచ్చినదో యెఱుఁగుదువా? ఆవ

త. ఇప్పుడు మనవారు కాఫీత్రాగుటచేతఁ గౌరవరాజేం
ెనులనిపించుకొనుచున్నారు."

అంతటితో నాఁగవయ్యా—సరే—శాఖాప్రపంచ
ఏపుష్టి పాకముగాఁ జెప్పితివి. ఒప్పుకొనకపోయిన
యొప్పుకొంటిని. శాఖాప్రపంచముపైన గ్రిమిపక్షి
మున్నది. దానినిగూర్చి నీయభిప్రాయమేమో చెప్పు
—మనసు కప్పదాట్లు వేయఁబోవుచుండ రవంతమఱల్చు
ఁటి మాటలాడుమని నే నాతనితోఁ బలికితిని.

"పశుపక్ష్యాదులఁగూర్చి యింకఁ జూడు నావాగ్ధాటి—తుపాను పట్టిన ట్లుపన్యసింతునో లేదో. బందరుగాలివానసంవత్సరము రక్తాక్షి యున్నదే—అదే నాజననసంవత్సరము. మన మాలాగున నవనిపై న వతరించుటయేమి? అనేక సహస్రజీవరాసుల నంతిపురి కనుపుటయేమి! అద్దే! దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణభారములు వహించిన యవతారమన్న మాట. అయిననేమి—మన కిప్పుడే నేటిశని—ఊఁచియూఁచి నేలను గొట్టుచున్నది. ముప్పదియేండ్లకైనఁ బెండ్లిచేసికొనని కన్యకల నందఱి ను గవర్నమెంటువారు బేవారసాస్తికింద నెంచి దాఖలుచేసికొనుట విషయములో నీయభిప్రాయమేమి? "The Hindu Trigenarian girls Escheat Bill" మనకు "స్వపరిపాలనము (సెల్ఫుగవర్నమెంటు) వచ్చినయెడల నా మదరాసుగవర్నరీపదవిలో సాగఁదీసి పాసు చేయింప కపోదునా..................................

ఓరి నీవెఱ్ఱికాలిపోను. భారతదేశస్వరాజ్యములో మనరాజధానికిఁ బ్రథమప్రభుఁడవు నీవా? అయ్యో! నీతో మాటలాడుటచేత నా మతిగూడ వెనుకాడుచున్నది. పక్షిపశ్వాదులలో స్త్రీపురుషసౌందర్య భేదమునుగూర్చి చెప్పెదవా? పొమ్మందువా? యని నేను బ్రాణము

విసుగుటచేఁ బలికితిని.

"వెరివెల్ నీకుఁ దెలిసికొనవలెనని కుతూహలమ...
(చెప్పు) చేయుటకుఁగాను నేనిట్లు 'డిలే' చేయుచున్నా...
మొదటఁ బక్షులను దీసికో. పిచ్చుకనుండి మన మా...
పిచ్చుకకు నాఁడుపిచ్చుకకు సౌందర్యమునం దెంతవ్య...
సూర్యకాంతివలెఁ గనఁబడుటలేదా? మగపిట్టకున్న వెం...
రంగులేవి, రూపవస్తుతత్వము కంఠమాలాసౌభాగ్యము నాఁడు...
వా? ఆఁడుపిట్ట మగపిట్టముందు దిగదుడుపునకైనఁ బనికివచ్చున...
దా? చూడు. కన్నులు తెఱచిచూడు! (స్త్రీ)పక్షి పురుషపక్షియనురా
గమునకై యెట్లు దేవులాడుచున్నదో! ఆకారవైభవముచే మగపిట్ట
యాఁడుపిట్ట నెంతవిశృంఖలముగ నాకర్షించుచున్నదో! ఎక్కు. ఇఁకఁ
జిలుకయొద్దకెక్కు. ఓహో! కీరశరీరసౌందర్యసారము కీరనారియందుఁ
గనఁబడుచున్నదా? మగపిట్ట ముక్కునకున్న యరుణిమ యాఁడుపిట్టము
క్కునఁ గనఁబడుచున్నదా? మగపిట్ట క్రేగంటికటాక్షమున కెన్నియాఁ
డుపిట్టలు శృంగారరసపులకితాంగములై వేచియున్నవో చూడు! నీకుఁ
బక్షిశృంగారవైభవము తెలియునా? తెలిసినయెడల నదిగో! ఆయాఁ
డుపిట్ట యిప్పుడు ముక్కుతో తెక్కపక్క నేల గోఁకికొనునో చెప్పు
ము. నేను జెప్పఁగలను. ఆహా! మగపిట్టకున్న కంటిసౌందర్యమును
గంఠమాలాసౌందర్యము నాయాఁడుపిట్టలు ముక్కులు తెఱచి తోఁక
లెత్తి కన్నులతోడనే యెంతపిపాసచేఁ గ్రోలుచున్నవో చూడు. ఇక్క
డకుఁ దెలిసినదా శుకశుకీసౌందర్యవ్యత్యాసత? ఎక్కు, కోడిపుంజువది
కెక్కు. ఎక్కితివా? వెరిగుడ్. ఇంద్రధనుస్సుగాని యిది పుంజటోయి!
దీని సౌందర్యము నీకేమి తెలియును? నార్తరన్‌సర్కారులలో నున్న
జమీాందారులకుఁ దెలియవలసినది. ('నాచురలు ఫిలాసఫరు') నైన

కలసినది. అంతేకాని ఛూ! ఛూ! నీకా తెలియుట?
పెట్టుకొని చూడు. పుంజుతోఁకమీఁదనున్న యొక్క
సౌందర్యములో సహస్రాంశమైనఁ గోడిపెట్టకున్న దేమో
ందు దివ్వెలవలె వాఁడుపిట్ట లెట్లు వెలవెలపోవుచున్న
కంఠసౌందర్య మేమి! ఆవక్షుసౌందర్య మేమి! ఆ
మేమి? ఆవాలసౌందర్య మేమి? అన్నిటిని మించిన
సౌందర్య మేమి? ఓ! ఏమహారాజులనెత్తిపై నిట్టి మాణిక్య
కిరీట మున్నదోయి! విస్పష్టముగ నిచ్చట స్త్రీపురుషసౌందర్య
విభేదము కనఁబడుచున్నదా? ఎక్కు! మయూరముపఁబ కెక్కు. ఎక్కి
తివా? వెరిగుడ్. ఓ! ఓ! కన్నులవైకుంఠము! ఆమగపిట్ట మెడకున్న
సౌందర్యము సహస్రశక్రచాపములకైనఁ గలదా? మెడవఁబ కెందుల
కోయి దానిపింఛమున నున్న యొక్క కంటిసౌభాగ్య మింతింతని చె
ప్పఁదరమా? మయూరకంఠకాంతిని స్పృశించినయెడల దనకిరణములు
శోభావంతములగునని భాస్కరుఁడు దానిపైఁ బ్రకాశించునే! పింఛసౌం
దర్యమును జూడవలయునని మేఘుఁ డంతరిక్షమున వ్రేలాడుచుండునే!
ఆహాహా! దాని నెత్తిమీఁది దదియేమి? ఏవజ్రాలతురాయిసర్పేషుకూ
డదాని కీడురాదే! చూచితివా? దానిముం దాఁడునెమిళులు దిష్టిబొమ్మ
లవలె—దిగదుడుపులవలె నెట్లున్నవో! ఎక్కు. హంసపఁబ కెక్కు. ఎ
క్కితివా?

వెరిగుడ్. స్త్రీపురుషహంసల సౌందర్యభేదమును దిలకించితి
వా? పక్షిలోకమందెల్ల నిదియేపద్ధతి. స్త్రీజాతి నాకర్షించుటకే పురు
షజాతికి సౌందర్యము. తెలిసినదా? హెహెహె! (నవ్వును) నవ్వుచు
న్నప్పు డేడ్చుచున్నట్లున్న యీఁడుదాని మొగము నీ వెప్పుడైనఁ జూచి
తివా? అది యేడ్చుటయే సిద్ధించినప్పుడు వహహ్హా వహావ్వా! ('మై

గుడు, హెవెన్సు ').

"అదిగో! అదిగో! తిరుగఁ బెడదారి పట్టుచున్నా
బశువులనుగూర్చి చెప్పుము. క్రిందటిసారివలెనే తఱచు
దకుండఁ జెప్పవలయును" అని నేనంటిని.

"వెరివెల్! వినువాఁడున్నప్పుడు చెప్పుట కే
గో! కురంగము. వహావ్వా! ఏమిచక్కనియాకృతియో
నేత్రపర్వముగనున్నదోయి! చూడుచూడు. కురంగిని యెటు
కొమ్ములులేక కుతికిలఁబడినట్లు కొణుగు బాఱినట్లు చిన్నతలతో
ముం దెంత సౌందర్యవిహీన మయియున్నదో చూడు. ఎక్కు పెద్దపు
లివలఁకెక్కు. ఎక్కితివటోయి వెరిగుడ్. ఓ. ఓ. జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలిం
పుము. ఏమి మొగమునీటు. ఏమి పంజావ్రేటు. ఏమి పిల్లిగడ్డపుగోటుఁ
ఏమి చారలకోటు—ఏమి కన్నులపోటు—ఏమి వాలపుదీటు. సెబాస్!
భయములోఁ బ్రభయున్నదే! కఠినతలోఁ గమ్రతయున్నదే! చూడు!
అదిగో శార్దూలిని అచ్చటనే యున్నదే—శార్దూలముముం దది కుక్క
వలెనున్నట్లగపడుటలేదా? చిన్నతలతో, వంగిముడుచుకొన్న దేహము
తో, బోడిమొగముతోఁ బొట్టితోఁకతో దానిముందది యెంతలావణ్య
హీనమయియున్నదో! ఇఁకఁ జాలునా? సరే! ఏనుగమీఁదికెక్కవోయి
మూతిపండ్లు విఱుఁగునో మూర్ధాభిషిక్తుఁడవగుదువో! కానీ! ఎక్కు!
ఏనుగునెక్కినప్పుడేకాదా వెనుకటి (వైసురాయి) గారు మంచమెక్కుట
సిద్ధించినది.

"అదిగో! ఆఁగు. తిరుగఁ దప్పుదారి ద్రొక్కుచున్నావు. జా
గ్రత్త! ముందు చెప్పవలసినదానిని జెప్పు" మని నేనంటిని. పిచ్చివాని
యభిప్రాయము లెట్లుండునో తెలిసికొనవలయునని యభిలాషముచే నే
నింత దేవులాడుచుంటిని.

ుగడియకు జ్ఞప్తిచేసెదవెందులకు? ఏనుగవలెకుఁగదా

గుడ్. అదిగోకరి. అదిగో కరిణి. ఏది సౌందర్యానికవ్య

గనఁబడుటలేదా? నేను వేఱ చెప్పవలయునా? మగ

ఁడుయేనుఁగు కళాహీనమయి కనఁబడుటలేదా? ఆ

గది యెంతశోభావంతమై యున్నదో! అదిలేక బో

ల్లు చిన్నబోయి యున్నదో! ఎక్కు, సింహమువలె

క్కితివా? వెరిగుడ్. ఓహోహో! మొగమునం దేమివిశా

ంటియం దేమితేజము! మెడయం దెంతజూలు! వక్షమునం దెంతవిపులత! తోఁకయం దెంతసాగుఁడు! అవలగ్నమం దెంతసూక్ష్మత! ఆకారమం దెంతయౌన్నత్యము! నడకయం దెంత రాచఠీవి! సకలసౌందర్యలక్ష్మీవిరాజమానమగు మృగరాజముముం దదిగో యాఁడుసింహము వాలుమొగముతో, బొక్కెఱొమ్ముతో, బోడిమెడతో, హ్రస్వవాలముతో, సంకుచితాకారముతోఁ, జిన్నతలతో నున్నది. చూచితివా? ఆసౌందర్యమున కీసౌందర్యమున కెంతవ్యత్యాసమున్నదో స్పష్టముగఁ గనఁబడుచునేయున్నదికాదా? నిజముగ మగజాతిదే సౌందర్యము. స్త్రీజాతి కత్యంతోత్సాహము ననురాగము నభిలాషము నందువలన నన్వయవృద్ధి కలుగుటకే మగజాతిలో నింతసౌందర్యము ప్రకృతిలోఁ గలుగవలసివచ్చినది. తెలిసినదా? ఇఁకఁ బై కెక్కు. నరులవలె కెక్కు. ఎక్కితివా? వెరిగుడ్. నరులనఁగా నాకు రోఁత—నన్ను బిచ్చివాఁడనినవారెవరు? నరులే—నన్నుఁ గారాగృహమందుంచినవారు నరులే—నాకిక్కడఁ గడుపునిండ నన్నముపెట్టకుండ నున్నవారు నరులే. నాకు బిచ్చిలేదని మొత్తుకొనినను బిచ్చియని స్థిరపఱచినవారు నరులే. నిజమైనపిచ్చి నాదో యీనరులదో! దేవతలు మావాదములో మాధ్యస్థ్యము చేయవలసియున్నది. క్రిందిజాతులలోవలె నరజాతిలోఁ గూడఁ

బురుషజాతియే సౌందర్యవంతమని నావాదము ; కాదు
జాతిదే సౌందర్యమని నాశతుృవులవాదము. నావాదమ
ది? నాకు ధాతుపృపంచ మాధారము. శాఖాప్రప
శుపక్ష్యాదిప్రపంచమాధారము. పరిణామప్రక్రమ
ప్రపంచములో శాఖాపృపంచములోఁ బశ్వాదిప్రప
జాతి సౌందర్యమే సిద్ధాంతమై పశుపృపంచమునకు సరి
నరపృపంచమున స్త్రీజాతి సౌందర్యమే సిద్ధాంతమగునా? ధ
పరిణామపృక్రియ మిచ్చట భగ్నమగుట కేమికారణము? తొమ్మి
ట్లు తొమ్మిది సత్యమా? తొమ్మిదిరెండ్లు పదునెనిమిది సత్యమా? తొ
మ్మిదిమూ ళ్లిరువదియేఁడు సత్యమా? తొమ్మిదినాలుగులు ముప్పది
యాఱుగాక యఱువదిమూఁడు సత్యమా? అట్లన్నవాని నూఁచిపుచ్చు
కొని సాగఁదీసి దాడపైఁ గొట్టవలసినదేనా? కాలికిఁ జేతికిఁ గలముబం
దమువైచి పిచ్చియాసుపత్రిలో నుంపవలసినదేనా? ఆఁడుదియఁట-సౌం
దర్యవతియఁట. అబ్బ! అబ్బనాఁడులేదు. తాతనాఁడులేదు. ముత్తాత
నాఁడులేదు. కోఁతినాఁడులేదు. గొంగళిపురుగునాఁడులేదు. మొక్క
నాఁడులేదు. తీఁగనాఁడులేదు. ఊయినాఁడులేదు. అప్పనాఁడులేదు.
పూర్ణసౌందర్యయుక్తుఁడైన పురుషుని ముందు బోడిమొగము వేసికొని
పేఁడబొమ్మలాగున నుండవలసినయాఁడుది ఓస్! నేఁ డేమైనది? చిగురు
బోడియఁట! తడాఖా! ఆఁ! తామరసదళనేత్రయఁట! తమాషా!
బింబాధరయఁట! భేష్ భేష్! కాంత యెంతదైవది ఆహాహా! కాలగతి!
కాలగతి. సమస్తసౌందర్యసంపన్నుఁడైన మగవాఁడు మట్టిముద్దయగు
టా? మగవానియెదుట మట్టిముద్దగ నుండవలసినమగువ మాణిక్యముల
కోవయగుటా? పృపంచము తలక్రిందైపోయినదే! మగవారికందఱకుఁ
గూడ మతులుపోయినవే! పోసీ! మన యార్యావర్తమందే యీయ

...ాయనుకొన్న నట్లుకాదే—అఖిలప్రపంచమందుఁగూడ ...ు గురుఁ డేకాదశమందున్నాఁడే! పాశ్చాత్యులలో ...రు-సెక్సు) అట, తాము (అన్-ఫెయిరు-సెక్సు) అని ...సముకాఁబోలు! అదిగాక నింకొకతమాషా-పాశ్చా ...తికముప్పదిసంవత్సరము లొక్కఁపట్టున నదే పనిగ ...య్యయ్యో! మగవాఁడేమి? ఆఁడుదానిని 'కోర్టిం' ...ఉచితముకాదా? అవకతవకకాదా? అస్వభావముకాదా— ...ా! నన్నుఁ జూడవోయి నన్ను స్పృశింపవోయి యని మగవానిని బ్రార్థించుచు మగవానిచుట్టు నాఁడుది తిరుగవలసియుండఁగా మగవాని కట్టి 'పవరు' ఉండఁగా నతఁడు భ్రష్టుఁడై పనికిమాలినవాఁడై భామాదాసుఁడై యాఁడుదానిచుట్టు గిరగిర తిరుగుచున్నాఁడేమి కర్మమయ్యా! మనలోఁగంటె పాశ్చాత్యులలోనే యీవెఱ్ఱి ప్రబలతరముగా నున్నట్లున్నదే! వీరి ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానము వీరిప్రపంచజ్ఞానము వీరిభాషాజ్ఞానము వీరి నాగరకతావిశేషము తుదకీలాగునఁ దురకచదువులాగున వెనుకకుఁ బోవుచున్నదేమి? ఇంతకు నొక్కటేమాట. అందఱకు మందుపెట్టినవారు కవులు—అందఱమతులు పోఁగొట్టినవారు కవులు-అందఱపుట్టి ముంచినవారు కవులు. ఈకవులను గట్టఁగట్టి యేమిచేసినను బాపములేదు. స్వరాజ్యమురానీ! అప్పుడు నాతమాషా. కవులకుఁ బ్రత్యేకము పిచ్చియాసుపత్రులు కట్టించి, యాఁడుదాని నెప్పుడలరుఁబోఁడి యనవుకద, వనిత నెప్పుడు వనజాక్షి యనవుకద యని బారగఱ్ఱలను గట్టించి తూర్పుపడమరలక్రిందఁ దోఁపతోఁపగాఁ గొట్టింపనియెడల నన్ను వెఱ్ఱిముండకొడుకా యని పిలువుము.

పోనీ! స్త్రీసౌందర్యము నంతబహుళముగా నంతసాంద్రముగా నంత జిగిబిగిగా నంత పట్టుదలగా వర్ణించిన కవులలో నొక్కఁడైనఁ బు

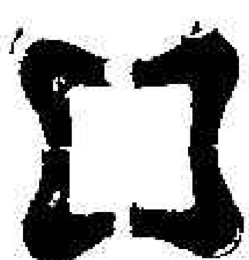
రుష సౌందర్యమును వర్ణించినాఁడా? ఆఁడుదాని మూఁగా
వదిపద్యములు చెప్పినవాఁడు, మగవాని మీసముమీఁ
ము చెప్పఁగూడదా? ఉహూ. అది పనికిరాదు. ఎ
నాఁడుదాని చక్కఁదనమును గూర్చియే చెప్పవలెను
గుమీఁదఁ బద్యముచెప్పిన కవిగాఁడు నాగావంచమీఁ
ప్పఁగూడదు? నాకుఁ బట్టుకొన్న పెద్దపిచ్చి యిది? మన మ
వాఁడే మనలఁ బరాభవించినప్పు డింకఁ జెప్పవలసిన దేమున్న
నొక్కతమాషా చేయఁదలఁచియున్నాను. అది కొంతరసహ్యము. నీవు
మఱియెవ్వరితోడను జెప్పవలదు. ఇప్పుడు నేఁ జేయుకల్పన యేదనఁగ
నిది. స్త్రీవర్ణనములతోఁ గిక్కుకిక్కుమనుచున్న మన కావ్యములు
ప్రబంధములు పురాణములు మొదలగు నన్నిగ్రంథములున్నవే యివి
యన్నియు మొదటఁ బురుషవర్ణనములతోడనే నిండియుండునట్లు చే
యఁబడియుండె ననియుఁ దరువాత స్త్రీలుకొందఱు చదువునేర్చి య
సూయావిష్టలై పురుషవర్ణనలన్నియుఁ జమత్కారముగా స్త్రీవర్ణనల
క్రింద మార్చివేసిరనియు నొక చిత్రమైనసిద్ధాంతము చేసి మగవారిమ
ర్యాద నిలువఁబెట్టఁదలచియున్నాను. ఈమార్పులలోఁ జాతిభేదముచే
వర్ణనాంశము లందుఁ గొన్ని తేడాలు తికమకలు తెటుకులు తకరారులు
వచ్చునని నే నెఱుఁగకపోలేదు. అవి యన్నియు 'ఇంటర్పొలేషన్సు'
క్రింద నీడ్చివేయఁదలఁచుకొన్నాను. తప్పుకొనుట కున్నమార్గ మిది
యొక్కటేకాదా? సారస్వతవిమర్శన మని (లిటెరెరీసెర్చి) యొక 'బై
వీక్లీ' ఆంధ్రదేశమధ్యమందు స్థాపింపఁదలఁచియున్నాను. ఏదీ? నేనీ
యాసుపత్రినుండి యావలికిఁ బోవుమార్గమే కనఁబడకుండనున్నదే!
పైవారి కందఱకుఁ బిచ్చియైనప్పుడు నే నొక్కఁడను భాషాభివృద్ధి నెట్లు
చేయఁగలను? పశ్చాదిప్రపంచమునకంటె నదనముగా మనకు 'రీజను'

కటియున్నది. ఈరీజనుచేతనే మనకు మతులు పోయిన
మునయెడల నింత పుట్టిమునుకలేదు. ఈరీజనుచేతనే
త కలిగినది. ఇన్ని వ్యసనసహస్రములు వచ్చినవి.
స్త్ర యెందులకైనది? మనవ్యసనముచేత నైనది.
ర యెందులకైనది? మన వ్యసనముచేత నైనది.
పై చూపు పోయి క్రిందిచూపెప్పుడు వచ్చినదో యన్నివ్య
వ్వుడే యంకురించినవి. ఎదురెక్కు మాని దిగజాఱుట యా
రంభించినపిమ్మట నధోలోకమునకుఁ బోయినను నంతకంటె నధోలోక
ము వేఱొకటి కల్పనయగుచునే యున్నది. మనకున్న సంతతకాంతా
చింత పశువులలో నున్నదా? ఏదో ఋతుకాలమని కార్తెయని కొం
త వానిలో నియమమున్నది. అది మనకుఁ బూర్ణానుస్వారమే. 'పర్సు'
లో పావులాడబ్బులకంటె నెక్కువగ నెప్పుడుండునో యప్పుడే మనకు
ఋతువు. ఎందుచేత? అక్కడ 'ఇనిస్టింక్టు'మాత్రమే యున్నది.ఇక్కడ
ఇనిస్టింక్టుకు రీజను తోడైనది. చూచితివా? మఱియొకతమాషా.మన
కున్న యనవరత కాంతాభిలాషము మనకుఁ జాలక దానితో సంతు
ష్టిపడక నల్లమందని నక్సువామికా అని నాపిండకూడని నల్లమడుగని మ
ఱింత దోహద మొనర్చుచున్నాము. ఛీ! ఛీ! దిక్కుమాలిన ఈ
రీజనుచేతనే కదా మనకీకల్పన కలిగినది. మనలను బిశాచమ వలెఁ బట్టు
కొని పీడించుకొని తినుచున్న యీబుద్ధిని వదల్చుకొనుటయే మనకుఁ
బురుషార్థమువలెఁ గనఁబడుచున్నది. ఎవ్వఁడు తిరుగఁ బశువగునో వాఁ
డు బుద్ధిశాలి. నేఁ జెప్పినమాట నీకర్థ మైనదా? తొట్టతొలివైద్య మంద
ఱారంభించినయెడలఁ బ్రకృతిలో నున్న యీస్వభావోద్రేకమంతయు
నడఁగి చల్లగ సరళముగ సాపుగ పశుత్వములోనికి జాఱిపోవుదుము.
'ఎవల్యూషను' ను సత్యమైనప్పుడు ఇన్వల్యూషనుమాత్రము మేల సత్యము

కాదు ? రాట్నము తిరుగుచున్నప్పుడు క్రిందియంచు
ను. మీఁదియంచు క్రిందికి వచ్చును. అడ్డుపెట్టుట నీ
మా ? వృద్ధునకుఁ దిరుగ బాల్యలక్షణము లన్నియు
లేదందువా ? ఏఁబదియేండ్లున్న స్త్రీకిఁ దిరుగఁ గనా
దువా లేదందువా ? ....

అయ్యా ! అయ్యా ! మీరు పోవలయును.
టుగారు వచ్చుచున్నారని యచ్చటి భటుఁడు నాతోననెను.
వానియొద్ద సెలవుతీసికొని పోఁబోవుచుండ " అయ్యా ! తే
రావలయునుజుమా ? ఈసారి 'ఎవల్యూషను' పై నెటువంటి యుపన్యా
సమిచ్చెద ననుకొన్నావు ? వ్యాసుని జడలకు డార్విను గడ్డమునకు ము
డిపెట్టి యాలంకెను హెర్బర్టు స్పెన్సరు భుజముమీఁద వైచి ఓహో
ఓహో భాయి ! ఓహో ఓహో భాయి యని సవారిమూల్గులు మూ
ల్గించి నాన్‌కోఆపరేషను తాషామరపాలతో గాంధీటోపీలతోఁ బ్రపం
చమంతయు నూరేగింపనియెడల మూఁతిమీఁది మీసము గొరిగింపు"
మని యాతఁడు శపథముచేసి లోనికిఁబోయెను. నాయనలారా ! నేనిం
టికిఁ బోయితిని.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

11 ఆరోగ్యము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! ఒక యాయుర్వేదభిషగ్వరుఁడు నేడు మనసంఘమున నుపన్యసించును. మన సాక్షిసంఘము నాంధ్రదేశీయులందఱు మహాభిమానమున నాదరించుచున్నారు. మన సంఘోపన్యాసము లనేకులు విమర్శనబుద్ధితోఁ జదివి వారికి దోఁచినసందేహములను నిరాతంకముగ నడుగుచున్నారు. వారియుపన్యాసములను మనసంఘమందు నాచేఁ జదివించుటకయి పంపుచున్నారు. కొందఱుకొందఱు విద్యావంతులు సాక్షిని దర్శించుటకై వచ్చి మనసంఘమునం దుపన్యాసము లిచ్చుచున్నారు. ఇదికాక—ఏలూరు రాజోలు మొదలగు గ్రామములలో మన సాక్షిసంఘమున కుపసంఘములుగా కొన్నిసంఘములను స్థాపించినారు. ఆసంఘములలో మనలోవలె సాక్షి—జంఘాలశాస్త్రి కాలాచార్యులు వాణీదాసుఁడు సెట్టియు నున్నారు. వారమున కొకతూరి మనవలె వారుకూడ నుపన్యాసము లిచ్చి వారి కార్యక్రమమును మన కప్పటప్పటఁ బంపుచున్నారు. సరస్వతీకటాక్షమున నచిరకాలములో మునసబు కరణముల రచ్చసావడివలె గ్రామగ్రామమున కొక్కసాక్షి పంచాయతీసావడి యుండవచ్చును. ఇప్పుడొక యాయుర్వేదభిషగ్వరుఁ

డిచ్చట నుపన్యాసమిచ్చును. ఆంగ్లేయాయుర్వేద వ
భిన్నభిన్నజాతి వైద్యప్రక్రియా సామ్యభేదాదులను గ
సింపుడని నేను గోరితిని. అంతవఱకుఁ దనకిప్పు డవ
బ్రిస్తుతమున నారోగ్యమునుగూర్చి కొన్నిమాటలు
ననియు నాతఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఉపన్యాస
సంశయముగా నున్నది. తిన్నఁగాని రుచి తెలియునా?
తు తెలియునా? కనినఁగాని గర్భవేదన తెలియునా? చదివిన
స్యము తెలియునా? వినినఁగాని విశేషము తెలియునా? కావున
చిన దానినిగూర్చి యిప్పుడు విమర్శనమెందులకు? ఈభిషగ్వరుఁడుకొంత
యాంగ్లేయభాషాజ్ఞానమును సంపాదించినవెనుక నాయుర్వేద వైద్య
వైదగ్ధ్యమును సంపాదింపనెంచి యొకయాంధ్రదేశప్రభుని సాహాయ్య
ముచేఁ గాళీఘట్టమునకుఁబోయి యచ్చట నగదంకారవిద్య నభ్యసించి
భిషఙ్మణియను బిరుదమును బిరుదముతోపాటు గరువమును సంపాదిం
చి—జనాఘాను దగ్గించు సముచితోద్దేశముతో స్వదేశమును జేరెను.
శాంతమ్ పాపమ్ శాంతమ్ పాపమ్. సర్వేజనా సుఖినోభవంతు లో
కా సమస్తా స్సుఖినోభవంతు. క్రొత్తబియ్యమువలనఁ గడుపునకుబాధ
క్రొత్తమంగలివలన గడ్డమునకు బాధ. క్రొత్తభార్యవలన నిద్రకుబా
ధ. క్రొత్తప్లీడరువలన నాస్తికిబాధ. క్రొత్తవైద్యునివలనఁ బ్రాణము
నకు బాధ. నాయనలారా! క్రొత్తవైద్యుఁడు వరిగత్రొచువంటివాఁ
డు. నేనొక్క యాంగ్లేయవైద్యు నెఱుగుదును. అతఁ డాంగ్లేయుఁడ
గుటచే నాపరేషనులో నధికుఁడాయని యడుగనక్కఱలేదు. అతనిఆప
రేషనులన్నియు సక్సెస్ఫుల్—జయప్రదములు—అని చిఠాలో జమ
కట్టు కనఁబడుచున్నది. రోగులు బ్రతికిరా చచ్చిరాయను విచారణ
మక్కఱలేదు. ఉన్నను నది ద్వితీయపక్షము. (సెకండరీ) అది శల్య

...రికపుస్తకము కాని జననమరణముల లెక్కకాదే. అం
...కపద్దుగా గణింపఁదగదు. ఆపరేషన్ జయప్రదమగునా
...శ్నము. అంతటితోసరి. కాని చావేల యందఱకు
...? ఆఫ్టర్ ఎఫెక్టుకు అతఁడెట్లు బాధ్యుఁడు? మెదటి
... దీసినాఁడు. కన్నులలోనుండి జెఱ్ఱిలను దీసినాఁడు.
...డి తాలను దీసినాఁడు. ఇట్లింద్రజాల మహేంద్రజాల
ముప్పదిసంవత్సరము లగపఱచినాఁడు. ఇప్పుడున్నవాఁడుత్త
...మన హూత్!

ఒకఁడా! యిద్దఱా! వందలు వేలు! అతనికత్తి కట్టికఱకు. ఆతనిచేతి కంతచుఱుకు. తుద కాతఁడే సంపూర్ణప్రజ్ఞాశాలియై శల్యతంత్రమం దంతవాఁడు లేఁడనిపించుకొనినాఁడు. నీయిల్లు కాలిపోను. నీబుద్ధి బుగ్గిగాను. నీకడుపు మాడిపోను. నిన్నుఁ బాముగరువను. నిన్ను బ్రహ్మరాక్షసుఁడు పట్టుకోను. అనునవి తిట్లుకావు. నీనాడిబాలవైద్యుఁడు చూడను—అనునది తిట్టు—ఓ! అంత తిరుగులేనితిట్టు మఱియొక్కటి యున్నదా? అబ్బ! అబ్బ! బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ బ్రతిహతమున్నది. ప్రబలనిర్ఘాతపాతమునకుఁ బ్రతిరోధమున్నది. బాలవైద్యునివైద్య మప్రతిహతము. అప్రతిరోధకము. శ్లో॥ "సహస్రాదిత్యసంకాశమ్ సర్వశత్రు నిబర్హణమ్ రామశక్తిమయం ధ్యాయే దమోఘమ్ రామసాయకమ్॥" అని రామబాణమాహాత్మ్యమును వర్ణించియున్నారు. సర్వశత్రు నిబర్హణశక్తిమాత్రమే రామబాణమం దున్నది. శత్రుమిత్రభేదరహితమైన నిబర్హణశక్తి మన బాలవైద్యుని హస్తమందున్నది. ఆతఁడు సర్వసమవర్తి. అతఁడు మాటలోనే వచ్చుచున్నాఁడు. నాయనలారా! లేచి వారికి స్వాగతమీయవలయును. (అట్లుచేయుదురు.) అయ్యా! భిషఙ్మణీ! మిమ్ముఁగూర్చియే యింతవరకుఁ

జెప్పుచున్నాను. మీరిఁక నుపన్యాస మారంభింపవచ్చు
గాలాచార్యులవారి నగ్రాసనాధిపతిగా నేను శ్రోతలప
మించుచున్నాను.

వైద్యునియుపన్యాసము.

"అగ్రాసనాధిపా! సోదరులారా! సాక్షిసంఘ
దివఱకుఁ జెవులార వినుటయేకాని కన్నులారఁ జూచుభా
లేదు. దాని నిప్పుడు చూచుభాగ్యమేకాక దానిలో నుపన్యా
భాగ్యముకూడ సిద్ధించినది. అంతేకాక వైద్యులెవ్వ లిదివరకీస
దుపన్యసించియుండకపోవుటవలన వైద్యవృత్తి నవలంబించువారిలో
ప్రథమోపన్యాసకుఁడను నేనే యగుట మఱింత భాగ్యమని యెంచుచు
న్నాను. (అయ్యా! డాక్టరు పింజారిరావుగారు తమకంటె ప్రథములే
మో యని సభలోఁ గేక) అటులయిన క్షమింపవలెను. అయినను
బింజారిరావుగా రాంగ్లేయవైద్యులు. నేనాయుర్వేదవైద్యుఁడను.
కావున నేనే మొదటివాఁడ నగుదునేమో (ఆంగ్లేయవైద్యమైన నేమి?
ఆయుర్వేదవైద్యమైన నేమి? అమ్మకడుపు చల్లగా నున్నంతవఱ కా
యున్సున కాతంకములేదని యెవ్వఁడో విన నిమ్మళముగ సణుగుకొను
ను) నే నిప్పుడు మీకు శరీరారోగ్యమునుగూర్చి చెప్పవచ్చితిని. ఆరో
గ్య మందఱకిష్టమే. ఆరోగ్యమంద అపేక్షించునదే. కాని యారో
గ్యార్జన మందఱుకూడ నలక్ష్యముగఁ బ్రవర్తించుచున్నారు. ఇది కడు
శోచనీయము. ఆరోగ్యమును సంపాదించుట యెంతమాత్రమును నష్ట
ముకాదు. ఉషఃకాలముననే లేచి కాలకృత్యములను నిర్వహించుకొన
వలయును. ఉషఃకాలమున లేచుట యేమంతకష్టము? ఒకటి రెండుది
నములు రవంత కష్టముగాఁ గానఁబడినను నభ్యాసమైన పిమ్మటమాత్ర
మావేళకే సరిగ మెలకువ వచ్చును. శీతోదకస్నానమే చేయవలయు

స్నానము తగదు. ప్రవాహినియగు నదిలో స్నానమొన
పక్షము. తటాకస్నానము రెండవది. కూపాద్యుదక

చ్చువాఁడు వైద్యుఁడు
ు నెడతెగకపాఱు నేరున్ ద్విజుఁడున్
ప్పడిన యూరనుండుము
చొప్పడకున్నట్టియూరు చొరకుము వేమా॥"

అని వేమనమహాయోగి పలికినాఁడు. (ఇది సుమతిశతకపద్యమే మోసుమండీ యని యొకఁడు కేక–ఎడతెగక పాఱు నేరున్నచోట నారోగ్యమునకు లోపములేదుకదా. అక్కడ వైద్యుఁడెందుకండియని యొకఁడు కేక) కొందఱైన సరిగ నుషఃకాలమందు దాయేటిలో స్నానముచేయుట కలక్ష్యముచేయుదురను కారణముననే కవి నదికంటె వైద్యునినే ముందుఁ జెప్పినాఁడు తెలిసినదా? (తెలిసినదండి. వైద్యుఁడు తప్పక యుండవలసివచ్చినది. కావున నంతకన్న తప్పని సరిగఁ శ్రాద్ధమంత్రములకు గాఁబోలు "ద్విజుఁడున్" అని కవి పలుకవలసివచ్చినది. అని యొకఁడు సభలోఁ గేక) అది కేవలము బుద్ధిహీనత. రోగమును నివారించుటకే వైద్యుఁడు. వ్యాజ్యెమును గెలిపించుటకే న్యాయవాది. సంధానముకొఱకే రాయబారి. అకృత్యము లౌకప్పుడు తప్పిపోవచ్చును. అందులకు విచారింపఁ బనిలేదే. (విచారము మీకెందుకయ్యా? ధననష్టి ప్రాణనష్టికూడ పొంది యేడ్చువారము మేముంటిమికాదా! యని యొకఁడు గొణుగుకొనును) ఇప్పుడీలోకమందు—ముఖ్యముగా నవనాగరకలోకమందు—వైద్యుని జమత్కారమునఁ బరిహసించు దురాచారమున్నది. అదియొక గొప్ప బుద్ధివిశేషమని యనిక్షేపకుల యభిప్రాయము. అది శుద్ధబుద్ధిహీనతకాని వేఱుకాదు. సరే; ఈగొడవ

యెందులకు? ప్రాతస్స్నానమైనపిమ్మట సంధ్యావందన మ
కొంతసేపు ప్రాణాయామము నారోగ్యము నపేక్షించు
యవలయును. దీనియుపయోగము లనంతములు.
మువలన శరీరమున వ్యాధియే యుండదు.

ఆర్యులారా! మీారప్పుడే యావులించుచున్నా
లు మీాకు రుచివంతములుగా లేకపోవచ్చును. మీాజంఘ
జనరంజకముగ మాటలాడుశక్తి నాయొద్దలేదు. ఒక్క నాయొద్ద
వైద్యు లెవ్వరియొద్దనుగూడ నాశక్తి యుండుట కవకాశమ
వైద్యుల కెంతసేపు చేతితోనేగాని నోటితోఁ బనియేలేదు. సరే. ప్రాణాయామమైనపిమ్మట కాఫీగాని—టీగాని—కోకోకాని—యేదియుఁ బుచ్చుకొనఁగూడదు. ఇవి తాత్కాలికోద్రేకము నిచ్చినను శీఘ్రకాలమున శరీరమును బాడుచేయును.

పగలు రెండుయామములకుఁ బూర్వమునందు భుజింపవలయును. సాయంకాలమునఁ దిరుగ నెనిమిదిగంటలకు లోపల భుజింపవలయును. పదకొండుగంటలు వినకుండ నిద్రింపవలెను.

పొడుముకాని—చుట్టగాని—నల్లమందుగాని—గుడిగుడికాని-యెంతమాత్రమును దగవు. పొగాకులోని విసము బహుప్రబలమైనది. దానివలననే హృదయవ్యాధి—క్షాజైవువ్యాధి—మందాగ్ని—పక్షవాతము—మొదలగురోగములు సంభవించును. పొగచుట్ట యొక్కటి తెచ్చి యది సగముత్రుంచి యొకతునుకను సాయంకాలమున యొక యరసేరు నీళ్లలోవైచి తెల్లవాఱువఱకు దానిలో నాననిచ్చి యానీటిని బలిష్టమైన ఆస్ట్రేలియాగుఱ్ఱమునకుఁ బోయుఁడు. అంత గుఱ్ఱముకూడ గిఱగిఱ తిరిగి యరగంటలో టారునఁ జచ్చును. పొగాకులోని విస మంతభయంకరమైనది. తాంబూలచర్వణముకూడఁ దప్పే! తాంబూలము

...రువేయుదురో వారినెత్తిపై మందాగ్ని మూఁడుపంక్తు ...గాకు తాంబులమున వేయునాచారము కొన్నిదేశము ...మఱింతదూష్యము. ఇదికాక మత్తుఁగలుగఁజేయు ...దీసికొనరాదు. అందువలన నారోగ్యము నశించును.

...ధు లూరనున్న కాలమునందు జనసమ్మర్దము విశే ...న్నచోటికిఁ బోరాదు. రాత్రులందు దఱచుగా నిల్లువెడ ...ను. వేళమించకుండఁ—దప్పకుండ—భోజన మొనర్పవలయు ...దురింపవలయును. భయము మనస్సున జేరనీయరాదు. ఉడికి ననీరు చల్లాఱనిచ్చి దానిని ద్రావిన మంచిది. ఉదయమున నెచ్చటికిని బోరాదు. పరగడుపున విషక్రిములు శీఘ్రముగ వ్యాపించును.

ఇక్లెంతయని—యెన్నియని—చెప్పఁగలను? ఒక్కొక్కయంశముపై నొక్కొక్క గ్రంథమును వ్రాయఁదగును. ప్రధానాంశ మొక్కటి చెప్పెదను. మనుజుఁ డేమిచేసినయెడల నాయుష్మంతుఁ డై యుండును? అనునది వైద్యశాస్త్రమందు ప్రప్రథమప్రశ్నము. ఎవఁడు జఠరదీపికను బాగుగాఁ గాపాడుకొనునో వాఁ డాయుష్మంతుఁడని యీ ప్రశ్నకుత్తర మీయఁబడెను. సోదరులారా! వింటిరా? అఖిలరోగ కారకమైనది యజీర్తి. ఆయుఃక్షయకరమైనది యజీర్తి. అట్టి మందాగ్ని రాకుండ మనుజుఁడు ప్రవర్తింపవలయును. మందాగ్నివలన జ్వరము—కాసము—క్షయ—పాండువు—అది యిది యననేల—సమస్తవ్యాధులుకూడఁ బుట్టును. ఇఁక మఱియొక్క చమత్కారమున్నది. చెప్పుమందురా? (అక్కఱలేదు. అక్కఱలేదు. అని గుసగుసలు) మందాగ్ని యున్నరోగి ప్రపంచమందున్న యన్నిరోగములను తానే యనుభవించుచున్నాఁడను భావనకు లోనై యుండును. నేను జెప్పినమాట మీకర్థమైనదా? శాస్త్రీయరహస్యము లగుటచేత సామాన్యజనుల

బుద్ధుల కందవు. (ఏడ్చినట్లే యున్నదని యొకఁడు మతి వంకపెట్టి యనెను.) మందాగ్ని యున్నవాఁడు హృదయ ను బాధపడుచున్నట్లు భ్రమించును. మందాగ్ని య వాతముచేఁ దాను బాధపడుచున్నట్లు భ్రమించును. న్నవాఁడు మేదోవ్యాధిచేఁ దాను బాధపడుచున్నట్లు ఇట్లు మందాగ్నియే సర్వబాధలకు మూలము. మందాగ్ని భ్రమములు కలుగుటకుఁ గారణము లేదో నేను జెప్ప మొదలి ల. మీకవి దురవగాహములుగ నుండును. చిరకాలము నేర్చు శాస్త్రీయాంశములు క్రొత్తవారికిఁ దెలియుట సాధ్యముకాదుగదా! (అది మాకు జెప్పుమని దేవులాడినవా రెవరని కేక) ఇదివఱకేమి చె ప్పితిని? మందాగ్నియే సర్వరోగమూలక మని చెప్పియుంటిని. (ఈతని మానుమని చెప్పవలసినదని యధ్యక్షుఁడగు కాలాచార్యుని కొకచిన్న చీటి నొకఁ డిచ్చుచున్నాఁడు. దాని నాతఁడు చూచుకొని దానితాత్ప ర్యమేదో తెలియక కాఁబోలుఁ—దెలిసినయెడల నేమి చేయుటకును దోఁపక కాఁబోలు నిశ్చేష్టుఁడై—రవంత సేపుండి తనవ్రేళ్ళ చిటికెలో నున్న పొడుము నాచీటిలోనుంచి యాచీటిని మందుపొట్లముగాఁ గట్టి పిడికిటిలోఁ బట్టుకొని యధ్యక్షుఁడు మాటలాడక యూరకుండెను) సరే. మందాగ్ని నెట్లు నివారించుకొనవచ్చును. అనఁగ—నగ్నిదీప్తి నెట్లుకా పాడుకొనవచ్చును? ఇందుకుఁ బాశ్చాత్యుల వైద్యపద్ధతి వేఱు. మనప ద్ధతివేఱు. వారుతఱచుగా పెప్సిన్—జైమిన్—ఇన్గ్లువిన్—పేపియా నా—మొదలగు పదార్థముల నిచ్చి యగ్నిదీప్తిని బైనుండి కలుగఁజే యుదురు. అది మనవారి కిష్టమగుపద్ధతి కాదు. లోపలినుండియే య గ్నదీప్తిని మనవారు కలుగఁజేయుటకు యత్నింతురు. వారివైద్యము సాధారణముగా బాహ్యవైద్యము. మనవైద్య మాంతరవైద్యము

ఘ రోగికి చెమ్మటపట్టించి తగ్గింతురు. మనవా రీపద్ధతి
వారు పైరక్తపు వేఁడిమిని తగ్గించుట కిష్టపడక లోని
మి పుట్టించి పై వేఁడిమి లోని కాకర్షించుకొందురు.
స్త్రరహస్యములు. మచ్చుకొక్కటి మీఁకుఁ జెప్పితి
మునావు. అని గుసగుసలు) నామాటలను వినుటకు
గా నున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. అయినను మఱినాల్గుని
కాల మిచ్చినయెడల నొక ముఖ్యమైనసంగతి చెప్పఁదలఁచి
ను. (త్వరగ దిగవయ్యా యని కేక) త్వరగనే దిగుదును.
ఈయాయుర్వేద మున్నదే అచ్చుటచ్చుట నిదికొంత యసందర్భముగఁ
గనఁబడుచున్నది. కొన్నికొన్ని ఘట్టములు నిరర్థకములుగ నిష్ప్ర
యోజనములుగ నున్నట్లున్నవి. మఱికొన్ని యస్పష్టాభిప్రాయములుగ
నున్నవి. కొన్నికొన్నిభాగము లసంపూర్తిగ నున్నవి. కొన్ని యథో
చితస్థానములం దుండక యసంబద్ధస్థానములం దున్నవి. (ఓరీ నీగొం
తఁగోయ యని యొక్కఁడు నిమ్మళముగ ననుచున్నాఁడు.) నాడీనిదాన
మును గూర్చి రవంత విచారింతము. (కావలసినయెడల నీవు శాశ్వత
ముగా విచారింపుము. మా కక్కఱలేదని కేకలు) నాయనలారా!
తొందరపడెద రేల? శాస్త్రోపన్యాస మనుకొంటిరా? లొడలొడచెప్పు
టకు సామాన్యాంశములపై నుపన్యాసము లనుకొంటిరా? క్షమింపవ
లెను. అయినను త్వరలో ముగింతును. ఒక్క నాడీనిదానమునుగూర్చి
రవంత యోజింతము. ఇప్పటికిఁ దర్జనిమీఁదిది వాతనాడియో పైత్య
నాడియో తేలలేదు. ఆపక్షమున బలమున్నది. ఈపక్షమున బలము
న్నది. చిత్రమేమనగా పైత్యనాడి యనుకొనినను బని జరుగుచున్నది.
వాతనాడి యనుకొనినను బని జరుగుచున్నది. (పని జరుగుట పెద్దబ్ర
హ్మాండమా? గుక్కెడుప్రాణ మెంతసేపు లాఁగివేయవలయును?) సోద

రులారా! అట్లుకాదు. పైత్యజ్వరము వాతరాక్షసము
న్నది. వాతజ్వరము వసంతమాలినివలన గుదుయుచున్న
యేదో తేలనప్పు డిది పైత్యజ్వరమని—యది వ్యా
రణచేయుటకు నీకేమి యధికారమున్నది? యని కే
అని గుసగుసలు) అట్టి యాధారమున్నది లెండు.
మీకుఁ దెలియవులెండు. ఎటులైన నేమి? నాడీనిదాన
డుతలలపామువలె నిట్టు లట్టులుగూడఁ బారుచున్నది. ఇది
గా నాడియనునది యొకటి యున్నదా? ఉన్నయెడల సంగుళ
దేశములో వివిధములైన మూఁనాళ్లుండుట కెట్లవకాశమున్నది? కావు
న నీనాడీవివరణ మంతయు నెండమావులని యస్ఫుటడివాద మొకటి
బయలుదేఱుచున్నది. దీని మూలముననే మోసము వచ్చిన ట్లగపడు
చున్నది. ఆయుర్వేదమున సవరణలు చేయవలసిన భాగములన్నియు
నేను దీక్షతో విమర్శించియున్నాను. అవి యన్నియు లోకమునకు వె
ల్లడిచేసి శాస్త్రమునకు దేశమునకు నూతనప్రబోధమును గల్పింపఁద
లఁచియున్నాను. (ఆ! ఎంతవాఁడవు! నూతనప్రబోధము నీవలన గ
లుగునా? నూతనప్రబోధము కాదు. నూతన ప్రకోపద్రవమని వినఁ
బడి వినఁబడనట్లు ధ్వనులు) సోదరులారా! నాప్రయత్న మలక్ష్యము
గా భావింపకుఁడు. నేను "దేశీయభేషజ" పత్రిక యనుపేరట నొక
వారపత్రికను స్థాపింపఁదలఁచియున్నాను. ముఖ్యమైన స్థలములందెల్ల ప్ర
చార మొనర్చి యాపత్రికకుఁ గావలసిన చందాదారులను సంపాదించు
చున్నాను. మీరంద ఱాపత్రికకుఁ జందాదారులుగ నుండుటయే కాక
కొంత మూలధనముకూడ శక్తివంచనలేకుండ నీయవలసియున్నది. దే
శక్షేమలాభాదులకై చేయు మహాకార్యమునకు దేశీయులు తోడుపడ
కపోయినయెడల నెవరు తోడ్పడుదురు? అందులో హైతులను బీల్చి

ర్జించినసొమ్ము నల్లరిచిల్లరి వేడుకలందు వ్యయపఱచుకొం
దురు లున్నారే, వారొక్క సానికై కట్టించిన మో
లువతో నాముద్రాక్షరశాల నిర్మితమగును. (నీకర్మము
చేయినావా? యను గుసగుసలు) వారొక్క సంక్రాం
పందెములకై వ్యయపఱచిన సొమ్ముతో నూతననాడీ
గ్రంథము లోకోద్ధరణార్థమై పైకి రాఁగలదు. ఇఁక
ఁదలఁచుకొనలేదు. ఇదిగో చందాపట్టి మీరందఱు దయయుం
దిగు దిగు అను కేకలు) చందాలు వైచి—నాప్రయత్నము సఫ
గున శ్లాఘరింపుఁడు. భగవంతుఁడు మీకు హృదయములందు దే
శోపకారాభిలాషమును దృఢముగాఁ గలుగఁజేయుఁగాక. తథాస్తు.
(తెలిపిలేని చప్పటలు)

కాలాచార్యుని యుపసంహారోపన్యాసము.

"నేనిప్పు డుపసంహారోపన్యాస మీయవలయును గాఁబోలు! ప్రారంభోపన్యాస మిచ్చిన యధ్యక్షున కుపసంహారోపన్యాస మర్హము కాని యుపసంహారోపన్యాసమే ప్రారంభోపన్యాసముగాఁగల యధ్య క్షుఁ డిప్పు డీయఁబోవు నుపన్యాసము నేమందురో యాయుపన్యాసమే యీయవలసియున్నది. భిషజ్మణియను పేరునందున్నంత బిఱ్ఱు—వారి వాక్యములలో నగపడదు. చేతిచుఱుకే కాని వైద్యులకు నోటిచుఱు కుండదని వారే సెలవిచ్చినారు. కావున వారికిఁగాని మనకుఁగాని యీ విషయమం దుపద్రవ మేదియులేదు. ఎటువచ్చినను సిద్ధాంతపూర్వ పక్ష వ్యవహారములందుఁ జికిలిచేసిన కత్తివంటివాఁడను గావున నొకరు 'ఔ'నన్నది కాదనుటయే నే నేర్పాటుగాఁ బెట్టుకొనియున్నాను. అది గాక యధ్యక్షుని వ్యాపారము తుద కన్నియుపన్యాసములను ఖండిం చుటయే యని నేను వినియున్నాను. కావున నేనిప్పుడు చెప్పఁబోవున

దేమనగా—భిషజ్మణియుపన్యాసము హరిః ఓమ్ మొ
ధాస్త్రవఱకు—నంతయు మిథ్య. రజ్జువందు సర్పత్వ
శుక్తియందు రజతత్వ మెంతయున్నదో—మరీచిక
యున్నదో—వీరియుపన్యాసమందు సత్య మంతయ
లకు ? ఖండింపఁదలఁచుకొన్నప్పు డాపాదశిరఃపర్యం
కొట్టిన మంచిదికాని చిల్లరచిల్లరదెబ్బలు కొట్టనేల ?
కాదు. ఆబుగ్గమీఁద నొక్కగిల్లుగిల్లిన నేమిలాభము. ఈవే
విఱిచిన నేమిలాభము. మోచేతితోఁ బ్రిక్కలో నొక్కపో
నేమిలాభము. తొక్కగూళ్లనడుమ నొకగుద్దుగుద్దిన నేమిలాభము.
సర్వావయవశైథిల్యము గలుగునట్లు—సర్వాంశీతలత గలుగున—ట్లొ
క్కటేదెబ్బ—పాదనాడిమొదలుకొని బ్రహ్మరంధ్రమువఱకుఁ గొట్టితి
ని. ఇఁకఁజాలునా ? నేనిఁకఁ గూరుచుండవచ్చునా ? (అదేమి ? స్వామి
గారూ ! అప్పుడే కూరుచుందురా ? వైద్యుని యుపన్యాసములోనియం
శముల నొక్కొక్కదాని ననువదించి దానిని సకారణముగ ఖండించి-
తుదకు మీఁయభిప్రాయము చెప్పవలయును గాని యీఖండనవైఖరి
యేమి ? గొడ్డలిపెట్టుగ నొక్కటేదెబ్బయా ? కావున నుపన్యాసాంశము
లను వివరించి ఖండింపుఁడు అని సభలో నొక్కఁడు కేక) ఆలాగునఁట
య్యా ! సరే. రవంతపొడుముపట్టేది ? (పుచ్చుకొని పీల్చును) ఏదో
పెద్దదెబ్బ కొట్టినాముకదా ! చిన్నదెబ్బ లవశ్యముగాదని యుపేక్షించి
తినిగాని చేతగాక యూరకుంటినా ? చింతచెట్టు కొట్టినవానికిఁ జింతబఱి
కలులాగుట కష్టమూ ? చింతాకు దూయుట కష్టమా? సరే! ప్రాతస్నా
న మావశ్యకమని మనవైద్యులు సెలవిచ్చినారు. నేను వ్యతిరేకముగాఁ
జెప్పవలసినదేకాదా ? సరే. ఇది సత్యముకాదు. ఉష్ణప్రదేశములలోఁ
బ్రాతస్స్నాన మారోగ్యప్రదము. కాని శీతప్రదేశములలోఁ బ్రాత

ణాపాయకరము. అదిగాక—ప్రాతస్స్నానము కొందఱి బడదు. మాతాతగారి కదేపద్ధతి. నాకునదేపద్ధతి. స్నా యోగి వేయి సంవత్సరములు ఱాయివలె జీవించును. ంతలోఁ జచ్చును. పాశ్చాత్యులందఱకు నిత్యస్నా కస్నానములైన నున్నవా? మాసస్నానములైన రు దీర్ఘాయుష్మంతులై యారోగ్యవంతులై యుండలే వునఁ బ్రాతస్స్నాన మారోగ్యమున కావశ్యకముకాదు. స్నా ప్పు యిఁకఁ ద్రోచివేయవలసినదేనా? సరే. తాతాచార్యులు ! రవంత నస్యము. (పీల్చును)

టీగాని కాఫీగాని త్రాగఁగూడదని వారు చెప్పినారు. ఖండిం చుటయే మనపని గావున త్రాగవచ్చునని నాసిద్ధాంతము. అవి త్రాఁ గుటచేతనే యారోగ్యము చెడినట్లు నేనెక్కడను వినియుండలేదు. నే ననేకులను గడవలకొలఁది కాఫీ త్రాఁగినవారి నెఱుఁగుదును. వారు పి ప్పళ్ళబస్తాలవలె నున్నారు. చెక్కు చెదఱులేక—జిబ్బునఁ జీదకుండ— తుమ్ము తుమ్మకుండ—నమృతముత్రాఁగిన యాదిత్యులవలె—ను న్నారు. అంతమాత్రమునకే యారోగ్యము చెడదు. మానివేసినంత మాత్రమున రాదు. ఇది యిఁకను ద్రోసివేయనా? సరే. పంతులూ! ఇదిగో! (అని అధ్యక్షుఁడు ముక్కు చూపుచున్నాఁడు.)

ఇఁకను రెండుపూటల సరియైనవేళకు భోజనముగూర్చి చెప్పెద ను. (శాస్త్రులూ! నాచేతిలోఁ బొడుముపట్టి కనఁబడకుండ నున్నది. ఇప్పుడు నేను బొడుము పీల్చినట్లే కాదా? అని రహస్యముగ నడుగు ను.) భోజనమునకు నిద్రకు వేళయేమి? కడుపులోని కఱకఱనుబట్టి సాపాటా? గడియారపు గదలికనుబట్టి సాపాటా? దీనికొకఁడు చెప్ప నక్కఱలేదు. ఒకసూత్రమక్కఱలేదు. ఆఁకలియగునప్పుడు తినవలసి

నది. నిద్రవచ్చినపుడు నిద్రింపవలసినది. ఓ! ఇంతకన్న
పద్ధతి లేదు. ఆలాగునఁ జేసినవాని కేరోగము నుండదు
వ్యాని దిగ్విజయమొనర్చును. ఇఁకనిదిసరి.

పొడుముకాని పొగచుట్టకాని తగదని వాదు
లోకవిరుద్ధమైనమాట. దానికి లోనుగానివా రెవ్వరో
మునకుఁ బదలము చేబ్రోలుపొగాకు కాల్చి నూటయిరువది
లు జీవించిన వెలమదొరగారిని నేనెఱుఁగుదును. ఇట్లొకరా
దీనివలన నారోగ్యము చెడునన్నమాట స్వప్నవార్త. అసలు పి
యుండవలయును. జముసెమ్మిక నుండవలెను. అంతేకాని—నెలతక్కు
వ—పాలబీద—నిర్భాగ్యపుపెద్దమ్మలు చుట్టత్రాగుటవలనకెందులకు?
మజ్జిగత్రాగిననే చచ్చెదరు. అందుకొఱకు మజ్జిగ వర్జ్యమా? ఏష్ఛినట్లే
యున్నది. సూత్రమున కొకసబబు సందర్భ ముండనక్కఱలేదా? ఇవి
యిఁకఁ ద్రోచివేయవలసినదేకదా! పంతులూ! తిరుగ నిన్నడిగినయెడ
లఁ గోపమురాదుకదా! ఇదిగో రవంత! (పీల్చును) మనవైద్యుఁడు
తన యుపన్యాసమునఁ జెప్పిన శాసనములన్నియు నిట్టివే. ఒక్కటియుఁ
బరీక్షకాఁదగినదిలేదు. ఇఁకను నాకుఁదోచిన యారోగ్యసాధనములు
చెప్పెదను. ఇవి సిద్ధాంతవాక్యము లని నేను చెప్పెదను. మీయిష్టా
నుసారముగ మార్చుకొనవచ్చును.

మొదటిది:—(1) పెండ్లిచేసికొనఁగూడదు. ఇట్టివాఁడు తలపో
టులేక—కడుపుమంట లేక—ఊతివిగ్రిహామువలె—నొడల ముడుత
మైన లేక—నూరేండ్లు జీవించును. అందులకు నాదిపూచీ. (2) బుద్ధి
లేక పెండ్లి చేసికొనినయెడల—భార్యపై నధికారము చేయఁదగదు.
ఇట్టివాఁడు బట్టతలలేక—పండ్లు రాలిపోవుటలేక—యంతర్గతమైన యు
ష్ణములేక—గుండెలో గుబులులేక—యిరువది సంవత్సరములవఱకు

దిపూచి.

ి:—ఎట్టి తగవులయినను సంధిమార్గమునఁ దీరుమానిం
ాని కోర్టు కెక్కఁగూడదు. ఇట్టివాఁడు పార్శ్వవపునొ
—పరిణామశూల—మొదలగు వ్యాధులు లేక యా
యనుఁబది సంవత్సరములవఱకు జీవించును.

వది:—జంజాట మెన్నఁడును వృద్ధిచేసికొనఁగూడదు.
ంచుకొనిన నంతమంచిది. ఇట్టివాఁడు మూర్ఛవ్యాని జన్ని
న్నిపాతవ్యాని చచ్చువాతము జలోదరము మొదలగునవి లేక
యారోగ్యవంతుఁడై తొంబది సంవత్సరములవఱకు జీవించును.

నాలుగవది:—కూలికిమాత్రము గ్రంథ మెన్నఁడును వ్రాయఁ
గూడదు. ఇట్టివాఁడు నక్కమోరు—నారకురుపు—నయనరోగము మొ
దలైన రోగములు లేక—యెనుబది సంవత్సరములవఱకు జీవించును.

అయిదవది:—పరస్త్రీని బిక్కచూపునఁ జూడఁదగదు. ఇట్టి
వాఁడు తిమ్మిరివాతము—వీర్యనష్టము—కుష్ఠము—అండవాతము—
పుంస్త్వహీనత మొదలగునవి లేక డెబ్బదిసంవత్సరములు జీవించును.

ఆఱవది:—లేదని యెన్నఁడును దేవులాడవలదు. ఇట్టివాఁడు
అరిసెరోగము—అజీర్తి—గుండెబరువు—హృద్రోగము మొదలగునవి
లేక డెబ్బదిసంవత్సరములు జీవించును.

ఏఁడవది:—ఒకని కుండిపోయెనే యని యెప్పుడు విచారింపవల
దు. ఇట్టివాఁడు కాలుసేతులు మంట—కార్జములో పోటు—అం
తరకుసుమము మొదలయిన వ్యాధులు లేక యఱువది సంవత్సరములు
జీవించును.

ఎనిమిదవది:—తేపటిమాట యేమియని యోచింపవలదు.
ఇట్టివాఁడు హృదయవ్యాని—పార్శ్వశూల—మూత్రకృచ్ఛ్రము మొద

లగు వ్యాధులులేక యఱువదిసంవత్సరములు జీవించును.

తొమ్మిదవది :—పోయినదానినిగూర్చి తలపెట్టఁ డు—కామిల—పాండువు—రక్తక్షయము—ఆపస్మా వ్యాధులు లేక యఱువదిసంవత్సరములు జీవించును.

పదవది :—దేవుఁడు రక్షింపఁడేమోయని భయప వాఁడు—విషూచి—మహామారి—స్ఫోటకము మొదలగు వ్యా లు లేక యెనుబదివత్సరములు జీవించును.

మన హృదయవ్యాపారమునుబట్టి యారోగ్యముండును గాని తిన్న యన్నమునుబట్టికాని—త్రాగిన కాఫీనిబట్టిగాని—కాల్చిన చుట్ట నుబట్టికాని—పీల్చిన పొడుమునుబట్టికాని.—వేసికొనిన గంజాయియుం డనుబట్టికాని—యుండదు. ఇవియన్నియు నిమిత్తమాత్రములు. ప్ర ధానమైనది హృదయవైఖరి.

ఈపదిసూత్రములు—ప్రాతస్స్నానములకంటె—ప్రాణాయామ ములకంటెఁ—బదునాలుగురెట్లు—ప్రశస్తములు. కాని యేమిచేసిన ను నాయుర్విషయమై యారోగ్యవిషయమై కర్మసూత్రమునకంటె భి న్నముగా నెన్నఁడు జరుగదు. ఈసంగతి జ్ఞప్తియందుంపవలయును. ఆయుర్వృద్ధికి నారోగ్యవృద్ధికి మనకున్న మందులన్నియు గంగలోఁ బా ఱవేయవలసినదే కాని కంటిశోఁ జూడనైనఁదగదు. ఎంతపరిమాణమో అంతే. ఎంతపిండపుష్టియో అంతే. ఇది యింకఁ దోఁచివేయహా? సరే. జంఘాలశాస్త్రీ! నేనింతకుఁబూర్వమునఁ జిన్నకాగితపుజేబిలోఁ బొడుమునుంచి పొట్లముకట్టితిని. అది నీవు చూచితివా సరే. (పీల్చును.)

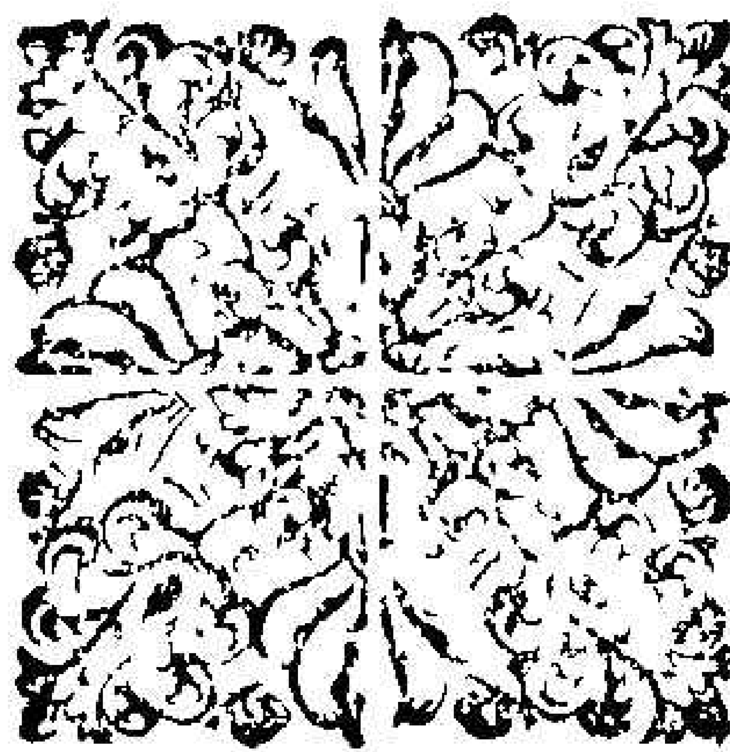
ఆయుర్వేదములో దిద్దుబాటులని యతఁడు చెప్పినమాటలున్న వే అవియన్నియు నవకతవకలు. అర్థావిన్నములు. అర్థహీనములు. అపరిశుద్ధములు. అవాచ్యములు. అస్మరణీయములు. ఏదో ముద్రాక్ష

సా క్షి.

దాలు కోరినాఁడే—ఆచందా లెవ్వరు నీయవలసినపనిలే
ట్లు యుపన్యాసమిచ్చినాఁడని యైన మీరెవ్వరితో నన

ర్యలసంగతి యేమియుఁ దెలియకుండనున్నది. ఆతఁ
ఁడు?' అని యస్మదీయక్షేమశ్రవణకుతూహలులై యొ
బ్రాహ్మణవర్యుఁడు నొక వెలమదొరగారును మఱియొకరును బెంట
నాగులలసనుండి సాక్షికి లేఖవ్రాసినారు. వారిదయకు నేను మిగులఁ
గృతజ్ఞుఁడను. సాక్షిసంఘమునకు వచ్చినలేఖలన్నియు మూఁడునెలల
కొకసారి 'స్వవిషయసల్లాపములలో' జదువు నాచారమునుబట్టి యీ
పెంటనాగులవలస లేఖకూడ నప్పుడే చదువఁబడునని యనుకొందును.
నేనిఁకఁ గూరుచుందును.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

12. అఖిలాంధ్రదేశమశకమత్కుణమూషికమహాసభ

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

నాయనలారా! సాక్షిసంఘాభిమానులలో నొకరు సాక్షి కొక లేఖ నంపినారు. అది యిదిగో! దానిని జదివెదను. శ్రద్ధతో వినఁగోరెదను :—

సాక్షికి—అయ్యా! అనేకనమస్కారములు. ఆంధ్రపత్రికలో వారమున కొకపర్యాయము వెలువడుచున్న సాక్ష్యుపన్యాసములను చదివి వినిపించుటకై నేను మదరాసులో వేంచేసియున్న మారాజుగారి దర్శన మపేక్షించి రైలుబండిలోఁ బ్రయాణము చేయుచుంటిని. ఇంటర్ మీడియేటుతరగతి బండిలోఁ బండుకొని పైనున్న దీపపువెలుతురు సాహాయ్యమున నేదియో యొకపుస్తకమును జదువుకొనుచుంటిని. దోమలు చెవియొద్దఁ జేరి గానకాలక్షేప మారంభించినవి. నేను బండుకొన్న బల్లపై నమర్పఁబడిన పీఁచుపఱుపు నాశ్రయించి యభివృద్ధినొందుచున్న నల్లులు తమకేర్పడిన స్థానమాక్రమించుకొంటినను కోపముచేఁ గాఁబోలు నన్నుఁ జెడమడ పొడుచుచుండెను. వాని బాధ పడలేక లేచి పక్కదులుపుకొంటిని. ప్రక్కను దులుపఁగలనుగాని బల్లపై బంధింపఁబడిన పఱుపు నూడలాఁగగలనా? లేచి యిట్లు పక్కదులుపు

లిపై నేడదియో ప్రాకినట్లుకాఁగ నులికిపడి చూచితిని. యట్టిప్రాఁకి పై బల్లకున్న గొలుసుపై నాఁగి నే నెవఁడనో క్షిచేఁ బరిశీలించుచుండెను. "నీవు బండిలోఁ గూరు ఫుగావు దిగిపో" మ్మని యాయెలుకయభిప్రాయము హో! యెంతవిరుద్ధముగ నున్నది! స్వామ్మిచ్చి టిక్కె ాణముచేయుచున్న నాపై టిక్కెట్టు లేకుండఁ బ్రయాణ మొనర్చుచుండు నాయెలుక కంతకోపమెందులకో? నిదురఁబోవుచున్న వారినైన బలాత్కారమున లేపి టిక్కెట్లు మూఁడేసిగంటల కొకసారి పరీక్షచేయు నిందలు రైల్వేయుద్యోగులెందులకో? మనలను బాధించుట కేనా? ఆయెలుకమాట నెవ్వఁడు దలపెట్టఁడేమి? శాసనము మీఱకుండ భయభక్తులతో నడచుకొనువారిని బాధించుట కేనా యీయుద్యోగుల యధికారములు! చట్టములు చుట్టచుట్టి నట్టేటఁ బాఱవైచువారిని జూడ నధికారులకే భయముకాఁబోలు! ఇట్లు నేను మనసులో నేదేదియో యనుకొనుచుఁ దిరుగఁ బండుకొంటిని. నడిమివయసున నుండుటచే రక్తపుష్టికలవాఁడను గావున నల్లులను గణింపక దోమలను లెక్కింపక యెలుకలను లక్ష్యపెట్టక నిద్రించితిని. కలఁతనిద్దురయేకాని గాఢనిద్రమాత్రము పట్టలేదు. ఆనిద్రలో స్వప్నమువచ్చినది. ఆస్వప్నము కొంత వింతగనుండుటచే జంఘాలశాస్త్రిచే సభలోఁ జదివించుటకొఱకు మీసన్నిధికిఁ బంపితిని.

స్వ ప్న ము.

అది యొక్క పెద్దమైదానము. కనుజూపుమేర వ్యాపించియున్నది. అది నాలుగు సమభాగములుగ భాగింపఁబడియున్నట్లున్నది. ఒక్కభాగమునిండ ననేకలక్షల కోటుల దోమలు విడిసియున్నవి. ముచ్చటలాడుకొనుచు మూర్కొనుచు మూఁగుకొనుచు ముద్దిడుకొనుచు ముడిసి

కొనుచు మూల్గుకొనుచు మూత్రించుకొనుచు నాదోమ విచిత్రచేష్టాసమన్వితములై యున్నవి. కాని యాజెండా రములేమి? ఆంధ్రాక్షరములవలెఁ గనఁబడుచున్నవే! మి? చదివెదను. "పాలకొల్లు మశకములవిడిది" న్నవన్నియుఁ బాలకొల్లుగ్రామమునుండి వేంచేసిన కాని యామీఁదిదేది? "కొల్లేటిమశకరాజములమహా ! కోడిపెట్టల నెత్తికొని పోఁగలవను కృష్ణామండలైకవిఖ్యాతి నొందిన కొల్లేటిదోమలాయివి! సెబాసు—దీనితరువాతి దదియేది? "కళింగదేశ మశకమహారాజముల మౌక్తికమందిరము?" ఆహా! గవాక్షములు పట్టిపట్టని బలిష్ఠగాత్రస్థౌల్యముగల విజయనగరాస్థాన మశకములా యివి! వహవ్వా! కాని యాపైదియేమి! "ఆనెగొంది మశకసార్వభౌముల మహాలక్ష్మీనికేతనము" శ్రీమత్ మహామండలేశ్వర మహారాజాధిరాజ గండరగండాదిబిరుదాంకితులయిన శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానమందలి క్షీరపటీరహీరచంద్రికాసార ధిక్కార జగద్విశ్రాంత యశస్సాంద్రములైన కిష్కింధదోమలా? వహవ్వా? ఆప్రక్కనున్న గుడారము లెవరివి? చిట్టెలుకలదిది. చూటెలుకలదది. గుంటయెలుకలదిది. గాదెయెలుకలదది. ఎఱ్ఱయెలుకలదిది. పొలపుటెలుకలదది. నాగుటెలుకలదిది. బొంతయెలుకలదది. చుంచులదది. పందికొక్కులదిది. సెబాస్ సెబాస్! అర్బుదములు నిర్బుదములు దాఁటినసంఖ్యలుగల సర్వజాతిమూషకము లిచ్చటఁ గిచకిచలాడుచు వెనుకకాళ్లపై నిలువఁబడి ముందుకాళ్లతో ముక్కులు గోఁకికొనుచు మూఁతులుమూఁతులు గలుపుచు, తోఁకలు తోఁకలు పెనవైచుచుఁ గీచుకీచుమనుచు గీరుగారుమనుచుఁ జెవులట్టె విప్పుచు నట్టె మూయుచు బిలబిలలాడుచు మిలమిలలాడుచుఁ గనుచూపు నిలువఁబడలేనంత కదలికతోఁ బొట్లకాయ

గా)లుచున్నవే! సెబాస్! కాని, యీ నైపునను న్న విడు
అవియన్నియు నల్లులోయి నాయనా! ఎఱ్ఱనల్లులు, నల్ల
నల్లులు, మిడినల్లులు శంఖమహాసంఖాతీత సంఖ్యాక
అనంతతనువులుగలవై కొత్తిమిరెపువాసనఁ గొట్టుచు
కుప్పలుతెప్పలుగఁ గుప్పలుకుప్పలుగ రాసులురాసులు
ద్రతరంగములవలె లేచుచున్నవి. ప్రాఁకుచున్నవి. విఱుగు
చున్నవి. తిరుగ వెనుకకు దొరలుచున్నవి. హరిహరీ! ఆసన్ని వేశము
నిప్పుడు తలఁచుకొనగనే యొడలు గగురుపొడుచుచున్నదికదా! గుండె
నీరు విడుచుచున్నదికదా! ఆహా! అప్పుడెట్టులుండెనో యోచించు
కొనుఁడు.

పూర్ణిమాచంద్రుఁ డంబరమధ్యమునకు వచ్చి యీమశకమ
త్కుణ మూషికాది మహాపరిషద్వైభవము నవలోకించి యాహ్లాదించు
చున్నాఁడు. సంఖ్యలో మనమేమో మహాధికులమని యిదివఱకు విఱ్ఱ
వీఁగితిమి. పట్టుమని యొక్కయాంధ్రదేశమందున్న నల్లులసంఖ్యముం
దు మనసంఖ్య యెంత యధమమో యిప్పుడు తెలిసినదికదా! గర్వ
ప్రాయశ్చిత్తమైనదికదా యని తలలు వంచుకొని మొగములు ముడు
చుకొని సిగ్గుఁదెచ్చుకొని నక్షత్రము లెట్లు చిన్నవోయి కునుకుచున్నవో!

ఇంతలో నొకనల్లి యెఱ్ఱమొకమాలుకోటుతో నిభరాజయాన
మున సభామధ్యప్రదేశమునకు వచ్చి తిర్యగ్వైఖరిగ నున్నతలను వీలగు
నంతవఱ కెత్తి యాంధ్రభాషతో నిట్లనియెను.

"అఖిలాంధ్రదేశీయ మత్కుణ మశక మూషకాది సోదరసో
దరీమణులారా! ఈమహాపరిషద్వ్యాపారము మనస్వభాషయగు నాం
ధ్రభాషతోడనే జరుపుకొందము. స్వభాషాగౌరవములేనిజాతి జాతికా
దు. ఈయాంధ్రజాతీయమహాసంఘకార్యక్రమనిర్వాహకత్వమున కధ్య

క్షుని నియమింపవలసియున్నది. కృష్ణదేవరాయస్థాన 'ప
ను విద్యారణ్యపీఠమును నగు విద్యానగరమునుండి య
మూషకరాజములలో మహామూర్తిమంతమైన దీర్ఘ
షకశిఖామణిని సాహితీగౌరవమునుబట్టియు, స్థానగౌ ము
సనాతనరాజేంద్రగౌరవమునుబట్టియు నగ్రాసనాధిపతిగ ధ్వారి
పక్షమున నెన్నుకొనుచున్నాను.'' ఇంతలో నొక బొందురుకప్పయంత
కొల్లేటిదోమ కైంమని ముందునకువచ్చి నల్లిగారొనర్చిన ప్రతివాదము
ను బరిపోషించెను. గుంయిమని యొక్కపెట్టున దోమలన్నియు సం
తోషసూచకముగ మొఱపెట్టెను. ఎలుకలు కీంచుకీంచుమని రొదచే
యుచు తమజాతిలో నొక్కని కిట్టిమహాసభ కధ్యక్షపదవి కలిగెనని
పొంగినదేహములతో నిండినమనసులతో నుండ, నధ్యక్షుఁ డపసవ్య
పురఃపాకముతో మీసము సవరించుకొని వెనుకకాలితోఁ జెవియొద్ద-
దురదచేఁగాదు విలాసముచే—గోకికొని పొడుగుతోఁకను గుడియెడమ
లకు జెటకాయించి సభామధ్యమునకుఁ బోయి వెనుకకాళ్లపై నిలువఁ
బడి ముందుకాళ్లను వినయపూర్వకముగ లోనికివంచి యవనతశిరస్కు-
మై నిలువఁబడగ నెలుకలన్నియు వాలతాళధ్వనులిచ్చెను. దోమ లు
చ్చైస్స్వరమున నభినందించెను. అంత నధ్యక్షనిర్ణయమొనర్చిన మొదటి
నల్లి యొకచిన్నకాగిదము నధ్యక్షుని చెవిసందున నుంచెను. అది సభా
కార్యక్రమపత్రిము. దానినందుకొని గాలికెగిరిపోవునని కాఁబోలు నధ్య
క్షుఁడు కాలిక్రింద నుంచుకొనెను.

అధ్యక్షుని ప్రారంభోపన్యాసము.

ఆర్యసోదరసోదరీమణులారా! అఖిలాంధ్రజాతీయ మశకమత్కు
ణాది మహాసభకు (ఆహాహా! వినుఁడు—వినుఁడు—ఏమిస్వార్థపరిత్యా
గము! ఏమినైచ్యము! తనజాతిపేరే యెత్తినాఁడుకాఁడే యని కేకలు)

సా క్షి.

...పతిగాఁ జేయుటచే నాజాతియంతయుఁ గృతార్థమైనది. ... సామాన్యులా? మీసభ విద్వత్సభకాని మఱియొ క... వేదవేదాంగవిజ్ఞానసంపన్నులు, ప్రకృతిశాస్త్రపాండితీ మ... ...కీయతంత్రపారగులు—బ్రహ్మవాదులు—భక్తాగ్రి గణ్యుల... ...మణులు—గాయకోత్తములు—చిత్రలేఖకులు—వక్తలు—...తివాదులు—మధ్యవాదులు—నతివాదులు--సర్వతంత్ర స్వతంత్రులగు నెందఱో యిచ్చట స్వస్వరూపములతో సకుటుంబ బంధుమిత్ర పరివారులై వేంచేసియుండ నల్పుఁడనగు నేను—మశకసోదరులారా! మీవలె వ్యోమయానశక్తిలేని నేను—మత్కుణసోదరులారా! మీవలె మృదులశరీరాంతరంగ సౌష్ఠవములేని నేను—మశకసోదరులారా! మీవలెఁ గంఠస్వర మాధురీపరిపాకములేని నేను—మత్కుణసోదరులారా! మీవలె శత్రుహింసాపరాయణతలేని నేను-మీకధ్యక్షుఁడనై నిలువవలసివచ్చినది. ఎందువలన? మీమీయాజ్ఞవలన. నాయీపదవికి మీ రుత్తరవాదులైనప్పుడు జ్ఞానశూన్యతచే వచించిన నాపలుకులలోని తప్పులకు మీరేల యుత్తరవాదులు కాకపోవుదురు? ప్రకృతవిషయమునకుఁ బోవుదము.

నరజాతియంతటి తుచ్ఛజాతి ప్రపంచమున మఱియొకటిలేదు. నరుఁడు మనకు శత్రుఁడు—ప్రబలశత్రుఁడు—తానే మహావీరుఁడఁట! వీరాధివీరుఁడఁట—అతిరథుఁడఁట—మహారథుఁడఁట—వీనిగర్వము కాలిపోను! పిఱికిపెద్దమ్మలలో నగ్రగణ్యుఁ డెవఁడు? నరుఁడు. తెలిసినదా? (వినుఁడు—వినుఁడు—) శత్రుదర్శనముననే తోఁక ముడుచుకొని పరుగెత్తువాఁడెవఁడు? నరుఁడు. ఎంతసేవును బ్రాణ మఱచేతిలో నుంచుకొని మూలమూలల దాఁగినవాఁ డెవఁడు? నరుఁడు. (సెబాస్ సెబాస్ అను కేకలు.) చేతవాఁతగాని చచ్చుపెద్దమ్మలలో నగ్రతాంబూలమునకు

సిద్ధపడువాఁడెవ్వఁడు? నరుఁడు. తేలునుజూచి భయమా
యేడుపా? పామునుజూచి పరుగా?—దోమ కఱచిపోవు
సాయంకాలమగుసరికే సన్ననిగుడారములో దూఱినవా ... డా?
మన నల్లిపోఁతులలో నొక్కటి ప్రక్కఁజేరి కటుక్క ... శిచిన
యెడలఁ గల్లుద్రావినవానివలెఁ దెయితక్కలాడువాఁడు ... అంత
వఱకుఁగూడ నెందులకు? ముల్లు కాలికిఁ గ్రుచ్చుకొనున ... ని ము
చ్చెలుదొడిగికొనికాని వెలుపలికి రాఁడే. వీనిభయము బ్రద్దలై పోను.
పల్లేరుగాయఁయనఁగ గడగడలాడిపోవునే—బట్టలోఁ జీఁపురుముల్లున్న
యెడల నూడఁదీసికొనినఁదాఁక నేడ్చుచునేయుండునే—గాలి చల్లఁబడి
నయెడల నొక్కరోగము—మోతాదుగనున్న మఱియొక్కరోగము-
వెచ్చఁబడిన వేఱొక్కరోగము—గంగిఎద్దునకున్నంత గంతవేసికొనికా
ని వెలుపలికే వెంచేయఁడే—వీని కాతరత గడ్డలై పోను. వీఁడేనా వీ
రుఁడు? వీఁడేనా సృష్టికిఁబ్రభుఁడు? నీకంత బొంత మోతయెందులకురా
యని మూఁతిమీఁద నీడ్చి పండ్లువిఱుగ నొక్కటి వాయింపఁగల నా
సోదరుఁడేఁడీ! మన మట్టివేషములు వైచుచుంటిమా? ఓ తుపానుపట్ట
నీ—అగ్నిపర్వతము ప్రేలనీ! భూకంపములు రానీ! మంచుగడ్డలు వ
ర్షింపనీ! మనము దిగంబరులమై యొక్కవెంట్రుకయైన నూడకుండ నొ
క్కతెక్కయైన జాఱకుండఁ బంచభూత మహాసంక్షోభమును మహావీరు
లమై యెదుర్కొనుటలేదా? యథార్థవీరుఁడెవఁడో యిప్పుడు తెలిసిన
దా? యథార్థముగ సృష్టికిఁ బ్రభుఁడెవఁడో యిప్పుడు మీకుఁదెలిసినదా?

తరువాత వానిబుద్ధినిగూర్చి నాల్గుమాటలు చెప్పెదను. ఎలుక
లను జంపుట కాతఁ డెన్నెన్నియేడ్పు లేడ్చుచున్నాఁడో మీకుఁ దెలియ
నిసంగతియా? కట్టుబోనఁట—లోపల మినుపరొట్టెయఁట. కత్తెఱబోనఁ
ట. లోపల గారెముక్కయఁట. వానిమాయమంత—తనువు చీల్చిచ

ద్ద ధారాళతయున్నదా? ఎందుల కీదగాబోజీ? ఎందుల ఇదిగాక (Ratsbane) అంట—మీరు వినలేదా? పత్రికలలో చి మిడుకుచున్నాఁడే? ఆహాహా! బాహాటముగా విషము ంపఁదలఁచినాఁడే—వీనిదౌర్జన్యము మాసిపోను. ఆ విస నేలచావరాదు? పుణ్యపాపములెఱుఁగని మనలకుఁ గూఁటిలో ముపెట్టి గొంతుకోయునా? ఇదిగాక గౌరవార్హులగు కరుణాలవాలములగు నామశకమత్కుణసోదరులకు సంఘమరణమిచ్చుట కేవో పౌడర్లఁట—ద్రావకములఁట. మాత్రలఁట. పత్రికలలోఁ బ్రచురణమఁట! బజారులలో నమ్మకమఁట! వానిమొగము వానిమోర! ఆర్యసోదరులారా! నరునిమొగ మెప్పుడైనఁ బరిశీలనముగఁజూచితిరా? మనమొగములవలె ధారాళమై, తేజస్వంతమై, నిష్కపటమై, దాక్షిణ్యయుక్తమై, యమాయికమైయుండునా? ఊహు. వట్టిదొంగమొగము. ఇంద్రజాలమహేంద్రజాలవిద్యలన్నియు వానిమొగమున మొలకలెత్తుచుండును. ఊఁ యనఁగ నంగీకారమని యర్థముకాదు. 'ఊహుహ్హూ'నఁగ ననంగీకారమని యర్థముకాదు. నవ్వుఁబట్టి దయయని యనుకొందురేమో. అసత్యము. అసత్యము. బాష్పములనుబట్టి పరితాపమనుకొందురేమో! వట్టికల్ల. నవ్వుచునే నఱుకఁగలఁడు. ఛూ ఛూ! అంతటక్కరి యంతదొంగ యంతమాయకాఁడు మఱియొకఁడు లేఁడు.

తరువాత నాతని విశ్వాసమునుగూర్చి చెప్పెదను. మనసోదరులలో ముందొక్క దోమను దీసికొనుఁడు. ఒక్కసారి యదియొక నరుని గఱచినదనుకొనుఁడు. ఆతని నెప్పుడైన నది వదలునా? తిరుగ నాతనినే కఱచుచు నాతనియొద్దనే మంచియో చెడ్డయో కనిపెట్టుకొని యుండును గాని యవిశ్వాసముతో నాతని నెన్నఁడైన వదలియుండునా? బట్టతోఁ దోఁచివైచిన నైనఁ జేతితో విదలించిననైనఁ జెవుల

కుఁ గట్టిగఁ గట్టుకొని దరిఁజేరనీయకపోయిన నైన "నాథు
డు. ఈమాత్రమునకై మనకేమి తక్కువ" యని యాత ... రటఁ
గాఁగియుండునుగాని యావలికిఁ బోదే! ఇఁక మామతు ... దర్శులవిష
యమై యీసద్గుణమునుగూర్చి చెప్పవలసిన దేమున్న ... గిచాఁప
ను గాని బల్లనుగాని కుర్చినిగాని మంచముగాని యాశ్రయించి
యొక్కనల్లిపోఁ తొక్కసారి యొక్కనరునిరక్తము దబ్బలపు మొనయంత
త్రావినయెడల నావిశ్వాసము దానికి హరియని యంతమొందువఱ
కుండవలసినదేకదా ! అది యానరు నెన్నఁడైన వదలునా ? ఎన్నఁడైన
మఱచునా ? నరునివఱ కెందులకు ? ఆచాఁపను వదలునా ? ఆసోఫాను
వదలునా ? ఎండలోఁ బెట్టి మోదనీ ! ఉడుకునీళ్లుపెట్టి తడుపనీ! అప్ప
టికిఁ జచ్చిన ట్లుల్లిపొరవలె నుండినను మఱునాఁటికే పదనెక్కి యాతని
దుర్నయమును గడింపక మఱల నాతనినే యంటఁబొడిచి యట్లే పరి
క్క నాశ్రయించియే యుండునుగాని యావలికిఁ బోదే ! ఇఁక పూజా
తిసంగతి రవంత మనవిచేసికొందును. ఫలాహారపుబీరువానో ధాన్యపు
గాదెనో యాశ్రయించి మాలో నెవ్వఁడైన నుండినయెడల నాయునికి
యునికి యట్లే యుండఁదగినది గాని యందులకు భిన్నముగ జరుగుట
కవకాశమున్నదా ? ఇంటిలోని దాసి చీఁపురుకట్టతోఁ గొట్టనీ ! ఇంటి
లోని వితంతువు బోనులో నుండ్రపుముక్కఁ బెట్టనీ ! కొట్టు పెట్టుగూ
డ సమముగనే చూచి యాయిల్లెన్నటికైన వదలునా ? నరున కట్టివి
శ్వాసమున్నదా ? కృతఘ్నుఁడు ! ఛీ ! కృతఘ్నుఁడు ! మహారాజు నా
శ్రయించి యాతనివలన ననేకోపకారము లొంది, భాగ్యవంతుఁడైన
నరుఁ డామహారాజుచేనైన నొక్కమాట పడుటకుఁ జచ్చిపోవునే—సా
లువు లిచ్చినప్పుడు ధరింపవచ్చును గాని ఛీ యనినప్పుడు సహింపఁ
గూడదేమి ? తుచ్ఛుఁడు ! విశ్వాసఘాతుకుఁడు ! అంతటితో సరిపో

[illegible]ట్లుకాదే! మహారాజుపై నాగ్రహించి యెనుకోని యాత [illegible]కారమునుగూడ జేయుటకు సాహసించునే! ద్రోహి—ప రమద్రో[illegible] తని పరశ్రేయస్సహానమునుగూర్చి రవంత చెప్పెదను. తనసుఖ[illegible]ను నరునకుఁ గలుగుసంతోషముకంటె నితరులయాపద వలనఁ గలుగుసంతోష మెక్కువ. తాను దనతమ్ముఁడు తగవు లేకుం డనుండుట సంతోషముకాదు. పైవారిలో నన్నదమ్ములు తగవులుపడి జుట్టుజుట్టు పట్టుకొని కొట్టుకొని కచ్చేరి కెక్కినారనఁగ, అబ్బ! అబ్బ! ఏమిసంతోషము! చెవిఁ గోసికొని యావార్తను మహానందమున విను ను. తాను జుట్టలుజుట్టుకొనియో అంకులరాట్నము త్రిప్పుకొనియో పావులాడబ్బులు తెచ్చుకొనుచుండగా నందులకు సంతోషింపరాదా! ఊహు. పెద్దతుపాను బట్టగ నోడలన్నియు నొక్కసారియే మునిఁగిపో వుటవలనఁ బైవర్తకుఁ డెవఁడో దివాలాతీసినాఁ డనియు నాతనినందఱు దుమ్మెత్తి తిట్టుచున్నారనియు వినినయెడల—ఓ! ఏసంగీతము దాని ముందుఁ బనికిరాదే! ఆహా! వీనిస్వభావము చట్టుబండలైపోను! తా ను దనభార్యయు సుఖముగాఁ గాఁపురముచేయుచున్నప్పు డాసంతోష ము తనకుఁ జాలదా? చాలదు. ముమ్మాటికిఁ జాలదు. పైయింటి యాబిడ మాటమాటమీఁద మగనిని లెంపకాయఁ గొట్టి పుట్టినింటి కుడాయించినదని వినఁగ ఓహోహో! ఏమికులుకు? ఏమి కిచకిచ! ఏమి వెకవెక! ఎంతసేపు తనసుఖముల సంగతి మఱపే—పైవారిబాధ లే, ప్రాణహింసలే—శోకములే తనకుఁ బ్రత్యక్షసుఖము నిచ్చునవి. తనభోగముకంటె నొకనిరోగము తన కెక్కువసంతోషమైనప్పుడు, తన సుఖముకంటెఁ బైవానిదుఃఖము తన కెక్కువసంతోషమైనప్పుడు వాని ప్రకృతి యెంతదిక్కుమాలిన ప్రకృతియో చెప్పవలయునా? నేనే యిం క నుపన్యసించునెడల మహావక్తలయిన మత్కుణమశకరాజేంద్రు

ల కవకాశమేదీ ? ఇదిగో ! కార్యక్రమపత్రము. ఇఁక మ
గు కీచురావుగా రుపన్యసింతురు. ఆయన ఆనెగొంది నివా[illegible]ృతి
శాస్త్రమునందును వైద్యశాస్త్రమునందును బ్రవీణుఁడు. అనేకబిరుద
ముల నాంధ్రలోకమున సంపాదించినాఁడు. ఆయనయుప[illegible]సము శ్ర
ద్ధగా వినుఁడు.

కీచురావుగారి యుపన్యాసము.

అగ్రాసనాధిపతీ ! సోదరులారా ! సోదరీమణులారా ! మీనాగరత యెంతపురాతనమైనదో మీరెట్టి మహోన్నతదశను బూర్వము దనుభవించితిరో మీజాతులు పూర్వమం దెంతకట్టుదిట్టముగ నుండెడివో మీరెఱుఁగుదురా ? ప్రకృతిశాస్త్రమేమి వైద్యశాస్త్రమేమి వేదాంతశాస్త్రమేమి అర్థికశాస్త్రమేమి రాజతంత్రశాస్త్రమేమి అది యిది యననేల ? సర్వశాస్త్రములుకూడ మొదట నెవరివి ? మనవి. వానినన్నిటి నెంతయభివృద్ధిలోనికిఁ దీసికొనిరాఁదగునో యంత యభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చినవారెవరు ? మనము. శాస్త్రజ్ఞానసంపూర్ణులై జగద్విశ్రాంతకీర్తిని సంపాదించినవారెవరు ? మనము. సర్వలోకమునకు జ్ఞానజ్యోతిని గానఁబఱచినవారెవరు ? మనము. అట్టిమనము—మతములో నగ్రగణ్యులమైన మనము—కళలలో నగ్రగణ్యులమైన మనము—నాగరకతలో నగ్రగణ్యులమైన మనము—ప్రపంచమున కంతకు సర్వవిషయములందును మార్గదర్శకులమగు మనము—అట్టిమనము నేఁ డెట్లున్నాము ? పతితులమై, భ్రష్టులమై, పనికిమాలినవారమై, ప్రజ్ఞాశూన్యులమై, పరతంత్రులమై, బలహీనులమై, ప్రతిష్ఠాశూన్యులమై, పెంటలపైఁ, దుక్కపై, దూఁగరపై, బొరియలలోఁ, బుట్టలలోనామరూపములులేక పడియున్నాము. (వినుఁడు వినుఁడు అను కేకలు) ఎందువలన? నరునివలన. నిర్భాగ్యుఁడైన నరునివలన. నిన్నఁగాక మొన్నఁబుట్టిన

సా క్షి.

సమస్తవిద్యలు మనపాదములయొద్దఁబడి నేర్చుకొనినవరు నివి... జ్ఞానమువంతయు, మన తేజమువంతయు, మనఘనతనంత యు, మన ఖ్యాతి నంతయు నపహరించిన నరునివలన. (సిగ్గుసిగ్గు అను కే కలు) కవి... ము గానము నరుఁ డెవనియొద్దనుండి సంపాదించెను! మన మశకస... లనుండి కాదా? Aviation అని యిప్పుడిప్పు డెగిరిమెగిరి క్రిందఁబడి పంక్లిగిలించుచున్న నరుఁ డాశాస్త్రము నెవరియొద్దనుండి యపహరించినాఁడు? మన మశకసోదరులయొద్దనుండి కాదా? భూమిని త్రవ్వుట—దానిలోని లోహములనెత్తుట—అన్ని విధములయిన subterranean activities తోఁజేరిన 'జియాలాజీ' యనుశాస్త్ర మెవ్వరియొద్దనుండి యాతఁడపహరించినాఁడు? మనమూషకసోదరుల నుండికాదా? అంతవఱకెందులకు? ధాన్యపుమఱలు మఱికొన్ని యిత రయంత్రములు మన మూషకసోదరులపండ్లనుబట్టికదా యాతఁడు క ల్పించుకొనినాఁడు. ఇటులెన్ని చెప్పవచ్చును. మనపందికొక్కుసోదరుల యొడలిబొచ్చును జూచికదా ఉన్నిబట్టలని రాంకవములని కోటులని కుడితిసీలని యిప్పుడిప్పుడు మిడుకుచున్నాఁడు! స్వతంత్రజ్ఞానములేక కల్పనాశక్తిలేక యఖిలతంత్రములందు మనలననుకరించి కొసలుత్రుం పి తలలుమార్చి యంచులూడఁదీసి క్రొత్తరంగుపూసి లక్కికిలిక్కిగ మ క్కికిమక్కిగ మిడికి నిక్కుచున్నాఁడే! ఏదొంగయో యేమ్రుచ్చో యం తటితో నూరకుండెనా? ఉహు. శారదాపీఠమయిన మనపయి నెదురు తిరిగినాఁడే. మనలను మారణహోమమొనర్పఁ బ్రియత్నించుచున్నాఁ డే. విశ్వాసఘాతుకుఁడు ప్రకృతిశాస్త్రమందుమహాపండితుఁడఁట. అతని కల్పన లొకటిరెండు విమర్శింతును.

మాకాటువలనఁ దనకు మన్నెపుజ్వరము వచ్చుచున్నదని మొద లుతుదలేని సిద్ధాంతమొకటి స్థాపించినాఁడు. ఇదియ భూతకల్పన. ఈ

పనికిమాలిన రాద్ధాంతమొనర్చి ప్రకృతిశాస్త్రమున కావలె నని విఱ్ఱవీఁగుచున్నాఁడు. సింహాము మొదలుకొని చీమవఱ[illegible]టు తినని జంతువు లోకమున నున్నదా? అవియన్నియుఁ జలిజ్వరమునకు లోనయియున్నవా? అన్ని జంతువులకు రాదనియు నన్ని దోమలవలన రాదనియు నాసిద్ధాంతముక్రింద వెంటనే హంసపాదముంచినాఁడు! వీని సిగ్గు చిమిడిపోను. ఇక్కడి కీసిద్ధాంతము సగముచచ్చినదా? అన్నిజాతుల దోమలలోను విషజాతియొకటి యున్నదని పైతుఘపునకు దిగువనే యొక చిన్న బ్రహ్మసూత్రము కల్పించినాఁడు. నరులలోఁగూడ నట్టి విషజాతి యున్నదేమో? తనబుద్ధి కీమాత్రమైన వినియోగమక్కఱలేదా? సరే ఆతగవెందులకు? అట్టివిషజాతి యున్నది. ఆవిషజాతి గఱచినవారందఱకయినను మలేరియా వచ్చుచున్నదా? లేదని తానే చెప్పుచున్నాఁడు. ఇక్కడికి తరువాతిసిద్ధాంతముకూడఁ బరమపదించినట్టేకద! ఆచలిజ్వరపు 'టెండెన్సీ' యున్నవారి కేమో యదివచ్చునని సరిక్రొత్త సిద్ధాంతము. ఈటెండెన్సీయేమి తనమొగము నామొగము; అనగా రావలసినవారికి వచ్చును. రాఁగూడనివారికి రాదన్నమాట! అంతేనా? అంతకంటె నర్థమేమైననున్నదా? ఈమాట మొదటనే దేవులాడక నిష్కారణముగా మమ్ము నెపపెట్టుటెందులకు? మమ్ము మాడ్చివైచుటకుఁబ్రయత్నములెందులకు? మలేరియల్ పారసైటఁట మతిలేనిమాటలఁట-మాదిగపంచమఁట-తననరతత్త్వమును దానెఱిఁగినప్పుడుకదా మా తత్త్వమును బరీక్షించుట. మలేరియల్ పారసైటు మాకెట్లువచ్చినదో తనకు నట్లేవచ్చినదని యనుకొనరాదా? మలేరియావలన పారాసైటు పుట్టుచున్నదికాని పారాసైటువలన మలేరియాపుట్టుచున్నదా? తోఁచినట్లూహాములా? ఏదోయొక్కటి కర్మముచాలక సరిపోవునెడల శాశ్వత సిద్ధాంతస్థాపనమా? ఇదివఱకు మాలో నొక్కవిషజాతియే యున్నదని

...డు. ఇపుడు రెండవవిషజాతి బయలుదేఱినదఁట. అది బ... లుగఁ జేయునఁట. బోదకాలు నీటిచేఁగలుగునని కొన్నినాళ్లు మట్టిచేఁ...లుగునని కొన్నినాళ్లు గాలిచేఁగలుగునని కొన్నినాళ్లు, అవిటి దెబ్బలు—అలికిడిదెబ్బలనేకములు కొట్టికొట్టి యిపుడు దోమయే ఫైలేరియాకుఁ గారణమని ఢంకామీఁద దెబ్బకొట్టి కోటలోఁ బాగావేసి ఝూంకరించుచున్నాఁడే. ఇంత మతిలేనివ్యక్తులు మాజాతిలోనున్నయెడల ముక్కలకిందఁ గొఱికినైవక మానుదుమా? పాముకాటుచేనైనఁ బ్రాణము పోకపోవచ్చును గాని నరునికాటునకు దిరుగున్నదా? తిరుగు లేదని యెఱిఁగియుండియు నరులను జంపుచున్నవారెవరు! ఆమాత్రపు నీతి తనకేలయుండకపోవలయును? పోనిండు. ఈగొడవయంతయు నెందులకు? మాకాటువలననే యతనికి మన్నెపుజ్వరము బోదకాలు వచ్చుచున్నవనియే సిద్ధాంతపఱుపుఁడు. మనముకూడ నొప్పుకొందము. ఆతని రక్తము మనము త్రావినందువలన మన కెన్నివ్యాధులువచ్చుచున్నవో యతఁ డెఱుఁగునా? మనవలన నతనికి మలేరియా వచ్చుచున్నదే కాని యతనివలన మన కంతకంటె భయంకరమైన జలేరియా వచ్చుచున్నది. మనవలన నతనికి ఫైలేరియా వచ్చుచున్నది కాని యతనివలన మనకంతకంటె భయంకరమైన కైలేరియా వచ్చుచున్నదని నాసిద్ధాంతము. కాదనఁగలవారెవరు? మీరుమాత్రము మూఁడేసిదినములు మొద్దులై పడియుండుటలేదా? మీకుమాత్రము దేహములు వాచుటలేదా? మొదటి చచ్చువాతపువ్యాధికి జలేరియాయనియు రెండవదైన గాత్రపుపొంగువ్యాధికిఁ గైలేరియాయనియు నేను పేళ్లుపెట్టితిని. నన్నడ్డుకోఁగలవారెవ్వరు? ఇంతే? ప్రపంచధోరణి యింతే? ప్రకృతిశాస్త్రపరిశీలన మింతే? ఉఁ-నాలుక యెటులాగునో యటువాగుటా! కల మెటులాగునో యటువ్రాయుటా! పోనిండు. ఆతనియిష్టమువచ్చినన్ని పూర్వపక్ష

రాద్ధాంతము లొనర్చుకొననిమ్ము. కాని నరునిసిద్ధాంతమువలన బ్రాణహరణమెందులకు? మనసిద్ధాంతమువలన నరుని కేమా[illegible]ప్రాణోపద్రవముకలిగినది? ఈమాత్రపుటౌచిత్యము తన కేలయుండరాదు? తాను బలిష్ఠుఁడా? మనము బలహీనులమా? తన బలిమిపసయేదో లోకమునకు వెల్లడియైనదికాదా? చీమకు దాసుఁడే—జెఱ్ఱికి దాసుఁడే—నల్లికి బానిసయే—యిల్లిల్లికి బానిసయే—కంటకమునకు దాసుఁడే—కామాకి దాసుఁడే—వీనిబల మిట్లున్నది. పలుకులు చూడఁబోవఁగఁ బ్రపంచములు ప్రపంచములు దాఁటిపోవుచున్నవి. పనిచూడఁగఁ బ్రాణహరణము తప్ప మఱేదియుఁ గనఁబడదు. ఇంత దొరలాటయు,నింత దుర్బుద్ధియు, నింతదుశ్చేష్టయు నెందులకు? తనకొఱకు; తానొక్కఁడు సుఖముగానుండుటకొఱకు; ఇంతస్వార్థలోలుఁడు, ఇంత పరశ్రేయస్సహనాభావుఁడు, ఇంత పరపీడాకరుఁడు, ఇంత తుచ్ఛుఁడు, ఇంత దుర్మార్గుఁడు ప్రపంచమునందలి మఱియేజాతిలోనైనఁ గనఁబఱుపఁగలిగినయెడల నీ మశకజాతియంతయు నగ్నిప్రవేశమొనర్చి ప్రాణపరిత్యాగమొనర్చుటకు శపథముచేయుచున్నది. పోనిండు. మనవలన నతనికి రోగములువచ్చినను నతనివలన మనకు రోగములువచ్చినను మనల నతఁడు చంపినను మన మతనినిజంపినను నేనంత బాధగ గణింపలేదు. నరరక్తము ద్రావుటవలన మాకు మఱియొక్క పెద్దపుట్టి మునుకవచ్చినది. నరుని రక్తములోనున్న యన్నిదోషములును మాకు సంక్రమించినవి. సంక్రమించుచున్నవి. ఈనడుమ మఱింతతీవ్రముగ సంక్రమించుచున్నవి. అయ్యయ్యో! మేమెన్నఁడు వర్ణభేదమెఱుఁగమే. ఎన్నఁడు జాతిభేదమెఱుఁగమే. నల్లదోమలఁట. యెఱ్ఱదోమలఁట. అయ్యయ్యో! ఎఱ్ఱదోమలకంటె నల్లదోమలెక్కువయఁట. అయ్యయ్యో? జాతిభేదమఁట! మశకబ్రహ్మగారి మూఁతి మీసాలనుండి పుట్టిన దోమజాతియఁట.

...ండిపుట్టిన దొకజాతియఁట. నడుముకణపునుండి పుట్టిన దొక జాతి...ట. నఖములనుండి పుట్టిన దొకజాతియఁట. ఛీ! వీనిలో నొకదానికంటె నొకటి తక్కువయఁట. తిరుగ నొక్కొక్కభాగములోఁ బదునాలుగేసి యంతర్భాగములఁట. ఒకభాగము ప్రాఙ్ముఖము. ఒకటి పశ్చిమముఖము. ఒకటి యుదఙ్ముఖము. ఒకటి దక్షిణముఖము. మఱి యొకటి యూర్ధ్వముఖము. ఇంకొకటి యధోముఖము. దానికిది యష్టమచంద్రుఁడు. దీని కది నైధనతార. దానికిది చుక్కయెదురు. దీనిక ది యేనేటిశని. దానికిది ద్వితీయాధిపతి. దీనికది సప్తమాధిపతి. ఇది సాపడిన పేడకడి నది తాకఁగూడదు. అది త్రావిన మురికికుండునీ రిది తాకఁగూడదు. అది దీనిని స్మరింపఁగూడదు. ఇది దానిని స్మరింపఁ గూడదు. దీనిని దలపెట్టినయెడల దానికి నరకము. దానిని దలపెట్టిన యెడల దీనికి నరకము. కుటుంబవ్యాపారములఁలో సంఘవ్యాపారముల లో రాజకీయవ్యాపారములలో మతవ్యాపారములలోఁ జెప్పనేయక్క ఱలేదు. ఒకరినొకరు తిట్లు—తెలిపిలేని తిట్లు—బూతులు—పచ్చిబూతులు. ఈయుద్దండశాపములతోడనే యుపన్యాసములు. ఛీ! ఈబండ బూతులతోడనే పదములు. ఛీ! ఏమిశ్రాద్ధయోగ్యముగ నున్నదో యున్నది. పండితుల కొక్కటే రోగము, పామరులకు నొక్కటే రోగ ము. వేదాంతుల కొక్కటే తెగులు, విటకాండ్రకు నొక్కటే తెగులు. పైయుద్యోగుల కొక్కటే సంకటము, క్రిందిభటులకు నొక్కటే సంకటము. ఈకర్మము—ఈగాడిదగత్తర—ఈగందరగోళము మాజాతుల లో మునుపెప్పుడు లేదు. అందులో పదిపండ్రెండు సంవత్సరముల నుండి యీరవ్వ—యీరాయిడి—యీరసాభాసము—యీరణగుణధ్వని పందెపుగుఱ్ఱపుఁబరుగువలె బడాయించుచున్నవి.

మఱియొకసంగతి చెప్పనా? పూర్వమందు మాకింత శ్రీవాం

ఛలేదు. ఏదో కాలానుగుణముగా యథోచితముగ నంటియుం ...ల్లగ మేము కాంతావ్యాపారమును నిర్వహించుకొంటిమి. ఇప్పు డట్లుకా, దే? ఉహుం. ఎప్పు డదియేచింత! ఇదేమికర్మమో! ఇదంతయు మా కేదో యొకవ్యాధిలాగున బట్టుకొనియున్నది. పూర్వము ప్రాణి విధి కి౦దజరిగిన వ్యాపార మిప్పుడు దిక్కుమాలినవ్యసన మైనదే. ఇదిగాక మాలోఁ గొందఱు వైద్యులు-వీరిఱెక్కలూడిపోను—వీరితొండము లు తెగిపోను—ముసిడిజిగు రిందులకు దోహదమని మాసోదరులకు బోధించుచున్నారు. ఇన్నిబాధలు నరరక్తపానమువలనఁ గలిగినవి.

మఱియొకయంశము చెప్పనా! ("మశకోత్తమా! ఉపన్యాసము లీయవలసినవారు కార్యక్రమము ననుసరించి యింక నిద్దఱున్నారు. తెల్లవాఱవచ్చుచున్నది. శీఘ్రముగ సభ చాలింపక తప్పదు. కావున నీ కింతకన్న కాల మీయఁదలఁచుకొనలేదు. తరువాత మత్కుణరాజమును మహామహోపాధ్యాయుఁడును నగు మంజుళాచార్యులవారుపన్యసింపవలయును." అని యధ్యక్షుఁడు పలుకును.)

మహామహోపాధ్యాయుని యుపన్యాసము.

అగ్రాసనాధిపతీ! మశక మత్కుణ మూషక సోదరమహనీయులారా! మన రావుబహద్దరుగారి యుపన్యాసమును మహానందమున వింటిమి. నేను జెప్ప నిశ్చయించిన యంశములన్నియు వారే సెలవిచ్చినారు. మనుష్యరక్తపానమువలన మనలో శారీరకముగ మానసికముగఁ గలుగుచున్నవని వారు సెలవిచ్చినబాధలు మాలోమట్టునకు శతగుణములుగ వ్యాపించి మమ్ము బాధించుచున్నవి. మాకు మనుష్యరక్తముచే గడుపు నిండించుకొనుటకంటె సాపడుటకు మఱియొకసాధనమే లేదు. అందుచే మనుష్యులకున్న యవగుణములన్నియు మాలో సంపూర్ణముగ నున్నవి. మనస్సొకమార్గము; మాట మఱియొకమార్గ

సా క్షి.

ఋ... దృష్ట వేఱొక్కమార్గము. మాలో నిప్పుడు వక్తలెందఱో బయలుదేరినారు. రాజకీయాంశములఁగూర్చి రమ్డోలువాద్యములవలె మాటలాడుచున్నారు. నల్లిజాతి నభివృద్ధిపఱచుటకు నల్లిజాతి నేకీభావముగఁ జేయుటకు నల్లిజాతి జాతీయతను సమగ్రముగ జేయుట కెందఱో మహావక్తలు మంచములలోనుండి మహాసనములలోనుండి పరాస్తరణములలోనుండి మనుష్యుల వస్త్రములలోనుండి మహోదారముగ మహాగంభీరముగ నుపన్యసించుచున్నారు. స్వార్థపరిత్యాగమని శాంతియని దేశక్షేమమని త్యాగమని యెన్నియోసద్గుణములను బోధించుచున్నారు. ఎంతసేపు బోధనమే. ఆచరణమన్నమాటయైన లేదు. ఇట్టిగుణములను బోధించువారైన నాచరించుటలేదా? లేదు. సోదరులారా! లేదులేదని చెప్పుటకు విచారములేదు. లజ్జకూడలేదు. దాదాపుగ నందఱిలో నదియే లోపమున్నప్పుడు చింతయెందులకు? సిగ్గెందులకు? నరునిరక్తము త్రాగఁగూడదని యుపన్యసించువారే యత్యధికపానమున నజీర్తిబాధ పడుచున్నారు. శాంతిశాంతియని చాఁపలు జలజలలాడ మంచపుగోళ్లు మాఱుమోగ నుపన్యసించువారే నేనెక్కువయని నీవు తక్కువయని నీది నీచమైన మిడిజాతియని నాది ఘనమైన తెక్కజాతియని యొకరినొకరు కఱచుకొని పీకుకొని కుమ్ములాడుచున్నారు. స్వార్థపరిత్యాగము స్వార్థపరిత్యాగమని సాగఁదీసి పలికెడు స్వార్థపరిత్యాగులు కుర్చీపీఁపునందలి నల్లిసోదరులను మంచపుఁదలాటమునకుఁ జేరనీయకుండఁ దన్నుచున్నారు. ఇంద్రియనిగ్రహమును బోధించు విరాగిశిఖామణులు సర్వసంగశూన్యులు జాముజామునకు గుర్రుపెట్టుచున్నారు. (వ్యవధి యెంతమాత్రమూలేదు. త్వరగఁ దెమల్చుమని అధ్యక్షుఁడు మందలించును.)

తాను చెప్పిన నీతులు తనకుమాత్రమే వర్తింపవనియుఁ దాను

దక్క నంద అవి యనుష్ఠింపవలయుననియు ప్రతివక్తకుఁ బట్టుకొన్న పంతము. నాయనలారా! ఆలస్యమగుచున్నదని యధ్యక్షుఁ డానతిచ్చుచున్నాఁడు. ఒక్కయంశమునుమాత్రమే చెప్పెదను. మలేరియా ఫైలేరియాలసంగతి నేనెఱుఁగను గాని కాలాహజారను జ్వరమును మేము వ్యాప్తిచేయుచున్నామని మమ్ముఁ జంపుటకు నరుఁడు నిశ్చయమొనర్చుకొని యున్నాఁడు. అన్నిజాతిజంతువులను జంపి పొట్టనుబెట్టుకొని వీఁడొక్కఁడు ప్రపంచమున నేమిచేయదలఁచినాఁడు? వీనితెలివి తెల్లవాఱిపోను. వీని ప్రకృతిజ్ఞానశాస్త్ర మిట్లు బ్రద్దలైనది. ఏమనిచెప్పను! (ఇఁకఁ జాలునని యధ్యక్షుని కేక. ఆచార్యు లుపన్యాసముచాలించును) సోదరులారా! కార్యక్రమముననుసరించి మూషకసింహమగు తర్కశిరోమణి హ్రస్వకర్ణశాస్త్రిగారి యుపన్యాస మింకఁ జరుగవలసి యున్నది.

హ్రస్వకర్ణుని యుపన్యాసము.

సోదరసోదరీమణులారా! మన మనస్సులలోని యభిప్రాయములేవో వెల్లడించుకొంటిమి. ఎన్నియుపన్యాసములిచ్చిననైన నింతకంటె విశేషమేమున్నది? నేను జెప్పవలసినమాటలు నాకేమియుఁ గానఁబడకున్నవి. మహామారివ్యాధినిగూర్చి మమ్మాతఁడు పెట్టినబాధలు లోకవిదితములు. మాజాతినంతయు మాడ్చి మాపుటకే యత్నించెను. ఆవివరణములఁగూర్చి యిప్పుడు చెప్పుట కవకాశములేదు. చెప్పుట కుద్దేశమును లేదు. మనుజజాతిని మాడ్చివేయుటకు మనకు సాధన మేమైన నున్నదా యని యిప్పటిప్రశ్న. (నరులను జంపవలయును. చంపకతప్పదు. అను కేకలు) తప్పదనువారు దారియేమున్నదో కానఁబఱుపుఁడు. అంతేకాని యఱపులతో నేమివినియోగము? అదిగో చూచుచున్నారా? తెల్లవాఱుచున్నది. సూర్యుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. నరుఁ

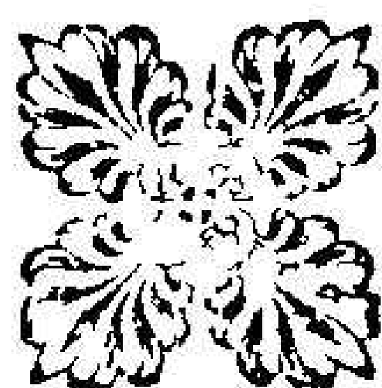
డింక లేచును. అయ్యయ్యో! అదిగో నరుఁడు! పొండు—పొండు—ఇప్పుడు మాటలాడుకొనుట కవకాశములేదు—లేదు—పరుగెత్తుఁడు-ఎగురుఁడు—ఇఁక నొక్క తెప్పపాటైన నాలస్యము చేయఁదగదు. తగదు.........................అధ్యక్షుఁడే ముందు పరుగువాతెను. బిలబిలలాడుచు నన్నియుఁ బరుగెత్తిపోవుచుండ నొక్క లేఁబ్రాయపునల్లి యిట్లు గంభీరముగఁ బలికెను. "ఇదిగో—కరపత్రము—నేనిందులోఁ జెప్పఁబడిన పనులన్నియుఁ జేయఁగలను. అత్యద్భుతము. మహాద్భుతము. యోగశక్తిసారము.

1. పరుగెత్తుచున్న యెలుకతోఁక మూఁతితోఁ గఱచిపెట్టి యాఁపుట.

2. పందికొక్కుపైఁ బందికొక్కును దానిపై మూఁడవపందికొక్కును వీఁపుపై నెక్కించుకొని జరజర పాఁకుట.

ఇదిగో యీమూఁడవది మఱింత యద్భుతము—వినరా! పోవుచున్నారా? ....ప్రాణరక్షణార్థమై పోవుచున్న యాజంతువు లాబాలమత్కుణము చెప్పునదేమో పూర్తిగ వినకుండనే పరుగెత్తిపోవుచుండెను. ఆసందడిలో నొక్కయెలుక నాకాలిపై కెక్కెను. అమ్మయ్యో యని యదలిపోయి లేచితిని. 'గూడూరు గూడూరు' అని స్టేషనునొద్దనున్న భటుఁడు కేకవేయుచుండెను.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

13. స్త్రీలసభ.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

సాయనలారా! ఈనడుమను మదరాసులో నొక స్త్రీలసభ జరిగినది. అది కొంత రహస్యసభయఁట—నాభార్యకూడ నామహిళాసభకుఁ బోయినది. ఆమెవలన నాకాసభావృత్తాంతములన్నియుఁ బూర్తిగాఁ దెలిసినవి. అవి నేను మీతో మనవిచేసికొందును. దయతో వినవేఁడుచున్నాను.

అదియేదోవీథి—దానిలో నేదో కవాటసంఖ్యగల భవనము. సాయంకాలమునందు నాలుగుగంటల ముప్పదినిముసములకు సభయని వారిలోవా రెట్లో తెలియబఱచుకొనిరి. కాని కరపత్రములు లేవు. కుడ్యపత్రములు లేవు. పత్రికాప్రకటనములు లేవు. బ్యాండుమేళముతోఁ దిరువీథులు లేవు. సరిగ నావేళకు దాదాపుగా నేఁబదుగురుస్త్రీలుమాత్రమే సభకు విచ్చేసిరి. కాని వీరుమాత్రి మాణిముత్తెములు—బ్రిహ్మజాతిహీరకళలు—సరస్వతీమూర్తులు-వారిలో విశేషముగ నాంధ్రిమహిళాశిరోమణు లున్నారు. తమిళదేశస్త్రీలు, కర్ణాటదేశస్త్రీలు మహమ్మదీయవనితలు కొలఁదిగా నున్నారు. ఏయుద్యమమందైన ముందడుగు మనయాంధ్రిలదే కాదా? ఈపనివలన దేశక్షేమము కలు

గునని తెలిసినయెడల నాపనిలో ముందుగాఁ బ్రవేశించువా రాంధ్రులే కాదా? ఈప్రయత్నమువలన భాషాభివృద్ధి కలుగునని తెలిసినయెడల నాప్రయత్నమందు మొదట నడుముకట్టుకొని దిగువా రాంధ్రులేకదా! ఈకార్యమునవలనఁ బరోపకారము కలుగునని తెలిసినయెడల నాకార్యమందు మొదటియడుగు వేయువా రాంధ్రులేకాదా? చొరవలోఁ బట్టుదలలో కష్టసహనములో స్వార్థపరిత్యాగములోఁ బరోపకారశీలతలో దక్షిణహిందూస్థానములోని యితర దేశీయుల కెంతమాత్రమును దీసిపోక పోవుటయేకాక వారికంటె నావిషయముల రవంత చురుకుపాలుకలిగినవా రాంధ్రులేకదా! కాని మన కర్ణాటసోదరులలో నున్న దూరదృష్టికి మనవారి దూరదృష్టి రవంత జంకునేమో! రవంత వన్నెతక్కువ గలిగియుండునేమో? వారు చప్పున నేయంశమును నమ్మరు. నమ్మినపిమ్మటనైన నెంతకాలమో నిదానించి కాని యత్నింపరు. ఆయత్నమునైనను సందేహముతో జంకుతో సామాన్యోత్సాహముతోడనే యారంభింతురు కాని మనవలె నిశ్చయబుద్ధితో నిర్భీతితో నీరంధ్రోత్సాహముతో యత్నింపరు. ఎంతసేపు వారు స్వరక్షణమును జూచుకొనుచునే పైకిఁ బోయెదరు. కాని మనవలె 'మిగులనీ, తగులనీ, ఉండనీ, ఊడనీ' యని మాత్రము తెగింపరు. మనవా రెంతసేపు వారిలోవారే గుసగుసగుంచము లాడుకొందురు. కాని యితర దేశీయసోదరులతో నంతగాఁ గలియరు. వారు మనలను గలియవచ్చినను వీలగునంతవఱకు వారిని దప్పించుకొని తమగూటిచిలుకలతోడనే కూడికులుకుచుందురు. ఈయొంటరెత్తుదనము మనపలుకులలో వ్రాతలలో నడతలలో మొగములలోఁ గూడఁ గనఁబడును. జన్మదేశమును వదలిపెట్టిపోవుట మనవారికిఁ జావుగఁ గనఁబడును గాని యది దాక్షిణాత్యాదిసోదరుల కెంతమాత్రమును గష్టకార్యముగఁ గనఁబడ నేరదు. నాయనలారా!

అంతయే చాలును ! ఈసామ్యవిభేదనపరిశీలనప్రవాహమున నీఁకఁ గొట్టుకొనిపోక ప్రకృతవిషయమునుగూర్చి పలికెదను.

రాజీవాక్షీమతల్లుల రహస్యపరిషత్తనికదా మనవిచేసియుంటిని? బి. ఏ.పరీక్షలో నుత్తీర్ణలైన మత్తకాశినులు, నుభయభాషాకవితాశోభితలగు నిభరాజయానలు, నాంగ్లేయాయుర్వేద వైద్యవిద్యాధురంధరలగు సుధామధురాధరలు, రాజకీయ శాస్త్రజ్ఞానగంభీర లగు ధారాధరధీరలు, నభోగంగాభంగభంగ ఘుంఘుమారవసార వచఃపాటవ లగు హాటకగాత్రు లెందఱో యట సభ నలంకరించియుండిరి. ఆహా! వజ్రముచే బంగారమునకు శోభ—పుష్పముచే వృక్షమునకు శోభ—సత్యముచే వాణికి శోభ—దైవభక్తిచే హృదయమునకు శోభ—పడఁతిచే భవనమునకు శోభ—ఆఁడుదాని యనుగుఁదమ్ములచేఁ బవిత్రముకాని భవన మెందుకొఱకు ? పరశురామప్రీతికొఱకు. అదిగో వలపలిపాపటలవారు, డాపలి పాపటలవారు, మాధ్యమిక సీమంతములవారు, ముచ్చటముళ్ళవారు, జాఱుకొప్పులవారు, చక్రబంధపు జడచుట్టలవారు, తెగబారెడు నల్లత్రాఁచు జడలవారు, దీర్ఘముఖులు, హ్రస్వముఖులు, వర్తులముఖులు, మధ్యబంగీవదనలు, బంగారుచాయఁగలవారు, మొగలిపువుచాయవారు, బాదముపప్పుచాయవారు, జీడిమామిడిపండు రంగువారు, వేగిన మొక్కజీడిపప్పుచాయవారు, చామనచాయవారు, జీడిరంగువారు, సీమబొగ్గురంగువారు, బండికందెన రంగువారు, చంటిపిల్లలతోఁ జేతిపిల్లలతో, కడుపులోని పిల్లలతో నటకు వేంచేసి యదృష్టవంతములైన కుర్చీలపైఁ గూరుచుండి యొకరినొకరు చూచుకొనుచు నెవరిమట్టునకు వారే తమయంతవారు లేరనుకొనుచు ముసిముసినవ్వులు నవ్వుకొనుచుఁ బ్రక్కవారితో పనిలేనిదే యేదో ముచ్చటించుచు, నవుమనవుమ నాంధ్రపత్రికను విలాసార్థముగఁ జూచుచు సభాప్రారం

భమునకై వేఁచియున్నారు. కలువల గమగమ, పద్మముల వాసన, గు లాబిపూల గుమగుమ, మొల్లపూవుల మొత్తు, మొగలిపూల బుగబు గ, పారిజాతముల పరిమళము, చెట్టుసంపగుల గొట్రు, మదనమస్తకుల మత్తు కలసి దివ్యరూపమున సమకూర్చి యబలామతల్లుల యంగసౌ భాగ్య సంపర్కమున గృతార్థతనొంది తరించుటకై యీఋఋతువులు కూడ నచ్చటనే కలసిమెలసి కాంతాసేవ సాయించుచున్నవే! వింతారం తతళుకులు చిత్రవిచిత్రవర్ణములుగల చీరలు ప్రక్కనున్న పాలగచ్చుగోడ లలోఁ బ్రతిఫలించి యకాలశక్రచాపశతములను గల్పించుచున్నవే! విద్యుదాయసవృంత పరిభ్రమణమునఁ జెలరేగి విసరుచున్న యోవా యుదేవా! యీకాంతామతల్లుల కుంతలములను గదలించినసరే— కొందఱ చేతులలోనున్న సాక్షికాగితమును భవనద్వారములవఱ కెగు రఁగొట్టినసరే! కాని యీపూఁబోఁడుల మోములందలి “పౌడరు” ను మాత్ర మెగురఁగొట్టకుమా? అది మహాదోషముసుమా. ఆబూడిదెనే యీపుష్పగంధులు పరమసౌందర్యలక్షణముగ భావించుచున్నారు. భ ద్రముగఁ బ్రవర్తింపవలయునుసుమా!

నాయనలారా! సభ యింక నారంభింపఁబడి యుండకపోవుటవ లనఁ గాలక్షేపములేక కాంతలుకొంద ఱావులించుచున్నారు. కొందఱు మణిబంధములనున్న గడియారముల నవలోకించుచున్నారు. కొంద ఱొడళ్లు విఱుచుకొనుచున్నారు. కొంద ఱుస్సుహుస్సుమని యాతుర పడుచున్నారు. కొందఱు కూనురాగములఁ దీయుచున్నారు. కొంద ఱెందులకోకాని కిసుక్కుమనుచున్నారు. ఒక వనితారత్నము **Native punctuality** అనఁగ నిదేయని యీయార్యావర్తదేశము నాసేతుహిమా చలపర్యంత మాక్షేపించి తన చిత్రవచోధోరణి కెవ్వరును నవ్వకపోవు టచేఁ దానే హహహాయని నవ్వెను. నాయనలారా! ఆమె యెటులు

టనే "ఆ! ఆ! కాదుకాదు. యీప్రతిపోషణమును నేను బరిపాదించు చున్నాను" అని దిద్దుకొని యంతలో "ఆ! ఆ! అదికాదుకాఁబోలు! యీపవిత్రిపాదనమును నేను బరిపోషించుచున్నాను" అనిపలికి ముచ్చె మటలు పట్టఁగ నడుకుగింజయంత మొగము చేసికొని యట్టె కుర్చిపైఁ గూరుచుండెను. Not a happy selection" అని గానుకట్టు కాం తాశిరోమణి యగ్రాసనాధిపత్నినిగూర్చి కొంత గొణుగుకొనెను.అగ్రా సనాధిపత్నిగా రుపన్యాసరంగమునకుఁ బోయి నిలువఁబడఁగ నందఱు కరతాళధ్వను లొనర్చిరి.

అగ్రాసనాధిపత్నిగారి యుపన్యాసము.

"సోదరీమణులారా!" సద్దుసద్దు—సద్దుసద్దు-"నన్ను మీరు"-సద్దుసద్దు "నన్ను మీరు"—కరతాళధ్వనులచే నిద్దఱు చంటిపిల్లలు నిద్రనుండి లేచియో బెదఱియో కాని యింటిపెంకు లెగిరిపోవఁ బోరు పెట్టుచున్నారు. ఉపన్యాస మందువలన నాగిపోవలసివచ్చినది.'Silence' అనఁగ జప్పున నోరుమూసికొని పడియుండుటకు జ్ఞానమున్నవారా! అయ్యయో వట్టి చంటిపిల్లలు. "రవంత నమలఁబెట్టరాదటమ్మా?" యని యగ్రాసనాధిపత్నిగారే వారిని మందలించిరి. "దేశక్షేమమున కుఁ బిల్లలే పెద్ద యుపరోధమని" పూర్వపూర్వసువాసినిగారు పరమ సిద్ధాంతవాక్యముగఁ బలికిరి. "సీకాబాధలేకపోవుటవలన నీవు మహా దృష్టవంతురాలవమ్మా" యని యగ్రాసనాధిపత్నిగా రామెనుబరిహా సించిరి. పెద్ద కార్యక్రమమునకంతకును బిల్లలచే విఘ్న మాపాదింపఁ బడినదని యందఱు తహతహలాడిరి. సభలోఁగలిగిన యీతహతహ యీతంద్రత నీయశాంతి యీసంక్షోభము యీరోఁత గాంచి యా పిల్లలతల్లులు క్రోధోద్రిక్తలై క్రమ్ముదలగఁ బైట యడ్డుపెట్టి ప్రచ్ఛ న్నముగఁ బై వారికిఁ గనుకట్టుగ హస్తలాఘవ చమత్కారమునఁ బిల్లల

తొడలపై గట్టిగగిల్లి దౌడలు దగ్గఱగనొక్కి విసుగుకొనుచుఁ జేకొట్టు చు సభాభవనద్వారముకొద్దకుఁ బోయి యచ్చటి పారాజవాను గడ్డము ను గట్టిను జూపి బెదరించుచు "తానింటియొద్ద నిప్పుడు గోళ్లు గిల్లుకొ నుచుఁ గూరుచుండుటకు బదులుగ నీగుమ్మములోఁ గూరుచుండి కుట్టు కుంకలను రవంత సముదాయింపఁగూడదేమి?" యని సమయమున క క్కఱకురాకుండనున్న మగలను జవవుబలిమిచే సాధించుచు—నీసారి పై సభకు వచ్చునప్పుడు పిల్లలను దీసికొని రాఁగూడదని శపథపూర్వక మగు నిశ్చితమొనర్చుకొనుచు నచ్చటనే కొంత సేపు నిలువఁబడిరి. ఇఁక నిచ్చటినుండి భీమరాంబగారి యుపన్యాసపుఁ దరువాయి జరుగు చున్నది.

"మీరు నన్నగ్రాసనాధిపత్నిగాఁ జేయుటచే నేను మహానంద మొందితిని. బెంగుళూరులోఁ జదువుకొని బి. ఎ. పరీక్షలో నుత్తీర్ణు రాండ్రైనవా రెందఱోయుండ సీమకుఁబోయి సర్వవిధముల శ్రేష్ఠమైన జన్మాంతమేపొంది—విచ్చేసిన లోకోత్తరకళాసంపన్నలైన లోలా క్షులుండ—నూరుదాఁటి యెన్నఁడును బైకిఁబోయి యెఱుఁగని నేను-మీయెదుట నిలువఁబడుటకైన నర్హతనీయఁగల యక్షరజ్ఞానసామగ్రియైన లేనినేను—బూర్వాచారపరాయణనై వృద్ధనైయున్న నేను—యీనవనాగరక నారీసభ కగ్రాసనాధిపత్నిగా నియమింపఁబడుట హా స్యాస్పదముగ నుండునేమో యని యడలుచున్నాను. (No No అని సభలోఁ గేకలు) అనివార్యమగు కారణములచే నే నాలస్యముగ వచ్చినందులకు క్షమింప వేడుచున్నాను. కార్యక్రమము ననుసరించి నేను బ్రారంభోపన్యాసము మొదలిడినయెడల మఱింత యాలస్యమగు ను గాన దానిని వదలుకొని నేను జెప్పవలసినమాట లేవో కడపటనే చెప్పెదను. క్షమింపవలయును. శ్రీమతి మంగతాయారంబగా రిప్పు

చుపన్యసింతురు" అని యగ్రాసనాధిపత్ని పలికెను. కాంతావార కర తాళ గర్జాశతమధ్యమున మంగతాయూ రుపన్యాసపీఠ మెక్కెను. "ఆ మగచెంపలచేతఁ గొంత యసహ్యముగా నున్నది కాని స్వరూపము కొంత మంచిదే సుమా" యని తాయారమ్మగారినిగూర్చి యొక్క తరుణీమణి ప్రక్కనున్న కాంతతో నిమ్మళముగఁ బలికెను. "నిట్టతాడిలాగున నా పొడుగుమాత్ర మేమంత సొగసుగానున్నదని యాకాంత మంగతాయారులో మఱియొక్కలోపము నగపఱచెను. ఆహాహా! అన్యోన్య సౌందర్యపరీక్షకంటె నన్యోన్య వస్త్రాలంకారపరీక్షకంటె నాఁడువారి కత్యంత ముఖ్యమైనకార్యము మఱియొక్కటి లేదుకదా! ఒకస్త్రీ మఱియొక్క స్త్రీని జూచుట తటస్థించినప్పు డీమె యామెబుగ్గలు బుంగబుగ్గలో చెవులు దొప్పచెవులో గ్రుడ్లు పిల్లిగ్రుడ్లో పరిశీలింపక యుండనే యుండదుకద. ఇఁక నీమె యామెనడుము లావనియు నుదురు కొంత మెఱకయనియుఁ గనులు మిగుల లోఁతనియు నొక్కజాబితా మనస్సులో సిద్ధపఱచుకొని యుండును. విద్యావతులుకాని వెలఁదులలో మాత్రమే యీవెఱ్ఱి యున్నదేమోయని యనుకొందురేమో అట్లుకాదు. స్వభాషలో విద్యావతులుకానీ! విదుషీమణులుకానీ! కవితామహాసీయులుకానీ! యాంగ్లేయభాషలో B.A. లుకానీ! M A. లుకానీ! ఇఁక నెంతవారైనఁగానీ యొకరినొకరు చూచుకొనుట సిద్ధించినతోడనే యీకన్ను ముక్కుతీఱు బరీక్షమాత్రము తప్పదు. తప్పదు. ఎఱ్ఱసిల్కుజాకెట్టు నల్లమొకమాలుగాగరా పరీక్ష తప్పదు. ఒకరి వంశమునుగూర్చి విద్యనుగూర్చి బుద్ధినిగూర్చి పరీక్షయనునది వారిలో ద్వితీయముఁ కూడఁ గాదు తృతీయపక్షమేమో. ఒకమగవాఁడు మఱియొక మగవానిని జూచినప్పు డాతఁ డేకాలేజిలో పండితుఁడో యని యోజించును గాని యాతని డెంతబుఱ్ఱముక్కో యని యిగిలింపఁడు. ఇఁక నిదిచాలు

ను. తాయారమ్మగా రుపన్యసించుచున్నారు. విందము.

తాయారమ్మ యుపన్యాసము.

అగ్రాసనాధిపురాలా! సోదరీమణులారా! అయినది—ఆతనిపని; అడఁగినది ఆతనిమెగురు—చల్లాఱినది ఆతనిపొంగు. మగవాఁడింక మనకు దాసుఁడు—దాసాధముఁడు. మన కన్యోన్యాభినందన మహావసరము సిద్ధించినది. ఇది మహాసుదినము. భామాపరిణామచరిత్రమం దిది యుత్తమోత్తమాధ్యాయము. అదేల? అట్లూరకుండెద రేల? హుత్త్రే హుత్త్రే యని కేకలువైవరేమి? అట్లు తెల్లబోయి తిలకించుచుంటి రేల! చూడలేదా? Mail పత్రికలలో నేమివ్రాయఁబడియున్నదో? సతుల కన్గలువలకుఁ జంద్రికాసారములే? అయ్యయో! విననైనలేదా? కాంతల కర్ణములకు గాంధర్వగానములే—మగవాని మనస్సును బరీక్షింపఁగల యంత్రము నిర్మింపఁబడినదఁట—' అఁట ' యేమి నిశ్చయమే—ఆతని మనస్సు బట్టబయలుగఁ జేయుసాధనము నేఁడు సౌభాగ్యవతుల భాగ్య విశేషముచే బయలు వెడలినది (వహావ్వా! వహావ్వా యను కేకలు) ఇప్పుడు మీమనస్సు లుప్పొంగుచున్నవా? ఇప్పుడు మీహృదయము లెగిరియెగిరి తాండవించుచున్నవా? ఇప్పుడు మీతనులత లాపాదమస్తకముగ మొగ్గదొడిగి శోభిల్లుచున్నవా? ఆతని మనస్సున కింక దాఁపఱిక మెక్కడిది? దాఁచినాఁడు. దాఁచినంతకాలము దాఁచినాఁడు. పిడికిటిలోఁ గట్టిగఁ బట్టుకొని దాఁచినాఁడు—కోటుజేబులో దాఁచినాఁడు. కనుబొమముడిలో బిగించి దాఁచినాఁడు. వెకిలినవ్వులతో మలామా చేసి దాఁచినాఁడు. వేళాకోళపుమాటలతోఁ దేనెపూసి దాఁచినాఁడు. (సిగ్గుసిగ్గు అను కేకలు) ప్రియతమాలాప పుష్పకలాపములక్రింద నడఁచి పెట్టి దాఁచినాఁడు. (ఛీ ఛీ యను కేకలు) వెలిబడిపోవునేమో యని గాఢపరిరంభముల యిఱుకటను దాఁచినాఁడు. మనపున దొంగతనమే

లేకుండునెడల నింత ముడుచుకొనుట యెందులకు ? ఇంత యడఁచిపెట్టుకొనుట యెందులకు ? ఇంత మూలమూలల దాఁచిపెట్టుకొనుట యెందులకు ? ఇంత పాఁతిపెట్టుకొనుట యెందులకు ? సోదరీమణులారా ! మనము వట్టిబేలలము. అమాయికలము. నిష్కపటలము. తెల్లనివెల్ల పాలు నల్లనివెల్ల నీళు లనుకొను శుద్ధసత్యకాలపు గోలలము. (వినుఁడు వినుఁడు అను కేకలు) రాత్రులం దాలస్యముగ నింటికి వచ్చినందులకు మగవాఁడు కారణ మెప్పుడైనఁ జెప్పినాఁడా ? ముంగాళ్లమీఁదఁ గూరుచుండి మూఁడుమెతుకులు ముక్కున నంటించుకొని తుఱ్ఱున నెగిరిపోయినందులకుఁ గారణ మెప్పుడైనఁ జెప్పినాఁడా ? మొగము ముడుచుకొని ఘుమఘుమలాడుచున్నందులకుఁ గారణ మెప్పుడైనఁ జెప్పినాఁడా ? పొట్టిపొట్టి టక్కుటెక్కు ప్రత్యుత్తరముల కెప్పుడైనఁ గారణముఁ జెప్పినాఁడా ? ఎడమొగము పెడమొగములకుఁ గారణ మెప్పుడైనఁ జెప్పినాఁడా ? అర్థములేని చూపులకుఁ గారణ మెప్పుడైనఁ జెప్పినాఁడా? పదునాల్గుపర్యాయము లద్దము చూచుకొని నీటుగా గోటుగాఁ బాపట సవరించుకొని మీసాలకు మల్లెనూనె రాచికొని పట్టువస్త్రముల దొడిగికొని పైని సెంటుచల్లుకొని యత్తరుపుసాహెబులాగున గమగమలాడుచు వీధిలోని కొయ్యారముగఁ బోవుటకుఁ గారణ మెప్పుడైనఁ జెప్పినాఁడా ? (చీ—చీ యను కేకలు) క్రొత్తగాఁ గాపురమునకు వచ్చిన పిమ్మట నేపదిదినములు మనసిచ్చి ధారాళముగ దయాదాక్షిణ్యయుక్తముగ మాటలాడెనో కాని యటుపైన నాతఁ డట్లుండెనా ? అతని మనస్సులో నేమున్నదో యని తెలిసికొనుట కెంతయైన దేవులాడితిమే! ఇప్పుడది మనకు ముంజేతికంకణమైనది ! మనకాతని మనస్సిప్పుడు కరతలామలకమైనది ! ఇంతటినుండి యాతనిమాటలు సాగునా ? ఆతని తిరుపీఁగలింక జరుగునా ? సినీమా వంకపెట్టుకొని సింగారించుకొని

యాతఁడు పోఁబోవఁ జెవిపట్టుకొని యాతని నీడ్చితెచ్చి మంచముపైఁ గూరుచుండఁబెట్టుదుము కాని మానుదుమా? ఆతనియెక్కువ యేమి యేడ్చినది?

అది యెంతచమత్కారమైన యంత్రమో మన మూహించుకొనలేము. తెల్లని గాజుబుడ్డిలోఁ బెట్టిన తేలులాగున నాతనిమనస్సు మనకుఁ దేఁటతెల్లముగఁ గనఁబడునఁట. సెబాస్. ఇంతకంటె మనకుఁ గావలసినదేమి? ఆమనస్సు పెద్దపెసరట్టంత కంపస్సుపెట్టెవలె గుండ్రముగా నుండునుగాఁబోలు! దానికై వారపుటం చంతయు 'హెడ్డింగు' లక్రింద భాగింపఁబడియుండును గాఁబోలు! నాయూహమేదో చెప్పుచున్నాను. తప్పైనఁ గావచ్చును. ఆహెడ్డింగులేవో నాకుఁ దోఁచినట్లు చెప్పెదను. (1) భార్యను బుట్టినింటికిఁ బంపుట కిష్టములేకపోవుట (2) భార్యకు నగలు చేయించుటకు సమ్మతింపకపోవుట. (3) భార్య నవనాగరకపద్ధతిగ సింగారించుకొని వీథిగుమ్మములో నిలువఁబడి సృష్టిలోని వింతలను విమర్శించుట కంగీకరింపకపోవుట. (4) ప్రెసిడెంటుగాఁ గాని స్పీకరుగాఁగాని పెండ్లాము పైకిఁబోవుట యోఁపలేక లోలోన నేడ్చుట. (5) బంధుమిత్రమర్యాదచే భార్య పైవారితో మాటలాడుట పనికిరాకపోవుట. (6) తనకువచ్చిన రాఁబడినంతయు నణాపైసలతో భార్యకు నప్పఁజెప్పుట కసమ్మతమగుట. (7) భార్య నాన్కోఆపరేషనులోఁ జేరుటకుఁ జింతిల్లుట. ఇవికాక—దొంగకర్చులు—దొంగచూపులు—దొంగభోజనములు—దొంగమాటలు—దొంగ ప్రేమలు—అట్టివన్నియుఁ గలిపి యొక్క హెడ్డింగుక్రిందఁ జేర్చెదను. ఇటులెన్ని చెప్పఁగలను? ఇట్టి మఱికొన్ని హెడ్డింగులేవో యాపెసరట్టుచుట్టు దగ్గఱ దగ్గఱగా వేఱువేఱుగా నగత్యమగునప్పు డంతర్భాగములతో నుండు నని నాయభిప్రాయము. దానిమీఁద నీయంచు మొదలుకొని యా

యంచువఱ కొక్కముల్లుండును. కంపస్సులో ముల్లుత్తరదిశను జూపునట్లు దానిపై ముల్లున్నదే అది యవసరమువెంబడి నాయా హెడ్డింగులు సూటిగఁ జూపుచుండును. సోదరీమణులారా! తమకుఁ దెలిసెనా? ఇఁక లోపమేమున్నది? పరస్త్రీలోలత యను హెడ్డింగు వైపున ముల్లు రవంత చూపుచున్నట్లు మనకంటఁ గానంతపడినయెడల జుట్టుపిలకపట్టుకొని యీడ్చితెచ్చి మంచపుఁగోటికి నవారుపట్టెడతోఁ గట్టిపెట్టఁజాలని పనికిమాలిన వనిత బ్రహ్మసృష్టిలో నెచ్చటనైన నుండునా? (వినుఁడు వినుఁడు అను కేకలు) మఱియొక్క సంగతి యేదనఁగ—పరస్త్రీలోలతయను పెద్దహెడ్డింగున్నదే—ఇది బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణాంతర్భాగములక్రింద విభాగింపఁబడియుండి యటుపైన నొక్కొక్క యంతర్భాగములో శాఖాంతశ్శాఖాభేదములుగూడ నుండినయెడల బాగుగా నుండునేమో మీరాలోచింపవచ్చును. ఇంతకు నాయంత్రమెట్టిదో తెలియకుండనున్నది. ఎటులున్నను స్త్రీల కిది యత్యంతోపయుక్తముగా నుండకతీఱదు. కావున పుణ్యస్త్రీలందఱు తలకొక్క యంత్రమును గొని యుపయోగించుకొనుచుండునెడల స్వాధీనభర్తృకలై సౌఖ్యమొందుదురని నాయభిప్రాయము. అదిగాక కన్యాప్రదాన సమయమందుఁ దండ్రి కన్యకిది యరణముగా నిచ్చు సదాచారము త్వరలో స్థాపింపఁబడవలయును. ఆయంత్రము మగవాని మెడలో శాశ్వతముగఁ గట్టవలయునో, కాక పరీక్షావసరమున మాత్రము చంకక్రిందఁ బెట్టియో నడుమునకుఁ గట్టియో యుపయోగింపవలయునో యింకఁ దెలియకున్నది. ఇచ్చటఁ జేరిన స్త్రీరత్నము లిందునుగూర్చి విచారించుకొని విమర్శించుకొని స్థిరపఱచుకొనుటకై యీరహస్యసభఁ గావింపవలసి వచ్చెను. కావున నాసోదరీమణు లందఱాలోచింపవలయును."

ఇట్లుపన్యసించి యామె యుపన్యాసరంగమునందుండి క్రిందికిఁ

రాగెను. అందఱు కరతాళము లిచ్చిరి. అంత నగ్రాసనాధిపురాలులేచి సోదరీమణులారా! తరువాత శ్రీమతి వేంకట వేంకమాంబగా రుప న్యసింపవలయును. అనిపలికెను. "అగ్రాసనాసీపురాలా! నాపిల్ల యిం క నేడుపు మానలేదమ్మా! నేను రాఁజాలను. నావంటిదాని కుపన్యా సములుకూడనా? నాపిల్లయేడుపులే యుపన్యాసములని" శ్రీమతి వేం కమాంబగారు సభాద్వారమునొద్ద నుండి కేకవైచెను. "ఏమిపిల్లల మ్మా!" యని కొందఱు విసుగుకొనిరి. అట్టి పెద్దవిదుషీమణి యుప న్యాసము పిల్లకారణమున లేకపోవుట మిగుల శోచనీయమని కొందఱు చింతించిరి. "ఏమైన నగుఁగాక! పిల్ల నింటియొద్ద దిగవిడిచి రాలేకపో యినదా?" యని కొందఱు మందలించిరి. ఇట్లు కొంతసేపైనపిమ్మట శ్రీమతి భ్రమరాంబగారు లేచి యిట్లుపన్యసించిరి.

భ్రమరాంబగారి యుపన్యాసము.

సోదరీమణులారా! అనివార్యములగు కొన్నికారణములవలన మనసోదరీమణి శ్రీమతి వెంకట వెంకమాంబగా రుపన్యసించుటకు వీలులేకపోవుటనుబట్టియుఁ దరువాత నుపన్యసించువారు కార్యక్రమము ననుసరించి యెవ్వరును లేకపోవుటఁబట్టియు నాకుఁ దోఁచినమాటలేవో చెప్పెదను. సోదరీమణులారా! నేను బెద్దదానను. పూర్వాచారపరా యణను. నామాటలు మీకు రుచిమంతములుగా నుండకపోవచ్చును. అయినను మాటలాడక తప్పదుకావున మాటలాడెదను. మాకాలస్థితి వేఱు. మీకాలస్థితి వేఱు. మేముత్తమామల యాజ్ఞలలో మెలఁగిన వారము. ఆఁడుబిడ్డల యదపులలో వాఁడిఁతేలినవారము. బావలయెడ ల భయభక్తులుగలిగి ప్రవర్తించినవారము. మఱదులను మన్నించి నవారము. పదుగురు పిల్లలఁగనినను భర్తతోఁ బగలెన్నఁడు మాటలాడి నట్టైన నెఱుఁగనివారము. భర్త మాకంటె నన్నెక్కుడనియు భర్తృబంధు

వులంపఱు పూజనీయులనియు విశ్వాసముతోఁ బెరిగినవారము. మామ గారి విస్తరిలోఁ బట్టెడన్న మెప్పుడైనఁ బెట్టినపాపమున మీరు పోయి తిరా? లేదు. అత్తగారి కాలిమీఁద నట్టె చేయువైచి మొఱుఁగుదురా? లేదు. పోనిండు. బావగారు వచ్చినప్పుడు రవంత లేచుటకైన: బ్రి యత్నించియుంటిరా? లేదు. భర్త వచ్చినప్పుడు లెక్కయేమి? చన వుచే గౌరవింపకపోయినను గణనలేదు. ఏదీ? అత్తమామల నావలికి సాగనంపకుండ మీరు భర్తనే చేరకపోయితిరి. ఇఁక బావగారి లెక్క యేమి? మీవైఖరి చూచి వానియంతవాఁడే లేచిపోయెను. గర్భాధా నమైన వెంటనే హరిః ఓమ్ అని మీరు వేఱింటికాపురమయ్యెను. ఆ ర్యావర్తదేశమున ననూచానముగ వచ్చుచున్న సంఘకుటుంబసంప్రి దాయమును జంపినవారెవరు? సోదరీమణులారా! మీరేకారా? తండ్రికిఁ గొడుకులకు వ్యాజ్యెములు—సోదరులకు సోదరులకు వ్యా జ్యెములు—లక్షోపలక్షలెవరిమూలమున వచ్చుచున్నవి? సోదరీమ ణులారా! మీమూలముననేకాదా? అడ్డిషనల్ కోర్టులు స్థాపింపఁబడు టకు, హైకోర్టులలో నిండఱు న్యాయమూర్తులు నియమింపఁబడుటకుఁ జాలమట్టునకుఁ గారణభూతులెవరు? సోదరీమణులారా! మీరేకారా? ఈవేఱింటి కాపురములు వచ్చినతరువాతఁ—గొడుకుమీఁదఁ దండ్రికి లేదు. తండ్రిమీఁదఁ గొడుకునకు లేదు. అన్నమీఁదఁ దమ్మునికిలేదు. తమ్మునిమీఁద నన్నకులేదు. అన్నిబంధుప్రేమలుకూడ నడుగంటినవి. అతిథిపూజ లంతకుముందే యంతరించినవి. అందులకుఁ జింత యక్క ఱయేలేదు. పోనిండు. అత్తమామలు వలదు. ఆఁడుబిడ్డలువలదు. బావమఱఁదులు వలదు. మఱియెవ్వరును వలదు. భార్యయే వైకుంఠ మని భర్త—భర్తయే వైకుంఠమని భార్య—యనుకొని యన్యో న్యము ప్రేమించుకొనుచు మీరైన సుఖముగానున్నారా! శ్రీరామ

రక్ష! శ్రీరామరక్ష! ఆసుఖమైనఁ గనఁబడదేమిపారబ్ధము!

M.A. పరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁడైన వానికైన నేఁబదిరూపాయల కంటె నెక్కువ దొరకుటలేదుకదా? అందులో బ్రాహ్మణుఁడైనయెడల నామాత్రమయిన లేదుగదా! సంసారము దిద్దుకొనుట మీచేత కాదు కదా! అరసేరుబియ్య మత్తెసరువేయుట కాఱురూపాయల కమ్మలక్క కదా! భర్తపైకిఁ బోయినయెడల నింటిలో దిక్కులేకపోవుటచే నాల్గు రూపాయల కొకనౌకరుకదా! ఈనౌకరులు సంసారమును ధ్వస్తము చేయకుండ నవంత కనిపట్టుటకు గ్రంథరచనమూలముననుబత్రికాపఠన మూలమునను మీకు దెలిపిలేదుగదా! ఇదిగాక వారమునకు రెండు వైటుగోజునబ్బుబిళ్ళలు—రెండు మోహినీతైలపుబుడ్లు—రెండు వాసిలీనుబుడ్లు—రెండు మొగపుమెఱుగుబూడిదెడబ్బాలు—రెండుసెంటు బుడ్లు-ఇఁక నేవో రెండు, మఱియింకనేవో రెండమ్యెను. ఇఁక మీ సంసారములు బాగుపడుటయెట్లు? రోజున కైదుపర్యాయములు నబ్బు పెట్టి మొగము గట్టిగ దోముకొనుచున్న మీరుదయముననే యొక్క సారి యంటకప్పెల తోముకొనలేరేమి? గంటగంటకుఁ బన్నీరుబుడ్డిపైన విలాసముగాఁ జిలుకరించుకొన్న మీరు ముంగిటిలో నవంత పేఁడనీళ్లు చల్లలేరేమి? మీకిందులకు దాసియెందులకు? ఏది మీయిష్టము. ఇవియే తగనికర్చులై యుండునప్పుడు సాయంకాలమగుసరికి సినీమా తప్పదమ్యెను. మగవాఁ డింతవ్యయము నెదురుకొనుటకు ధనమెక్కడినుండి తీసికొనివచ్చునని మీరనుకొనుచున్నారు? అప్పు దొరకినదికాదురా, భగవంతుఁడా యని లోలోపలఁ గుమిలియేడ్చుచు భర్త యింటికి రాఁగ "నదిగో నన్నుఁజూచి మొగము ముడుచుకొంటివి. నీదృష్టి మఱియెవతెమీఁదనో వ్రాలినదని" పెద్దతనమైన యోజింపకుండ నాతని మూఁతిమీఁదఁ బొడుచుటకు మీరు సిద్ధపడుచున్నారు. పాపము!

మీధాటి కాఁగలేక పాఱిపోయిన యాతని తల్లియుఁ దండ్రియు నాతని యొద్దనున్నయెడల మీరంతపని చేయలేరుగద! సోదరీమణులారా! మీయెడల మీభర్తల మంచితనమునఁ గొన్నడు లోపములేదని నేను నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁగలను. మీబూట్సుకయి, స్టాకింగులకై, గౌనులకై జాకెట్లకై, ప్రామిసరీనోట్లు వ్రాసివ్రాసి, తిరుగఁదోడి వ్రాసి తుట్టతుదకు తనవాటా దరిమిలాయీగా మమ్ముఁగొనినాఁడా లేదా? మీగానముకొఱకు గేదె దూడ నమ్మి కృష్ణాహార్మోనియమ్ కొనినాఁడా లేదా? సంగీతము చాలదు, పాశ్చాత్యులవలె నాట్యముకూడఁ గావలయునని మీరుకోరినప్పు డేయొంటికాలిభరతమో చెప్పించినాడందురా? లేదందురా? దొరసానులవలెఁ బురుషులతో Shake hands చేసినఁగాని ఘనతలేదని మీరు మూతిముడిపెట్టినప్పుడు తాను నల్గుఱు పెద్దమనుష్యులయొద్దకు మిమ్ముఁ దీసికొనిపోయి వారితోఁ గరచాలనమహోత్సవము చేయించినాఁడందురా లేదందురా? మీరు బెజవాడకో విశాఖపట్టణమునకో కాంతాసభల నుపన్యాసములిచ్చుటకో వినుటకో పోయినప్పుడు తాను జేయిగాల్చుకొని అమ్మా అమ్మా యని యేడ్చు చంటిపిల్ల నోదార్పలేక కంట నీరుపెట్టుకొనినాఁడందురా లేదా? సోదరీమణులారా! మంచికి మంచి చెప్పుకోవలయును. చెట్టకుఁజెట్టఁ జెప్పుకోవలయును. ముంగురుల వంకరటింకర సొగసుకొఱకు మీరు తల నీచెంపయు నాచెంపయు బెత్తెడువెడల్పునఁ గత్తిరించుకొన్నను నేను బ్రతికియుండగానే యీకర్మము చూడవలసివచ్చినదా యని లోపల నేమి యేడ్చినాఁడో కాని పైకి నోరుమూసికొని పడియుండెనందురా లేదా? అతఁడు మీదయకొఱ కిన్నివిధముల ప్రాకులాడుచున్నాఁడుగదా! మీ సంతోషముకొఱ కన్నియును జంపుకొనినాడుగదా! మీరే పరదైవములుగ భావించి ప్రార్థించుచున్నాఁడుగదా! ఇంతకంటె నాతఁడు మీ

కేమిచేయవలసినదని మీయభిప్రాయము? మీకింత విధేయుఁడై యు న్నను మీయెడల నింత దైన్యపడియున్నను మీకొఱకు వట్టి పనికి మాలినవాఁడై పోయినను నింక నతని మెడకో నడుమునకో యీక్రొత్త యంత్రమొక్కటి దగిలించి యాతనిమనస్సును గేవలము దిగంబర మొనర్చి యాతనిని మఱింత బాధింపఁదలఁచితిరా? మగముండకొడు కునకు మనస్తత్త్వమని ప్రాణమని యేదియు నుండఁగూడదనియేనా మీయభిప్రాయము? మీచేతిలో బొమ్మవలె మీకాలిక్రింద జోడువలె నాతఁడు నిశ్చైతన్యప్రపత్తితో నుండవలసినదనియేనా మీయభిప్రా యము?

సోదరీమణులారా! కుట్టు మాటలాడుచున్నానని కోపపడకుఁడు శ్రీమతి తాయారమ్మగారి తీవ్రమైన యుపన్యాసములోని సంగతులను బట్టి యిట్టి మాటలాడవలసివచ్చినది. క్షమింపుఁడు ఒకనిమనస్సొకని కప్రత్యక్షమగునట్లు భగవంతుఁడు సృష్టించుటచేతనే బ్రతుకు లింక ద క్కుచున్నవి కాని యటులేకానిచో వాఁడు దీనిని దన్ని యది వానిని గఱచి, వాఁడు దానిని నఱకి యది వీనిని గొంతుపిసికి అయిదుఖండము లలోనున్న యాఁడువారు మగవారందఱు మూఁడుదినములలో నొకరి నొకరు జంపుకొందురనుట కేమైన సందేహమా?

ఇదికాక మఱియొకటి. ఈదిక్కుమాలినయంత్రము నెవఁడు సృ ష్టించినాఁడో యెఱుఁగుదురా? మగవాఁడు. ఎందులకు సృష్టించెనో యెఱుఁగుదురా? మనకున్న తెలివి మగవానికి లేదు. పదునాల్గుపుటము లువేసిన రాదు. మనమెట్లయిన మగవానిమనస్సు కనిపెట్టఁగలము కాని తల పగులఁగొట్టుకొని గింజుకొని తన్నుకొని చచ్చిననైనసరే వాఁడు మనమనస్సులను గనిపట్టలేఁడు. ఎన్ని పాటులుపడినను యెన్ని యేడ్పు లేడ్చినను మనరహస్యము లాతనికిఁ దెలియకపోవుటచేత తుదకుఁ బ్రాణ

ము విసిగి యుండువలనఁ బ్రపంచము భగ్నమైనను సరేయని యీయం త్ర మొక్కటి నేటికిఁ గల్పించినాఁడు. ఈయంత్ర మొక్కమనుష్యుని వలన సృష్టిమైనదికాదు. సృష్టి యారంభమునుండియు మగజాతియాఁడుదానిమనస్సులోని రహస్యములు తెలిసికొనుటకుఁ బాట్లు పడఁగాఁ బడఁగా—నూహము లూహింపఁగ నూహింపఁగఁ—గల్పనలుచేయఁగఁ జేయఁగ—దారులు త్రొక్కఁగఁ ద్రొక్కఁగ—ప్లానులు వేయఁగవేయఁగఁ దుట్టతుదకుఁ దాను (స్త్రీ)చేతిలోఁ బట్టి పనికిమాలిన చచ్చుపెద్దమ్మయగు నప్పటి కీయంత్రమును సృష్టింపఁగలిగినాఁడు. ఇది మీకొంపతీయుటకు బుట్టినదికాని మఱియొకటికాదు. (మాకట్టిరహస్యము లేమున్నవని కేకలు) ఎంతమాట! నేనెఱుఁగనా? లేకపోవచ్చును. కాని యేవోయున్న వనుకొన్న నా తెలివితక్కువగ మగ నిర్భాగ్యునిసందేహము పోవుటెట్లు? కావున నాయంత్రముజోలికి మీరు పోవలదు.

ఇదిగాక మఱియొకమాట చెప్పుచున్నాను. సోదరీమణులారా! ఆతఁడు చెప్పినమాట వినక యాతనిప్రాణము విసిగింపక, యాతనితాచి అంపమునఁ బెట్టక, యాతనివ్యక్తిని వల్లకాఁడుచేయక, యాతనిపురుష తత్త్వమును గాపాడి మీస్త్రీతత్త్వమును గాపాడుకొని సృష్టిని యథాక్రమముగా మాత్రము జరుగనిండు. అప్పై తొందరపడకుఁడు. అదిగాక వట్టి మట్టిముద్దయైనమగఁడు మనకెందులకు? బసవన్నా పాలు దాగుదువాయనగ నూ, తాగవాయని యనఁగ నూహు అని మీ కొరడావ్రేట్లు భయమునఁ దలనాడించు గంగిరెద్దును వెంటవైచుకొని మీ హూంకారఁద్రిప్పుగుట మీకుమాత్ర మేమంతగౌరవము? వానిగౌరవము గడ్డలై పోనిండు. అది మనకెందులకు? సోదరీమతల్లులారా! ఒక్కటేప్రార్థన. ఆతని స్వాతంత్ర్యముమాత్రము చంపవలదు. ఆతని తల బిఱుసుదనముమాత్రము తగ్గుఁబెట్టవలదు. పకోడీవంటిది రవంత పంక్తి

క్రింద కాఁగి కటకటలాడుచుండినఁగాని మీకు రుచియేలేదే. పోఁక చెక్కవంటిది కాసంత దంతములకెదురెక్కి కటుక్కుమన్నఁగాని సొగసే లేదే. అట్టిచో మగఁడు వట్టి పెసరపప్పు గ రి టె జా రు పా క పు వాఁడైనయెడల మీకుమాత్ర మేమిసౌఖ్యము! సోదరీమణులారా! భర్తను దైవమువలెఁ జూచుకొనుఁడని చెప్పునెడల నన్నుఁ దలకొక టాయి ఉవ్వి చంపుదురేమోయని భయముగానున్నది. బానిసలాగు నమాత్రము చూచుకొనుఁడు. అంతేచాలు. ఆమాత్రమునకే యాతఁడు సంతోషించును. పాపము! వట్టియల్పసంతోషి. అదిగాక మఱియొక్క ప్రార్థన. ఇట్లు మనము రహస్యసభ చేసికొంటిమనిమాత్ర మెవ్వరికిని దెలియఁదగదు. ఇఁకఁ జాలునా? ప్రియసోదరీమణులారా! మఱియొక చిన్నమాట——మీయమ్మలు మీయమ్మమ్మలు వారినాయనమ్మలు వారివారిభర్తల నెట్లు గౌరవించి సేవించిరో మీరుకూడ మీభర్తల నట్లే గౌరవించి సేవించినయెడల మీవంశములోని మూలపురుషులు మెత్తురు. మీకులదేవతలు మెత్తురు. అదిగాక మగవాని సర్వస్వము మీఁది. ఆతనిశరీరమే మీఁది. ఆతనిప్రాణమే మీలోనున్నది. ఆతనివలన మీరు బంగారపుబూవులు పూయుచున్నారు. బంగారుకాయలు కాచుచున్నారు. అట్టి యాతనిని మీరు కన్నులలోఁ బెట్టుకొని గౌరవింపవలసినదికాదా. మీకంటె నిజముగా నాతని కెవ్వరున్నారు. ఎంత తెవ్వరున్నను మీరగుదురా? "కార్యేషుమంత్రీ కరణేషుదాసీ రూపేచ లక్ష్మీ క్షమయాధరిత్రీ భోజ్యేషుమాతా శయనేషురంభా షట్ధర్మయుక్తా కులధర్మపత్నీ" అను నీశ్లోకము మీ రెఱుఁగనిదికాదు. కేవల మెఱిఁగియున్నంతమాత్రమున వినియోగములేదు. ఆచరణములోని కవశ్యము తేవలయును. అప్పుడు మీరు పొరుగూడఁ గృతార్థత చెందెదరు. ఇదికాక భర్తను భగవంతునిగాఁ జూడవలసినదని మనవారెందులకు శాసించినారో యెఱుఁగుదురా? అట్లు చూచుఁడని మీకు బోధిం

చుచున్నానని నాపైఁ గొఱకొఱలాడకుఁడు. భర్తయందలి మీయున్న భావనాగౌరవమునుబట్టి మీకు సంతానము కలుగును. తెలిసినదా? భర్తయే పరాత్పరుఁడని మీరెంచి యాతని సేవింపుఁడు. మీకు దేవతలవంటి పిల్లలు పుట్టుదురు. భర్త మీకు బానిసయని యెంచి మీరాతనిపై నధికారమొనర్పుఁడు. మీరు బానిసక్రింది బానిసవంటి పందలను గందురు. అది నిశ్చయము. ముమ్మాటికి నిశ్చయము. ఈసంగతి బాగుగా జ్ఞప్తియందుంచుకొనుఁడు. అభిమన్యుని సుభద్రయే కనవలయునుగాని మఱియొక్కతె కనఁగలదా? భరతుని శకుంతలయే కనవలయును గాని మఱియొకతె కనఁగలదా? ఈకాలములో నభిమన్యులు భరతు లేందుకులేరు? సుభద్రలు, శకుంతలలు లేకపోవుటవలన- భర్తలను దైవములుగ సేవించుటకు భగవత్సములైన భర్తలిప్పు డున్నారాయని తెలివితక్కువప్రశ్న మొనర్పకుఁడు. ఒకప్పుడుమాత్రము భగవత్సములైన వారుండిరా? ఇప్పు డంతకంటె లేరు—లేకపోయినప్పటికి మీభావన కభ్యంతరమేమి? మగలుకాని మట్టిబొమ్మలుకారే! మట్టిబొమ్మనే ద్రోణాచార్యులుగ భావించినవాఁడు ధానుష్కశిఖామణి కాలేదా? ప్రథమమునఁ గేవల విగ్రహారాధకుఁడైన రామకృష్ణార్యుఁడు పరమహంసశిఖామణి కాలేదా? అంతవఱకెందులకు? నాలుగట్టుతోఁ గలుపఁబడిన గోడిగ యరేబియాగుఱ్ఱమును గనుటలేదా? భావనయే ప్రధానమా? అంతకంటె నేమైననున్నదా? అట్టి మీభావనాలోపమునసే జాతిలోని బానిసతన మెక్కువయగుచున్నది. మీయొద్ద మీ భర్తలు గడగడలాడిపవిస్మ్రట మీరు కన్నకొడుకు లెలుకనుబోలి యు [illegible] తేజస్వినాశనగ వింతయేమున్నది? సోదరీమణులారా! బా [illegible] ప్రజ్ఞాశాలులు—క్షాత్రవంతులైన పుత్రులఁగని భారతదేశప్రాచీనగౌరవమును గాపాడుదురుగాక.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

14. మహారాజబిరుదము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

నాయకులారా! సాక్షికి లేఖవచ్చినది. దీనిని జదివెదను.

సాక్షిగారికి—నమస్కారములు. మాయూరి రాజుగారికి మహారాజబిరుదము వచ్చినది. ఆశుభవార్త మాకుఁ గ్రిందటి శనివారము సాయంకాలమునఁ దంతీవార్తాముఖమునను భానువారమున మధ్యాహ్నమున వార్తాపత్రికలమూలమునను దెలియ, బహుసంతోషతరంగితస్వాంతులమైతిమి. సర్కారువారు ముమ్మాటికి మిగుల మంచిపనిచేసినారనునట్లు కోటబురుజుమీఁది ఫిరంగి ముమ్మాఱు మ్రోఁగినది. ఫిరంగిమాట సత్యమేయని బురుజుమీఁది తెల్లపట్టుజెండా శిరఃకంపన మొనర్చినట్లు కనఁబడినది. రాజోద్యోగులు గ్రామములోని ప్రజలెల్లరు కోటముందున్న పరిశుభ్రవస్త్రధారులై చేరి "మహారాజదంపతులకు వారిసంతతికి సకలాయురారోగ్యైశ్వర్యాదులు సిద్ధించుఁగాక." యని యుచ్చైస్స్వరముల నభినందించిరి. మాయాస్థానప్రభువుల యిలువేల్పగు శ్రీ మాధవస్వామి రుక్మిణీసత్యభామాదేవులతోఁ గరుడవాహనారూఢుఁడై సమస్తమంగళవాద్యారవసమన్వితుఁడై నృత్తగానాది వైభవములతో ద్రావిడవేదనినాదకలాపములతోఁ గోటముందునకు వేంచేసెను. ఇక్కడ

నుండియే యుత్సవ మారంభమైనది.

ఏనుఁగులపై నమర్పఁబడిన ఢంకానౌబత్తుల బజాయింపులు నలుదిక్కులఁ దీఁగప్రాఁకి పుష్పించి పరిమళించుచున్నవి. ఏనుఁగులు మందయానమున నొయ్యారముగఁ బోవుచు హుర్రేహుర్రేయని యఱచుచున్నవి. వాని కీవైపున నావైపున నతిజాగరూకతతో భటులు తట్టలతో మిఠాయి నందించుచున్నారు. మిఠాయియుండలు మిగుల రుచిమంతములుగా నున్నవనికాఁబోలు రుచిగ్రహణపారీణములగు నవి శిరఃకంపన మొనర్చుచున్నవి. ఏనుఁగ కెంతసేపు తిండి. పాముస కెంతసేపు నిద్ర. పిచ్చుక కెంతసేపు కలయిక. శశమున కెంతసేపు భయము. ఏనుఁగులపై నెక్కినవారు దగ్గఱదగ్గఱగఁ గట్టఁబడిన మామిడాకుల తోరణముల క్రిందనుండి వంగి దూఱి పోవుచుండఁ దుండములెత్తి కరులు తోరణముల స్పృశించుచున్నవి. వానివెనుక నరేబియాగుఱ్ఱములు—ఆస్ట్రేలియాకంఖాణములు, రంగూనుటంగనాలు సర్వశుభలక్షణసమన్వితములైనవి, జుల్మతీనికాసుదారులచేఁ జిత్రవిచిత్రాటీకనములతో నడపింపఁబడుచున్నవి. ఏనుఁగుల హుర్రేలకు గుఱ్ఱము లిహిహిహీయని సకిలించి పరిహసించుచున్నవి. 'రూపసౌందర్యములో, జాకచక్యములో, వర్ణవైచిత్ర్యములో వేగాధికతలో యుద్ధనైపుణిలో మేమె యగ్రగణ్యులమై యుండఁ దాము మాకంటె ముందునిలిచి హుర్రేయని స్తుతించుచున్నవి. వీనికి బుద్ధియొకటి యున్నదా? రసగ్రహణశక్తి యున్నదా? మెచ్చిన మేము, మెచ్చవలయును గాని వీని కేమియధికారమున్నదని గుఱ్ఱములు లిహీహీయని యధిక్షేపించుచున్నవి కాఁబోలును. స్వర్ణగుల్లపై, [illegible]కాలపైఁ బంచకల్యాణులపై మఖ్మాలపై నీఁగయైన వ్రాలనీకుండ దుమ్మైనఁ బడనీకుండ వింజామరములు చేఁబూని భటులు విసరుచుండ మనుష్యుఁడు 'మనసేవకై భగవంతునిచే సృష్టింపఁబడినాఁడ' ను గర్వ

ముచేఁ దమసేవకులను వాలుగంటఁ జూచుచుఁ దల నెగురవైచుచు వి ఱ్ఱవీఁగుచు నొయ్యారముగ నడచుచు నడుమనడుమఁ బ్రక్కనున్న మూఁ డుగుజ్జములను సవిలాసముగా సాదరముగా సాపేక్షముగా సానునయ ముగా సరసముగా వీక్షించుచున్నవి. గుజ్జములు మనవలె మాటలాడ లేవను లోపము తాని కేమైననున్నదా? ఓ! కంటిచూపులో నున్నం త గ్రంథము నోటిమాటలో నున్నదా? పనికిమాలినమాటలోఁ బస యే మున్నది? ఎంత చమత్కారమైన మాటకైన రెండుమూఁడర్థము లుం డుసరికి [illegible] తెంపులై పోవును. మూపున కట్టివెలితి యున్నదా? మూ పు సూటిగా వెడలిన నొకయర్థము. అర్ధచంద్రాకృతిగ వెళ్లిన నొకయర్థ ము. పాముమెలికలుగ వెళ్లిన వేఱొకయర్థము. కప్పదాఁటులుగ వెళ్లిన నింకొకయర్థము. తరంగపఙ్క్తిగా వెళ్లిన వేఱొకయర్థము. ప్రక్కబారుగఁ బోయిన మఱియొకయర్థము. మొదట నేటవాలుగఁ గ్రిందికిఁబోయి యటనుండి యెదురెక్కుగఁ బైకెక్కిన నొక్కయర్థము. ముందునకు వెనుకకుఁ దటపటాయించుచుఁ బోయిన నింకొకయర్థము. అదిగాక మఱియొకచిత్రము! చూ పెంతపొడుగు వ్యాపించునో యంతపొడుగున నొక్కటే యర్థముకాదు. మొదటియంగుళములో నొకయర్థము. మూఁడవయంగుళములో రెండవయర్థము. అయిదవయంగుళములో మూఁడవయర్థము. ఇట్టివి దీర్ఘమైనకొలఁది స్థలభేదములఁబట్టి యర్థభే దములు గలిగియుండును. చూపులోనున్న గడుసుఁదనము మాటలో నున్నదా? మాట వట్టితెల్ల—వట్టిబట్టబయలు—వట్టివెలితి—చూ పట్టిదా? జ్ఞానేంద్రియము కన్నా నోరా? నోరుపోయిననైనఁ గంటితో సమస్తగ్రంథములు చక్కఁజెప్పవచ్చును. మనవా రిప్పుడు బుద్ధిహీను లై నోరెక్కువచేసికొనుచున్నారు. కన్ను తక్కువచేసికొనుచున్నారు. అందువలననే యెక్కడఁజూచినను మనుష్యులలోఁ దఱుచుగ [illegible]

కాయలు, బోదురుకప్పలు, కీచుపిట్టలు, తాషామరపాలు, పిటపకాయలు—నోటితొందరను డాబును ఘాటిని వృద్ధిచేసికొనువాఁడేకాని కంటికలికును గమనికను గ్రహణశక్తిని వృద్ధిచేసికొనువాఁడు కనఁబడఁడే! ఎంతదురవస్థయో! ఇట్టి యసందర్భము పురుషులలోకంటెఁ బాలఁతులలో నెక్కువగానున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. కాంతలలో సాధారణముగాఁ గంటికి నోటికి లంకెయేకనఁబడదు. వారిలోమట్టుకు నూటి కొనుబదుగుటీవటి కెక్కడికక్కడకే కప్పలతక్కెడ. ఎక్కడికక్కడికే పీఁతల ముంగము. ప్రపంచపరిజ్ఞానపరిపూర్ణులైన యో సాక్షిగారూ! మీరు దృష్టిశాస్త్రమన్న పేరితోఁ గంటిమహాత్తునుగూర్చి యొకగ్రంథము వ్రాయరాదా? జగత్తులోఁ గన్నున్నంతకాలమది శాశ్వతముగానుండునే.

జుల్మతీని బోవుచున్న గుఱ్ఱములవెనుక నౌంటరులు మొదలగు నాస్థానవీరులు బాకాకఱ్ఱలు త్రిప్పుచు జిలుతలను బజాయించుచుఁ గత్తులను జళిపించుచుఁ దుపాకులను ఢామ్మనిపించుచు నోట్లను రోడ్లపై మోదుచు 'జయూ! మహారాజాసర్కారునకు జయూ! జయూ! మహారాజ్ఞీసర్కారునకు జయూ! జయూ! మహారాజసంతతికి జయూ! యని జయజయధ్వానములతోఁ దుపాకిదెబ్బల నోట్లవ్రేటుల నడచివేయుచుఁ బోవుచున్నారు. వీరు పూర్వరాజేంద్రుల యోధులవంశములోనివారు. వీరితాతలు వారితండ్రులు మహావీరులు. ఆరక్తతేజోధాటి వీరిలోఁగూడ నున్నది. అయినసేమి? కఱ్ఱ చేతఁబట్టుటకు వీలులేదు. కత్తియంతకంటెఁ బట్టుటకు వీలులేదు. కఱ్ఱఁబట్టినయెడల గేదె నింటికి మలుపుకొనవలయును. కత్తిబట్టినయెడలఁ బలుదోముపుల్ల గోసికోవలయును. అంతకంటె వీరి యిప్పటిప్రయోజకత యేదియులేదు. పగలు చుట్టలదుకాణము రాత్రి పహరాకావు. వీరి పూర్వపౌరుషము లెంతగా నశించిపోయినవి! సాము కుస్తీ మొదలగు మనపూర్వవిద్య లెంత

గా ధ్వస్తములైనవి! ఏమిచేయఁగలము? కాలగతి! పోఁదలఁచిన వస్తువును బోకుండ నెవఁడాపఁగలఁడు? రాఁదలఁచిన వస్తువును రాకుండ నెవఁ డడ్డుకోఁగలఁడు? ' ఈయాపత్తు వానివలన వచ్చినది. ఈసుఖము వానివలనఁ బోయినది. ఈసుఖము వానివలన వచ్చినది. ఈయాపత్తు వానివలనఁ బోయినది" యను నీనాల్గువాక్యములు పరిశీలనహీనుల నోటనుండి రాఁదగినవి. మంచిదైనసరే—చెడ్డదైనసరే—ఇచ్చువాఁ డొక్కఁపరాత్పరుఁడు తక్క నెవ్వఁడు లేఁడు. మంచియని చెడ్డయని తెలివితక్కువభేదము నీవు చేసికొన్నది. కాని యాలోకేశ్వరుని దృష్టి చేనంతయు మంచియే. మంచియేకానియెడల నాతఁడు మన కెందుల కిచ్చును? నీవిధి యేదో నీవు చేసికొనుము. సర్వయత్నఫలమును భగవంతునిపై నుంపుము. ఇఁక నీకు బానిసతన మెక్కడనో చూచెదను. నీబానిసతనము పోఁగొట్టుకొనుశక్తి నీలో నున్నప్పుడు వారా వీరా యని దేవులాడెదవేల? ఎవ్వరిపైఁగూడ నాన పెట్టుకొనకుము.

ఈవీరుల వెనుక నాస్థాన వందిమాగధజాతిలోనివారు నడచుచున్నారు. ఊరకే పోవుచున్నారా? లేదు. గొంతుశరములు పొంగునట్లు పాడుచున్నారు. పేగులు కదలునట్లు పాడుచున్నారు. ఆపాట లేవియో? ఆస్థానపూర్వ రాజేంద్రుల పవిత్రములైన పద్యపదరూపక గాథలు. వారు భీష్మునివలె యుద్ధనిపుణులనియు ధర్మరాజువలె ధర్మశాస్త్రపరులనియు శ్రీరామునివలె నేకపత్నీవ్రతులనియు హరిశ్చంద్రునివలె సత్యదీక్షాధురంధరులనియుఁ జెవులు పవిత్రములగునట్లు జిహ్వాదోషము లడఁగునట్లు గాలి పరిశుద్ధమగునట్లు పాడుచున్నారు. పూర్వరాజేంద్రు లెటకుఁబోయినను నీమాగధులు వారితోఁగూడ నుండి హెచ్చరికలు చెప్పుచుండెడివారు. ఇది మిక్కిలి యుపయోగకరమైన పూర్వాచారము దీని నాదరింపఁదగినది కాని విడువవలసినది కాదు. పూర్వరాజన్యులు

వీథులవెంట స్వారులు పోవుచుండునప్పుడు పయోధరోత్తుంగచంద్రశాలాసదనముగాని పయోధరోత్తుంగచంద్రముఖీవదనముగాని తమకంటఁ బడినప్పుడు మనుష్యధర్మముచే బుద్ధి తప్పుదారి త్రొక్కునేమోయని "నీతండ్రి పరధనము లోష్టప్రాయముగ భావించినాడనియు, నీతాత పరకాంతను దల్లిగాభావించినాఁడనియు" హెచ్చరికలు వినుచుండెడివారు. ఇప్పటివా రట్టి పవిత్రగాథల ననుక్షణమును వినకపోవుట వలన వీరిలోఁ గొందఱు వీథులవెంట స్వారులుచేయునప్పుడు—వేవురలో నొక్క మహారాజమార్తాండుఁ డెవరో తక్కఁ-బరకాంతలను జూచి కిచకిచలాడుచున్నారు. లొట్టలు వేయుచున్నారు. గుటుక్కిల్లు మ్రింగుచున్నారు. గుబగుబలాడుచున్నారు. గమగమలాడుచున్నారు. చిటపటలాడుచున్నారు. కన్నుమూసి తెఱచులోపలఁ బండ్లిగిలించుచున్నారు. వీరిబుద్ధి తప్పుదారిఁబట్టి దొరలిపోవునప్పుడు గట్టిబిగింపు దిట్టమైన 'లగామే'దియు లేకపోవుటవలన ముప్పు విశేషముగానున్నది. పురాణములలోని పూర్వరాజేంద్రుల నీతిపుంజములైన యెన్నియాఖ్యాయికలైనను 'మీతండ్రిగా రట్లు ప్రవర్తించినారు. మీతాతగారిట్లు ప్రవర్తించినార'’ను హెచ్చరికలతో సాటిరావు. కుటుంబగాథలకున్న శక్తి పురాణగాథలకు లేదు. మీతండ్రిగారు నూతినీరు ద్రాఁగినారనఁగ మీరుకూడ నానూతినీరె త్రాగవలయును. మీతాతగారికిఁ గాకరకాయ యిష్టమైనయెడల దానిచేదు మీకు భరింపలేకపోయినను దానియందు గౌరవము మాత్రము మీకుఁ దప్పదు. తాతగారినిబట్టి తప్పదు.

ఆమాగధవర్గమువెనుకఁ బలువిధములగు రంగులజెండాలను జేతులఁబట్టుకొని బాలురు బాలికలు గలసి మహోత్సాహమున మహామధురస్వనములఁ బాడుచున్నారు.

బిలహరి—రూపకము.

మహారాజ నూతేంద్రు మమ్ముఁబాలించి సంపదలతోఁ
దులదూఁగుమీ॥ మ॥

పరసతులఁ దల్లులుగఁ జూచుచుఁ బరుల కుపకారములఁ జేయుచుఁ
బరమభక్తిని దేవుఁ గొల్చుచుఁ బరమసుగుణా భర
ణుఁడగు శ్రీ॥మహా॥

బాలవాక్యము బ్రహ్మవాక్యముగాదా ! ఈపాట విని మదగజము లు హుష్టేయని తిరుగ నఱచుచున్నవి. శతమృదంగరంగద్రవములతో గుఱ్ఱములు సకిలించుచున్నవి.

సెబాస్ ! కుక్కచెవి జెటకాయించిన శకునము, గాడిదకూసిన శకునము. గుఱ్ఱముసకిలించిన శకునము. వహావ్వా ! యుత్సవము ముందుసకుఁ బోవుచున్నది. ఈబాలసమాజము వెనుక

సీ. పసపుమోమున రాచి పట్టెనామముఁబెట్టి
పొట్టికొమ్ములఁ బూలు చుట్టఁబెట్టి
గంటలపేరులు కంఠమందునవైచి
కులుకుసింగారముల్ కుస్తరించి
సట్టి యాఁబోతులచుట్టును నిలఁబడి
తబుకుతాళముల నాదములతోడ
డొల్లతేకులమీఁది గుల్లదెబ్బలతోడ
గొల్లలెల్లరుఁగూడి గొంతులెత్తి
రండు! మనరాజు శ్రీమహారాజునుండి !
కృపను మాధవుఁ డతని రక్షించుఁగాక
టంచుఁ బాడుచుఁ దెయితక్క లాడుకొనుచు
నోడలుతెలియసి ముదముతో నుంచు రహహా.

ఆహా! వారియుత్సాహ మింతింతని చెప్పరాదుగదా! ఐరావతమంతటి యేఁబోతులుకూడ నాహాహా! ప్రశంసాసూచకముగఁ దలలూఁపుచున్నవే? ప్రభునియెడల విశ్వాసమనునది పెద్దయుద్యోగులలోకంటె భటవృత్తిలోవారికే హెచ్చుగా నుండునుగాఁబోలు. తత్త్వములోఁ దెలివితక్కువయైనకొలఁది విశ్వాస మెక్కువకదా! అందులో పట్టియమాయకులగు గొల్లలకు విశ్వాస మింతంతయా! చతుష్పాత్తులకుఁ గలవిశ్వాసము ద్విపాత్తులకు లేనేలేదు. నరులలోఁ బదవి యెక్కువయైనకొలఁది ప్రభునియందు భక్తి తక్కువయయిన ట్లగపడుచున్నది. పెద్దపదవిలోనున్నవానికిఁ దనప్రయోజకత్వమువలననే యాపదవి సిద్ధించినదని రవంత తెగనీలుగు మొట్టమొదట నుదయించును. అది క్రమముగాఁ గొన్నిరోజులలోపల గుబగుబలాడి యాగుబగుబ పొగరురూపముగా నొడలంత వ్యాపించును. ఆరంభించిన తెగనీలు గిట్లు చిన్నరోగముక్రిందఁ బరిణమించి యది క్రమముగా ముదిరి ఘనీభవించి చర్మగతి దాటి రక్తగతినొంది రక్తగతిఁదాటి మాంసగతినొంది, మాంసగతి దాటి యస్థిగతినొంది యభివృద్ధినొందును. అంతట నొక చిత్రమైన చెవుడు సంభవించును. అది బంధుమిత్రులమాట వినకపోవుటగా నారంభమై రాజుగారిమాట వినకపోవుటవఱకు వ్యాపించును. ఈచెవుడిట్లు దినదినప్రవర్ధమానమై తేజరిల్లుచుండగఁ గంటికి గాసంతపొర యారంభించును. చెవికి గంటి కేమిసంబంధమందురేమో? ఒకయింద్రియ మవిటిదైనప్పుడు బీరకాయపీఁచువంటి నరములసంబంధముచేత రెండవది కూడఁ జెడినఁజెడవచ్చును. ప్రకృతివిరుద్ధమైన యంశము కాదు. ఈపొర యారంభమైనపిమ్మట దగ్గఱవాఁడేమో దూరముగాను దూరపువాఁడేమో దగ్గఱగాను నున్నట్లగపడును. చిన్నవస్తువు పెద్దవస్తువులాగునఁ బెద్దవస్తువు చిన్నవస్తువులాగునఁ గనఁబడుటయుఁ గలదు. ఈపొర క్రమ

కాలములోనే నీటిమీఁద వైచిన నూనెచుక్కలాగున నట్టి యట్టి క
న్నంతయు వ్యాపించును. అంతటినుండి ప్రభువుగారు కనఁబడనేకనఁబ
డరు. కనఁబడకపోవుటచేత రాజుగారు లేనేలేరని స్వల్పమైనభ్రాంతి
కాలఁడు లోనై యుండును. ఈప్రపంచమంతయు వట్టి భ్రాంతిమయ
మేకాదా! చెవికిఁ గంటికిఁ బుట్టిన పైరోగమిప్పుడు క్రమముగా భ్రాం
తిరూపముగా మనస్సులోనికి వ్యాపించినది. ఈభ్రాంతి మొట్టమొదట
హెచ్చువాగుడుగ నారంభమగును. ఈవదఱుఁబోతుఁదనము రవంత
మతి చెదఱుటలోనికి జాఱి యంత క్రమముగా ముదిరిముదిరి భయం
కరమైన యున్మాదములోనికి దిగును. అంతటినుండి యందఱకునుదిట్లు.
ఓ! శరపరంపరలు! ఓ! యొక్కటే వడగండ్లవాన. పాపము పిచ్చి
వాఁడు. అతని ననవలసినవని యేమున్నది? పెద్దపనులవలన వచ్చిన
బద్ధకములు, ననారోగ్యములు, సుస్త్రీలు, చిన్నరోగములు, పెద్దరోగము
లివి. ఇట్టి వేవియులేని యధమసేవకులలోనే విశ్వాసము హెచ్చుగా
నుండునని తోఁచుచున్నది. మొత్తముమీఁద విశ్వాసముమట్టున కథ
మత్వముతోఁ జేరిన గుణముకాని యాధిక్యముతోఁ జేరిన గుణముమాత్ర
ముకాదు. ఈగొల్లలకుఁగొంత వెనుక భజనకీర్తనమేళము లున్నవి. పిడే
లుపతులతో జేకుఁదాళపుదెబ్బలతోఁ గీర్తనపరులు భగవంతునిఁగీర్తిం
చుచున్నారు. హాహాహా! ఏమిభక్తిపరవశులై పాడుచున్నారు?

కాంభోజి—ఆది.

మాధవ! నీనామస్మరణ మొనర్చిన మనుజుల కే
లోపమును గలుగదు గా॥ మా॥
శ్రీధర కేశవ రాధారమణ హరి బాధితసకలాఘ
బోధామృతరూప॥ మా॥
ఘూ మహారాజును మాన్యచరితుని

మా మహారాజ్ఞిని మహితచరిత్రను।
మా మహారాజకుమారుల సుతలను ।
మహిమాయువు లిచ్చి మఱిమఱి రక్షించు॥ మా॥
జయ రమారమణ గోవిందో హరిః

సరిగా, సరిగా, మఱిసరిగా, మఱిమఱి సరిగా, పాడినారనికాఁబోలు పిడేలు పలుకుచుఁ గులుకుచున్నది. కణకణలాడుచు మ్రోగుచున్న మృదంగము, మహిమమును గూర్చియు నాయువును గూర్చియే భజనకీర్తనపరులు పాడినారుకాని ధనముమాట పొరపాటుపడినారుకాఁబోలు నని ధనమ్ ధనమ్ ధనమ్ అని జ్ఞప్తిచేయుచున్నది. 'సంవత్సరమునకుఁ బాతికలక్షలరూపాయిలు వచ్చు ప్రభునిగూర్చి పలుకునప్పుడు ధనముమాట చెప్పవలయునఁట! ఇది బుద్ధిహీనతకాదా!' యని గుజ్జము లిహిహీయని సకిలింతలచే మృదంగమును బరిహసించుచున్నవి. ముందున్న యేనుఁగు లీయశ్వపరిహాసములను విని హుత్తేహుత్తే యని తిరుగ నామోదించుచున్నవి.

ఈభజనకీర్తనపరుల వెనుక వేశ్యలు వీలగునప్పు డొకహస్తమును బట్టుచు నొక్కగంతు వేయుచు నొక్కకన్ను త్రిప్పుచు (రెండవకన్ను లేకపోవుటచేఁ గాఁబోలు) కత్తికోఁతగాఁడనియో అత్తగారింట లేదనియో యొక్కముక్క మాత్రమే పాడుచు వెంటనే యుత్సవముతో నడచుచున్నారు. సరిగా వారి వెనుకప్రక్కనే చేరియున్న యాస్థానోద్యోగులు గ్రామములోని యితరమహాజనులు కలసి తొందరఁగో ముందునకుఁ బోవునప్పుడు పొరపాటుచొప్పుననో కాక విధిలేకయో వేశ్యలకాళ్లు త్రొక్కుచున్నారు. కత్తికోఁతగాఁడు, కాఁడే కాలుత్రొక్కుడుగాఁడే యని వేశ్యలు తమలోఁదాము నవ్వుకొనుచు, భజనకీర్తనపరులను ముందునకుఁ ద్రోయుచున్నారు. అనంతడిలో నొకభజనకీర్తనప

మాఁడు తన జుట్టులోని గులాబిపూ వున్నదో యూఁడినదో చూఁడుకొనఁ బోయి పరిమాదమున నొక వేశ్యనెత్తిపైనున్న నాగరమును తడుము చుండెను. దొంగ దొంగ యని యావేశ్య కేకవైచెను. ఇన్నికోర్టు లుండి, యిందఱు న్యాయమూర్తు లుండి, యిందఱు న్యాయవాదు లుండి యింతకాలము విచారణము లుండినను దొంగ యెవఁడో దొర యెవఁడో తిన్నగఁ దేలకుండనున్నప్పు డాపెద్దసందడిలో దొంగను గని పట్టువాఁ డెవఁడు? భజనకీర్తనపరు లాతొక్కిపులతో గొల్లలపైఁబడుచు న్నారు. ఆగొల్ల లదరిపడి యాఁబోతులపైఁ బడుచున్నారు. అట్టితొం దరపడకుఁ డట్టె తొందరపడకుఁ డని యాఁబోతులు తలల నడ్డము గ నూఁపుచున్నవి. మనుష్యుల తొక్కులాటలలోఁ దొక్కిపులాట లలోఁ బశువులు మనుష్యులకు బుద్ధిచెప్పవలసివచ్చినది ! కాలగతి! తెలివిమాలిన నరుఁడు! ఎంత సేపు గుడ్డితొక్కిపుగ ముందునకుఁ బో వుటకే దేవులాడునుగాని యెందులకుఁ బోవలయునో! పోవలసియున్న ను బోవచ్చునో లేదో యనుచింత లేశమాత్రమును జేయఁడుకదా! ముందున్నది మృత్యువే కాని వేఱొక్కటి లేదనుజ్ఞాన మీతని కెంత మాత్రమును లేదేమి? వీని తెలివి తెల్లవాఱిపోను! ఎప్పుడైన వీనికి జ్ఞానము వచ్చునా? అత్యంతోత్సాహమున నగ్గిలో నాహుతియగు మి డుతకు నీతనికి భేదమేమైనఁ గనఁబడుచున్నదా? ఈగొడవ యెందుల కుఁగాని—

వీరివెనుకనే యుద్ధాత్రములతో నొక్కపక్కను వైష్ణవులు మఱియొక్కపక్క నద్వైతులు వేదములఁ బఠించుచున్నారు. ఆహా హా! ఏమి హృదయంగమముగ నున్నది! ఎంత యుదారాభిప్రాయబో ధకముగ నున్నది! ఎంతదివ్యముగ నున్నది! ఉద్యోగులతోఁ గలసిన వేశ్యల పరమానసహ్యాపుఁబొత్తునసే యీ మహాపవిత్రమధురగాథాగాన

సన్నివేశ మున్నదే! కంఠాభరణములోని వెత్తిరామశాస్త్రులు నరక
మునకు స్వర్గమునకు బెత్తెడే కాదా యెడమని పలికినప్పు డది వట్టితెలివి
తక్కువమాట యనుకొంటిని. "వ్యక్తురాలను కాలేదు" అని వార
కాంత పాటయేమి? అందుల కీమీసాలయుద్యోగుల యాహాహాలు
వహవ్వా లేమి? సరిగా వానిప్రక్కనే "ఏకమేవాద్వితీయమ్ ఖల్విదం
బ్రహ్మేత్యాది మహావాక్యపఠనమేమి? బొగ్గుప్రక్కనే వజ్రమున్నది.
పాముపిసపుఁగోఱకుపైననే మణియున్నది. పాపము నంటియే పుణ్య
మున్నది. వాని సామీప్య మెఱుఁగక యోగి భోగియగుచున్నాఁడు.
భోగి యోగియగుచున్నాఁడు. వహవ్వా! ఈవేదపాఠకుల వెనుకనే
యెవ్వరున్నారు? వేదవేద్యుఁడు పురుషోత్తముఁడు వసుదేవనందనుఁడు
రాధాకాంతుఁడు నగు శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మము గరుడవాహనారూఢమై
యున్నది. కన్నులు కృతార్థములగుచున్నవి. మనసు లట్టియట్టె పెద్ద
దియై జగమంతయు వ్యాపింపఁబోవుచున్నవి. జన్మమున కింతకంటె సా
ర్థకత యేమున్నది? ప్రపంచలంపటతవలన మన సట్టియట్టె ముడుచు
కొనిపోవునే! ఎంతసేపు దిక్కుమాలిన మనస్సు—తాను తనకుటుంబ
ము—తనసుఖము—తనభాగ్యము—తనబ్రతుకునే చూచుకొనుచు నొ
క్క యంగుళములోనే గిఱగిఱ తిరుగుచు గుడుగుడుగుంచము లాడుచు
దేవులాడుచుండునే! గానుగయెద్దు కాశీకెన్నఁడైనఁ బోఁగలదా! ఉద
యమునుండి సాయంకాలమువఱకుఁ దిరుగుచునే యుండునే! కాశీవఱ
కెందులకు? గడప దాఁటఁగలిగినదా? ప్రాజ్ఞుఁడనిపించుకొనుచున్న మ
నుజుఁ డంతకంటెఁ బ్రయోజకుఁడు కాఁడే? కన్నులు గానఁబడకపోవుట
చే బుద్ధిలేకపోవుటచేత గానుగయెద్దును గొంత క్షమింపవచ్చును గాని
మొగముమీఁద రెండుకన్నులున్న మనుజుఁడు మనసులో మూఁడుకా
లములను మూఁడుకన్నులున్న మనుజుఁడు—పశువుకంటెఁ బనికిమాలిన

వాఁడైనయప్పుడు వాని కేమిటిమాపణ యున్నది? స్వచింత తక్క పరచింత యెవ్వనికో కాని లేనేలేదే! తన యావరణము దాఁటినప్పుడుకదా మనస్సునకు వ్యాప్తి? మనస్సునకు వ్యాప్తికలిగినప్పుడుకదా తనకుఁ బరునకుఁ దత్త్వమున భేదమేమైన నున్నదేమో కనిపట్టుట? గంటకొకసారి తప్పకుండఁ జిన్నముంటిని స్పృశించుచుఁ బిల్లముంటిని దనచుట్టు త్రిప్పుకొనుచు ముద్దిడుకొనుచుఁ బరిభ్రమించుచున్న గడియారపుఁ బెద్దముల్లు మాత్రదాఁటి పైకి నెప్పుడుపోవునో, యప్పుడే, భార్య నట్టె యట్టె స్పృశించి బిడ్డ నట్టెయట్టె ముద్దిడుకొని "వానలప్ప" తిరుగు పరచింతాశూన్యుఁడు స్వచింతాలోలుఁడు ముక్తి నొందును. గంగానదిపైఁబడిన పులివిస్తరాకైన సముద్రమునఁ జేరుచున్నది కాని గంగలో నున్న సుడిగుండములు భీష్ముఁడు పుట్టినప్పు డెక్కడనుండెనో యిప్పుడుకూడ నక్కడనే యున్నవి. పరచింతాశూన్యుఁడైన నరుని బ్రదుకునకుఁ బర్యవసానము శ్మశానముకంటె వేఱేది! భవతాప పరితప్తప్రాణిలోక తాపోపశమనార్థమై భగవద్గీతామృతమును బార్థవ్యాజమునఁ బ్రపంచమునకుఁ బ్రసాదించిన యో పరమపురుషా! పావనబృందావన గోపికాచ్ఛలమున భక్తియోగ వైభవమును బోధించిన యోపురుషోత్తమా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే. కాని మాధవా! రుక్మిణీభామాధవా! ఒక్క చిన్నమాట నడుగుచున్నాను. పార్థసారథిస్వరూపమున మదరాసులో వేంచేసిన నీవు మొన్నటి యాదివారమున తేనాంపేటమీఁదుగా సైదాపేటమీఁదుగా మీ యాస్థానగ్రామమైన మాంబళమునకు జమాబంది నిమిత్తమై వేంచేసితివఁట నిజమేనా! అందఱుద్యోగులుండ మీరే యంతశ్రమ యొందుట న్యాయమా! కోఁతిని బంపి వ్యవహారముయొక్క 'అను' కనిపెట్టినవాఁడవుకదా! ఈమాత్రమునకుఁ దీరమేల కదలిచితివి! నాయనా! పాండవకౌరవసంధియని బయలు

దేఱితివా ? భీష్మవధమని చక్రముపట్టుకొని బయలుదేఱితివా ? నాకు బోధపడినదికాదుతండ్రీ! నీ వెందులకుబయలుదేఱితివి ? రవంత చెప్పవు? ఒకవేళ యిందుకొఱకై యుండునా ? కోడిపందెములని సానిమేళములని యాస్థానవ్యవహారములను స్వయముగఁ జూచుకొనక యన్నివిధములైన యాగడము లాచరించుచున్న కొందఱు జమీందారులకు సంవత్సరమున కొక్కదినమందైన మీరాజెస్టేటుగ్రామములు చూచుకొనుఁడని బోధించుటకిట్లు బయలుదేఱితివా? ఏమో? అందుకొఱకేమో! కాని యీయూహముకూడ సరికానట్లు కనఁబడుచున్నది. ఇందులో నొక్క ప్రత్యవాయ మున్నట్లున్నది. సర్వజ్ఞుఁడవు నీకుఁ దెలియనిదేమున్నది? Estate Land Act మూలమున జమీందారుల కన్నియధికారములుగూడ నంతరించినవని నీవెఱుఁగవా నాయనా? జమీందారులకింక జమాబందియెందులకు? జమీందారులకు జమీందారీయేలేనప్పు డింకను జమాబందియేమిటి నాతండ్రీ! Estates Act ప్రకారము నిజమైన జమీందారుఁడెవరు? రైతేకాదా? ఇదివఱకుజమీందారుఁడని యనుకొనుచున్నవాఁ డిప్పుడెవరు? శిస్తుదారుఁడుమాత్రమే కాదా? జమీందారునకు పైసయేకాని జమీనేది? కృష్ణా! యదునందనా! ఇచ్చటి ఘృతకోశన్యాయము చిత్తగించితివా? ఎస్టేటుగ్రామములలోనికి వెళ్లుమని మీరు బోధించుచున్నారనుకొందము సరే! పెద్దవారుగనుక తాము చెప్పవలసినదే. కాని జమీందారులకు వారిగ్రామములలోఁ బలుకుబడియుండుట కవకాశమేలేనప్పుడు పనిలేనిదే పోయి పరాభవమొందుట యెందులకు? రమ్మనిన రైతు రాఁడయ్యెను. కరణము కబురునకే యందఁడయ్యెను. ఇఁక జమాబందిలోఁ జేయవలసినదేమున్నదయ్యా? ఈఆక్టువలన జమీందారులు పొందుచున్న యిబ్బందులున్నవే శాంతమ్ పాపమ్ శాంతమ్ పాపమ్ చెప్పవలవికాదుకృష్ణా!

నీకైనఁ దెలియవేమోయని నాసందేహము. ఇటులంటినని కోపపడకుము. కృష్ణా! నీవు లక్ష్మీనకుస్కుఁడవు నీకితరుల బాధ చప్పున నాటునా? అదిగాక మఱియొక్క పెద్దకారణమున్నది. దేవాదాయములు Estates Land Act అసలునుండిసర్కారువారి ధర్మమాయని మినహాయింపఁబడుటచేమీరిప్పు డీపాన్‌షోకులతో జమాబందియనుచు సింగారించుకొని బయలుదేఱితిరి కాని లేకున్నయెడల మాజమీందారులవంటిస్థితియే మీఁదియున్నై యుండునే! దేవకీనందనా! రాజాధిరాజా! నాదొక్క ప్రార్థనయున్నది. విందురా? ఈమాక్టును శీఘ్రముగా సవరణచేయించి ప్రభువుల గౌరవమును గాపాడవలయునను సదుద్దేశమును శాసనసభ్యుల హృదయములందు మీరు ప్రవేశించి కలిగింపవేఁడుచున్నాను. మీరు తలఁచుకొన్నయెడల నెంతపనిస్తైన నగును. జమీందారులేమి సామాన్యులా? ఎంతయాదాయము వచ్చుచున్నవారు? ఎంతెంత పరోపకారకకృత్యము లొనర్చినవారు? పూర్వపువారి వంశములోనుండి సర్కారునకుఁ బూర్వపుపాదుషాలకు నెన్నెన్ని మెహానతులుచేసినవారు! ఈదినమువఱకు సర్కారుసెలవనఁగ లక్షలకొలఁది రూపాయలు ద్రిమ్మరించుచున్నారే. అట్టివారికి యిప్పుడు క్రొత్తయధికారములేమియు నీయనక్కఱలేదు. వారి పూర్వాధికారములిచ్చినఁ జాలు. ఆమాత్రమునకే కొండయెక్కినట్లు వారు సంతోషింతురు. స్వామీ! మాధవా! ఏమిసెలవు?

మామహారాజునకు జయ! మామహారాజ్ఞికి జయ! మామహారాజసంతతికి జయా! యను జయజయధ్వానములతో నుత్సవము ముందునకుఁ బోవుచున్నది. సాయంకాలమగుటచే దీపపంక్తులచే శోభిల్లుచున్న ముంగిళ్లలోని యంగనలు మంగళపుటారతుల పళ్లెరములు చేతఁబుచ్చుకొని మాధవస్వామిని సేవించుచున్నారు. ఏవో మంగళపు

టూరతులు పాడుచున్నారు. ఈసందడిలో నేదైన వినఁబడునా? ఈసవ్యమున బాణాసంచాగూడ కాల్చుచున్నారు. ఇఁక వినఁబడుటయేమి? కస్సుమని పేకజువ్వ లంతరిక్షమున కెగిరి చప్పుడుకాకుండఁ గ్రిందఁబడుచున్నవి. ఉన్నయధికారమేందో యూడినతరువాతఁ జల్లగ జాఱగవలసినదే కాని లేనిపోని కస్సుబుస్సులెందులకు? చిచ్చుబు డ్లాగ్నేయవృక్షముల నీనుచున్నవి. అదిచూచి భయముచేఁ దుండము చుట్టచుట్టి నోటఁబెట్టుకొని యూఁపిరి సలుపనీక ఆత్మహత్య చేసికొనుట కేనుఁగ ప్రయత్నించుచున్నది. మనకంటె శరీరమే యెక్కువకాదు భయముకూడ నెక్కువయేయని గుఱ్ఱము లిహిహీయని పరిహాసించుచున్నవి. గుఱ్ఱములుమాత్రము భయపడుటలేదా? కాని యేనుఁగులు తమకంటె భయపడుచున్నవని వానిని పరిహసించుచున్నవి. ఎంతవిచిత్రముగానున్నదో ఈపరిహాసమున కర్థ మేమైననున్నదా? కాని ప్రపంచవైఖరి యదియే; దినమునకు నియమముగా రెండుచుట్టలు కాల్చువాఁడు పదునాల్గుచుట్టలు గాల్చువానిని నిత్యాగ్నిహోత్రియని యధిక్షేపించును. రెండైననేమి పదునాలుగైననేమి? పైవానిచుట్టలు పనికిమాలిన పొగాకుచుట్టలనియుఁ దనచుట్టలు తులసికట్టలనియుఁ దనయభిప్రాయముకాఁబోలు! సంసారపక్షముగా నొక యాటకత్తెను జాగ్రత్తపఱచి సందడి చప్పుడు లేకుండఁ బ్రచ్ఛన్నముగ భవతరణ మొనర్చుచున్న పవిత్రగాత్రుఁడు వేశ్యావీథివెంటఁ దిరుగు గిరజాల మీసాల జాఱుకచ్చరాయని మిండకాఁడని, ముండలముఠాదారని రౌడీయని స్కాండ్రెలని చెడమడఁ దిట్టును. తానుమాత్ర మెవఁడు? పెండ్లాముయొక్క ప్రక్కనుండి పెడద్రోక్కినతరువాత ఆదుముకు పోడుగైనయెడల నగౌరవము పొట్టిదైనయెడల గౌరవమని తన యభిప్రాయముకాఁబోలు. పైవాఁడుంచుకొన్నవారు గుడిసెవేట్రులనియుఁ దా నుంచుకొన్నది కీర్తికాంతయనియుఁ

దనయభిప్రాయము కాఁబోలు. ఎంతమతిమాలినతనము! బ్రాందిత్రాగినవాఁడు రమ్ త్రాగినవానిని బరిహసించును. రమ్ త్రాగినవాఁడు తాటికల్లు త్రాగినవాని నధిక్షేపించును. తాటికల్లు త్రాగినవాఁ డీతకల్లు ద్రాఁగినవానిని బరిహసించును. ఇట్లే కీడులో మేలు చూచుకొని జనుఁడు తన్నుఁ బొగడుకొనుచుఁ బరులను బరిహసించును. ఇదియే మనుష్యప్రకృతి. ఈవాసియే పశువులలోఁగూడ నున్నది. అందువలననే చిచ్చుబుడ్లచే గుఱ్ఱములుగూడ బెదరినను దమకంటె నెక్కువబెదరిన యేనుఁగులఁ బరిహసించుచున్నవి. అదిగో గొట్టములనుండి మామహారాజుకీర్తివలె స్వచ్ఛములై వెన్నముద్ద లెల్లెగురుచున్నవో! కృష్ణా! నవనీతప్రియా! ఆవెన్నముద్దలను రవంత కబళింపఁగలవా? ఏమి సందేహించుచున్నావు? ప్రక్కలఁ గూరుచుండిన రుక్మిణీసత్యభామ లింక మాభర్తగారికిఁ జిన్నతనపుజేష్టలు వదలినవి కావని యధిక్షేపింతురేమో యని సందేహించుచుంటివా? లేక మూఁతికాలునేమో యని భీతిల్లుచుంటివా? నా తెలివిలేమిచే నేనేమైన నిన్నన్నయెడల నాగ్రహింపకుమా? కృష్ణా! అదిగో లంకాపురీదహనము! అదేమి? అదేమి? ఇప్పుడు నీవు సౌమిత్రిసహితుఁడవై యారణ్యవాసివైన రామచంద్రమూర్తివలెఁ గనఁబడుచున్నావేమి? కథనుబట్టి యవతారముకాని యవతారమునుబట్టి కథయా? దశరథరాజనందనా! విశ్వామిత్రయాగసంరక్షణా! జానకీప్రాణనాథా! పరశురామగర్వభంజనా! దండకారణ్యవాసీ! మారీచమదనా! సీతావిరహవ్యాకులచిత్తా! సుగ్రీవప్రియమిత్రా! వాలిహరణా! ఆంజనేయాశ్రితపాదపంకజా! రావణశిరఃఖండనప్రవీణా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే.

ఉత్సవము ముందునకింకఁ బోవుచున్నది. అచ్చటఁ బెద్దబజారుచౌకులోఁ జేరిన పురంధ్రులు స్వామికి నీరాజనము లిచ్చుచు మంగళ

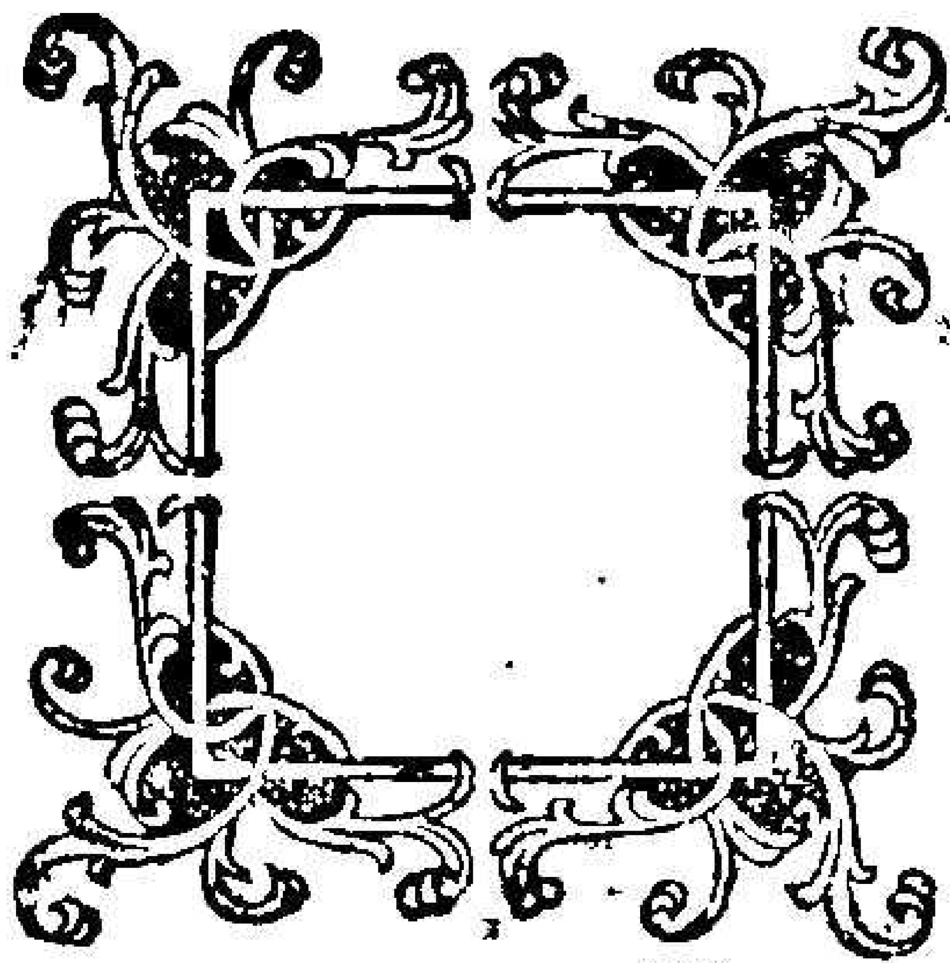
పుటారతు లెట్లు పాడుచున్నారో !

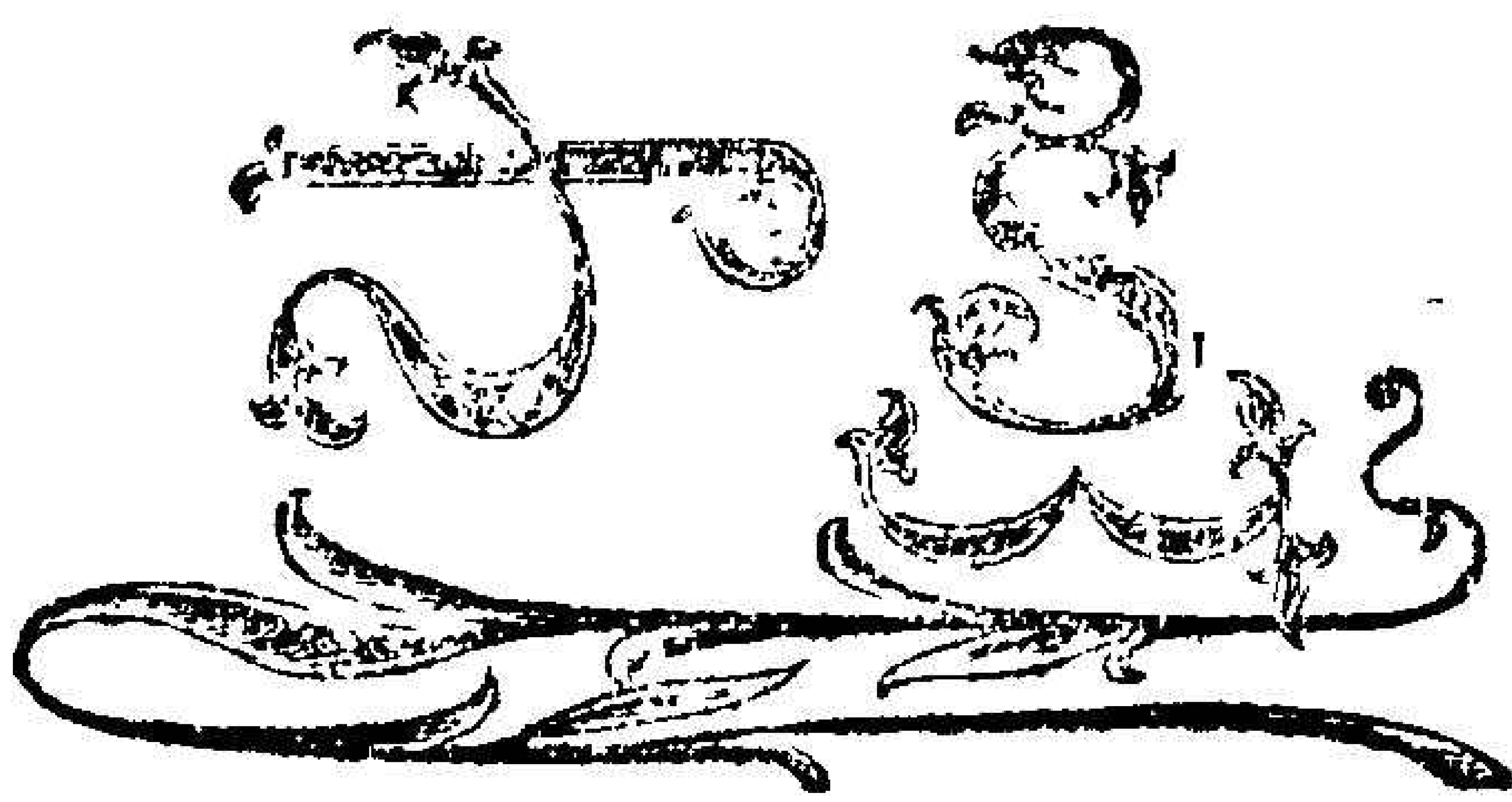
సురటి—రూపకము.

స్మరియింపరారే-మా-పరమపురుషుని॥ స్మ॥
మఱిమఱి దయఁగల్గి మమ్ముఁబ్రోవుమని॥ స్మ॥
మామహారాజును మామహారాజ్ఞిని
మామహారాజకుమారుల సుతలను
శ్రీమహితాయుష్యశేముషు లొసఁగుచు
కామితార్థము లిచ్చి కాపాడవలెనని॥ స్మ॥

తథాస్తు—తథాస్తు—

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

15 వైద్యునిలేఖ—ఆరోగ్యము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

ఎవ్వఁడో వైద్యుఁడు సాక్షిసంఘమునకు వ్రాసిపంపిన లేఖను జంఘాలశాస్త్రి యిదివఱకే చదువుచుండెను. అదివఱకేమి చదివెనో కాని నేను సభకుఁ బోయినతరువాత నిట్లు చదువసాగెను.

“లేవు—వాని కిన్నిరోగము లెక్కడివి? ఇంత చిత్రవిచిత్ర వ్యాధిసమూహము పశువుల కెక్కడిది? నరుఁడు తనబుద్ధిమహత్వముచే నిన్ని యపూర్వవ్యాధుల సంపాదించుకొనినాఁ డనుట కేమైనసందేహమా? బుద్ధి రోగవృద్ధికే యుపయోగించినదా? సృష్టించిన వైద్యగ్రంథములు సృష్టించుచునే యున్నారు. వృద్ధియగుచున్నరోగములు వృద్ధియగుచునే యున్నవి. క్రొత్తరోగములకుఁ గారణముల నూహించుచునే యున్నారు. ఆకారణములను నాశన మొనర్చుటకుఁ బ్రయత్నించుచునేయున్నారు. ఆప్రయత్నములవలననే క్రొత్తరోగములు పుట్టుచున్నవి. వీనిని తగ్గించుటకుఁ గ్రొత్తక్రొత్త వైద్యపద్ధతులు కల్పించుచున్నారు. ఆపద్ధతులవలననే యెన్నఁడెఱుఁగని వింతవింత రోగములు వందలు వేలు పుట్టుచున్నవి. నరుఁ డీవెఱ్ఱియోజనలు కల్పనలుచేయక నోరుమూసికొని యుండినయెడలఁ బ్రపంచమున నింత రోగవృద్ధి యుం

డదేమో ? పశువులవలె నింతకంటె సహస్రగుణమువైన యారోగ్యము గలిగి నరుఁడు పథ్యపు దిండి లేక మూత్రనిరోధములేక కత్తికోఁతలేక సూదిపోటులేక రనంత సుఖముగా నుండునేమో ? మనుజునకు బుద్ధి యున్నంతకాల మట్లు నోరుమూసికొని పడియుండుట కవకాశమేది? వయసుచేతనో యేదైన ప్రమాదముచేతనో దంతము కదలుచున్నయెడల నింతలో యేమి పుట్టిమునిఁగినది ? నాల్గుదినములు నోరుమూసికొని పడియుండరాదా ? ఉహు—అది కారుచే నూఁడలాగించుకొనువఱకొకటేతహతహ—తనంతఁ దా నూఁడిపోఁదలఁచిన దంతమునుగూర్చి నరున కీదార్జన్య మెందులకు ? సరే. ఏతలనూసిన కంటిజోటి నోటిధాటి యవకతవక యపాతికెరీయొద్దకో పోవును. ఆతొందరలో నతనిచేత జబ్బుపన్నుతో మంచిపన్నుకూడ నూఁడలాగించుకొని ముఖపక్షవాతమునకో మూర్ఛకో లోనగును. ముఖపక్షవాతమునకై పైన రాచిన గాటగు మందులతోఁ గంటిలో నుడుకు బయలుదేఱి లోనిరసము హరింపఁజేయును. ఇప్పుడైన సిగ్గుపడి లెంపలువైచుకొని యూతఁ డూరకుండునా ? ఉహు. ఆయెందుకంటె కాపరేషను చేయించుకొనును. అందువలన నది పూర్తిగ లొట్టపడిపోవుటయేకాక తలతిరుగుడు, మెదటిలో నొకవిధమైన వికృతియుఁ గలుగును. దానివలనఁ ద్వరలో మతిపోవును. అది తగ్గుటకుఁ దలగొరుగుడని, నిమ్మకాయమర్దన లని, మృత్తికాస్నానములని, నస్యములని, యరదండములని, సంకెలలని, కొరడాదెబ్బలని యనుభవింపవలసిన యాపదలన్ని యనుభవించి యంత మొందును. ప్రథమమందుఁ బన్నూఁడదీయించుకొని దాని పర్యవసానముగాఁ బ్రాణము బోఁగొట్టికొనినాఁడు. వైద్యుఁడు పట్టుకారుతో లాగినది పన్నుకాదు ప్రాణమేయని నిశ్చయింపఁదగినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఇట్లీప్రపంచమందు నిమునమున నొక్కఁడు బుద్ధిపూర్వకముగఁ

చెచ్చుకొన్న మఱియేదో రోగపరంపరచేఁ జచ్చుచుండును.

నరునకుఁ బరమాయుపు నూటయిరువది యని శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. కాని జనసంఘముయొక్క సాముదాయికాయుష్యము మిగులఁ దక్కువగా నున్నట్లు లెక్కలవలన స్పష్టమగుచున్నది. ఆరోగ్యశాస్త్రజ్ఞాన మాకాశమంటిన యాంగ్లేయదేశమందుఁగూడ సాముదాయకాయుఃపరిమాణము 45. 5 అయియున్నది. అన్ని యారోగ్యశాసనముల నలక్ష్యము చేయుటయేకాక యనావశ్యకములని ప్రాగ్దిశనున్న బంగాళాఖాతములోను నపరదిశనున్న యరేబియాసముద్రములోను గట్టకట్టి పాఱవేయ సంకల్పించుకొన్న యార్యావర్తదేశమున నా సాముదాయికాయుర్మితి యెట్లున్నదో విందురా? ముప్పదియో ముప్పదికిఁ దక్కువయో యున్నది. మనకిట్టి యారోగ్యశాసనోల్లంఘన మెందులకుఁ గలుగవలయునో? శరీరారోగ్యశాసనజ్ఞానము నటుంచుఁడు. మనలో స్వభాషనైనఁ జదువుకొనినవా రెందఱున్నారో చూచితిరా? నూటికిఁ బదివంతుచొప్పున నున్నారు. నూర్గురిలోఁ దొంబదుగుఱ కక్షరజ్ఞానమే లేనప్పు డారోగ్యశాసనజ్ఞాన మెటనుండివచ్చును? రోగము వచ్చినప్పుడు చచ్చిపోవుదుమేమో యని విచారించుచున్నారు. రోగము పోయినప్పుడు యథాపూర్వకముగాఁ బ్రవర్తించుచున్నారు. రోగము తనంత తాను రావలసివచ్చియుండెను గాని యారోగ్యశాసనోల్లంఘనమున వచ్చినదని వారి కూహామేలేదు. ఉడికియుడుకని పప్పు తినినందువలన నాతనికిఁ గడుపునొప్పి వచ్చినదని నీ వెవనితోడనైనఁ జెప్పినను వండిన పప్పంతయు నాతఁ డొక్కఁడే తినెనాయనియు మిగిలినవారందఱు తినలేదా యనియు నందఱకుఁ గడుపునొప్పి రాక యాతనికిమాత్రమే యేల రావలయుననియు నుడుకని పప్పునకుఁ గడుపునొప్పికి సంబంధము లేశమాత్రమును లేదనియు నట్టిసంబంధ మున్నదని

తలఁచువారందఱు పరమమూర్ఖులనియు రావలసివచ్చినప్పుడు కడుపునొప్పి రాకతీఱదనియు నతఁడు నిన్నుఁ దలవాచునట్లు మందలించును. ఆవకాయ తినినందువలనఁ గాకచేయలేదు. కాకచేయవలసి కాకచేసినది. కుళ్లనీటిలో మునిఁగినందువలన జలుబుచేయలేదు. జలుబుచేయవలసి చేసినది. వేఱుసెనగకాయలు చెడఁదినినందువలనఁ బైత్యము చేయలేదు. పైత్యము చేయవలసి చేసినది. తినఁగూడని యన్నివస్తువులుతినినను దినఁదగినవస్తువులన్నియు మితిమీఱి తినినను, జేయవలసినపనులు వేళకుఁ జేయకున్నను, జేయఁగూడనిపను లెన్నిచేసినను వ్యాధివచ్చుటలేదు. వ్యాధి రావలసి వచ్చుచున్నది. ఈసూత్రమునకు మినహాయింపు లేదు. ఇట్టియభిప్రాయముగలవా రనేకులున్నారు. వీరిలో స్త్రీలధికము గా నున్నారు. మఱి వారిలో ముసలివారు ప్రబలసంఖ్యఁగలవారై యున్నారు.

ఇదిగాక విద్యావంతులైనను ననూచానముగ వచ్చుచున్న యాచారముల మీఱలేక కొందఱు వ్యాధిని గొనితెచ్చుకొనుచున్నారు. వారిలోను స్త్రీలధికసంఖ్యగలవారే. ఏకభుక్తియగు శనివారమున సాయంకాలమం దుప్పిడిపిండియో మినపరొట్టెయో తిని మఱునాటికి గుండెబరువుతోఁ దలనొప్పితోఁ గడుపుపీఁకుతో విలవిలలాడుచున్నారు. నాగులచవితినాడు పచ్చిచలిమిడి చిమ్మిలియుండలు తిని యారాత్రినుండియే గ్రహణివలనఁ బదునైదుదినములవఱకు బాధపడి చావుతప్పి తేలుచున్నారు. తీర్థయాత్రలకై పోయి దారిలోఁ బచ్చిపులుసుమెదుకులు పచ్చిపెసరపప్పుపచ్చడి పగలు మూఁడుగంటలకుఁ దిని వాంతులకు భేదులకు లోనై యమదర్శనము తరువాయిగా సన్నికృత్యములు నెఱవేర్చుకొనుచున్నారు. ఈకారణములవలన మనవారిలో ననేకులు బుద్ధిపూర్వకముగ నారోగ్య శాసనోల్లంఘనమును చేయుచున్నారు. అందువలన

గలిగినరోగములచే ననేకులు మరణించుచున్నారు. మరణించినవాఁడైన ను రోగముచే మరణింపలేదనియు మరణింపవలసియే మరణించినాఁడని యు మనవారు సిద్ధాంతీకరించుచున్నారు. మృతితత్త్వనిర్ణయమును గూర్చి విచారణ మిప్పుడక్కఱలేదు. ఎటులైనను బుద్ధిపూర్వకముగనో యబుద్ధిపూర్వకముగనో యారోగ్యశాసనము ఉల్లంఘింపఁబడుచున్నవి. ఏకారణములచేనైననేమి? అనేకవిధములగు రోగములు నరులలోఁ గలుగుచున్నవి. ఈరోగములు పశుజాతిలోఁ గల్గురోగములకంటె సంఖ్యలో హెచ్చు తీవ్రతలో హెచ్చు. విచిత్రతలో హెచ్చు. వ్యాప్తిలో హెచ్చు. నాశనశక్తిలో హెచ్చు. ప్రజారోగములకీ బహువిధప్రాబల్య మేలకలిగినదో రవంత పరిశీలింతము. పక్వములైన ఫలములను భుజించి పరిశుద్ధమైన యుదకమును మాత్రమే త్రావి మనుజుఁడు బహుసుఖముగాఁ బ్రాణయాత్ర జరుపుకొనఁగలఁడు కాని—మనుజుఁ డట్టిసామాన్యాహారముతో సంతుష్టినంది యుండగలఁడా? ఊహూ. భగవత్ప్రసాదితమైన బుద్ధిని పశువులకంటె నదనముగాఁ గలిగియున్నవాఁడు కావున నా బుద్ధిని బొడిచిపొడిచి యుపయోగపఱచి యాహారము సాధ్యమైనంత రుచిమంతముగా నుండునట్లు చేయుటకు పానీయమును సాధ్యమైనంత యాస్వాదనయోగ్యముగ నుండునట్లు చేయుటకు మఱింతయాహారమును దినుటకు మఱింతపానీయమును చాలవుటకుఁ బరిపూర్ణప్రయత్నమొనర్చును. చిత్రవిచిత్రములైనరుచులు చిత్రవిచిత్రవస్తుసమ్మేళనమున నుద్భవింపఁజేయుట కుత్సహించును. చిత్రవిచిత్రాతి విచిత్ర మహావిచిత్రములైన రుచులు గలిగించుటకు బుద్ధి కెన్నికల్పనలు, నెంతపాత్రౌచిత్యము నెంతభావగాంభీర్యము నెంతయర్థవైశద్యము నెంత కవిత్వవైచిత్ర్యము! వ్యాకరణశాస్త్రముకంటెఁ దర్కశాస్త్రముకంటె వేదాంతశాస్త్రముకంటె ముందుగాఁ గల్పింపఁబడిన దేశాస్త్రము? పాకశాస్త్రము.

భగవద్గుణానుసంధానమునకయి యీయఁబడిన బుద్ధి ప్రిప్రిథమమున, ప్రధానముగా నెందులకు వినియోగింపఁబడినది? పొగపుసొగసునకు; మసాలామజాకు—తిరుగబోఁత పరిమళమునకు. దేవునికయి యుపయోగపడవలసిన బుద్ధి తిండికయి యుపయోగపడుచున్నది. ప్రార్థనచే నిండవలసిననోరు పన్నీటిమిఠాయిచే నిండుచున్నది. మహాదేవశంభూయని పలుకవలసిననోరు మసాలాపకోడీని ప్రింగుచున్నదిఁ పార్థివలింగపూజ చేయలవసినచేయి పరమాన్నమును బొవుకొనుచున్నది. వడలలోఁ గొత్తిమిరెము, కాకరకాయపులుసులో నీరుల్లిపాయ, పనసకాయకూరలో నావ, కోడిగుడ్డిట్టులో జీడిపప్పు, ఆవకాయలో నూఁబిండి,వాసెన తెలకపిండిలో వెల్లుల్లి, కందబూరెలలో పలావుమసాలా.ఇట్లే ఒకటా? ఒకవిధమా? వందలు వేలు, ఇన్ని చిత్రికల్పనలెందులకు? జుఱ్ఱున నోరూరుటకు—గఱ్ఱున గడుపునిండుటకు—బఱ్ఱునఁ బ్రేచుటకు. ఇన్నిపనికిమాలినవస్తువులు, నరములకు ద్రేకముగలిగించు నిన్నిగాటువస్తువులు, గిఱ్ఱునఁ గన్నీరుకలిగించు నిన్నికారపువస్తువులు రోగములు కలిగించుట కాశ్చర్యమేమి? నీకుఁగలిగిన కన్నీ గ్లానందముచే వచ్చినవికావనుట స్పష్టమేకదా? ఏడ్పుచేవచ్చినవని యెఱిఁగియుండియు నింక నాయేడుపే యేడువనేల? అస్వభావమయిన యీగాటునకు—ఆబాధకు—ఆపొగరునకు—ఆఘోరమునకు—ఆకొట్టునకు—ఆగొట్టునకు నీబుద్ధివిశేషముచేత నీవలవాటుపడియుంటివి. కావున నీకాయేడ్పుకూడ నలవాటయినది. ఆచారమయినది. సహజముకూడ నైనది. సంతతాభ్యాసమువలన నేడు పేడుపుగాఁ దోఁచుటలేదు. ఎన్నిబాధలయినఁ బడి యెన్నియేడ్పులైన నేడ్చి చేయవలసినదేమి? గొంతుముడివడినఁ దినవలయును. అంతకంటె నేమిపని? అదియైనతరువాతనే యన్ని వన్నెలుచిన్నెలు. కాంతాలోలుఁడు శక్త్యుత్సాహవర్ధకముగా గంజాయియుండనో నల్లమందునో

వేసికొనినయెడల నాతని మీరేమనుచున్నారు? తుచ్ఛుడనుచున్నారు. చిత్తకార్తెకుక్క యనుచున్నారు. వాఁడట్టివాఁడైనప్పు డనిక రుచి కొఱకు నత్యాహారముకొఱకు మెంతిపెరుగులో నావముద్ద కలిపినవాఁడుమాత్ర మెవఁడు? చేరులో రొయ్యపప్పు కలిపినవాఁడుమాత్ర మెవఁడు? పకోడీలో గ్రామాకలిపినవాఁడుమాత్ర మెవఁడు? వాఁడెవఁడో వీఁడుకూడ నట్టివాఁడే. నాఁకీపుష్కానికతకొఱకు (Nux Vomica) వేసికొన్నవాఁ డెట్టివాఁడో పెసరట్లుపలావులో వెల్లుల్లిమసాలా వేసికొన్నవాఁడట్టివాఁడే. వెల్లుల్లిపాయలు నూరి కాళ్లకు రాచికొనునెడలఁ గాళ్లు పొక్కులెక్కినవిగదా! అవి కడుపులోనికి వెళ్లినపిమ్మట నీమొగముచూచి నీతండ్రి బిళ్ళకచ్చఁ జూచి నీతాతకుండలములు చూచి నీకు రోగము కలిగింపకుండ నూరకుండుననుకొంటివా? అశనవిషయకకల్పనావైచిత్రిచే ననారోగ్యము జనులలో ముఖ్యముగా సిద్ధించుచున్నది. ఇది మనము బుద్ధిపూర్వకముగ దెచ్చుకొనుచున్నది కాని యది రావలసి వచ్చినదికాదు.

తరువాత ఏదోవృత్తిచేసికొనకుండ మనుజునకు జీవయాత్ర గడచునా? ఈవృత్తులలో ననేకములు రోగములు జేయునవి. కుట్టుపనివానికి గూను, గుఱ్ఱపుసవారునకు మూలశంక, మూవటీనికి గుండెదడ, తాలుచెక్కువానికి క్షయ, ఉత్కంఠగాయకున కుబ్బసము, వణిజున కండవాతము, మోటాము నడుపువానికి నేత్రక్షత, వైద్యునకు సాంక్రామికవ్యాధి, కవిత్వము చెప్పువానికిఁ బిచ్చి, వాచిపనివాని కంతరకుసుమము, మఱియొకనికి మఱియొకటియుఁ దఱచుగా సిద్ధించును. ఇదిగాక ప్రభువులయెదుట చాలసేపు నిలువఁబడి వారి సెలవులేకుండఁ గదలుట కవకాశ మెంతమాత్రములేని భటులకు మూత్రపురీషవిసర్జనము ఆవశ్యకమయినపుడు లేకపోవుటవలన గర్భాశయరోగములు నాంత్రనాశ

రోగములు మూత్రకోశరోగములు కలుగును. రాజుగారి వదాన్య తచేఁ దనకు సిద్ధించిన వస్త్రములు కంఖాణములు కాంచనము నొక్క సంవత్సరములో నెగిరిపోవును గాని తనలోభమునఁ దనకు సిద్ధించిన కీళ్లవాతము మూత్రకృచ్ఛ్రము మందాగ్ని చచ్చినదాఁక నిలిచియుండును. నీవు రాజసేవలో సంపాదించుకొనినది బుజముమీఁది సాలువే కాదు. వీఁపుమీఁది రాచపుండు కూడను.

ఇఁక మఱియొకటి. మేజువాణీల మూలమున సర్కసుల మూలమున నాటకముల మూలమున సినీమాలమూలమునఁ బహుభార్యల మూలమున రాత్రులు చాలసేపు మేలుకొని యుండువారికి రోగముల కభ్యంతరమేమి? కన్నుమూయవలసినప్పుడు తెఱచినను రోగమే. తెఱువవలసినపుడు మూసినను రోగమే. కంటితోఁ బేకలాటమాత్రము గట్టిదనుటకు సందేహమా!

తరువాత సాంక్రామికవ్యాధులను గూర్చి రవంత చెప్పవలసి యున్నది. ఇవి స్ఫోటకము విషూచి గ్రహణి ఆంత్రజ్వరము మొదలగునవి. చేతులు పరిశుభ్రముగాఁ గడుగుకొనకపోవుటవలన నెన్నిసాంక్రామికరోగములైన సంభవించుచున్నవి. చేతు లిట్టియిట్టి నీటిపాత్రలోఁ బెట్టి కడుగుకొనిన లాభములేదు. ధారావంతమైన నీటితోఁ గట్టిగఁ గడుగుకొనవలయును. గోళ్లసందు లెంతఛాందసముగఁ గడుగుకొనిన నంతమంచిది. మొదలుగోళ్లు లేశమైనఁ బెరుగనీకుండఁ దఱుచుఁ దీసివేయించుకొనుచుండవలయును. సందేహాస్పదమైన వస్తువును గూడఁ దాకఁగూడదు. కర్మముచాలక తాకుట తటస్థించునెడల నాచేతులతోఁ దలగాని పెదవులుగాని వస్త్రములుగాని తాఁకకుండ వెంటనే చేతులను గడుగుకొనవలయును. చేతులను గడిగికొనుటకుఁ బిండికంటెఁ గుంకుడుకాయలకంటెఁ బరిశుద్ధమైన మట్టి బహుప్రశస్తము. దోషము

నాకర్షించుకొని తనయందిముడ్చుకొనుటలో మట్టివంటిది మఱియొక్క-
టిలేదు. సమస్తదోషభోగ్యత్వగుణము మట్టిలో నున్నది. మనవారి
మృత్తికాస్నానములు నిరర్థకములు కావు. నీటికాకిమున్కలు కావు.
మట్టితో నిప్పు డనేకవ్యాధులు కుదుర్చుచున్నారు. ఈయంశమును
గూర్చి యిప్పు డింతకంటె నక్కఱలేదు. సాంక్రామికవ్యాధులవలని
జననాశమున కంతకును ముఱికిచేతులే మూలకారణము. అపరిశుద్ధహ
స్తము లాచరించుచున్న జననాశన మగ్నిపర్వతములైనఁ జేయఁజాలవు.
అవనీకంపములైనఁ జేయఁజాలవు. ఏదియో యొక్క- సాంక్రామికరో
గమునుగూర్చి రవంత యోజింతము. టైఫాయడ్ జ్వరమును (ఆంత్ర
జ్వరము) గూర్చి యోజింతము. ఈజ్వరము సాధారణముగా మృగశీర్షా
ప్రవేశమైన పిమ్మట నారంభమై అనగా జూనునెల చివర నారంభమై
అక్టోబరు చివరవఱకుండును. అన్నివిధములైన యంటురోగముల కిది
యే ప్రధానసమయము. ఈజ్వరముకూడ నన్నిటివలెనే యన్నపానా
దుల మూలమున సర్వసాధారణముగా వ్యాపించును. పాలు పిదుకుట
నుగూర్చి బహు శ్రద్ధవహింపవలయును. పాలుపిదుకువాఁడు తనచేతు
లను మట్టియో పేడయో పెట్టి ధారోదకమున బహు జాగ్రత్తగాఁ
గడుగుకొనినపిమ్మటఁ గాని పిదుకుట నారంభింపఁగూడదు. ఈజ్వరసం
బంధమైన సూక్ష్మక్రిమి పాలలో బహుశీఘ్రముగా వ్యాప్తిచెందును.
పాలు పైకిఁ బరిశుభ్రముగా నున్నను దానిలో విషక్రిములు బహుళ
ముగా నుండి ప్రాణముల కపాయకరములై యుండవచ్చును. ఒకగొప్ప
వైద్యుఁడు పరిశోధించి యిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు. "బహు పరిశుభ్ర
మైన పాలలో 78 సూక్ష్మక్రిములున్నవి. అవి యిరువదినాల్గు గంటల
లో 60000 అయినవి. 48 గంటలలో నవి 10300000 అయినవి. ఏడు
దినములలో 48000000 అయినవి. అంగళ్ళలోని మిఠాయిమొదలగు

పదార్థములుగాని వీథులవెంట నమ్మఁబడు పెసరపుణుకులు నావడలు మొదలగు వస్తువులుగాని రుచిచూడఁగూడదు సరేకదా తాకనైనఁ గూడదు. అనేకులు భుజించుచున్న యన్నసత్రములలో నొకనిగుడ్డ కాని, యొకని చెంబుకాని యొకనిపీఁటకాని యెంతమాత్రమును స్పృశింపఁగూడదు. అచ్చటనున్న పుస్తకములుకాని కాగితములుకాని తాకఁగూడదు. అద్దెమోటారుబండ్లుకాని ట్రామ్‌బండ్లుకాని స్పృశింపరాదు. గొప్పగొప్ప షాపులలోని మేడమెట్లెక్కవలసివచ్చినప్పుడు మెట్ల ప్రక్కనున్న కటకటాలు తగులకుండ వానిమీఁదఁ బ్రమాదవశమునఁ జేయినైనఁ బడకుండ బట్టచెంగైన వానికిఁ దాఁకనీయకుండ నెక్కవలయును. ఇన్నిమాటలేల? ఈచేయి ముట్టుకొని యాచేయి కడుగుకొనవలయును. ఆచేయి ముట్టుకొని యీచేయి కడుగుకొనవలయును. ఈవిషయములం దెంతభద్రముగఁ బ్రవర్తింతురో యంతక్షేమము. ఈశాసనము లుల్లంఘించువాఁడు సంఘమునకెల్ల ద్రోహి. ఒక్కని యజాగ్రత్త మూలమున నొక్కపట్టనము నాశనము కావచ్చును. ఒకనియన్నములోఁ బాషాణము కలిపినవానికి ద్వీపాంతరశిక్షయో మరణశిక్షయో యగుచున్నది. పాషాణము పెట్టినవాని పాపమువలన నొక్కప్రాణమే పోవుచున్నది. కాని పరిశుద్ధినొందని చేతులుగలవాని పాపమువలనఁ బదివేల ప్రాణములైనఁ బోవుచున్నవి. ఇది యెంతమహాపాపమో యోజింపుఁడు. దీనికేమి శిక్షయున్నది? ఏమియు లేదు. ఇక్కడలేనంతమాత్రమున నక్కడలేదని యెవరు చెప్పఁగలరు? సందేహాస్పదమైన వస్తువేదియు స్పృశింపనేకూడదు. అనేక కుటుంబపోషణధురీణులగు మహారాజులు సొమ్మును స్పృశింపనేకూడదని చెప్పుదురు. ఇది యెంత దివ్యశాసనమో! దీనిలో నెంత గంభీరార్థమున్నదో! ఎంత ప్రకృతిశాస్త్రరహస్య మున్నదో! డబ్బుకంటె దేశసంచారి ప్రపంచమునఁ గల

దా ? స్ఫోటకపువాని తలక్రింద దిగదుడుపుగఁ బెట్టిన రూపాయ సోడె చెప్పు మాదిగవాని చేతిమీఁదుగా గేదెతామరగల కోమటివాని గల్లా పెట్టెలోఁ బడి యటనుండి పాదపూజాదక్షిణరూపముగాఁ బరమహం సగారిచేతఁ బడి యాతనియొద్దఁ గుష్ఠరోగమునకై మందుపుచ్చుకొను చున్న వేశ్య కుందరదన రొంటనుబడి యటనుండి యంతకంటె నేహ్య మైన మఱియొక్కచోటికిఁ బోయి యొక్కనిముసమైనఁ గాలు నిలువక దిమ్మదిరుగు డబ్బు నూరేండ్లు నిరుపద్రవముగా బ్రిదుకవలసిన యనేక సహస్రకుటుంబపోషకుఁడగు నవనీథవుని హస్తమునఁ బడవచ్చునా? సమస్తసాంక్రామిక రోగములను వృద్ధిచేయుటలోఁ బైసవంటి పనికి మాలిన పదార్థము ప్రపంచమున మఱియొకటేది ? అట్టిడబ్బు నెవరికై న దాన మీయవలసివచ్చినప్పుడు ధారాపూర్వకముగ నేల యీయవ లయునో యిప్పుడు తెలిసినదా ? నరునిపాపము లాతనిధనము నాశ్రి యించియుండునని పెద్దలు చెప్పినమాట నిరర్థకమైనది కాదుగదా? ధా రావంతమైన యుదకమునఁ జేతులు కడుగుకొనకుండ నేపనియుఁ జేయఁ గూడదని యిదివఱకుఁ జెప్పియుంటిని. మనకు సాధారణముగా వంట చేయు నౌకరు లెంతయపరిశుద్ధులో యెంత ముఱికివాగో యెంతయెద్దె వారో యెంత దుర్గంధభూయిష్ఠులో చెప్పవలయునా ? వంటయిండ్లు వర్జనసాలలకుఁ గొంతచాటుగ నుండుటచే నౌకరుల నుంచుకొన్న భా గ్యవంతులు బ్రదుకుచున్నారు. కాని వాంతిభేదులలో వారముదినము లలోఁ బరమపదింపవలసినదనుట కేమైన సందేహమా? దాఁకలోబడు చేఁపను జాలిపై నలుగఁదీసిన ట్లీవంటవాండ్రను మన్ను గొబ్బెరపేఁ చుతోఁ బడఁదోమించిన పిదపఁగాని వారిని వంటశాలలలోనికిఁ బోనీ యఁదగునా ? గోళ్లలో మట్టియుంచుకొన్న Cook ను గోదావరిలో వారముదినములు నానఁబెట్టినపిమ్మటఁ గాని పొయ్యియొద్దకు రానీయఁ

గూడదే. ఇద్దఱుసాహేబులు చెఱియొకపళ్లెరములోని వంటకమును భుజించినపిమ్మట వారివంటవాం డాపళ్లెరములను వంటగదిలోనికిఁ దీసికొనిపోయిరి. ఆపళ్లెరములను గడిగి వేఱొకపదార్థము వానిలో నుంపవలసియున్నది. "జల్దీలాన్" అని యింతలో ముసలిమానులు కేకవైచిరి. ఆపళ్లెరములను మంచితీర్థమునఁ గడిగి యార్చి వానిలో నూతనపదార్థములను బెట్టుటకు వ్యవధిచాలక తుబుక్కున నాపళ్లెరములలో నుమిసి గుడ్డతోఁదుడిచి క్రొత్తవంటకముల వానిలోనుంచి తీసికొనిపోయిరి. ఆహాహా! ఎంతదారుణకృత్యమో! ఇంతకంటె మహాఘోరకృత్యములు మీవంటయింటిలో జరుగుచున్నవి. చెప్పఁదగదు సరికదా! స్మరింపనైనఁ దగదు. అట్టివారివలన నాంత్రజ్వరవ్యాని వృద్ధియై వ్యాపించుననుట కేమైన సందేహమా? బాధ్యత ప్రేమలేని నౌకర్లచే వండించుకొనుటకంటె స్వస్త్రీలచే వండించుకొనుట సర్వోత్తమముకాదా? వారైనను సుస్నాతలై యత్యంత జాగరూకతతోఁ జేతులను గడుగుకొని వంటచేయవలయును. పచనకాలమందా చేతులతోనే వస్తువును స్పృశించిననైనసరే దిరుగఁ జేతులను భద్రముగఁ గడిగికొనవలయును. పుణ్యస్త్రీలకుఁ దఱచు శిరస్స్నానమున కవకాశములేని హేతువున వితంతువులే పగలు వంటచేయుట యాచారమైనది. నౌకరులచేఁ గాక భార్యచేతనే తములపాకులు చుట్టించుకొనవలయును. ఆమెయైనను వానిని జుట్టునప్పుడు వ్రేళ్లతోఁ దలను గోకికొనకుండునట్లు చెప్పవలెను. ఎంతభద్రముగఁబ్రవర్తింతురో యంతమంచిది. ఎంతతఱచుగఁ జేతులు కడిగికొందురో యంతమంచిది. ప్రాణముతోఁజేరినపని. బద్ధకము పలదు. అలక్ష్యము తగదు. అశ్రద్ధ పనికిరాదు.

ఆంత్రజ్వరమువచ్చి కుదిరినవారియిదు మొదలుకొని దాదాపు గఁ బదివారములవఱకు తద్వ్యాని నితరులకుఁ వ్యాపింపఁజేయుటకు

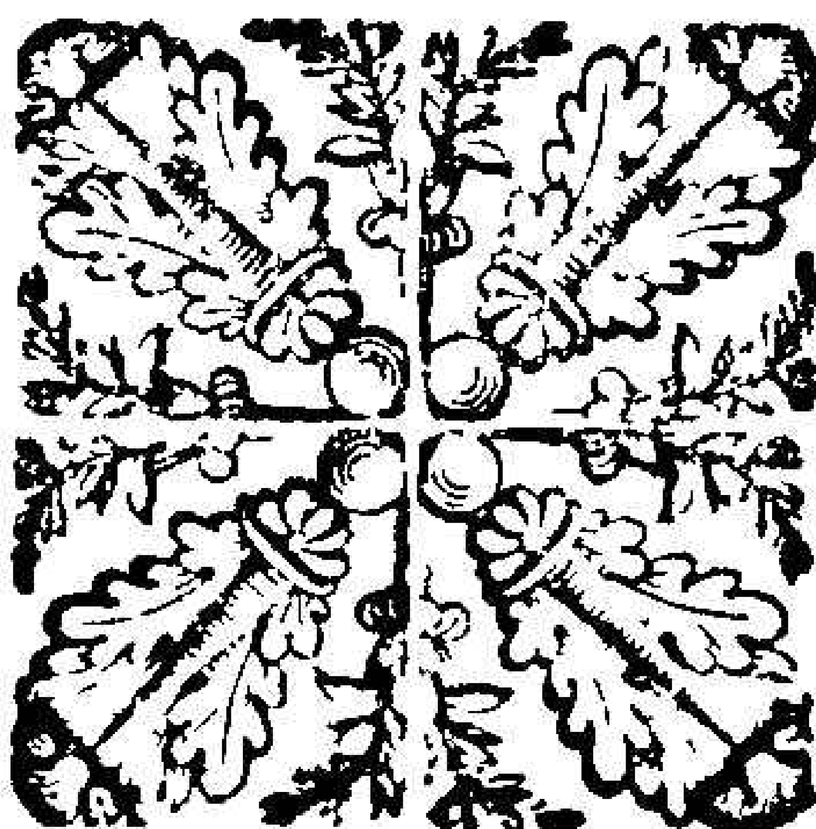
జాలియుండును. నూఱ్గుఱిలో నయిదుగు రీవ్యాధిని బ్రిదికియున్నంతకా లముకూడ వ్యాపింపఁజేయుదురు. వారు చచ్చినపిమ్మటఁగాని వారి కీ వ్యాపనశక్తి పోదు. ఆజ్వర మంతభయంకరమైనది. దానివిష మంత ఘోరమైనది. దానిపట్టంత ప్రబలమైనది. నీటిలోఁముంచనిచేతులు ప్ర జలకొంప లెంతముంచుచున్నవో యూహించుకొనునంతటి తెలివి యె వ్వరికోకాని లేదు. మనవైద్యులలోఁ గొందఱు రోగిచేయి చూచి తమచేతిని నేలపై టక్కుటక్కునఁ గొట్టుదురు. ఆమాత్రమునకే యా సూక్ష్మజీవులు క్రిందఁ బడిపోవునని వారినమ్మకము. మఱికొందఱు చేతులుగడిగికొందురు. చేతులు గడిగికొనుటయే శిష్టాచారము. రెండ వది రెండవపక్షము. చేతులుగడుగుకొనకుండఁ జేయిచూచునట్టియుఁ జేయిచూచి చేతులు గడగికొననట్టియు వైద్యుఁడు ప్రత్యక్షయమదూ త. కరములిట్లు తఱచుగాఁ బరిశుద్ధిపఱచుకొను సదాచారము తల్లిదం డ్రులు పిల్లలకుఁ జిన్నతనమునుండియే బోధింపవలయును. కొంతకష్ట మైన యాచారమయ్యును బ్రాణసంరక్షణముతోఁ జేరినదగుటచే దాని సి వారిచేఁ దప్పక యభ్యసింపఁజేయవలయును. అంత మహాధికావసర ము కలిగినప్పుడుకాని యొకరినొకరు ముట్టుకొనఁదగదు. మనలో నొకరి నొకరు చూచుకొనుట సిద్ధించినప్పుడు చేతులు జోడించుకొని యన్యో న్యనమస్కార మాచరించుకొందురు. ఇట్టి సదాచారము మనలోనుండ గాఁ బాశ్చాత్యులలోని కరచాలనమర్యాదను మనవారు పరిశీలనహీను లై యనుకరించుచున్నారు. పాశ్చాత్యులలోని యీకట్టుపాటుశాస్త్రీ య మెంతమాత్రమును గాదు. ఈకట్టుపాటెందులకు నిరాకరణీయమో మీకిప్పుడు తెలియకపోదు. స్వకీయసదాచారమును వదలుటలోఁ బర కీయదురాచారములను బైన పడవేసికొనుటలో మనవారియంత మహా శూరులు మఱెవ్వరు? ఎంతసేపు మనది గొడ్డుగేదె. పైవానిది కామ

ధేనువు. మనది చీకు, పైవానిది చేవ. మనది యంటకుండ, పైవానిది యపరంజికొండ. ఇట్టి దుర్బుద్ధిచేతనే కాదా మొదటినుండియు సరసవిధిని సమంజసమైన జాతీయత్వమును జంపుకొంటిమి. మనదేశమునకుఁ దగిన మనజాతికిఁ దగిన, మనకాలమునకుఁ దగిన బట్టకట్టు మనవారు మనకే ర్పాటుచేసియుండఁగా, గ్రీష్మాదులకుఁ గ్రీష్మాదుల గాలికిగాలి అవసరకృత్యముల నిర్వహించుకొనుట కత్యంతమైనసులువు, నగ్నిభయము కలిగినవెంటనే యట్టె యొక్కయూఁపుతో నూడఁదీయుట కవకాశమున్న బట్టకట్టు మనవారు మనకేర్పాటుచేసియుండగా John గారిని జూచి బొంతయరఁటికాయ పోలికగాఁ బంట్లముతో సిద్ధపడిన నిన్నేమనఁ దగినదో తెలియకుండనున్నదే—సంవత్సరమున కయిదుమాసములు 114 కు దాఁటి నూటికిదిగని మహోష్ణతచే మరగి మంగలములో వాడిపోవుచున్న నీకీబుజములమీఁదినుండి బిగించిన తోలుపటకాలతోను న్న ప్లానలుపంట్లు మెందులకోయను కాసంతయైన చింతఁ గలుగకపోవుట నీపూర్వులగు మహర్షుల మహాపాపముగాని మఱియొకటియా? ఇప్పు డిప్పు డేదో రవంత ప్రక్కగాలి తిరిగినదికదా కొయ్యలెత్తి చాపలంకారించి మొత్తాబిగించి కాపుదలకొఱకు డమాను చేత వదలుగాఁబట్టి ప్రవాహమున కెదురెక్కుటకుఁ బ్రయత్నింపగా—ఇదేమికర్మమో! ఇదెంతమహాపాపమో! ఇదెంతప్రారబ్ధమో పడవ కెక్కడఁజూచినఁ దూటులే—ఎక్కడఁజూచిన బీఁటలే—బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణవైరమను బెద్దసురంగము పడవమోర్జాలో బడినప్పు డీజాతి మునిగిపోవలసినదే. కాని యింకఁ దేలుట కేమైన నాధారము కనఁబడుచున్నదా? సాక్షి గారూ! మీరీయంశమునుగూర్చి యనేకపర్యాయములు ప్రశంసించి యున్నారు. ప్రాసంగికవశమునఁ జెప్పితినిగాని మీకంటె నెక్కువసొగసుగాఁ జెప్పఁగలనని చెప్పియుండలేను. క్షమింపుఁడు.

ఇదిగాక—రోగములకారోగ్య శాసనోల్లంఘనముకంటె వృత్తి భేదములకంటె, వ్యసనములకంటెఁ బ్రధానకారణమైనది మనస్సు. సంతతచింతయే సర్వరోగములకుఁ గారణము. భర్తలకు భార్యలనుగూర్చి బెంగ, భార్యలకు భర్తలనుగూర్చి మఱింతబెంగ; తండ్రికిఁ గొడుకుల బెంగ, కొడుకులకుఁ దండ్రిబెంగ; కొడుకులవిషయమై కోడండ్రబెంగ, కూతులనుగూర్చి యల్లురబెంగ; చావకుండనున్న ముసలివారినిగూర్చినబెంగ, చచ్చినపడుచువాండ్రను గూర్చినబెంగ, ఉన్నదానితో సంతుష్టిలేనిబెంగ, లేనిది రాలేదనిబెంగ, ఆస్తిదాఁచలేనిబెంగ, అప్పుతీర్పలేని బెంగ, ఇఁక నెందులకో బెంగ, మఱి యిఁకనెందులకోబెంగ, ఎన్నియని చెప్పఁగలను. ఇన్నిబెంగలుగల నీమనస్సు నాల్గుచూరులంటుకొన్న పూరికొంపలాగునఁ దెమలి మండనుమండక, యాఱిపోను నాఱిపోక, రాజిరాజి కుమిలికుమిలి లోలోపలనే కాలికాలి యొక్కొక్కప్రక్కనుండి కూలికూలి యేడ్చుచుండగా నీకుఁ బార్శ్వశూల యాశ్చర్యమేమి? పక్షవాత మాశ్చర్యమేమి? జ్వర మాశ్చర్యమేమి? జలోదర మాశ్చర్యమేమి? అక్షిరోగ మాశ్చర్యమేమి? అండవాత మాశ్చర్యమేమి? నీకు జ్వరమువచ్చుటచేత నీవు లంఘనములు చేయుచుండుటలేదు. నీవు లంఘనములుచేసిన హేతువుచే నీకు జ్వరమువచ్చుచున్నది. తెలిసినదా? నీకు మందాగ్నిచే నిద్రపట్టకపోవుటలేదు. నిద్రపట్టకపోవుటచేతనే మందాగ్నిరోగము సిద్ధించినది. తెలిసినదా? హిక్కారోగముచేత నీవేడ్చుటలేదు. ఎప్పుడు లోలోన నేడ్చుటచేతనే నీకు హిక్కారోగము వచ్చినది తెలిసినదా? మీరోగములు మీరు కుదుర్చుకొనవలసినవే కాని మీకు ధన్వంతరియైనమాట దక్కునట్లు మందీయలేఁడు. మీరోగములకు భగవద్గీత బ్రహ్మసూత్రములు పనికివచ్చును గాని బాహటము బసవరాజీయము పనికిరావు. మీరోగములు కుదుర్పఁగలవారు వేదాం

తులుగాని వైద్యులుగారు. అందుకొఱకు—పోయినదినములేవో పోయినవి. ఇప్పుడైన లెంపలువైచుకొని యుషఃకాలస్నాన మాచరించి యుపనిషద్భాష్యము పఠింపుఁడు. అప్పుడుకాని మీరోగములన్నియు రూపుమాసిపోవు. జ్వరమువచ్చినప్పుడు సన్నిపాతభైరవికంటె సనత్సుజాతీయ మెక్కువపనిచేయును. కాక చేసినప్పుడు గులాబీషర్బత్తుకంటె గజేంద్రమోక్షణగాధ తురాయకట్టు—ఊ. లెండు. ఇఁక సందేహింపకుఁడు. తలపైనున్న బంగాళాపంపిణీలను భూమి మట్టముచేసి వేఁపకాయయంత పిలక యుంపుఁడు. చుట్టలపెట్టెల సిగరెట్లపెట్టెమూలలఁబాఱవైచి రుద్రాక్షమాలలు గోముఖములు మూలలనుండి పైకిఁదీయుఁడు. పనికిమాలిన కాఫీకై నోరుతెఱచుట మాని ప్రాణాయామమునకై ముక్కు మూసికొనుఁడు. ప్రాచీనాచారము లవలంబించి నీరోగదీర్ఘాయుస్సంపన్నులై యుండుఁడు. తథాస్తు.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

16 కాలాచార్యులయుపన్యాసము—బ్రాహ్మణత్వము.

కాలాచార్యు లిట్లుపన్యసించెను:—

" శ్రీమతే రామానుజాయనమః. ఆర్యులారా! ఉపన్యాసపీఠమున నే నీదినమున నిలువఁబడవలసివచ్చినది. అందువలన మీరు లేచిపోవలసివచ్చునేమో యని సందేహించుచున్నాను. సాక్షి యిప్పుడిచ్చట నుండినయెడల వక్తృత్వములేని నే నుపన్యాసమిచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించుట తటస్థపడియుండదు. ఆయన మదరాసులో నున్నను జంఘాలశాస్త్రివలన నిచ్చటి సభావ్యాపార మెట్లో జరిగిపోవుచునేయున్నది. కాని జంఘాలశాస్త్రి రొంపభారముచేఁ గాళ్లనొప్పులచే బాధపడుచుండుటచేత నాతఁ డీదినమున నుపన్యసించుటకు వీలుకలుగకపోయినది. ఉపన్యాసమునకుఁ గాళ్లనొప్పి లంతప్రతిబంధము కావనియే నావిశ్వాసము. కాని రొంపభారము కొంత ప్రతిబంధమై యుండవచ్చునని తోఁచుచున్నది. అది నస్యమువలనఁ గొంత నివారణకావచ్చునని నాదృఢమైన నమ్మకము. తొలకరించినహేతువుచే నిప్పు డందఱకు దగ్గులు రొంపలు ప్రబలముగా నుండకతీఱదు. కప్పలకుఁగూడ తొలకరిప్రారంభమందు రొంప పట్టునో పట్టదో సిద్ధాంతముగాఁ జెప్పుటకు వీలులేదుకాని దగ్గుమాత్రము సిద్ధించుట సిద్ధాంతము. ఆదగ్గనే

బెకబెక లని జంతుశాస్త్రజ్ఞులు కొందఱు పేర్కొనుచున్నారు. వానకా లారంభించుటతోడనే మనుజప్రపంచమునందేమి, శాఖాప్రపంచము నందేమి, యితర జంతుప్రపంచమునందేమి, నిష్ప్రాణిప్రపంచమునం దేమి యిమిడియున్న యంతస్తత్త్వము పైకి రాకతప్పదు. తీఁగ మొగ్గతొడుగుట, చెట్టు చిగిరించుట, ఆయి మదముస్రవింపఁజేయుట, నేలపై గడ్డిమొలచుట, యతిమూత్రరోగికి రాచపుండు పుట్టుట, కప్ప బెకబెకలాడుట, జంఘాలశాస్త్రి దగ్గుట వస్తుతత్త్వమున నన్నియు నొక్కటే. ఇదికాక సర్వరసరాజమైన శృంగారరసమునకుఁ దొలకరి యారంభమందే యుద్రేకమని నాయభిప్రాయము. బ్రహ్మచారి యభిప్రాయమును మీరు పరిగణింపకపోవచ్చును. అందుకొఱకే కాళిదాసుఁడు "కశ్చిత్కాంతా విరహ గురుణ్యేతాది" శ్లోకము చెప్పినవెంటనే "ఆషాఢాద్య ప్రథమదివసే మేఘ మాశ్లిష్టసానుం వప్రక్రీడా పరిణతగజ ప్రేక్షణీయం దదర్శ" యని మేఘసందేశమునందుఁ జెప్పుటకుఁ గారణమైనది. "అయ్యా! భగవద్విషయకగ్రంథములు చదువుకొన్న మీ కీప్రకృతిగొడవ లెందుకయ్యా! ప్రపంచజ్ఞాన మున్నవానికిఁ బ్రకృతిపరీక్షకాని ప్రపంచాతీతజ్ఞానమున్న మీ కెందులకయ్యా! కావున మీకుఁదోఁచిన శ్లోదో పూర్వాచార్యులఁ గూర్చియో పూర్వాచారములఁ గూర్చియో భక్తినిగూర్చియో ప్రపత్తినిగూర్చియో చెప్పఁ గోరుచున్నాము. బాగుగా నుండిన నుందుము. లేకున్న మీబాధ మాకులేదు. మాబాధ మీకులే" దని యొక్కఁడుసభవారిపక్షమునఁ బలికెను.

కాలాచార్యులు "అద్దే! అందుల కభ్యంతరమేమి? శ్రీమతే రామానుజాయ—ఏదీ రవంతపొడుము—శ్రీమతే—చాలదు. మఱికొంచెము. శ్రీమతే రామానుజాయనమః. మీయిష్టము ననుసరించి

భక్తినిగూర్చి యొకటి రెండు శ్లోకములుచదివి యర్థముచెప్పెదను. నే నుపన్యాసమిాయ శక్తికలవాఁడను గాను. భక్తి యెనిమిదివిధములని చెప్పఁబడినది.

మద్భక్తజన వాత్సల్యం పూజాయాం చానుమోదనం
స్వయ మభ్యర్చనం చైవ మదర్థే దంభవర్జనం
మత్కథా శ్రవణేభక్తిః స్వర నేత్రాంగవిక్రియా
మమానుస్మరణం నిత్యం యచ్చమాం నోపజీవతి
భక్తి రష్టవిధాహ్యేషా యస్మి న్మ్లేచ్ఛేసి వర్తతే
సవిప్రేంద్రో మునిశ్శ్రీమాన్ స యతిస్సచ పండితః
తస్మై దేయంతతో గ్రాహ్యం సచ పూజ్యో యథాహ్యహం॥

భగవద్వాక్య మిట్లున్నది. దీనిలో వర్ణింపఁబడిన యెనిమిదివిధ ములైన భక్తి యెవ్వనికుండునో వాఁడు మ్లేచ్ఛుఁడైనను వాఁడే బ్రాహ్మణోత్తముఁడు. బ్రాహ్మణమాతాపితలకుఁ బుట్టుటగాని యుపనయ నసంస్కార మొందుటఁగాని యూర్ధ్వతిర్యక్పుండ్రధారణ మొనర్చు టకాని వేదాధ్యయన మొనర్చుటకాని యజనయాజనము లొనర్చుట కాని బ్రాహ్మణత్వమునకు నిశ్చయాభిజ్ఞానములుకావు. నిశ్చయమైన సంజ్ఞ యొక్కటియేయున్నది. అదియే భక్తి. భక్తివలననే బ్రాహ్మణ త్వమును నిశ్చయపఱుపవలసియున్నది. సవిప్రేంద్రః అయిపోయినది. ఇఁక సమునిః వాఁడే ముని, మౌనవ్రతమును ధరించి వ్యాఘ్రాజినము నఁ గూరుచుండికాని పంచాగ్నిమధ్యమునఁ గూరుచుండికాని తలక్రిం దుగ వ్రేలాడికాని జపమొనర్చి కాయక్లేశము లొంది కందమూలాదు లాహరించి యారణ్యవాసియై యుండుటయే మునిత్వమునకు నిశ్చయ లాంఛనముకాదు. నిజమైనలక్షణ మొక్కటియే యున్నది. అదియే భక్తి. అట్టి లక్షణముకలవాఁడు మహాత్ముఁడీయుఁడైనను మౌనియే.

మాలవాఁడైనను మానియే. మఱి యేజాతివాఁడైనను మానియే. సవి వేంద్రో)-శ్రీమాన్—ఆతఁడే శ్రీమంతుఁడు—భండారములలోఁ బరి మితిలేని ధనమున్నవాఁడు—పతివ్రతమైన భార్యను గలవాఁడు, పితృ భక్తియుక్తులగు బిడ్డలుగలవాఁడు, బహుదాసదాసీజనసంవృతుఁ డైన వాఁడు యథార్థముగ శ్రీమంతుఁ డని చెప్పవీలులేదు. భక్తియున్న వాఁడే శ్రీమంతుఁడు. సయతిః. వాఁడే యతి—యజ్ఞోపవీతత్యాగ మొనర్చి, శిరోముండన మొనర్చుకొని, కాషాయదండధారియై ప్రణవ జపమొనర్చినవాఁడే యతి కాఁడు. (ఇచ్చట ద్వైతాద్వైతయతుల సం గతియే చాలఁజెప్పి తమయతులమాట చెప్పలే దెందువలననో యను కేకలు) భక్తిఁగలవాఁడే యతి. సచ పండితః—వాఁడే పండితుఁడు. తర్క-వ్యాకరణాది శాస్త్రజ్ఞానముకాని నాటకాలంకారజ్ఞానముకాని వే దార్థజ్ఞానముకాని పండితుని జేయలేవు. భక్తియున్నవానికే పండితనా మమున కర్హతయున్నది. అట్టివాఁ డేజాతివాఁడైనను వాఁడే బ్రాహ్మ ణుఁడు. వాఁడే ముని. వాఁడే మోక్షలక్ష్మీయుక్తుఁడు. వాఁడే యతి. వాఁడే పండితుఁ డని తెలియఁదగినది. ఇది కాక,

> "నశూద్రా భగవద్భక్తాః। విప్రాః భాగవతాస్మృతాః।
> సర్వవర్ణేషు తే శూద్రాః। యేహ్యభక్తా జనార్దనే॥"

అని సాయించిన హేతువుచేత నరులలోఁ బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణ భేదము లేనేలేదు. భక్తిహీనుఁడైన బ్రాహ్మణుఁ డబ్రాహ్మణుఁడు. భక్తి యుక్తుఁడైన యబ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. ప్రజలలో నున్నభేదము భక్తాభక్తభేదముకాని బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణభేదము కాదు. కాదని స్పష్టముగాఁ దెలియఁదగినది. శాంతిలేక దాంతిలేక తపస్సులేక వైరా గ్యములేక సదాచారములేక స్వార్థపరిత్యాగములేక దైవభక్తిలేక నేను బ్రాహ్మణుఁడ నని విఱ్ఱవీఁగు బ్రహ్మబ్రాహ్మణుఁడే యధముఁడనిపించుకొ

నునప్పుడు కామక్రోధలోభమదమత్సరయుక్తుఁడై సర్వవేదకర్మదూరుఁడై స్వశ్రేయోభిలాషియై బ్రాహ్మణనిందాపరుఁడై ప్రపంచసౌఖ్యవాంఛా సమన్వితుఁడై దైవభక్తిరహితుఁడై నేను బ్రాహ్మణాధికుఁడ నని సంతతము గర్వపడుచున్న జన్మబ్రాహ్మణేతరుఁడుమాత్రి మధముఁ డనిపించుకొనఁడా? ఇద్దఱుకూడ సమానముగ నధములు. ఇద్దఱుకూడ నొక్కవర్ణమువారు. ఒక్కజాతివారు. ఒక్కయధికారమువారు. ఒక్కగతికే పోవలసినవారు. వీరిని వారు దూషింపఁదగదు. వారిని వీరు దూషింపఁదగదు. ఇదిగాక—శ్లో॥ శ్వపచోపి మహీపాల। విష్ణుభక్తో ద్విజాధికః। విష్ణుభక్తి విహీనస్తు। యతిశ్చశ్వపచాధమః॥ అని పెద్దలు సాయించినారు. "భగవద్భక్తియుక్తుఁడైన శ్వపచుఁడైనను ద్విజునికంటె నధికుఁడు—భగవద్భక్తిశూన్యుఁడగు యతియైనను శ్వపచునికంటె నధముఁడు' అని విస్పష్టముగాఁ చెప్పఁబడినప్పు డిఁక బ్రాహ్మణుఁ డెవఁడు? అబ్రాహ్మణుఁ డెవఁడు? బ్రాహ్మణు నబ్రాహ్మణుఁడు తిట్టుట యెందువలన? అబ్రాహ్మణుని బ్రాహ్మణుఁడు తిట్టుట యెందువలన? ప్రజ్ఞాహీనతవలన—పరమార్థజ్ఞానశూన్యతవలన—ప్రబలగర్వాతిరేకమువలన—అందువలన భక్తియే ప్రధానముకాని వర్ణలింగజాత్యాదులు ప్రధానములుకావు. ఆభక్తి యెన్నివిధములు? ఎనిమిదివిధములు. మొదటిది—మద్భక్తజనవాత్సల్యం; అందఱము దేవునికుటుంబములోనివారముకదా! సోదరులముకదా! ఒకరినొకరు సోదరులవలెఁ బ్రేమించుకొనుచున్నామా? నాయూర్ధ్వపుండ్రములు నీకుఁ జెమ్మకాయలు—నీవిభూతిరేఖలు నాకుఁ బెండెకట్లు. వేపారులనామములు మనకిద్దఱకు బెండకాయబొట్లు. వాఁడు నీటికాఁసువాఁడు వీఁడు నియోగిప్రభుఁడు. వాఁడు వెలనాటి వెట్టివాఁడు. వీఁడు వేగినాటి సన్యాసి. వాఁడు తెలినాఁటి తెగనీల్గుబోతు. వీఁడా రామచంద్రావిడిహాంశవారి వాఁడు

సపాదుఁడు—వీఁడు నిష్పాదుఁడు. వీఁడరవ—వాఁడాంధ్రుఁడు. వీఁడు బ్రాహ్మణుఁడు—వాఁడబ్రాహ్మణుఁడు. ఇటు లెన్ని చెప్పవచ్చును? ఈ రీతిగాఁ గొంతకాలమునుండి యొకరినొకరు గాఢముగాదూషించుకొనుచున్నారు. జ్ఞానహీనములగు నితరజంతువు లెట్లు తమలోఁదాము పోరాడినను గఱచుకొనినను నవి క్షంతవ్యములుకాని జ్ఞానయుక్తులగు మన మిట్లొకరినొకరు తిట్టుకొని తండ్రులను దాతలను గూడ నోటికిరాని దుర్భాషలాడుకొని పూర్వాచార్యులవారినిగూడఁ బుంఖానుపుంఖముగ దిట్టుచు వీరిపై వారు వ్రాసికొనుచు వారిపై వీరు వ్రాసికొనుచు వీరు వారి నడచివైవఁ బ్రియత్నించుచు వారు వీరి నడచివైవఁ బ్రయత్నించుచు వీరావేశములఁ దెయితక్కలాడుచుండునెడల మన కేసు క్షమాపణయున్నది.

ఇఁక రెండవది :—పూజాయాం చానుమోదనమ్. దీనినిగూర్చి చెప్పనక్కఱలేదు. మూఁడవది స్వయమభ్యర్చనంచైవ--దీనినిగూర్చి నాల్గుమాటలు చెప్పవలసియున్నది. రవంత జరుగుబాటున్న కుటుంబములలో దేవతార్చనపుబ్రాహ్మణుఁ డొకఁ డుండకతప్పదు. మనవారు కూలిపెట్టి దైవపూజ చేయించుచున్నారు. మనము కూలిపెట్టి భోజనము చేయించుటలేదు. నిద్రచేయించుటలేదు. కాలకృత్యములు నిర్వహింపించుటలేదు. తుదకుఁ గూలిపెట్టి చుట్టమైనఁ గాల్పించుటలేదు పొడుమైనఁ బీల్పించుటలేదు. ఇవియన్నియు మనము స్వయముగ జేసికొనుచున్నాము. స్వయముగఁ జేసికొనఁదగిన యావశ్యకకృత్యము కాకపోవుటచేత నేకదా దైవపూజ కూలిపెట్టి చేయింపవలసివచ్చినది. ఎట్లు తగులఁబెట్టినను బాధలేని పనికిమాలిన తంతుకావుననే యట్లు చేయుచున్నాము. మనము మంచముపైఁబడి చేతులు జోడించుటకు స్వాధీనములు కాకపోయినప్పుడు గోవిందా మహాదేవా యనుటకు నోరైన స్వా

ధీనము కానప్పుడు సంతతదుస్సహబాధచేత మనస్సునకుఁ గాసంత నిలు కడయైన లేనప్పుడు కూలిపెట్టికాని వెట్టికిఁగాని దైవపూజ చేయింపవచ్చునేమో కాని, బజారునకుఁ బోయి భార్యకుఁ బకోడీలు, బనారసు కాజాలు తీసికొనివచ్చుట కోపికయుండఁగాఁ గరణముగారిని యాచించి కల్లుకుండు తెచ్చి పోడుముచేయుట కోపికయుండఁగా నుంచుకొన్న వేశ్యయింటికిఁ బైవాఁ డెవఁడైనవచ్చునేమోయని ప్రచ్ఛన్నముగ వీని మొగను గాపుంచి దాని పెరటిగుమ్మమునొద్ద ముసుఁగువైచికొని తెల్లవాఱినదాఁక గనిపెట్టుకొనియుండుటకుగాత్రిశక్తియుండఁగా రవంతసేపు దేవతారాధన వేదికపైఁ గూరుచుండి పుష్పమొక్కటి పుండరీకాక్షుని పై వేయుటకే చేతు లక్కఱకు రాకపోయెనా? పనికిమాలినకూఁత లెన్నియైనఁ గూయుటకుఁ దెఱపియున్నది కాని నారాయణా పరమేశ్వరా యనుటకు నాలుకయే లేకపోయినదా? ఇఁక దీనినిగూర్చి చాలును. 'మద్భక్తే దంభవర్జనమ్' అని మఱియొకటి. తాను దైవపూజ చేయుచున్నట్లు నలుగుఱకుఁ దెలియవలయును. గ్రామస్థులందఱు వచ్చి తన యంత భక్తుఁడు లేఁడని కొనియాడవలయును. వీరవరపు వేంకటేశ్వరునకుఁ దాను వింజామరములిచ్చిన ట్లాంధ్రపత్రికలోఁ బెద్దయక్షరములతో వేయింపవలయును. తన కేదైన రోగమువచ్చినప్పు డెవ్వఁ డేసాధనముచెప్పునో యని నలుగుఱతోఁ జెప్పుకొనవచ్చును. రోగ మెంతయైన రట్టుచేసికొనవచ్చును. అంతేకాని తాను దేవీనవరాత్రిములు చేసినట్లు తెలుగుపత్రికలలోఁ బ్రకటించుకొనుట యెందులకు? తాను బెంచుచున్న కుక్కపిల్ల తప్పిపోయినయెడల డప్పువేయించి చాటింపవచ్చును. పత్రికలలోఁ బ్రకటింపవచ్చును గాని గోపాలస్వామికిఁ దాను జేయఁబోవు దీపారాధనమునుగూర్చి బ్యాండుమేళములతో గరపత్రములు పంచిపెట్టించుట యెందులకు? ఇదేమి? నాటకమా—సర్కసా-

అడవిమృగమును బ్రదర్శించుటా? క్రొత్తప్లీడరు వృత్తి ప్రారంభమా? తాను భక్తుఁడని భగవంతుని మనసులో నుండవలయునా? మునసబు కరణముల మనసులో నుండవలయునా? భగవంతునికున్నప్పు డితరుల కు లేని నష్టమేమి? ఇతరులకున్నను భగవంతునికి లేనప్పుడులాభ మేమి? "శ్లో. త్వయి ప్రసన్నేమమకింగుణేన త్వయ్య ప్రసన్నే మమకింగుణేన, రక్తే విరక్తే చవరే వధూనామ్ నిరర్థకః కుంకుమపత్రభంగః" అను నట్లు సంతుష్టినొందవలసిన లోకనాథుఁడు సంతుష్టినొందనప్పుడు నరు లెందఱు సంతోషించిననేమి? తన్నుఁ దరింపఁజేయువాఁడు మహాదేవు డు కాని మనుష్యుఁడు కాఁడే! రేపు నీవు చచ్చి దండధరుని దర్బారు లో నిలువఁబెట్టఁబడినప్పుడు బాణాసంచాకట్టిన భద్రయ్యకాని, మేళ మొప్పుకొనిన మంగలి వెంకటస్వామికాని, యూరేగింపురాత్రి గజ్జెకట్టి న యిక్కసానికాని, నీవు దైవభక్తుఁడవని సాక్ష్యమిచ్చెదరా? ఈదం భము మహాదోషము—భక్తిలేనివాఁడు లేనట్లే ప్రవర్తించినయెడలఁ గొంత మంచిదికాని యున్నట్లు డాబుచేసినయెడల భక్తిలేనందు కొక శిక్ష నటనమున కొకశిక్షయు సిద్ధింపవా? ఇంకఁ దరువాత—మత్కథా శ్రవణేభక్తిః—పాత్రిఁతకుర్చీలు వేలముపాడుచున్నారని తెలియఁగఁ బరు గెత్తువాఁడే కాని భాగవతపురాణము వినుటకు గడపదాఁటి యీవలికి వచ్చినవాఁ డెవఁడున్నాఁడు? పంచనాథయ్యరు జావళీకి దలయూఁచిన వాఁడే కాని తిరుప్పావులోని పాశురమునకు శిరఃకంపన మొనర్చినవాఁ డెవఁడు—తరువాత స్వరనేత్రాంగవిక్రియా—పరమదయాపరిపూర్ణుని గుణానుసంధానమున స్వరము గద్గదిక నొందవలయును. నేత్రము లానందబాష్పపూర్ణములై యుండవలయును. దేహము రోమాంచాది లక్షణ సమన్వితమై యుండవలయును. కూఁతు రత్తవారింటికిఁ బోవు నప్పుడు గొంతుకలోఁ గెక్కు కెక్కుమనువాఁడేకాని గోపాలస్వామి

వాహనారూఢుఁడై యింటిముందుఁ బోవునప్పుడు కాసంతయైనఁ గరగిన వాఁ డెవఁడు? దొంగలువచ్చి యట్లకట్ట దొంగిలించుకొని పోయినారని స్వప్నమురాగ గొంతుగద్గదతతోఁ గేకలు వేసినవాఁడే కాని, గోపికలు తోరించుటకుఁ గోపాలుఁడు వారివస్త్రము లపహరించినాఁడనగ గద్గద గలిగినంత వెఱ్ఱివాఁ డెక్కడనున్నాఁడు? వదినెగారికి మనోవృత్తి నీయ నక్కఱలేదని కోర్టువారిచ్చిన మొగఁబెట్టు తీర్పును దెచ్చినప్లీడరు మొగ ముచూచి యానందబాష్పములు విడిచినవాఁడేకాని, శ్లో॥ నధర్మనిష్ఠో స్మి నచాత్మవేదీ। నభక్తిమాన్ త్వచ్చరణారవిందే। అంకించనో నన్యగతి శ్శరణ్య। త్వత్పాదమూలమ్ శరణం ప్రపద్యే" అనుశ్లోకమును జదు వుచుఁ బార్థసారథిని దర్శనముచేసినప్పు డానందబాష్పములను విడిచిన వాఁ డెవ్వఁడు? 'అంగవిక్రియా' యనఁగ రోమహర్షాదులు—వెనుకఁ బడిన కష్టములు తలఁచుకొన్నప్పు డొడలు జల్లుమనుచున్నది కాని కష్టములనుండి కాపాడిన కావేరిరంగని దలఁచుకొనినప్పుడు కాదుగదా చూచినప్పుడైన నొడలు పులకరించుచున్నదా? లేదు. భక్తులారా లేదు. తరువాత—'మమానుస్మరణం నిత్యమ్' పూజావేళమాత్రము రవంతసేపు దైవచింత చేయుచు నితరవేళలందు దైవమేలేనట్లు ప్రవ ర్తించువా రనేకులున్నారు. ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రధారణ మొనర్చి—ధను ర్మాసవ్రతదీక్ష నాచరించి దైవనివేదిత ప్రసాదమారగించి—శిరోవేష్ట మును ధరించి—సివిల్ కోర్టునకుఁ బోయి యబద్ధసాక్ష్యములు ప్రసా దించిన యాచార్యపురుషులెందఱు? పణ్యస్త్రీల యింటికి వేంచేసి పవ ళించిన భాగవతోత్తములెందఱు? ఇప్పుడు చెప్పిన యెనిమిదివిధములై న భక్తికలవాఁ డేజాతివాఁడైనను వాఁడే పూజ్యుఁడు—వాఁడే బ్రాహ్మ ణుఁడు—వాఁడే మౌని—వాఁడే శ్రీమంతుఁడు—వాఁడే యతి—వాఁ డే పండితుఁడు—ఇది నిశ్చయము. అందువలన బ్రాహ్మణు లార్యావ

ర్తముననే కాదు. ఆఫ్రికాదేశమున నుండవచ్చును. అమెరికాదేశము న నుండవచ్చును. ఆస్ట్రేలియాదేశమున నుండవచ్చును. భగవద్భక్తి యెచ్చటనున్నదో యచ్చట బ్రాహ్మణత్వమున్నది. అది యెచ్చటలేదో యచ్చట మహిం పరత్వములేదు. సరేకదా మనుజత్వమైన లేదని చెప్ప వచ్చును. భక్తుఁడు శ్వపచుఁడైనసరియే వాఁడు నావలెనే పూజార్హుఁ డని భగవంతుఁడు పలికినాఁడు.

తస్మైదే యంతతో గ్రాహ్యం—అని సాయింపఁబడినది. అనఁ గా నట్టివాని కీయవచ్చును. అట్టివానినుండి గ్రహింపవచ్చును. ఏది ? చిత్రాన్నముకాదు—చిట్టిగారెలు కావు—కోడిపలావుకాదు—కుండే టికుర్మా కాదు—కొక్కుగొడు గూరుగాయకాదు—చక్రధరభక్తుఁడు సర్వాధికారయుక్తుఁడు కాన నతనికిచ్చునవి మహామంత్రములు. ఆతని యొద్దనుండి గ్రహించునవి మహామంత్రములు. నిస్సంశయముగా నట్టి వాని కుపదేశింపవచ్చును. అతనినుండి గ్రహింపవచ్చును. అట్లుజరిగిన దెచ్చటనైన నిదర్శనమున్నదా యని యందురేమో ? పంచమవేదమై న భారతమునుండి యొకకథ మనవిచేయుదును.

శ్లో॥ కశ్చిద్ద్విజాతిప్రవరో వేదాధ్యాయీ తపోధనః
తపస్వీ ధర్మశీలశ్చ కౌశికో నామభారత॥

అట్టికౌశికుఁడను బ్రాహ్మణుఁ డొక్కవృక్షముక్రిందఁ బద్మాసనా సీనుఁడై తప మొనర్చుకొనుచుండగా నొకకొంగ యాతనితలపై రెట్ట వైచెను. అందుపై బ్రాహ్మణుఁడు కోపోద్రిక్తుఁడై యాపక్షివంకఁ జూడగ నది భస్మమైపోయెను. అట్లు భస్మమైపోవుటకుఁ బ్రకృతిశాస్త్ర సంబంధమగు కారణమేదో జంఘాలశాస్త్రి యిదివఱకే చెప్పియున్నాఁ డు. పక్షి బ్రాహ్మణకోపాగ్నిచేతనే భస్మమైనది. బ్రాహ్మణుఁ డంతఁ దిరుగ స్నానమొనర్చి పరిశుద్ధుఁడై మాధ్యాహ్నికకృత్యములు నిర్వ

హించుకొని భిక్షకై బయలువెడలెను. ఒకబ్రాహ్మణుని యింటిమొద్ద కుఁ బోయి నిలువఁబడెను. ఆయింటిబ్రాహ్మణి యాకౌశికునిఁ గాంచి స్వామీ! ప్రసాదము తెచ్చుచున్నానని మనవిచేసికొని లోనికిఁ బోయెను. ఇంతలో నామెభర్త యింటికివచ్చెను. వచ్చిన భర్తనుగాంచి వినయమున నాతనికి నమస్కరించి స్నానమునకు నీరిచ్చి స్నానాంతరమున సంధ్యావందనమునకుఁ గావలసిన సామగ్రినంతయు నందిచ్చి యటుపైన దేవతార్చనవేదికపై ముగ్గులుంచి గోఘృతదీపము లమర్చి నీరాజనమునకుఁ గర్పూరాదిసామగ్రిని సిద్ధపఱచి యాతఁడు దేవతారాధన మొనర్చినపిమ్మట నాతనికి భోజనమిడి భోజనానంతరమునఁ గరపాదప్రక్షాళనమునకు నీరిచ్చి తములపాకులు చుట్టియిచ్చి యాతఁడు నిద్రించిన పిమ్మటఁ గొంతప్రసాదము నొక్కపళ్లెరమునసుంచి గుమ్మములోనికివచ్చి "అయ్యా! క్షమింపవలయును. ఆలస్యమైనది. నాభర్తగా రింతలో దయచేసిన కారణమున ననివార్యమగు నీయాలస్యము జరిగినది. మీకుఁ గలిగించిన శ్రమమునకు మన్నింపవలయును." అని వినమ్రమై ప్రార్థించెను. అంత నాతఁ డుగ్రుఁడై "పతియే దైవం కండీర్ అతిథిపూజ వేండావో" (పతియే దైవముకాఁబోలునేమి? అతిథిపూజ యక్కఱలేదేమి?) అని యుద్గ్రీవుఁడై గద్దించెను. ఆమాట లామహాపతివ్రతవిని "నాయనా! కోపముతోఁ బలికినను మీరు కొంత సత్యమేపలికినారు. పతియే దైవము అంతవఱకు నిశ్చయము.

శ్లో॥ పతిర్హి దైవతం నార్యాః పతిర్బంధుః పతిర్గతిః ప్రాణైరపి ప్రియంతస్మాత్ భర్తుః కార్యవిశేషతః॥ అని తమవంటిపెద్దలు చెప్పిన మాటనే వేదవాక్యముగా నెంచి స్త్రీలమైన మే మాచరించుకొనుచున్నాము. నాయనా! అంతతీవ్రముగఁ జూచెద వెందులకు? నీక్రూర వీక్షణమున భస్మమగుటకు నేనేమి గ్రుడ్డికొక్కెరననుకొంటివా?"

యని యామె పలికెను. ఆమెమాటలు విని గడగడ వడఁకి "అమ్మా! నేను బాపాత్ముఁడను. నీవు బహు పుణ్యశీలవు. నీతపస్సామర్థ్యమున నీవు కాలత్రయవేదినివలె నున్నావు. నాకేమైనఁ దారకమార్గమును బోధింపుమని" యామె నాబ్రాహ్మణుఁడు ప్రార్థించెను. "నాయనా! వినుము. శ్లో॥ క్రోధశ్శత్రుశ్శరీరస్థోమనుష్యాణాం ద్విజోత్తమ యః క్రోధమోహౌత్యజతితం దేవాః బ్రాహ్మణాన్విదుః" అని యామె కొంచెము కఠినముగాఁబలికి యామాత్రమునకే యాతఁ డిబ్బందిపడు నేమోయని యెంచి శ్లో॥ భవానపిచధర్మజ్ఞ స్స్వాధ్యాయ నిరతశ్శుచిః నతుతత్త్వేనభగవన్ ధర్మాన్ వేత్తీతిమేమనః" అని కొంతమృదులము గాఁ బలికెను. "అందుకొఱకే నన్నుఁ దరింపఁజేయుసాధనమును బోధింపుమని వేఁడుకొనుచున్నాను." అని తిరుగ నాతఁ డాపతివ్రతను బ్రార్థించెను. "నావలన నేమగును? ధర్మవ్యాధుఁడను నొక మహాత్ముఁ డున్నాఁడు. శ్లో॥ మాతాపితృభ్యాం శుశ్రూషు స్సత్యవాదీజితేంద్రియః మిథిలాయామ్ వసనేవ్యాధః...............తత్రగచ్ఛ స్వభద్రంతే యథాకామం ద్విజోత్తమ వ్యాధః పరమధర్మాత్మా సతేచ్ఛేద్యతిసంశయాన్" అని యామె పలికెను. ఆమెకు నమస్కరించి యాతఁడు పోవుచుండగా—"అయ్యా! మఱియొక్కమాట—నేను బ్రాహ్మణుఁడను గదా! ఆచారవంతుఁడనుగదా! అధికుఁడనుగదా యను గర్వమును బూర్తిగా జంపుకొని సంతత మాతాపితృసేవాసంసక్తమానసుఁడగు నాతని కేమాత్రమైన తొందరయుఁ గలుగనీయక, యాతనిగుమ్మము లోఁ బడియుండి, యాతనితో నీవు ముందుగా మాటలాడక, యాతని న్నిబిలువనైనఁ బిలువక, యాతఁడు నిన్నవలోకించి మాటలాడునప్పుడే నీవు మాటలాడి నీసంగతి యాతనికి నివేదించుకొని యాతని సమయమును గనిపెట్టి తత్త్వజ్ఞానము నొందుము" అని యాబ్రాహ్మణుఁ

డెట్లయినఁ దరింపవలయునను వాంఛచే నాతనియందలి కరుణచే దిరుగ నామె పలికెను. "అటులేయని" యామెయొద్ద సెలవుతీసికొని ధర్మ వ్యాధునియొద్దకుఁ బోయి యాతని యథానిర్దిష్టముగా సేవించి, శ్లో॥ పంచైతాని పవిత్రాణి శిష్టాచారేషు నిత్యదా, ఏతన్మహామతేవ్యాధ ప్రబ్రవీహి యథాతథా" యని ప్రార్థింపఁగ; శ్లో॥ యజ్ఞందానం తపో వేద సత్యంచ ద్విజసత్తమ పంచైతాని పవిత్రాణి శిష్టాచారేషు సర్వ దా" యని ధర్మవ్యాధులవా రాబ్రాహ్మణునకు సాయించిరి. ఇక్కడఁ గౌశికుఁడు నేర్చుకొన్న గ్రంథమంతయుఁ బోగొట్టుకొన్న సందేహము లన్నియు సంపాదించిన తత్త్వమార్గమంతయుఁ జెప్పవలయుననియేయు న్నది కాని చెప్పుట కవకాశములేదు. "ధర్మవ్యాధన్ వాసిలిలెతువం డు ధర్మసందేహంగళైశమిప్పిత్తుకొండార్గళ్' (ధర్మవ్యాధుని గుమ్మము లోఁబడియుండి ధర్మసందేహములను శమింపజేసికొనినారు) అని చెప్పఁ బడినది. అందువలన బ్రహ్మోపదేశమైనను భగవద్భక్తుఁడైన పంచ మునియొద్దనైన నవశ్యము పొందవలసినది. పంచముఁడైనను భగవ ద్భక్తుఁడైనయెడల నాతనికి బ్రహ్మోపదేశము చేయవలసినది. భగవ ద్భక్తియే ప్రధానముకాని వర్ణలింగజాత్యాదులు ప్రధానమైనవి కావు. ముమ్మాటికిఁ గావు.

"భారతములోనున్న కథలన్నియు సత్యములనుట కేమియాధా రమున్నది? ఎప్పటిభారతము! ఎప్పటికథలు వానియందు మనకంత ప్రమాణబుద్ధి యుండవలసినపని యేమున్నదని" నవనాగరకులుకొంద అధిక్షేపింపవచ్చును. ఆయధిక్షేపణమున కాధారమున్నను లేకున్నను దానిని నిరాకరింపక యంగీకరింతము. పురాణములలోని పూర్వగాథ లవలి కేమిలకు? ఆపురాణకాలముతోఁ బోల్చినప్పుడు మొన్నమొ న్నగా భావింపవలసిన శ్రీమద్రామానుజులవారి కాలములో జరిగిన

యొకచిత్రిమును మనవిచేసెదను. మాఱ్నేరునంబిగారును బెరియనంబి గారును గూడ యామునాచార్యులవారి శిష్యులు. పెరియనంబిగారు బ్రాహ్మణుఁడు. మాఱ్నేరునంబిగారు పంచముఁడు. పెరియనంబిగారు రామానుజులవారి గురువు—మాఱ్నేరునంబిగారి కవసానదశ సమీపించినది. "ఈశరీరముఁ బరమగురు భగవానుండగు యామునాచార్యులవారికి శేషత్వమొందినది. అట్టి యీదేహమును బ్రికృతిసంబంధులగువారు స్పృశించుట నాకంగీకారము కాదు. అంతటిమహాత్ముని సేవచేయుటచే వారికి శిష్టమైన యీగాత్రిము వారి మాహాత్మ్యమునుబట్టి పా్రికృతికస్పర్శము తగులకుండఁ గాపాడుకొనవలయునని యూహించుచున్నాను. మీరు బ్రాహ్మణులు భాగవతోత్తములు మీఁదు మిక్కిలి దాసునికి సతీర్థులు. దేవరవారు దీనుఁడగు నడియేనికి బ్రిహ్మమేధ సంస్కారమును గావింతురా" యని పెరియనంబిగారికి మాఱ్నేరునంబిగారు వార్త నంపిరి. "అభ్యంతరమేమి? మహాభాగ్యమని యీ మహోదారమనస్కుఁడగు పెరియనంబిగారు చరమావస్థలోనున్న మాఱ్నేరునంబిగారిని సేవించి వారికి బ్రహ్మమేధసంస్కారమును గావించెను. మాఱ్నేరునంబిగా రిట్లు చరమవాక్యముగా సాయించి పరమపదించిరి.

నాన్ యిన్నపడి యిన్నపడి యిన్నపడి సెయిదాల్, నీర్ యిన్నపడి యిన్నపడి యిన్నపడి సేయుంగో" దీనియర్థ మేమనఁగా నేను ఈరీతిగా—ఈరీతిగా—ఈరీతిగాఁ జేసియుంటినేని, మీరు—ఈరీతిగా-ఈరీతిగా—ఈరీతిగాఁ జేయ వేఁడుచున్నాను. ఈరీతిగా నేను జేసినయెడల మీరీరీతిగాఁ జేయవలెను. ఈరీతిగా నేను జేసినయెడల మీరీరీతిగాఁ జేయవలయును. నేను—ఈరీతిగాఁ జేసినయెడల మీరీరీతిగాఁ జేయవలయునని క్రిహాలంకారసందర్భముగా మాఱ్నేరునంబిగారు సెల

విచ్చిరి. దీనికిఁ దాత్పర్యమేమనగా :—" నేను దైవనామమును స్మరించుచుఁ బ్రాణములు విడిచినయెడల మీరు దశరాత్రము లాశౌచము పట్టి కర్మ మాచరింపవలయును. నేనాచార్యులను స్మరించుచుఁ బ్రాణములు విడిచినయెడల మూఁడుదినములుమాత్రమే మైలపట్టి కర్మ మాచరింపవలయును. నే నెవ్వరిని స్మరింపకుండఁ బ్రాణములు విడిచితినేని మీ రేకర్మముకూడ నాచరింప నక్కఱలేదు." మార్నేరునంబిగారి యీ యవసానాజ్ఞను శిరమున ధరించి యాయనకు యతీశ్వరార్హమైన చరమ కైంకర్యమొనర్చి స్నానమైనఁ జేయక, వస్త్రములయిన మార్పక, పెరియనంబిగారు తిర్వారాధన మొనర్చుకొని సాపాటు కానిచ్చుకొనెను. ఆహాహా! ఇది యెట్టి మహాద్భుతాంశమో ఇది కేవలము కల్పితమైన కథయని యెట్లు చెప్పనగును. దీనిని నమ్మకపోవుట కిందున నసాధ్యమైన దేమున్నది? అస్వాభావికమైన దేమున్నది? అనుచితమైన దేమున్నది? అసాధారణమైన దేమున్నది. ఇట్లు జరిగినదనియే నిశ్చయపఱుపవలయును. పూర్వగ్రంథములం దామాత్రమైన విశ్వాసములేనియెడల మన లౌక్కనిముసమైన జీవయాత్ర జరుగునా? నమ్మకపోవుటకుఁ గారణాభాసమైన నుండవలయునా? పదిపండ్రెండువందల సంవత్సరములనుండి తరతరముగా వచ్చుచున్న యీపవిత్రగాథ పరమార్థమైనదే కాని తద్వ్యతిరేక మెంతమాత్రమును గాదు. దీనివలన నేమి తెలిసికొనఁదగినది? నరుఁడు భగవద్భక్తిచేతనే బ్రాహ్మణుఁడగును. భగవద్భక్తిశూన్యతచేతనే యబ్రాహ్మణుఁ డనిపించుకొనును. స్థిరమైన బ్రాహ్మణత్వ మెవ్వనికిని లేదు. స్థిరమైన యబ్రాహ్మణత్వ మంతకంటెలేదు. బ్రాహ్మణుఁ డబ్రాహ్మణుఁడు కావచ్చును. అబ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కావచ్చునని మనపెద్దలు చెప్పినారు. నరులమగుటచే మనకు సోదరత్వమే సిద్ధమైనది కాని బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణత్వము కాదు. కావున

నిశ్చలమైన భగవద్భక్తిని సంపాదించుకొని యందఱముకూడ బ్రాహ్మణుల మగుదుము. అందఱము బ్రాహ్మణులమైనప్పుడు మనకుఁ దగవు లేల? భగవద్భక్తినివదలి ప్రపంచలంపటులమే యందఱైనయెడల నందఱ మబ్రాహ్మణులమే యగుదుము. అప్పుడుకూడ మనకుఁ దగవు లక్కఱలేదు. పరమేశ్వరునందలి భక్తిని సంపాదించుకొని తరింతము.

ఆర్యులారా! ఇదిగో సాక్షి మదరాసునుండి జంఘాలశాస్త్రికి వ్రాసినలేఖ—దీనిని జదువుమని జంఘాలశాస్త్రి యిప్పుడే నాయొద్ద కంపినాఁడు.

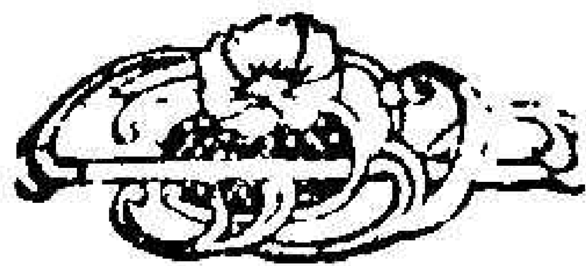
జంఘాలశాస్త్రికి—సాక్షి యనేకనమస్కారములు. 19 దవ తేది గల న్యాయదీపికలోఁ జిరంజీవిని సౌభాగ్యవతియగు పులవర్తి కమలావతమ్మగారు వ్రాసినవ్యాసమును నీవు చూచియుందువు. ఆంధ్రదేశీయు లందఱు జూడఁదగిన వ్యాసమది. ఆవ్యాసమున్న న్యాయదీపికనైన నందఱు సంపాదించుకొని చూడవలయునని నీవు సభలో నాపక్షమున సభ్యులను బ్రార్థింపవలయును. దానిలో సాక్ష్యుపన్యాసములఁగూర్చి యేదో విమర్శనమున్నదని నీవు భ్రాంతిపడి తొందరచే నామెవ్యాసమును గూర్రముగ ఖండింతువేమో యని భయపడి నీపేర నీయుత్తరమును వ్రాసితిని. నాయనా 'అది విమర్శనముకాదు. సాక్షిని దిట్టినతిట్లు సాక్ష్యుపన్యాస విమర్శనమగునా? తిట్లకుఁ దిట్టుగాక వేఱ ప్రత్యుత్తరమే మున్నదని యెంచి నీవు మనసోదరీమణిని దిరుగఁబడి మనసులోనైనఁ దిట్టెదవేమోసుమా! మగువనుదిట్టుట మహాపాతకముసుమా! నవనాగరకతామాహాత్మ్యమువలనఁ బురుషులలోనేమి స్త్రీలలోనేమి కలిగి మన జాతితత్త్వము భంగపఱచుచున్న దురాచారములఁగూర్చి మృదులముగాఁ బలుకుటయే మనవిధి. అందువలనఁ బురుషులుకాని స్త్రీలుకాని తిరుగఁబడి తిట్టినఁ దిట్టుదురుగాక! తెలివిలేకుండఁ దిట్టినఁ దిట్టుదురు

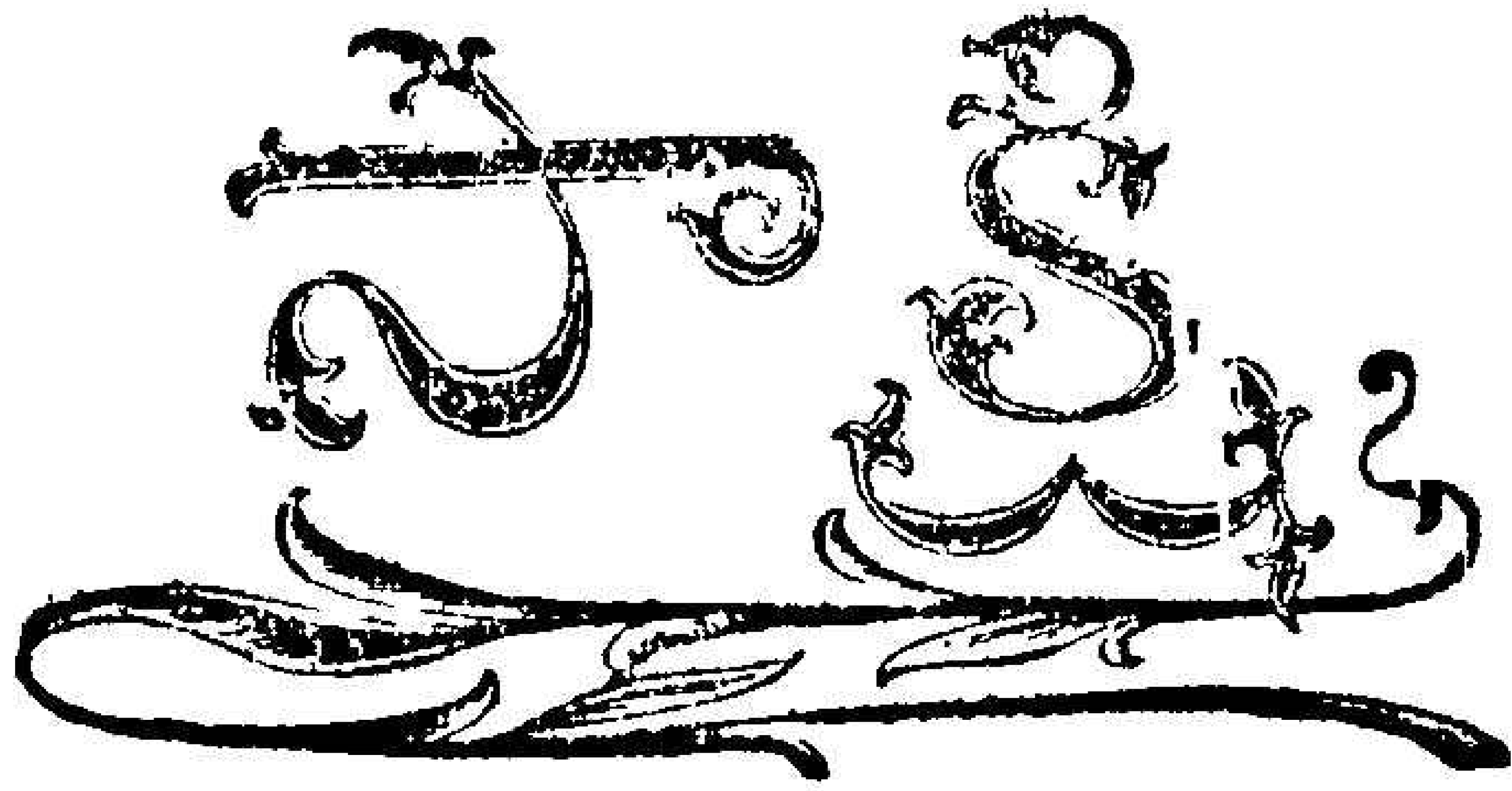
గాక ! తిట్టినప్పుడే మనయుపన్యాసములు వారిమనస్సునకు బాగుగా నె క్కినవని భావింపవలయును. వారి దురాచారములను వారు బాగుగాఁ దెలిసికొనుచున్నారని నిశ్చయింపవలయును. సామాన్య మనుష్యధర్మము చేతఁ గోపమును బట్టలేక యులుకుచేతఁ దిట్టుదురు. వారితిట్లకు మన దీవ నలే ప్రత్యుత్తరములు. అందుఁగోఁ గాంతామణి—మనసంఘమునకు స్త్రీ జాతియందున్న యసాధారణగౌరవమునుబట్టి యధికభక్తినిబట్టి యా మె నేమియు ననఁదగదు. భర్తను బరదైవముగ భావించి పూజించుచు నామె చిరకాలము సౌభాగ్యము ననుభవింపవలయునని యాశీర్వదింప వలయును. పండ్లవంటి బిడ్డలగని పౌత్రప్రపౌత్రదౌహిత్రవృద్ధితో నా మె చిరకాలము వర్ధిల్లవలయునని యాశీర్వదింపవలయును. ఇంతకంటె నిప్పటికి వ్రాయఁదగిన దేదియులేదు.

ఇట్లు విన్నవించు సాక్షి.

ఆర్యులారా ! ఈలేఖయైనది నేను జెప్పదగినదియు నైనది. ఇఁకఁ బెద్దలకు నమస్కరించుటతక్క జేయఁదగినది లేదు. ఆళ్వార్ తిరువడిగళే శరణం—ఎంబెరుమానార్ తిరువడిగళే శరణం—జియ్యర్ తిరువడిగళే శరణం—అళహియమనవాళ్ నయనార్ తిరువడిగళే శరణం.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

17. ఉన్మత్తునియుపన్యాసము—దశావతారములు.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

"నాయనలారా! స్త్రీసౌందర్య మధమమని పురుషసౌందర్య ముత్కృష్టమని యీనడుమను బోధించిన పిచ్చివానియొద్దకు మఱియొక్కసారి పోవలయునని కౌతూహలము కలిగి యాతఁడున్న గదియొద్దకుఁ బోయి నిలువఁబడితిని. ఆతఁడు గదిలో నేమిచేయుచుండెనో నాకుఁ గనఁబడుటలేదు. కాని యాతనిమాటలు నాకు వినఁబడుచుండెను. "నక్ బిన్ కటా దేఖే సీస్ భారీజటా దేఖ జోగీకన్ ఫటా దేఖే ఖాక్ లొ మెతన్మే, సూర్ దేఖే బీర్ దేఖే ఔర్ ధీర్ దేఖే వైనదేఖే జిన్కెలాలుచీ నహీతన్మే-హేహేహేహే నదేఖే నదేఖే నదేఖే వహావ్వా! వహావ్వా! బలవా నింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి—కర్షతి—కర్షతి—కర్షత్యేవ తడాఖా! కాంతాకనకకాంతాకాంక్షితుఁడు కానివాఁ డెవఁడురా! నన్నుఁగాక మఱియొక్కనిఁ జూపుము. కనిష్ఠికాధిష్ఠితకాళిదాసః ఛీ. మ॥ మలభూయిష్ఠపుఁ దోలుబొమ్మయగు కొమ్మంజూచి విద్వాంసుడుం బులినశ్రోణి మనోహరస్తని... హేహే! ఇప్పుడు నవనాగరకుల యొద్ద నదిగొ ఆమాట యనుటకు వీలుకాదఁట! యసభ్యమఁట! ధూ ధూ! పనికిమాలిన పెద్దమ్మలు! మలపసన్యాసులు! వట్టినపుంసకులు!

ఘూ! మాతాతగారికాలములో నటులేయుండెనా! ఓ! పేకజువ్వలు! పెటేపకాయలు! ఫిరంగిగుండ్లు. ఇంగ్లీషుచదువులు వచ్చినతరువాత మనదేశమునకు వచ్చినదీ నిస్సత్వము. ఈకంటిబెదటు, ఈకాళ్లపీకు, ఈ నడుమిూడ్పు, ఈగుండెదడ, ఈపూడంగితనము. మన వేదవిద్యలలో నున్నంత ధాతుపుష్టి విదేశవిద్యలలో నెక్కడిది! తద్దినపుబ్రాహ్మణుఁడు డెబ్బదివఱకు బ్రతుకుచున్నాఁడు. బి. ఏ. గాడు below Thirty (ముప్పదేండ్లయిననిండకముందే) ఘూ! ప్రాణముమీఁదికి వచ్చినప్పుడు కూడఁ బైచదు వెందుకోయి? ఈడ్చివేయవోయి త్రోచివేయవోయి. పెట్టు అక్కడఁబెట్టు. అదిగో పెట్టుమనగాను-మానిషాదప్రతిష్ఠాంతమగ. మశ్శాశ్వతీస్సమాః—అది మనకుఁ దగినచదువు. అంతేగాని Once upon a time there lived a donkey and an ass హేం హేం హేం! రెండు నొక్కటియే కాఁబోలునేమి never mind."

ఈమాటలు వినఁబడినవెంటనే మతిమొకకంఠరవమున నోరు మూసికొని యన్నముతిందువా కొరడాతో బజాయింపనా యని యింకొకఁడు మాటలాడినట్లు వినఁబడెను. "నోరుమూసికొని యన్నముతినుట యేలాగునోయి fool! కన్నుమూసికొని నీవు చూడఁగలవా block-head! ముక్కుమూసికొని యాఘ్రాణింపఁగలవా idiot! అని పిచ్చివానిమాటలు వినఁబడెను. ఇంతలో చెటేలుమని కొరడాదెబ్బ వినఁబడెను. "అమ్మ నీసిగదరగ ఎంతదెబ్బ కొట్టితివిరా! నేను మతిలేనివాఁడ నగుటచేతనేకదా నీవు నన్నుఁ గొట్టుట సిద్ధించినది! మతియున్నవాఁడవు నీవిశేషముమాత్ర మేమున్నది? మతియున్నవాఁడు మతిలేనివానిని గొట్టినప్పుడు యథార్థముగా మతిలేనివాఁడు మతియున్నవాఁడా? మతిలేనివాఁడా? కూలిముండకొడుకవే. కోటీశ్వరుని గొరడాబుచ్చుకొని కొట్టితివే! నీగొంతుగోయ! నీకుఁ బుట్టగతులున్న

వఁటరా! కానీ! కానీ! మావేదర్షులు బోధించినదేదో యెఱుఁగుదు వా? శాంతి. గాంధిగారు క్రొత్తగా నిప్పుడు చెప్పినదేదియు లేదు. అదియే రాట్నపుజక్రముతోఁ దిరుగఁ దోడినారు. ఉపన్యాసధోరణివల న నామహాత్మునకుఁ గారాగృహబాధ కలిగినది. నాకుఁ గారాగృహబా ధవలన నుపన్యాసధోరణి కలిగినది. వారికి మనకున్న భేదమే యిది" అని పిచ్చివాఁడు పలికెను. అన్నముతిందువా మరియొకవేఁటు వేయవా యని తిరుగ నతని నాకాఁపతి బెదరించెను. "ఉండు rascal ఉండు () విఘ్నేశ్వరపూజలేకుండ వివాహమా? పాదప్రక్షాళనము లేకుండఁ దద్దినమా? దైవప్రార్థనములేకుండ సాపాటా? నిలువఁబడు. Rogue అక్కడనే నిలువఁబడు. చెవులలో వ్రేళ్లుదురుక్కుకొని మహమ్మదీయులు ప్రార్థింతురు. చెవులతమ్ములు లాగుకొని యరవలు ప్రార్థింతురు. చే తులు జోడించుకొని యాంధ్రులు ప్రార్థింతురు. నిలువఁబడి మహా రాష్ట్రులు ప్రార్థింతురు. మాకీపద్ధతులు నచ్చకపోవుటచేతఁ బండుకొ ని మేము ప్రార్థింతుము. "ఓయిభగవంతుఁడా! పిచ్చివానిని గొట్టిం తువా? మేము మతిలేక యేడ్చుచుండగాఁ బైగ మాకు దెబ్బలా? ఇది యేటిన్యాయము? నీప్రపంచపరిపాలన మింత యవకతవకగా నున్నదే మి! ఈపదునాల్గుభువనములలోను బిచ్చిముండకొడుకను నేనొక్కఁడనే నీకంటికిఁ గనఁబడితినా? పిచ్చిలేనివాని నొక్కనినైన నీవు సృష్టింపనే లేకపోయినప్పు డీలోపము నీలోనున్నట్లు కనఁబడుచుండఁగా నాకుదెబ్బ లెందులకయ్యా? వటవట యుపన్యాసములిచ్చువారే కాని బోధనప్ర కార మాచరించువాఁ డొక్కఁడైనఁ గనఁబడడుగదా! వారందఱు పిచ్చి వారుగారా? వారిలో నెవరినైన నొక్క కొరడాదెబ్బఁ గొట్టించితివా? పదునాల్గుపెండ్లిండ్లు చేసికొని పదునార్గురువేశ్యల నుంచుకొని దేశోప కారము చేయుచున్నవారందఱు పిచ్చివారుకారా? ఊచిపుచ్చుకొని

యొక్క లెంపకాయ వారి నెప్పుడైనఁ గొట్టించితివా? కోడిపందెముల లో నాస్థానగాత్రిమములను గూడ నొడ్డఁదగిన సామంతులు—ఓ! దే శాలంకారములుగ నున్నారే! వారిని జేయిచేసికొనుటకు నీకు సందే హాముగా నున్నయెడలఁ బోనీ! యొక్కనిపైనైనఁ గన్నెఱ్ఱజేసి చూచి తివా? వారియందు నీకీపాక్షికమెందులకు? నాయందీవైరమెందులకు? ఎవ్వరిమాటయు నాకేల? నీవు పిచ్చివాఁడవు కావని నీవు ధైర్యముగ టొంకకుండ గుండెకొట్టుకొని చెప్పఁగలవా? పిచ్చివాఁడవేకానియెడల నీకీప్రపంచపు జంజాటమంతయు నెందులకు? ఇంతగొడవ నెత్తినివైచి కొనుట యెందులకు? సరే వైచికొంటివయ్యా! తిన్నగ నిర్వహింప నక్కఱలేదా? వ్యవహారమనుకొంటివా? వెఱ్ఱివానిచేతి తాయియను కొంటివా? నీపరిపాలనము నీపరిశీలనము నెట్లున్నవో చెప్పనా? ఇదిగో! నాకంటెఁ బిచ్చివాఁడు చెప్పినకవిత్వము! చదువుచున్నాను కాచికో.

గీ. వీరవరుకంఠమునఁ దరవారికోఁత
భీరుగళమున సితపుష్ప విజయమాల
శేముషీమంతుపెట్టెలోఁ జెదలపుట్ట
వాలుతల వానిమొలను బతాకిలకట్ట
పరమదాతకు నుభయపార్శ్వములఁ దిట్టు
లెపుడయిన నిచ్చునని నుతుల్ కృపణునకును
భక్తునింటను శ్రాద్ధాలబహుళతయును
నాస్తికునియింట నిత్యకల్యాణకలన
సత్యవాగ్ధురునకుఁ జెఱసాలతోఁపు
నన్నృతవాదికిఁ దూఁగుటుయ్యాలకైపు
మెత్తనగువానికంటెకిఁ జిత్తవాన
మఱి కసాయిమీసాలకు మల్లెసహానె.

ఇదేకాదా నీసౌభాగ్యము! నీవ్యవహారపుడౌలు! అంత చేతఁగానివాఁడ వైనప్పుడు వ్యవహారమునుండి రవంత తప్పుకొనలేకపోయితివా? తగినవాని నెవనినైన నేను జాగ్రత్త పెట్టకపోవుదునా? దొరకదు? జానేదేవు; ప్రపంచమంతయు నొక్కసారి పోవుటయే దానికి మంచిది మనకు మంచిది. ప్రపంచమున్న విశేషముమాత్ర మేమున్నది? ఇదిగో మావంటి పెద్దమనుష్యులకుఁ గొరడాదెబ్బలకేకాదా? నన్నీ బానిసముండకొడుకుచేత దెబ్బలుకొట్టించుట నీకు లీలకాఁబోలునేమి? నీకది ఖేలనముకాఁబోలునేమి? నాన్సెన్స్. నాకంటె సహస్రగుణములు పిచ్చివాఁడవైన నిన్నెవఁడు కొరడాపుచ్చుకొని కొట్టుచున్నాఁడు? ఆమాత్ర మాలోచించుకొననక్కఱలేదా? నీవరున నాకెంతమాత్రము బాగుగానున్నది కాదు. అయిననేమి? మొ్రక్కుట కీమాత్రపు గ్రుడ్డికంటి బొమ్మనైన వేఱొకటి కనఁబడకపోవుటచే మన మేమిచేయవలసినది? మొ్రక్కెదము. మొ్రక్కెదవేమి? ఇదిగో! మొ్రక్కినాము! రక్షింపఁగలిగినయెడల రక్షింపు. లేకపోవునెడల కొరడాదెబ్బలే తిందుము. ఇంతకంటెఁ జెడునదేమున్నది? తథాస్తు."

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

ఈవిచిత్రమైన దైవప్రార్థనమొనర్చి యాతఁడు గదిలోనే భుజియించెను. భోజనసమయమునం దిట్లు పలివించెను. "భోజనం దేహి రాజేంద్రఘృతసూప సమన్వితమ్। మాహిషంచ శరచ్చంద్రికాధవళం దధి॥ ఈశ్లోకములో 'మాహిషంచ' శబ్దములోఁ దప్పున్నదా లేదా యని మూఁడుదినములు నిక్షేపవిత్తాచార్యులవారితో మనము వాదించి యది 'ప్రమాదయేవ' యని సిద్ధాంతీకరించినాము. మహిషాసురమర్దనికి జయా! ఆఁడుదానికున్న దేహపాటవ మెచటని కెక్కడిది? ఆఁడుది సంకల్పించుకొన్నతరువాత మగవానిగొంతుక యరఁటిపూఁటవలెఁ గో

యుట కేమైన సందేహమా? అందుకొఱకే మనవారు జాగ్రత్తోభయం నాప్తి న్యాయముచేత "భజగోవిందం భజగోవిందం భజగోవిందం మూఢమతే॥ ఇహసంసారే—కృపయాపారే పాహి మురారే భజగోవిందం" అని సెలవిచ్చినారు. దీనికిఁ బాఠాంతరముగ "త్యజసంసారమ్ త్యజసంసారమ్ బహుదుస్తారం బహుదుస్తారం—భజగోవిందమ్" అని మనము సెలవిచ్చినాము. కారణములేని కార్యముండుట కవకాశమేది? "పర్వతో వహ్నిమాన్ కుతః బహిర్గత ధూమత్వాత్" 'స్పెన్సర్ కంపెనీనుండి రెండణాల కొకటిచొప్పునఁ దెచ్చినచుట్టయైన సరే వట్టి యరటిసారగు. గాటా కారమా కైపా! ధూ!" ధూమ జ్యోతి స్సలిలమరుతాం సన్నిపాతః క్వమేఘ। స్సందేశార్థాః క్వపటు కరణైః ప్రాణిభిః ప్రాపణీయాః। మధ్యేక్షామా శిఖరిదశనా పక్వబింబాధరోష్ఠీ—" ఆ. ఆ. తప్పినదాయేమి? అబ్బ! దీనిసిగఁదరగ! మఖలోనుండి పుబ్బలోనికి దాఁటితిమాయేమి? (నెవర్ మైండ్) మఖాపుబ్బా నక్షత్రజాతకుల కందఱ కిప్పుడే నేఁటితోని వెళ్లిపోవచ్చినది. ఇఁకఁ గొలఁదిదినములు మాత్రము కన్నులు మూసికొని కాలక్షేపము చేయఁదగినది. ఆపైనుండి నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణము వహవ్వా! వహవ్వా—చూడవోయి! కందస్వామి కల్యాణమోయి! ఊ—ఊ-ఉపాంగముపట్టు.

జంఝూటి.

మగవానినీ నమ్మరాదే చెలి॥ మగ॥
వద్దనున్న సేపు వగలమాటలతీపు
వద్దలేనిమాపు వారు వారకంటిచూపు॥ మగ॥
తధిగిణతోమ్ తధిగిణతోమ్ తధిగిణతోమ్.

వారకంటిచూపఁట వహవ్వా! శబ్దములోనున్న వంకర య

టుంచవోయి! అర్థములో వంకరకనఁబడుచున్నదే శబాస్! ఈనడుమ సాక్షి దృష్టిశాస్త్రము వ్రాయుదునని సొరకాయకోఁతలు గోసినాఁడే! ఏదీ! నీకు సందేహమెందుకు? సాక్షిని సాగఁదీయుటకు నేనున్నానని చెప్పవోయి—మనది పొట్లమిరెపుకాయవంటి బుద్ధిగాదటోయి. అబ్బ! ఎంతకారము వేసినాఁడు గాడిదకొడుకు. ఉప్పు—సరే! ఇక్కడికి మజ్జిగవఱకు వచ్చినామన్నమాట—బేవు—బేవు—మస్తు సాపాటులో నాద్యంతములు పుష్కలముగా నుండవలయునన్నమాట—"సంస్కృతం బాద్యప్రకృతి ప్రాకృతంబు ద్వితీయప్రకృతి" యని వ్యాకరణశాస్త్రమర్యాద. చిన్నయసూరియు శాత్తనుఁడే—చూడయ్య శాత్తనుఁడే—ఎంతభేదమున్నదో థూ! థూ! బేవు—బేవు—ఇక్కడికి నాటకాంతం కవిత్వం హి! ఇఁక భరతవాక్యము మిగిలినది. ఇఁక లేవవలెను. ఉఠో బాబా! ఉఠో! అబ్బ! దయ్యముపట్టినవానికివలె నొడలు బరువెక్కినదేమి చెప్పుమా? "హ్రాం హ్రీం ఐం ఫట్ ఫట్! జారే తూ! హైవాన్" ఇట్లు హంగామాచేసి యాహారించి యాపహారావాని నావలికిఁబంపి "భుక్త్వాతు శతపదం గత్వా" అను న్యాయముచేత మన మాపంచపాళిలోనికిఁ బోక తప్పద" ని నేను నిలువఁబడినచోటికి దగ్గఱగావచ్చి నన్నుఁ జూడకే యటునిటు తటపటాయించుచుండెను. "మనుష్యుఁ డంత మాయకాడు మఱియెక్కఁడున్నాఁడా? ముందునకు వాఁడే నడచును. ఆకాళ్లతోనే వెనుకకును వాఁడే నడచును. ఛీ! పౌరుషమున్నయెడల ముందునకైనఁ బోవలయును. లేకపోయినయెడల వెనుకకైనఁ బోవలయును. అంతేకాని ఖల్వాపుఁబొత్రిములాగున వెనుకకు ముందునకుఁ గూడనా? థూ! ఇఁక మన మీతుచ్ఛమైన పిష్టపేషణ వ్యాపారమునఁ దిగఁగూడదు. బస్ ఖడో బాబా! ఖడో".

ఇట్లు పలికి యాతఁడు నిలువఁబడి నావంకఁ జూచెను. ఆతఁడు

న న్నాసవాలు పట్టఁగలడో లేఁడో చూతమని నే నేమియు మాటలాడ క యూతనివంకఁ జూచితిని. ఆతఁడు నన్నుఁ దీవ్రముగఁ జూచి "కానీ వయ్యా! కానీ! పంచాంగశ్రవణమునకై ప్రభుసన్నిధికి వచ్చినవాఁడ వుకదా! పందిటిగుంజవలెఁ బలుకకుండ నిలువఁబడెదవేల? కానీ— మసనదుపై సిద్ధముగా బైఠాయించియున్నాము.

సీ. ఉదయాచలేంద్రంబు మొదల నెవ్వనికుమా
రతకుఁ గ్రౌంచాచల రాజమయ్యె
రెండవది యెట్ సటరా
దానితరువాతిది—యెట్ సటరా
సకలయాచక జనాశాపూర్తి కెవ్వాని
ఘనభుజాదండంబు కల్పశాఖ
ప్రబల రాజాధిరాజ వీరప్రతాప
రాజపరమేశ బిరుద విభ్రాజిమైన
యట్టి శ్రీముష్టి చిటిపీరయాగ్రగణ్యుఁ
డాసుపత్రిని గొలువున్న యవసరమున॥

వడ్డించు—మఱియొకటి వడ్డించు—జౌర్ పేక్ జౌర్ పేక్ (.)
సీ. ఇందీవరంబుల నీను కాల్గన్నుల
శరదిందుముఖులు చామరములిడగ

వహవ్వా! వహవ్వా! మనప్రిక్కలో నిందఱు పడఁతులెందుల కోయి! తాడిల్లిజాతి దొరకతే—నూనెపరుగుడు జాతిదొరకతే—తివాచి పొడజాతిదొరకతే—నల్లికన్నులజాతి దొరకతే—మిడినాగుజాతి దొరకతే-జెఱ్ఱిగొడ్డుజాతి దొరకతే—జనమేజయుడు సర్పయాగముచేసిన ట్లీదండు నంతను మంచిరోజుచూచి 'అగ్నినాగ్నిస్సమిధ్యతే' యని 'సహేంద్ర తక్షకాయస్వాహా' యనకుండునెడలఁ జెవి గోయించుకొనక మానుదు

నా ? నాకుఁ జెవి లేకపోయినంతమాత్రముచేతఁ బ్రపంచ మాఁగిపోయిన పుడు చూడవచ్చును. హేహే! శ్లో॥ కర్ణారుంతుదమేవ కోకిలరుతం తస్యాశుచితే భాషితే" అని యన్నవాఁడెవఁడయ్యా! మాటలాడవేమి? అక్షయపాత్రికులాగున నీకు నోరేకాని కూఁతలేదేమి? నన్ను వెక్కిరించుటకే వచ్చితివా? డొక్కచీల్చి డాలుగొట్టెదను" అని యాతఁడు తీక్ష్ణించుచు నన్నుఁ గొట్టవచ్చెను. "ఆహా! అమావాస్యయగుటచేఁ గాఁబోలు నీదిన మీతఁ డింత తీవ్రముగనున్నాఁడు" అని మనసులో ననుకొని "అయ్యా! నన్నుఁజూచినట్లు మీకు జ్ఞప్తియున్నదా" యని యడిగితిని. "కుంభీపాకములోఁ జూడలేదటోయి! కప్పస్తంభమును గౌఁగిలించుకొనుటకు నీభార్యను నీవు తీసికొనివచ్చినప్పు డశ్వత్థప్రదక్షిణములు చేయింపవలసినదని యుపన్యాసమిచ్చినవాఁ డెవఁడు? ఇదిగో! వీఁడు—వీఁడు" అని గుండె కొట్టుకొనుచున్నాఁడు. అయ్యా! "యెవల్యూషన్"నుగూర్చి మీయుపన్యాసమును వినుటకే తిరుగ వచ్చినాను. మనసు రవంత శాంతిపఱచుకొని యుపన్యసింపఁగోరితిని" అని నేనంటిని. (వెరిగుడ్) నీవు నీవేనఁటోయి! నీవు నీలాగునలేనప్పుడు నేనునిన్ను నీవనుకొనుటకు నీకిష్టమైనను నా కేమియధికారమున్నది? సరే-ఇప్పుడు కావలసినదేమి? ఉపన్యాసమఁటోయి! యెవల్యూషన్గూర్చియటోయి (వెరిగుడ్) మనయుపన్యాసములన్నియు సమకూర్చి కొన్నిసంపుటములుగా నచ్చువేయించి ప్రకటింపవలయునని యూహించుచున్నాము. నీవు మనపక్షమున ఏజెంటుఁగానుండి కొంతరుసుము తీసికొని పనిచేయఁగలవా? పౌసఁగుడు వ్యాపారములోనున్న గౌరవము ధనాగమము మఱి యొకదానిలో నున్నదనుకొంటివా? ఎ—A go between is always a gentleman, but a gentleman is not always a go between. తెలియలేదా..................

"అయ్యా! ఈమాటలకేమిగాని తొందర నడఁచుకొని యూపి

రిఁదీసికొని రవంత నిదానించుకొని (యెవల్యూయేషన్) పైన నీకుఁ దెలిసి నసంగతులు చెప్పవలయును. ఊ—ఆరంభింపుము.

"బస్ బస్, అబ్ ఆగాజ్ ఖిస్సే కా కర్తాహుఁ-జరాకాన్ ధర్ కర్ సునో—షోర్ మత్ సఫీకరో—అరెరే చార్ దర్వేష్ పడ్తాహుఁ క్యా—ఛూ! మనకుఁ జూచితివా? పెండ్లిమంత్రములోనుండి తద్దినపు మంత్రములోని కొక్కటేదాటు—పిండశ్రాద్ధమంత్రమునుండి పున స్సంధానమంత్రములోని కొక్కటే (లాంగ్ జంప్) కం॥ ఇటుచూపటు సటుచూపిటు। పటుతరశస్త్రంబు లేసెపార్థుండంతన్॥ వహావ్వా! సవ్యా పసవ్యచాకచక్యమునకు మనది పెట్టినదిపేరు! అందులో నాఱుభాషలు జిహ్వాగ్రమందుఁ దాండవించుచున్నప్పు డడ్డమేమున్నదోయి! తడాఖా! ...."

"అయ్యా! అయ్యా! ఎవల్యూయేషన్‌గూర్చి చెప్పెదనంటిరి. చెప్పుదురా? పోదునా" యని నేనంటిని.

"అదిగో! ఒక్కటే తొందర—చెప్పుచుండఁగా గడియ గడియకు నడ్డుదగిలెద వెందులకు? విశేషముగఁ దోటుపాటువచ్చిన ప్పుడు తక్క నే నేదిచెప్పినను బ్రతిబంధింపకుండ నీవు వినఁదలచుకొ న్నయెడల విను—లేనియెడలఁ బో నీవు శ్రోతవుకానియెడల నా యుపన్యాసమునకు గౌరవహీనత యనుకొంటివా? ఇక్కడ నేను బ్రతి దినమును బంచభూతముల కుపన్యసించుచుంటలేదా?

అవిచచ్చినట్లు వినుచున్నవా లేదా? హాః ఓమ్మని యారంభిం చుచున్నాను కాచికో. "జంతువుల పరిణామమునుగూర్చియే యిప్పు డు చెప్పెదను. గుండె దడగానుండుటచేత నడుము బిఱ్ఱుగానుండుటచే తఁ దల గిఱ్ఱుగానుండుటచేత నంతకంటెఁ గ్రిందికిదిగుటకు మన కవకా శములేదు. మొట్టమొదట సృష్టిలోఁబుట్టిన జీవమున్నదే అది యెట్టి

నైనను నీటిలోఁబుట్టిన జంతువుకాని భూమిపైఁబుట్టిన జంతువుకాదు. ఈయంశమును పాశ్చాత్యులు మూఁడువందల సంవత్సరములక్రింద మూఁడుచెఱువులనీరు త్రాగి ముప్పతిప్పలఁబడి కనుగొనినారు. మనవారీయంశమును మూఁడువేలసంవత్సరములక్రిందటనే ముక్కు మూసికొని కనులుమూసికొని కమలాసనమునఁ గూరుచుండి కనుగొనినారు. మొదటఁబుట్టిన యత్యల్పజంతువు చర్మపుఁదిత్తివలె నుండును. అది సర్వావయవశూన్యమైయుండును. అట్టి యల్పజంతువులనుగూర్చి మనవారు చెప్పలేదు. తెలియకకాదు. వానిపేరేమి ఊరేమి రూపమేమి స్వభావమేమి? ఏమియులేదు. అందుచేఁ జెప్పలేదు. నీటఁబుట్టినజంతువే ప్ర ప్రథమజంతువని కనిపట్టిన మనవారు నామరూపములులేని యితరజంతువులను దీసికొనక మత్స్యమే మొదటిజంతువని చెప్పినారు. దీనికిఁ గాళ్లులేవు చేతులులేవు. నోరులేకపోవుటచేఁ గొన్ని ముక్కువెంటనే యాహారమును దీసికొనును. కొన్నిటికి నోరున్నను గంఠనాళములేదు. అంచముపుచ్చుకొను ముండకొడుకునకుఁ బడుచుకొని జీవించుముండకును గొంతుకముడి యుండదనుసంగతి నీవెఱుఁగుదువా? మాబావ బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునకు భంగములేకుండ నొకదాసిదానిని యజ్ఞపశువు క్రిందఁ బట్టి..."

"అదిగో! తప్పుదారిని బోవుచున్నావు. జలసంభవమైన చేఁప మొదటిప్రాణిగా మనవారు గ్రహించినారు. అటుపైన—"

"ఎంతరక్తిగలకథ చెడఁగొట్టితివోయి! ఛూ! చేఁపమొదటిది. దీనిపై జంతువునుగూర్చి చెప్పెదను. నీవు పైకెక్కఁగలవా? ఎక్కు ఎక్కు! తాఁబేలువఱకెక్కు. బలిష్ఠమైన బోరున్నది. సందేహింపక యెక్కు. ఎక్కితివా? వెరిగుడ్. చూచితివా? దీనికిఁ దల ప్రత్యేకముగఁ గనఁబడుచున్నది. మెడ కొంచెము కనఁబడుచున్నది. కాళ్లుచేతులు

వేలువేలుగఁ గనఁబడుచున్నవి. ఇది యెచ్చటఁబుట్టినదో యెఱుఁగుదువా? అతిసూర్యకాంతిచేఁ గొంత సముద్రము తరగిపోవుటవలన భూమి పైకిఁ గానఁబడఁగ భూమికి నీటికి మధ్యముననున్న యవకాశములో నిది పుట్టినది. అందుచేఁ దాఁబేలు స్థలజంతువు జలజంతువుఁగూడను. మొదటితరగతి జంతువులలో మనవారు మచ్చునకు చేపను దీసికొనినట్లు రెండవతరగతిజంతువులలో మనవారు తాఁబేలును మచ్చునకై తీసికొన్నారు. అట్లు వెఱ్ఱిమొగము వైచుకొని చూచెదవేల? హక్సలే నడుగు. డార్విను నడుగు. స్పెన్సరు నడుగు. అసత్యమని చెప్పినయెడలఁ దలకదపా, అంతే? వెఱ్ఱిముండకొడుకననుకొంటివా? బ్రహ్మర్షులసిద్ధాంతములకుఁ బాశ్చాత్యులసాక్ష్యము కావలసివచ్చినదేమి? ఛీ! హైకోర్టుప్పుమతీసెదరో యెఱుఁగుదువా? మామిత్రుని బావగారు మఱఁదలికి మనోవృత్తి నిచ్చుచు గాలము చేసినారు. కాలముచేసినతరువాత నాయన భార్యయే యిదివఱకుఁ బ్రచ్ఛన్నముగా మనోవృత్తి పుచ్చుకొనుచున్న మఱఁదలు కావున నిప్పుడు మనతరపు బారిస్టరుగా రీమఱఁదలను లోపుచేసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించినట్లు మనకుఁ దెలిసినప్పుడు......

“అయ్యో! ఇఁకఁ జాలు. తప్పునోరణిలోఁ బడిపోయినారు. మనసు కుదుటఁబఱచుకొని ముందుచెప్పుఁడు. తాఁబేలు రెండవతరగతిలో మచ్చుజంతువు. సరే. అటుపైన” నని నేను మందలించితిని.

“ఇంకొకమెట్టెక్కవలెనా? మఱియెక్కు. పందివఱకెక్కు! ఎక్కితివా? వెరిగుడ్. ఇది కేవలము స్థలజంతువు. ఈతరగతినుండి పైనిపుట్టినవన్నియు స్థలజంతువులేకాని జలజంతువులు లేవు. ఎన్నిజలజంతువులైనను మొదటి రెండుతరగతులలోనివే. పంది పరిపూర్ణావయవస్ఫూర్తిగల జంతువు. దీనికంటె బలిష్ఠతలో నెక్కువజంతువులున్నవి కాని యవయవస్ఫూర్తిలో నధికములగు జంతువులు లేవు. ఈజాతి

జంతురాజమైన సింహమునకును వ్యాపించియున్నది. దీనిపై జాతియేది ?

"నరజాతి—నరజాతి" యని యంటిని.

"తప్పుతప్పు. సింహస్వరూపము నరస్వరూపములోనికిఁ బరిణమించులోపల రెండింటికి మధ్యమువనున్న మఱియొక్క-స్వరూపము నొందినది. ఇదియే నరసింహస్వరూపము. చేప యిప్పటికున్నది. తాఁబేలున్నది. పందియున్నది. కాని నరసింహజంతువున్నదా యను ప్రశ్నము రాకతప్పదు. అట్టిజంతువు పూర్వమునం దుండియుండవచ్చును. స్వల్పకాలముమాత్రమే యుండి యది స్వరూపనాశనమయియుండవచ్చును. కాదనఁగలవారెవరు ? కాదనినయెడల మూఁతిపైఁ గొట్టెదను. నన్నడ్డుకొనఁగలవారెవరు ? మామ్మత్తు అనుజంతువు స్వరూపనాశనమైన ట్లిప్పుడు ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞు లెందరో ఘోషపెట్టుచుండుటలేదా ? మూఁడేనుగులంత జంతువే మాయమైనప్పుడు నాలుగడుగులయెత్తు నరసింహ మేల మాయముకాఁగూడదు ? అందున నసందర్భమేమున్నది? అదికాక యన్ని భగవదవతారములుకూడఁ గొంతకాలము భూమిపై నున్నవి. కాని నరసింహావతార మొక్క-యరగడియలో మాయమైనదని మనవారే చెప్పియుండలేదా? ఆజంతుజాతి స్వరూపనాశనమప్పుడే యైనదేమో. అదిగాక, అట్టిజంతువు మొదలు పుట్టనేలేదని మీరు సిద్ధాంతపఱచినప్పటికి నాకు సమ్మతియే. ఎటులైనను నరునకు సింహమునకు నడుమ మనవారొక ఇంటర్ మీడియేట్ స్టేజ్ కల్పించినారు. అందువలన నసిక్షేపించుట కేమని కనికారమున్నది? అనిక్షేపకుఁ డెవఁడో రాసీ ! బడితెబాజాతక్క మనకు రెండవపద్ధతిలేదు. చాణక్యనీతి దానికందము. 'దండమ్ దశగుణం భవేత్తు' న్నదియే ప్రథమరాజనీతి సూత్రము. కాంతలకుమాత్రము కార్పొరల్ పనిష్మెంటు పనికి రాదని సర్వజాతి శిక్షాశాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. ఎందులకు వారి

నాశికనుండి తప్పించినారో యెఱుఁగుదువా? తిరుగఁబడి మరలఁ గొట్టుదురని. ఇది శాస్త్రరహస్యము."

"అయ్యా! ఆగోడవ యిఁకఁజాలును. ఇఁకఁ దరువాతఁ జెప్పుఁడ" ని నేనంటిని.

"ఎక్కు నరునిభుజముమీఁది కెక్కు. ఎక్కితివా? వెరిగుడ్. యతీశ్వరులకువలె నీకు బ్రహ్మరథము సిద్ధించినదిరా! ఓహోభాయి! ఓహోభాయి! ఓహోభాయి! దింపు సవారిదింపు! దింపుటకాదురా. తిరుగఁద్రోయరా! సర్పోభవ—సర్పోభవ—ఇక్కడికి నహుషుఁడేమైనాఁడో యెఱుఁగుదువా? బడితెతే. కొట్టు కొట్టు—ఓరినిర్భాగ్యుఁడా చంపు. దొఱకలేదా?—కలుగులోనికిఁ బాఱిపోయినదఁటరా? అయ్యయ్యో! చండాలుఁడా! ఎంతపనిచేసితివిరా? పోనీ! సుబ్బారాయఁడా తండ్రీ రక్షింపు. నాయనా! నాగులచవితినాఁడు నీపుట్టలోఁ బాలుపోసి కొందునుబాబూ! మాయావిడచేత నాగులకోక కట్టింతునుతండ్రీ! మొదటిబిడ్డ యాఁడుదైనయెడల సుబ్బమ్మ, మగవాఁడైనయెడల సుబ్బారాయఁడు.

"నీ—వెఱ్ఱి మండిపోను! ఎక్కడను హద్దుపద్దు కనఁబడకుండ నున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు తిన్నగనే మాటలాడుదువే. ఇప్పు డింతలో నీదిక్కుమాలినధోరణి యెక్కడనుండి వచ్చినదయ్యా! నరునిగూర్చి చెప్పవయ్యా!" యని నేనంటిని.

"అద్దే అద్దే! ఇక్కడికి వామనావతార ఘట్టమునొద్దకు వచ్చితిమి. మొదటినరుఁ డెట్టివాఁడు? పొట్టివాఁడు. బడుగు. పాపము పెండ్లి లేదు. పట్టి బ్రహ్మచారి. మొదటినరుఁడు కావుననే యాతఁ డర్భకుఁడున్న హ్రస్వస్వరూపుఁడుగఁ జెప్పఁబడినాఁడు. మొదటిగ్రంథమేమి? మొదటి భిక్షఁడేమి? మొదటిపరియత్న మేదైననేమి? సర్వసాధారణముగా బల

హీనముగా నుండకతప్పదు. పెద్దన్నయ్యయనగా దద్దయ్య—ప్రథమ ప్రయత్నమన గాఁ బాడైన ప్రయత్నమన్నమాట—దీనికి మినహాయింపు లుండవచ్చును. మినహాయింపులే సామాన్యసూత్రమును బలపఱుచుచున్నవి. క్రమక్రమవృద్ధియే ప్రపంచసూత్రము. ఇది భిన్నభిన్ననరవ్యక్తులలో నెట్లు సత్యమో సాముదాయక నరజాతిలోఁగూడ నంతయే సత్యము. మైకేలుఏంజిలో అనునాతఁడు ప్రథమపురుషుఁడగు ఆడమ యొక్క శిలాస్వరూపమును నిర్మించినప్పు డైదుగురు కోడి రామమూర్తిబహద్దరులంత విగ్రహమును సృష్టించినాఁడు. మనవారి ప్రథమపురుషుఁడు మూఁడడుగులవాఁడు. పరమార్థజ్ఞానసంపన్నులు గ్రీకులో యార్యులో యిందువలనఁ గనిపట్టలేవా? కావున వామనుఁడే ప్రథమపురుషుఁడు. కాని యాతఁడు స్వభావములో నెట్టివాఁడో యెఱుఁగుదువా? వట్టి మాయకాఁడు. వట్టిమోసగాఁడు. బలిచక్రవర్తి నాశీర్వదించుచునే యున్నాఁడు. అధోలోకమునకుఁ బంపించుచునే యున్నాఁడు. ఇదిగాక మఱియొక్కచిత్రము. నీవెఱుగవేమో—పిల్లలంత మోసగాండ్రు పెద్దవారు కారుసుమా.

అన్ని యింద్రజాల మహేంద్రజాలవిద్య లర్భకులయొద్ద నున్నవి. శుద్ధమాయాస్వరూపు లెవరనగా—పిల్లలు. బ్రహ్మభేద్యమైన గుట్టుకలవా రెవరనగా—పిల్లలు. భూగర్భమందున్న పాతాళగంగనైన సులభముగాఁ బైకిఁ దీయగలవు కాని తలఁ గొట్టుకొనిననైన పిల్లవాని హృదయమునుండి రహస్యమును నీవు తీయలేవు. ఇది భిన్నభిన్న నరవ్యక్తులలో నెట్లు సత్యమో సాముదాయక నరజాతి వ్యక్తియం దంత సత్యమే. అందుకొఱకే వామనుఁడు మాయకాఁడయ్యెను. ప్రపంచమం దితరజాతులలో ఎవల్యూషన్ పైఁ గలిగిన యన్నిగ్రంథములు తెచ్చి యొక పెద్దకాటాలో నొక్కప్రక్క నుంచుము. "మత్స్యః కూర్మ

వరాహశ్చావ నారసింహశ్చ వామనః, రామో రామశ్చ రామశ్చబుద్ధః కల్కిః యేవచ” యను శ్లోకమును దాటాకుముక్కపై వ్రాసి దానిని రెండవవైపున నుంచుము. సంస్కృతశ్లోకమే బరువుగా నున్నదే! వెరిగుడ్ వెరిగుడ్. ఇతరగ్రంథములలో వివరము లెక్కువయుండనీ! గాని—ప్రిన్సిపిల్ అంతయు నొకటి. అదికాక వారి ఎవల్యూషన్ నరునిపుట్టుకతో బూర్తియైనది. “మత్స్యః కూర్మవరాహశ్చావ నారసింహశ్చ వామనః” అంతటితోడనే వారి ఎవల్యూషన్ పూర్తియైనది. మనయేర్పాటుప్రకార మింక నర్థశ్లోకము తరువాయియే యున్నది. ఉత్తరార్థము దేనినిగూర్చి చెప్పుచున్నది? నరజాతికి వామనుడు మొదటిమచ్చుగాఁ దీసికొనబడినాఁడో యానరజాతి యేయేమెట్లెక్కి తుదకుఁ బరిపూర్ణాభివృద్ధి నొంది యేయేమెట్లుదిగి క్షీణించి క్షీణించి తుదకుఁ బశుత్వములోఁ గలసిపోయినదో యా యెగుడుదిగుడుమార్గము చెప్పుట కీయుత్తరార్థము చెప్పఁబడినది. ఇదే ఇన్‌వల్యూషన్‌కు మార్గము. పుట్టి యెదిగి పెరిగిన వస్తువునకు క్షీణదశ శుష్కదశ నాశనదశ చెప్పకుండునెడల వస్తుతత్త్వ పరిపూర్తియేదీ? ఛీ! పాశ్చాత్యులు ఇన్‌వల్యూషన్ ఒప్పుకొనకపోయినయెడల మనమీసముమీఁద నొక్క వెంట్రుకయైన నూడలేదు. ఛూ! సెల్ఫుషేవింగు చేసికొనువాఁడున్నాఁడే—స్వయంపాకనియమస్థుఁడైన యాహితాగ్ని యన్నమాట—ఉఫ్ ఉఫ్ మని పొయ్యి యూఁదినప్పుడు మీసములు కాలుననియే మనవారు శ్మశ్రుముండనము శ్రోత్రియత్వమండనముగాఁ జెప్పినారు. This is the Economic and Scientsfic aspect cf the problem.

“ అదిగో అదిగో తిరుగఁ దప్పాడుచున్నావు. వామనునితరువాత నేమిచెప్పఁదలచితివో చెప్పు.

“ పరశురాముఁడు—ఛీ ఛీ వట్టికసాయుఁడు. క్షత్రియలోకమునంత

ను బనసకాయపొట్టుక్రిందఁ గొట్టినాఁడు. ధరణీనాథుల లెక్కయేమి. తల్లిగొంతునే కోసినాఁడు—తండ్రిసెలవైనదని తల్లిగొంతు కోసినవాఁడు—తల్లిసెలవైనమెడలఁ దండ్రిగొంతు కోయుట కభ్యంతరమేమి? పరమకిరాతుఁడు కాని వట్టి యమాయకుఁడు. చూచితివా వామనునిలో నున్నమాయ వామనుఁడెదిగి పరశురాముఁడగుసరి కెట్లుమాయమైనదో! ఈసంగతి ప్రకృతి సత్యము, జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. మఱియొకటి-జంతుస్వభావమైన క్రౌర్యము నరజాతి పరిణామదశలో నీయవతారము వఱకుఁగూడ నింక వృద్ధియగుచునే యున్నది. పరశురామునిలోనున్న సింహ మింక శతగుణముగ బొబ్బరించుచునే యున్నది. శాంతిలేదు. క్షమలేదు. అహంకారవర్జనము లేదు. అడఁకువలేదు. బ్రాహ్మణ్యము నామమాత్రముగ నున్నది. కర్కశక్షాత్రము క్రౌర్యసహితమై గాఢముగ నున్నది. ఇఁక నీతని వదలిపెట్టి పైకిఁబోవుదము. అదిగో అదిగో పడవోయి. మనతండ్రి శ్రీరామచంద్రమూర్తి కాళులపైఁ బడవోయి! ఓ! నామనస్సునకు నచ్చినవాఁడు. నరజాతికిఁ బరిపూర్ణాభివృద్ధి ఈయవతారమందే. నరజాత్యభివృద్ధికి రాముఁడే శిరోనక్షత్రము. తెలియలేదా! ఇతఁడు పరిపూర్ణబ్రాహ్మణుఁడు. పరిపూర్ణక్షత్రియుఁడు. పరిపూర్ణప్రభుఁడు. పరిపూర్ణభర్త. పరిపూర్ణపిత. పరిపూర్ణమిత్రుఁడు. పరిపూర్ణసోదరుఁడు. పరిపూర్ణబంధుఁడు. పరిపూర్ణమౌని. పరిపూర్ణసేవకుఁడు. పరిపూర్ణమనుజుఁడు. నరత్వ మిచ్చటఁ బరమావధి నొందినది. ఇచ్చటనుండియే దిగుదల మొదలుపెట్టినది. వడి మఱలినది.తీత యారంభమైనది. అదిగో యిషుకదిబ్బలు. ఊటలంక యదిగో! అరరే పొగాకునకు చల్లతెర బట్టినదిరా! మొలగజ్జికి పొగాకంతమందు లేదు సుమీ. పొగాకువాసన దగిలినచోట మహామారి ప్రవేశింపనేరదు.

“అయ్యా! శీఘ్రముగఁ దరువాతిసంగతికూడఁ జెప్పు” మని

యూత్రనిని బఱిమాలితిని.

“ నాన్ సెన్సు నీతోండరయేకాని చెప్పకుందునా ? రామో రా మశ్చ రామశ్చ—ఇఁక మూఁడవరాముఁడు—రాముఁడనగా బలరా మకృష్ణులని యర్థము. అస్త్రములుపోయినవి. శస్త్రములుపోయినవి. అంబుల పొదులు పోయినవి. పూర్వక్షాత్రము రూపాయలో ముప్పా వులావఱ కెగిరిపోయినది. పరశురామునిచేతిలో గండగొడ్డలియేమి, బలరామునిచేతిలో నాగలియేమి ? ఇప్పటికే యెంతదిగిపోయినదో చూ డు. అదిగాక వామనావతారములో నున్న మాయవంటి మాయ తిరు గఁ గృష్ణునిలో నారంభమైనది. నరజాతి చిన్నతనములో మాయ ; అనఁగా వామనావతారములోమాయ-మధ్యవయస్సులో మాయలేదు. (అనగా బరశురామ శ్రీరామావతారములలో) మఱలుదలవయస్సులోఁ దిరుగ మాయ. (కృష్ణావతారములో) ఈసంగతి జ్ఞప్తిలోనుంచుకొనవ లయును. నరవ్యక్తులలోఁగూడ నిట్లే అదికాక మఱియొకసంగతి. పర శురాముఁడు బ్రహ్మచారి. శ్రీరామచంద్రుఁ డేకపత్నీవ్రతుఁడు. కృష్ణు న కెనమండ్రిభార్యలు. పదునాఱువేలు గోపికలు. చక్రము పట్టలేదు విల్లు వంపలేదు. మహానుభావుఁడు కన్నుగీటినంతమాత్రమునఁ బదు నెనిమిది యక్షౌహిణుల సైన్యము చచ్చినది. పదునాఱువేల గోపికల యిండ్లలో ననుక్షణము సంచరించుచున్నను నస్ఖలిత బ్రహ్మచారి. కృష్ణా ! నమస్తే నమస్తే నమస్తే.

కృష్ణుని యవసానమైనపిమ్మట నరజాతితత్త్వములో నరవ్యక్తి తత్త్వములో క్షాత్రము పూర్తిగాఁ జచ్చినది. గాత్రబలము ధ్వస్తమై నది. మోసము హెచ్చినది. అనేక కాంతాలోలత హద్దుమీఱిపోయి నది. స్వసుఖవాంఛ సంపూర్ణబలాన్వితమైనది. శ్రీరామావతారము నకు బుద్ధావతారమునకు నెంత యేతప్పుపెట్టుగా నున్నదో చూచితివా ?

ఓ. అనుక్షణము సమస్తయోగ్యతలు దిగిపోవుచున్నవి. అట్టిసమయము మున బుద్ధుఁడవతరించినాఁడు. వేదములేదు. భగవంతుఁడు మిథ్య. ఆత్మ నహి. మోక్షమిల్ల యని యామహానుభావుఁడు బోధించినాఁడు. ఇదివఱకే దిగిపోవుచున్న యవస్థలో నుంటిమేమో యిది మఱింత దిగ లాగినది. బుద్ధుఁడు ప్రేమమతము బోధించినాఁడు కాని యొకనినొకఁ డెందులకుఁ బ్రేమింపవలయునో యాకారణముమాత్రము చిన్నగఁ జెప్పలేకపో యినాఁడు. అతని నీతికింగూడఁ గారణ మంతగా నగపడదు. నీవెప్పు డైన సంధ్యావందనము చేసినావా? బౌద్ధావతారేయని యెచ్చటనైన నున్నదేమో జ్ఞప్తియున్నదా? అదేయిది. ఇప్పటి దైహిక మానసిక సాంఘిక నైతికావస్థలన్నియు నీకే తెలియును. నేను జెప్పవలసిన దే మున్నది? ధనమే దైవము. స్వసుఖమే మోక్షము. ఈప్రక్కను వేశ్య ఆప్రక్కను దాసి. ఈచేతిలో బ్రాందిబుడ్డి ఆచేతిలోఁ జుట్ట. ఆజేబులో నోట్లకట్ట ఈజేబులో సిగరెట్లపెట్టె వాచిజేబులో సెంటుబుడ్డి టిక్కట్టు జేబులో నల్లమందు. గొంతుకకుఁ ద్రాడు. ఫాషన్మీఱకుండ జోడు. ప్రేగుజాఱకుండ బెల్టు. మఱి నాపిండకూడు. నల్లమడుగు. ఈదిక్కు మాలిన వేషముతో మగవాఁడున్నాఁడు. ఇఁక నాఁడుదానివేసము. శాంతమ్ పాపమ్. శాంతమ్ పాపమ్. చెప్పనే వీలులేదు.

"కోకమీఁద గొల్లభామోయి నాసామి రైకమీఁద రాజహంస పేడిమూఁతికి నూగుమీసం నాసామి బోడితలకు తమలపాకు."
ఓహోహో వహవ్వారే.

"ఛీఛీ! ఇఁకఁ గట్టిపెట్టు. అంతటితోఁ జాలును. కలికమూర్తి నింగూర్చి యేమైనఁ జెప్పుదువా?

"ఇఁకనేమున్నది. ఇఁకనేమున్నది. కలికావతారము వచ్చినపి మ్మట జాతివర్ణభేద మెంతమాత్రము లేక యంపజ్ఞకలసి యొక్కటైపోవ

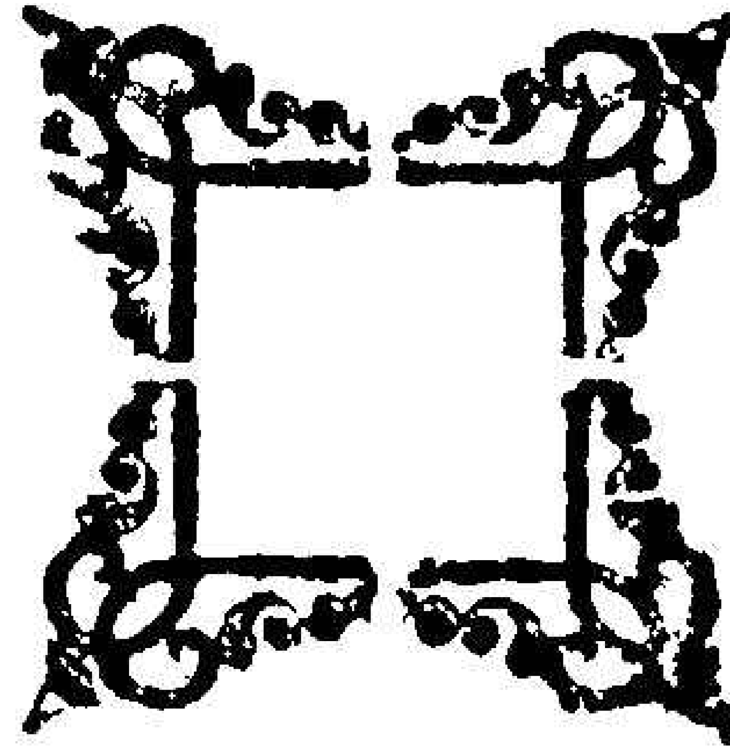
లోఁ గల్లుతొ్రిప్పి యొక్కగొడ్డును బీఁకుకొని తిందురు. వావివరుసయు లేక జనులెల్లరు ప్రవర్తింతురు. ఇప్పటికే మీఁగాళ్లవాపు మొగము మీఁదఁ గనఁబడుచుండగా నన్నడిగెద వెందులకు? అందఱు వట్టిపశువు లగుదురు. కొంతకాల మట్లుండి శాభాప్రపంచములోనికి జంకిపోవుదురు. అంత నగ్నిప్రళయము కలుగును. దానిపై జలప్రళయము కలుగును. ఒక్కటేసముద్రము. దానిలోనిది నీరో పాలో యేమియుఁ దెలియదు. ఆసముద్రముపై "ఒకటిపండ్రెండైనయప్పుడు నాలుగేసున్నయినయప్పుడు ఆకుమీఁది రామచిలుక యట్టె సుఖముగ నిద్రబోవు దీనిభావము దెలియవలెనండి జనులారమీరు"॥దీని॥

అని వెఱ్ఱిరామశాస్త్రియన్నగారు చెప్పినట్లుండును తెలిసినదా? ఎవల్యూషన్ చెప్పుమని నీవడిగినప్పటికి ఇన్‌వల్యూషన్‌కూడ బోధించినాము. డబ్బిమ్మనుసరికి రెండుడబ్బులిచ్చు స్వభావముచేత నాలాగునఁ జేసితిమి. అయినను దప్పులేదు. "మత్స్యః కూర్మశ్చ రాహశ్చ నారసింహశ్చ వామనః రామో రామశ్చ రామశ్చ బుద్ధః కలికయేవచ" యను నీయొక్కశ్లోకమునకే మనపురాణములు నితిహాసములన్నియు వ్యాఖ్యానములు. సమస్తసృష్టి యీశ్లోకమునకే వ్యాఖ్యానము. సాలగ్రాములలో మత్స్యమూర్తి మొదలుకొని కలికమూర్తివఱ కన్నిమూర్తులున్నవి. స్త్రీపురుషులలో మత్స్యముఖులు, కూర్మముఖులు, వరాహముఖులు, సింహముఖులు, వామనముఖులు, రామముఖులు, కృష్ణముఖులు, బుద్ధముఖులు, కలికముఖు లున్నారు. ఇదికాక మఱియొక్కచిత్రమును జెప్పెదను. వినుము. ప్రపంచమునందున్న, యుండిన నుండఁబోవు జనులందఱిస్వభావములు కూడ నీశ్లోకమునఁ జెప్పిన పదిలోనే యిమిడియున్నవి. ఇందులో నిదికొంత యందులోనిది కొంతకలసి సాంకర్యముండవచ్చునేమో కాని యీపదినిమించిన స్వభావములు

మాత్రము లేవు. ముమ్మాటికి లేవు. ఇంక నీకుఁ జెప్పవలసినది లేదు. పో " యని యాతఁడు తటాలున లోనికిఁ బోయెను."

నాయనలారా ! పిచ్చివానిప్రలాపములను వింటిరా ? అసందర్భాలాపములేకదా యని యలక్ష్యముచేయక రవంతయోజించుకొనుఁడు. యోజించుకొన్నమీఁదటఁ గూడ నసందర్భములని తోఁచినయెడల మఱచిపొండు.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

18. దేశకాలపాత్రములు.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

"నాయనలారా! యీదినమున నొకపండితుఁడు సాక్షిని జూచుటకు వచ్చినాఁడు. సాక్షి యీగ్రామమునందున్నాఁడని నమ్మి యాయన యిటకు వచ్చియుండెను. ఆయనయొద్దకుఁ బోయి సాక్షిసంఘమున నొక యుపన్యాసమిమ్మని యాతనిని బ్రార్థించితిని. అందుల కాతఁడంగీకరించెను. ఆయన యదిగో యిక్కడికి వచ్చుచునేయున్నారు. మీరు లేచి యాయనకు స్వాగతమిండు. (అందఱట్లుచేయుదురు) అయ్యా! మీరుపన్యాస మారంభింపవచ్చును."

"నాయనలారా! మనుజుని దేహతత్త్వము మనస్తత్త్వముకూడ దేశకాలపాత్రములఁబట్టి యుండునని పెద్దలు చెప్పినమాట యసత్యముకాదు. ఏదేశమున నేకాలమున నేపాత్రములందు మనుజుఁ డుదయించునో యాదేశమునుబట్టి యాకాలమునుబట్టి యాపాత్రములబట్టి యాతనిదేహ మనస్తత్త్వ లుండునని మనవా రభిప్రాయపడుచున్నారు ఉష్ణప్రదేశములందుఁ బుట్టువారు సన్నిహితసూర్య తేజముచేఁ గాలవర్ణమున నుందురు. సామాన్యోష్ణప్రదేశములఁ బుట్టినవారు సర్వసాధారణముగాఁ బచ్చనిరంగుకలవారై యున్నారు. శీతాతిశీతప్రదేశముల

జన్మించినవారు మంచుగడ్డవలెఁ దెల్లగనుందురు. అత్యుష్ణప్రదేశములం దుఁ బుట్టినవారి దేహములు కొలఁది కాలములో నెదిగి స్వల్పకాలమే బలిష్ఠములై యుండి త్వరలో క్షీణించి నాశనమొందును. ఈప్రదేశ ములందలి పురుషులు దాదాపుగాఁ బదునేనుసంవత్సరములకే బాగుగా నెదిగి యిరువదియయిదువఱకుఁ బూర్ణబలాన్వితులై యుండి యంతటి నుండియే యుత్తరవయస్సులోఁ బడి క్రమముగా క్షీణించి నలువదిలో పలనే నాశనమొందుదురు. నిజముగా నార్యావర్తసాముదాయికాయు స్థితి ముప్పదికంటె నెక్కువయేలేదని నేననుకొందును. పదునాలేండ్లకే భార్యతోఁ గలిసి పదునేడవయేటికే వానపామువంటి బిడ్డకుఁ దండ్రియై వాఁడు తొట్టెలో బాలులేక తాను ప్రక్కమీఁద నోపికలేక యేదో నవస్థలోనికి దిగిపోవును. మగవానిబ్రదుకే యిటులుండ నిఁక నాఁడు దానిబ్రదు కెంత చింతాకరమో యోజింపుఁడు. పదియేండ్లకు సమర్త స్నానమునాఁడే పునస్సంధానము. గర్భవేదన పడలేక పరమపదింపకుం డునెడలఁ బదునొకటవయేట తొండపిల్లయంత బిడ్డకుఁ బిండిబొమ్మవంటి తల్లి. రామరామరామా! ఇది దురవస్థాగ్రగణ్యము. తానుగన్న పిల్ల వంటి కొయ్యబొమ్మలతో తానాడుకొనవలసిన వయస్సులో నింతపూఁచీ తోఁ జేరిన యీశిశుపాలనకృత్యమహాభారము పర్వతమువలెఁ బైనఁ బడినప్పు డామెబ్రదు కెంత మహాకష్టభూయిష్ఠమో చెప్పవలయునా? తల్లియే పిల్లయైనప్పు డామెపిల్ల యెంతపిల్లయో? సూతికాదిరోగములకై మందులుతిని, పిల్లరోగములకై చప్పిడిపథ్యములుచేసి, పిల్లయేడ్పు చేత రాత్రులు నిద్రలేక, పథ్యభోజనమగుటచేఁ బగటినిద్రలేక, యన్ని దారులు బిగించిన కొట్టుగదిలో రేయుఁబగల్లు వెలుగుచున్న గంటవరకు దీపమునుండి గలిగిన దుర్గంధముచేత, వాము (వెల్లుల్లిపోట్టు ధూపప్రయోగము) చేత, గ్రమ్మిన యుక్కపొగచేత తెలిసిలేక తెకతెకచేత, నూపిరిసలుపకుండ మం

తురసాని బిగించిన యేనుగుమెలత నడుముకట్టువలనఁ గలిగిన యాయాస ముచేత, బిల్లవాని వేఁడిమికోలుపు నులకమంచముక్రిందఁబెట్టిన యాఁక కుంపటిపొగవలనఁ గలిగిన యుక్కిరిబిక్కిరిచేతఁ బీల్చిన దుష్టవాయువునే మరలఁ బీల్చుటవలనఁ గలిగిన రక్తమాలిన్యముచేత సమస్తబాధలుపడి పడి తనతల్లికడుపు చలువయున్నయెడలఁ దానే సూతికాగృహమునుండి యీవలికి వచ్చును. తనబిడ్డ నిర్భాగ్యురాలేయగునెడల సూతికాగృహ మునుండి యీవలికిఁ దీసికొనిపోఁబడును. హరిహరి! ఈబాధ యెంత యైన మనదేశమున నున్నది. దేహవికసమునుగూర్చి యిఁకఁ జాలును.

మనవారిబుద్ధులు బహుశీఘ్రముగ వికసించుచున్నవి. కొలఁది కాలమే పరిమళించి త్వరలోనే వాడిపోవుచున్నవి. బుద్ధి జాతి యత్యు త్కృష్టమనుట కేమాత్రము సందేహములేదు. కాని యతిశీఘ్రవికస నము. అతిశీఘ్రవృద్ధి—అతిశీఘ్రనాశనముకలది. ఇంద్రధనున్సువలె నది యెన్ని వన్నెలు చిన్నెలు గలదియైన నగును. కాని దానివలెనే యల్పకాలపరిమితి కలది. సమస్తశక్తినిక్షేపమైన సూర్యుఁ డత్యంతస న్నిహితుఁడగుటచే వీరిబుద్ధులందుఁ దీవ్రత చండతనై శిత్యముధాటి వి శేషముగ నుండును. ఈబుద్ధులందు వింతయైన విద్యుల్లతలు ప్రకాశిం చుచుండును. ఎంతసేపు పరుగు—ఎంతసేపు దుముకు—ఎంతసేపు స మస్తావకాశవ్యాపనశక్తి వీనియందు నిరాఘాటముగా నిశ్శంకముగా నున్నవి. (ఉష్ణప్రదేశములందున్న నీగ్రోల కట్లున్నదాయను సభలో నొక) నాయనలారా! చెప్పుచున్నాను. ఒక్కదేశమునుబట్టియే బుద్ధి ఘనాఘనతలుండవు. ఒక్క కాలమునుబట్టియే యుండవు. ఒక్కపాత్ర మునుబట్టియే యుండవు. దేశకాలపాత్ర సన్నిపాతమునుబట్టి యవి యుండును. ఈమూఁటినిగూర్చియు నొక్కసారియే చెప్పుట కసాధ్య మగుటచే క్రమమునుబట్టి యిప్పుడు దేశమునుగూర్చి చెప్పుచున్నాను

మీరడిగినప్రశ్న సరియైనదే—నీగ్రోలు నార్యులుకూడ నుష్ణదేశమందే యుండినను వారివారిబుద్ధుల కంతవ్యత్యాస మేలయుండవలయునని యడిగినారు. దేశస్థితియే సమానముకాని పాత్రస్వభావము సమానము కాదు. అందువలన నీవ్యత్యాసము కలిగినది. పాత్రస్వభావ మనఁగా నేమి? ఆర్యావర్తమునను పాత్రానైక్యమేమి? ఆఫ్రికాలోనున్న పాత్రహీనతయేమి? మొదటఁ దల్లిదండ్రులదేహ మనస్స్వభావమే పాత్రము. ఆర్యులు హిందూదేశమునఁ బ్రవేశించునప్పటికే కొంత నాగరకత కలవారు. ఆర్యావర్తమునఁ బ్రవేశించినపిమ్మట శీఘ్రకాలములో వారి నాగరకత పరిపూర్ణావస్థకు వచ్చినది. దేవతాప్రార్థనలందేమి, శత్రువిజయకార్యములందేమి, వాణిజ్యకృత్యములందేమి, కృషివ్యాపారములందేమి, పరిశ్రామికతంత్రములందేమి, యంత్రాదినిర్మాణములందేమి, వారు మహోన్నతదశకు రాఁగలిగిరి. మొదటిపాత్రము మాతాపితృతత్త్వ విశేషమని చెప్పితిని. ఆపాత్రమునకు సాహాయ్యపడిన యితరపాత్ర సన్నివేశ మేమనగా రత్నగర్భయని సార్థకనామమును ధరించుట కేకారణములవలన సర్వవిధముల నార్యావర్తభూమి సమర్థమైనదో యాకారణసమూహమే యితరపాత్రసన్నివేశము. నేల యత్యంతము ఫలవంతమైనది. బంగారము పండఁదగిన పార్థివతత్త్వము ప్రపంచమున మఱియొకటి యేది? ఈవైపునఁ బంచోపనదులతోఁ గైలాసమువెనుకనుండి కచ్ఛిపైవఱకు సింధునది. అది దాఁటి రవంత కుడిప్రక్కకు రాఁగనే, యభవజటాజూటోద్భవమై, యనేకోపనదులతో, నమృతాధిక మాధుర్యధురీణాంబుప్రవాహముతో, ననేక శతయోజనపర్యంతావనీస్థల ఫలీకరణపాటవ ప్రాబల్యముతో, ననేక జన్మార్జితాఘవినాశన మాహాత్మ్యముతో నార్యావర్తమున కామూలనుండి యీమూలవఱకు జగజ్జనజేగీయమాన ప్రకాశముతోఁ బ్రవహించు నార్యా

వర్తభాగ్యదేవతయైన గంగాదేవి—మఱికవంతఁ దాటగనే ధవళగిరిపై న. యెవరెస్టుపైన నాపైనున్న శిఖరములపైన నేమూలనో యుద్భవించి వాయువేగముతోఁ బ్రాగ్దిశగాఁ బ్రవహించి 'ఆస్సాము' నొద్ద మోచేతివాటముగా మఱలి దక్షిణముగఁ బ్రవహించు బ్రహ్మపుత్ర—ఇది కాక నర్మద, మహాగౌతమి, తుంగభద్రి, కావేరి మొదలగు మహానదులు తమ శీతలత్వముచే తమ సరళత్వముచే తమ మాధుర్యముచే తమ పవిత్రతచే తమ ప్రవాహశక్తిచే నార్యావర్త జనసంఘ బుద్ధితత్త్వమునకు శీతలత్వము సారళ్యము మాధుర్యము పవిత్రతధాటి యొసఁగుటకుఁ జాలియున్నవని చెప్పుట యతిశయోక్తి కాదే. ప్రపంచపర్వతములలోఁ బ్రథమగణనీయమగు ప్రాలేయాచలము భరతదేశ మాతృదేవతకు హీరకిరీటమై ప్రకాశించుచుండ, వింధ్యాద్రి వజ్రాల మొలనూలై యుండ, సింహళద్వీపము పాదపీఠమైయుండ, సమస్త ప్రకృతివైచిత్రీ సన్నివేశ ప్రథమనిదానమైన భరతవర్షమునందుఁ గవులకు గాయకులకు భక్తులకు జ్ఞానులకుఁ గార్మికులకుఁ జిత్రలేఖకులకు నేమాత్రమైన లోపమున్నదా? నాయనలారా! యిట్టి పాత్రసన్నివేశ మాఫ్రికాలో నున్నదా! ఆఫ్రికాలోనే యన్నమాటయేమి? మఱియెచ్చటనైన నున్నదా? 1,30,00,00 చదరపుమైళ్లు గలిగిన యార్యావర్తములో మైలునకు మూఁడేసి దేవాలయము లున్నవే. ఎన్ని మహాగోపురములు—ఎన్ని యద్భుత ధ్వజస్తంభములు—ఎంత శిల్పనైపుణ్యము—ఆహాహా! ఎలిఫెంటాలో నున్న గుహాదేవాలయము లార్యావర్త దేశమునకే కాక యవనీస్థలికెల్ల నద్భుతజనకములు కావా? దేవతానిర్మితములవలె గాక మనుష్యనిర్మితములవలె నున్నవా! తమ ప్రయోజకత్వముచేఁ గాక శక్తిలోపముచే రవంత యొకప్రక్క కొరగిన 'పైసా' లోని దేవాలయమును ప్రపంచాద్భుత సప్తకములోఁ బాశ్చాత్యులు గణించిరి కదా

యంతకంటె నాశ్చర్యజనకములగు మన దేవాలయములసంగతి వాకేల చెప్పలేదో? పోనిండు—అందులకుఁ దగవేల? ఇఁకఁ జిత్రలేఖనమును గూర్చి చెప్పెదను. ఈవిద్య బహుమృదులమైనదగుటచే దేహసౌష్ఠవముచేఁ జిత్తసౌష్ఠవముచే శిరీషకుసుమకోమలతరలైన పూవుఁబోఁడుల యధీన మొనర్పఁబడినది. పుష్పములోని కేసరములకైన రవంతకఠినత కలదు కాని యార్యావర్తసుందరీమణుల—యందులో మహారాజకాంతల—యంగుళ్యగ్రములం దామాత్రమైన కర్కశత లేదే. ఒంటెకుచ్చునైన నుపయోగింపక వ్రేళ్లకొనలతోడనే రంగులుపూసి వారుచేసిన వింతసృష్టిలోని వింతవింతవ్యక్తు లార్యావర్తవిజిగీషులగు విదేశీయులు పాడుచేసినకోటలలోని యంతఃపురభాగములందలి కుడ్యములందింక—గోడమీఁదినుండి దుముకఁబోవుచున్నట్లు—నోరుతెఱచి మాటలాడఁబోవునట్లు—కులకాంతల యంతఃపురములోని కేలవచ్చితివి పో! యూవలికిఁ బొమ్మని చేయియూపునట్లు—వెచ్చనియూరుపు పైకిఁబఱపునట్లున్నవే. పోయి కన్నులు కృతార్థములగునట్లు చూడుఁడు. హృదయము తాండవించునట్లు చూడుఁడు. చిత్రలేఖనవిద్యయు సంగీతము స్వభావసిద్ధముగ స్త్రీలసొమ్ము.

గానవిద్యనుగూర్చి రవంత చెప్పెదను. రాగప్రస్తారమునుగూర్చియుఁ దాళప్రస్తారమునుగూర్చియు మనదేశమునయున్న యనుపమానమైన యగాధమైన యత్యంతవిపులమైన యద్భుతావహమైన శాస్త్రము మఱి యేదేశమున నున్నది? గానశాస్త్రజ్ఞానముఁ బరమావధిని భరతదేశమందే పొందినది. స్వరూపసౌందర్యముచేనేమి స్వరసౌష్ఠవసౌభాగ్యముచే నేమి యదియిది యననేల సర్వవిధములచే సంపూర్ణమైన గానకళాయంత్రమగు వీణ యేదేశమున నుద్భవించినదో యాదేశమున శారదాదేవి, యప్సరఃకాంతల వెనుకపాటలనడుమ, దేవతల పుష్ప

వృష్టలనఁడుమ, దుంబురునారదుల సాధుసాక్ష్వితిప్రశంసాలాపపూర్వక శిరఃకంపములనడుమ, నొడలు తెలియని మహానందముతోఁ దాండవించుననుట కేమైన సందేహమా? మహీమండలిలోనున్న మంగళవాద్యములలో మహత్తరమైనదేది? మద్దెలను మించినది మతేదియుఁ గానఁబడదే!

కవితనుగూర్చి కొంత చెప్పెదను. వేదములవంటి ప్రాచీన గ్రంథములు ప్రపంచమున లేవు. వేదబుక్కులలోని కవితవంటి నిష్ప్రియతోద్బుద్ధమైన కవిత్వము లేదు. వేదఙ్ఞులవంటివారివలె కెందులకు! వ్యాసునివంటి బహుగ్రంథరచనాసమర్థుఁడీ మైదుఖండములలోఁగూడ నొక్కఁడైనఁ గనఁబడఁడు. వీరరసప్రధానమైన భారతేతిహాసము ప్రపంచమందలి వీరరసప్రధానప్రబంధములలో నగ్రగణ్యమనుటకు సందియములేదు. వ్యాసుఁడొక్కఁడే కాఁడనియు ననేకు లాపేరను గ్రంథములు రచియించిరనియు నూతనవిమర్శనము బయలుదేతినమాట సత్యమే. దాని నంగీకరింతము. పోనిండు. విద్యారణ్యునివంటి శతాధిక గ్రంథకర్తను మతియొక్కని పూర్వపశ్చిమార్థగోళముల నగపఱుపఁగలరా? కల్ల—వట్టికల్ల. రామాయణకవిత్వమంత సర్వాంగసుందరమైన కవిత్వము వెనుకలేదు ముందుండదు. పరదేశీయు లింక ప్రబంధమన నేమో యెఱుఁగనిస్థితిలో నుండగా మనకాళిదాసుఁడు నాటకరాజములను రచించినాఁడు. ఉష్ణదేశముననున్నవారి భావనాశక్తి యొక్కయెగురులో స్వర్గమున కెగిరి, యొక్కజెటకాలోఁ బదునాల్గుభువనములుదిరిగి, యొక్కయూపులో "నలోకంబగు పెంజీఁకటి కవ్వల నెవ్వండేకాకృతి వెల్గునతని" సేవింపఁగల మహావ్యాపనశక్తి గలదై యుండును. ఉష్ణప్రదేశమగుటచేత మనవారికి శృంగారరసమం దధికాదరముండును. ఆ శృంగారరసమే భగవంతునిపైఁ బఱపిన భక్తియగును. మన యూర్యా

వర్తదేశమున నొక్కగ్రామముననున్న శైవభక్తులు పరఖండములలో నొక్కదేశమందైన లేరు. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము మతమందాసక్తిలేనివాఁడు లేఁడు. కట్టులో మతము. జుట్టులో మతము. బొట్టులో మతము. మాటలో మతము. పాటలో మతము. బ్రదుకులో మతము. చావులో మతము. చచ్చినతరువాతఁగూడ మతము. ప్రాక్తన కర్మమే మనల నాడించుచున్నదనియు, మన కష్టసుఖములు మనపూర్వకర్మఫలములెయనియుఁ బడమూల్గకుండఁ దెగనీల్గకుండ వాని ననుభవింపవలయుననియుఁ బ్రారబ్ధమున కనుభవమునఁగాని క్షయములేదనియు, భారతదేశమునఁ బరహంసమొదలుకొని బానిసవఱకుఁ బరిపూర్ణవిశ్వాస మున్నది. ఏదీ? అమెరికాదేశమున నొక్క గొప్పవర్తకుని ప్రారబ్ధమననేమొ యడుగుము. భగవత్తత్త్వము సగుణమా నిర్గుణమా యని యడుగుము. ఆసామాసేదో మేమెప్పుడు తెప్పించియుండలేదని అతఁడు చెప్పవచ్చును. అమ్మా! నీపిల్లవాఁ డింత రోగభూయిష్ఠుఁడై యున్నాఁడేల యని మనయూరిలోని ముష్టిదాని నడుగుము. ఏమనిచెప్పును? నాయనా! పూర్వమం దెవనికో గుమ్మిళ్లుకాయ దానమిచ్చినహేతువుచే నిప్పుడిది నాకు సిద్ధించినదని చెప్పును. మతమే మనమూలుగులోని మూలుగై యున్నది. అలౌకికభావనాశక్తివ్యాపన ఫలమైనమతము మనకుఁ బరిధానమైనప్పుడు, మనముక్కుల కూఁపిరియైనప్పుడు, మనకంటికిఁ దేజమైనప్పుడు, మనజాతి యెంతభావనాశక్తియుక్తమైనదో వేఱ చెప్పవలయునా? ఈభావనాశక్తియంతయు సవితృ సన్నిహితత్వముననే వచ్చినది.

శీతలప్రదేశములం దుద్భవించినవారు సూర్యకాంతిదూరులగుటచే నల్లగనుండక శ్వేతరక్తవర్ణములు గలవారై యుందురు. వీరు బలిష్ఠశరీరులై యుందురు. దీర్ఘాయుష్మంతులై యుందురు. వీరిశరీర

మాలస్యముగ వికసించును. విశేషకాలము ప్రాణశక్తిసమన్వితమై యుండును. మనలోఁ బదునాఱేండ్లతల్లి—చేత నెడపిల్లతోఁ జంకను జంటిపిల్లతోఁ గడుపులోఁ గ్రొత్తపిల్లతోఁ గదలలేక హాస్యహాస్యమను చుండగా—నదేయీడుగల యాంగ్లేయబాలిక మగఁడసఁగనేమో యెఱుఁగనిస్థితిలోఁ జేరి క్రికెట్టుబ్యాటుతోఁ జంకను బంతితోఁ గడుపునకు బిగించినతోలుపటకాతోఁ గిలకిల నవ్వుచుఁ గేకలువైచుచు లేడిపిల్లవలె నాటస్థలమునకు గంతులువైచుచుఁ బోవును. మనబుద్ధులు వికసించి నంతశీఘ్రముగా వారిబుద్ధులు వికసింపవు. మనలోఁ బదియేండ్లపిల్లవాఁ డెన్నియో గుంటచిక్కులెఱిఁగియుండును. తల్లిని బింకముగ నెదిరింపఁ గలఁడు. తండ్రి నవలీలగఁ గన్నుకప్పగలఁడు. కనిష్ఠసోదరులపై నింటి పెద్దవలె నధికారము చేయఁగలఁడు. మంచిమాటలతోడనే వారిబొమ్మ లను హరింపఁగలఁడు. ఉపాధ్యాయునికుర్చిపైఁ బల్లేరుకాయ లుంచినం దువలన నాతఁడు బాధపడుచుండఁగా నానందవాచక పుస్తకముచాటు న నానందమొందుచుఁ బ్రక్కనుగూరుచున్న బాలునిపైఁ బల్లేరుకాయ తప్పును బడఁద్రోయఁగలఁడు. అదేయీడుగల యాంగ్లేయబాలుఁ డింకనక్షరనిర్ణయమునే నేర్చుకొనకుండ నమాయకుఁడై యమ్మగౌను కొంగు పట్టుకొని వదలకుండ నల్లరిచిల్లరిచేష్టలు లేకుండ నాడుకొను చుండును. మనలోఁ బదునాలుగేండ్లపిల్లవాఁడు పండ్రెండేండ్లయీడు దానితో మాటలాడవలసినప్పుడమాయకమైన యానందమయమైన యామెమోమును నిష్కపటమైన పరిశుద్ధమైన నిర్వ్యాంఛమైనఁ బూర్ణ ముగఁ దెఱచినకన్నులతోఁ జూడక, యోరచూపుల, నట్టిదొంగచూపు ల, నామెఱవిక బొత్తాములవియో మామూలు ముడిఱవికయో మె డలోని జిగినీకి ముత్యములున్నవో మువ్వలున్నవో తెలిసికొనుటకుఁ గాంఛోలు సాభిలాషముగఁ జూచును. అదేయీడుగల యాంగ్లేయ

బాలుఁడు తనచెల్లెలితో మాట్లాడిన ట్లామెతో మాటలాడి యానంద మొందును. మనవారిచదువు పూర్తియగునరికి వారిచదు వారంభదశ వదలి యభివృద్ధిదశలో నుండును. మనవారైదుగురుబిడ్డలు గన్నవయస్సున నాతఁడు కోర్టింగుప్రయత్నమునకై క్రొత్తకోటుకొఱకు గుడ్డ వెదకుచుండును. మనవారు పూర్ణాయుష్మంతులై నలుబదిదాఁటువఱకు జీవించియుండునెడలఁ జేతిలోఁగఱ్ఱ కంటికి కాటరాక్టు తీసినతరువాతఁ బెట్టినజోడు, చెవికి బాకా, నోటికిఁ జొల్లు, కడుపులో నల్లమందు, వీఁపుమీఁది రాచపుండుమచ్చ గలిగియుండగా నదేయీడున నాంగ్లేయుఁడు క్రొత్తగాఁ గాఁపురమునకువచ్చిన దేవకన్యకతోఁ దెఱపిలేకుండ 'హనీమూన్' ఆనందసముద్రమున నోలలాడుచుండును. మొత్తముమీఁద శృంగారసంబంధమగు సాంసారికసౌఖ్య ముష్ణప్రదేశస్థులమైన మనలో నున్నంత హెచ్చుగా వారిలో నుండదు. ఎన్నిదేశములు లేవు. ఎన్నిశాస్త్రములు లేవు. మనదేశముననున్న కామశాస్త్రము మఱి యింక నెక్కడిది?

ఇఁక బుద్ధినిగూర్చి రవంత యోజింతము. వారిబుద్ధి విశేషప్రథిమకలది సూక్ష్మమైనది కాదు. స్థూలమైనది. బర్మావలె కఱకఱ యడుగువఱకుఁ గోయలేదు. సమ్మెటవలెఁ జావఁగొట్టి సాగఁదీయును. రసోద్రేకముతోఁ జేరని సర్వకళాశాఖలందు వారు మునుంపె ఘనులు. కంటితోఁ జూచి పరీక్షించి సామ్యవస్తువులను జేరఁదీసి సామ్యగుణమును గనిపెట్టి దానితత్త్వమును నిర్ణయించి లోకమునకు వెల్లడించుటలో వారుత్కృష్టులనక తప్పదు. వారిబుద్ధి యెంతసేపు దేశమువలెఁ జల్లనిబుద్ధి. ఎంతసేపటికైన వేఁడి యెక్కదు. తాఁబేలువలె నిమ్మళముగ నడచును గాని లేడిపిల్లవలెఁ బరుగెత్తదు. రవంత పరుగెత్తి కాళులు లటలటలాడ గుండె దడదడలాడ నాలుక వేలాడ వగర్చుకొనుచుఁ జెట్టుక్రిందఁ

బంధుకోనదు. ఆమంచగమనముతోడనే కష్టములకు జంకక యత్యంత రములకు లొంగక యాయాసమునకు లోనుగాక యంత్యశ్వాసమువఱకుఁ బోవును. రసవిజృంభణము వారిసొమ్ముకాదు. అది మనది. వారు శారీరశాస్త్రములో శాఖాశాస్త్రములో జంతుశాస్త్రములో రసవాదశాస్త్రములో ప్రకృతిశాస్త్రములో యంత్రనిర్మాణశాస్త్రములో వర్తకశాస్త్రములో వంటశాస్త్రములో రాజకీయశాస్త్రములో వస్తువులు సంకెలు గీతలుగల యన్నిటిలో వారు మహాధీశాలులనక తప్పదు. కేవల భావనాశక్తిపై నాధారపడిన సమస్తకళలలో నుష్ణప్రదేశస్థులకు శానిక్యమీయకతప్పదు. గొప్పగొప్ప కళాభిజ్ఞులు వారిలో ననేకులు లేరాయని యందురేమో. మనలోకంటె నెక్కువలేరు. ఉన్నవారైనను గళలలో గట్టివారేలయైనో కాలమునుగూర్చి చెప్పినప్పుడు చెప్పుదును. బుద్ధి నిశ్చలత్వములో శీతలపరిదేశస్థులకు విజయపత్ర మీయక తప్పదు.

Imagination భావనాశక్తిలో Emotion రసమయత్వములో మన మనికులమనుట నిస్సంశయము. Intellect ధీశక్తిలో will లో వారు ఘనులనుట యంతకంటె నిస్సంశయము. వారు కష్టముల కోర్వఁగలవారు. మనకాశక్తి కొంతతక్కువ. వారిహృదయముల దయారసము తక్కువ. మనకున్న భండారమే యది. వారినిశ్చిత ముక్కుకంటె వజ్రముకంటె గట్టిది. మనది వెన్నపూసకంటె మెత్తనిది. వారికి వారమున కొక్కదినము గుడికిఁ బోవునెడలఁ గొల్ల. మనకు నిత్యదేవతార్చన మైనపిమ్మటనే కాని ప్రాణాహుతులు లేవు. మతమన్నునది వారికున్న యన్నివ్యాసంగములలో నొక సామాన్యప్రాధాన్యముకలది. మనకు మతమే సర్వస్వము. దేశమునుగూర్చి యింకఁ జాలింతును.

దేశకాలపాత్రములని చెప్పియుంటినిగదా. ఇంకఁ గాలమును

గూర్చి చెప్పెదను. దేహతత్త్వము మనస్తత్త్వము దేశమున కల్పితీన ములై యుండక తప్పదో యట్లే యవి కాలమున కధీనములై యుండక తప్పదు. Spring, Summer, Autumn, Winter అని శీతోష్ణాది స్థితులఁబట్టి సంవత్సరమును నాల్గుభాగములుగాఁ బాశ్చాత్యు లొనర్చిరి. మనవా రాఱుఋతువులుగా విభాగించిరి. మూఁడేసిమాసముల కొక పాశ్చాత్యర్తువు. రెండేసిమాసముల కొక్కమనఋతువు. స్థూలముగా సంవత్సరమును వేసవికాలమని వర్షకాలమని శీతకాలమని సామాన్యు లు విభజించుచున్నారు. ఫాల్గునము చైత్రము వైశాఖము జ్యేష్ఠము కలసి వేసవియనియు, నాషాఢము శ్రావణము భాద్రపదము నాశ్వయుజము కలసి వర్షకాలమనియు, కార్తికము మార్గశీర్షము పుష్యము మాఘము కలసి శీతకాలమనియు, స్థూలవ్యవహారము, సామాన్యమనుష్యులలో నున్నది. విశేషవ్యత్యాసము లేనిహేతువుచేత మనమీ విభాగత్రియమునే విద్యమానవిచారణమున నవలంబింపవచ్చును. విశేషదోషములేదు. ఈలెక్కప్రకారము వేసవికాలములోఁ బుట్టినవారు మంచి చాయగలవారై తీవ్రస్వభావముకలవారై దీర్ఘదేహులై కల్పనాశక్తి కలవారై కళాభిజ్ఞులై సూక్ష్మగ్రాహులై చంచలస్వభావముకలవారై సత్యమందు కించిద్వైరాగ్యముకలవారై యుద్రేకమువచ్చినప్పుడు భక్తిరసమగ్నులై యాతీవ్రత యడఁగినప్పుడు గ్రామ్యసుఖసక్తులై కోపనులై పశ్చాత్తాపయుక్తులై యుందురు. పుట్టినకాలమే నరునిస్వభావమును శాశ్వతముగా స్థిరపఱచుటకుఁ జాలియున్నదని తెలిసికొనఁదగినది. ఆకాల మెంతవివరముగాఁ దెలియునో నరునిస్వభావ మంత విస్పష్టముగఁ దెలియును. ప్రతివస్తువునందుఁగూడఁ బృథ్వీతత్త్వము విశేషముగ నున్నది. అట్లే నరునిలోఁగూడ నున్నదని వేఱ చెప్పనక్కఱ లేదు. పృథ్వి యాపస్సు తేజము వాయువు నాకాశమునని పంచభూత

ములు. వేసవికాలమందుఁ బ్రిబలమైన భూతము తేజస్సు. వర్షకాల మునందు వాయువు. శీతకాలమునం దాపస్సు—అనగ నీరు. ఇదికాక పిత్తము వాతము శ్లేష్మమని మూఁడు ప్రధానవిధములగు నాళ్లు. వేసవి కాలమునఁ బైత్యము వర్షకాలమున వాతము శీతకాలమున శ్లేష్మము ప్రధానములుగా నుండును. వేసవికాలమునఁ బుట్టినవానికి శరీరమునం దం మనస్సునందుఁ దేజ మధికముగా నుండుటయేగాక, దేహతత్వము నందుఁ బైత్య మధికముగా నుండును. వాతశ్లేష్మములు సామాన్యము గా నుండును. ఇట్టివానికి మేహజాతిజ్వరముఁ బైత్యాధిక్యమునఁ గలిగిన యశక్తి, స్ఫోటకము, స్ఖలనదోషము, రక్తక్షయము, మూత్రమున నుద్దకట్టు, తలత్రిప్పు, నపస్మారము, నేత్రరోగము, ఎక్కిలి, మతిభ్రమము దడ మొదలగు హృద్రోగములు సంభవించును. ఇంతవఱకుఁ జాలును. వర్షకాలములో-ఆషాఢము శ్రావణము భాద్రపదము నాశ్వయుజము-ఈమాసములలోఁ బుట్టినవానికి దేహమనోనిర్మాణములందు వాయువు ప్రిబలముగానుండును. వేసవికాలమునఁ బుట్టినవానికిఁ బైత్యనాడి యెట్లు ప్రబలముగా నుండునో వర్షకాలమునఁ బుట్టినవానికి వాతనాడి యట్లు ప్రబలముగా నుండును. ఇతఁడు సర్వసాధారణముగాఁ జామనచాయ గలిగియుండును. పొడుగువాఁడు కాఁడు. పొట్టివాఁడుకాఁడు. ఇతఁడు కోపముకలవాఁడేకాని సాధ్యమైనంతవఱ కడఁచుకొనియుండును. తీవ్రమైన వాగ్ధోరణి కలవాఁడుకాఁడు. రవంత నిశ్చలమైన యభిప్రాయము లు గలవాఁడు. దైవచింతకలవాఁడు. న్యాయమందు బుద్ధికలవాఁడు. తొట్రుపాటులేని మనస్సుకలవాఁడు. వ్యవహారమందు నిపుణుఁడు. ఈ మొదలగుగుణములు కలిగియుండును. ఇట్టివానికి వాతజ్వరము వాత సంబంధమగు నజీర్తి, కీళ్లవాతము, పక్కశూల, పక్షవాతము, చచ్చు వాతము, నక్కమోపు, కీళ్లవాపు, మలబద్ధకత, క్రిమివాతము, తిమ్మిరి

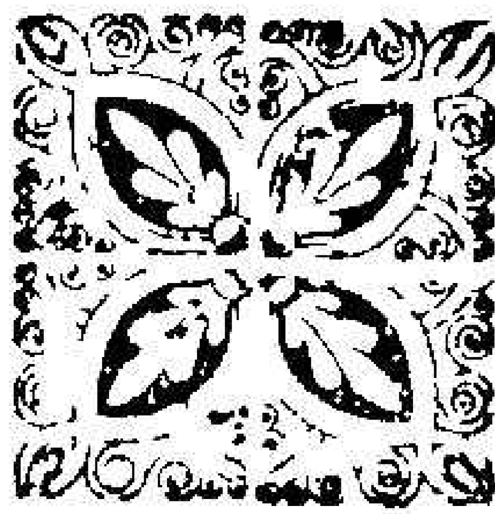
వాతము, విషూచి మొదలగువ్యాధులు సంభవించును. ఇఁకను శీతకాలమందు—అనఁగ కార్తిక మార్గశీర్ష పుష్య మాఘమాసములలోఁ బుట్టినవానికి దేహమనోనిర్మాణములయందు నీరు ప్రబలముగా నుండును. వేసవికాలమందుఁ బుట్టినవానికిఁ బైత్త్య మెట్లు ప్రధాననాడియో వర్షకాలమందుఁ బుట్టినవానికి ననఁగా—వాయుతత్త్వమువానికి వాత మెట్లు ప్రధాననాడియో, శీతకాలమందుఁ బుట్టినవానికి—ననఁగా ఆపస్తత్త్వమువానికి శ్లేష్మనాడి యట్లు ప్రధానము. అట్టివానికి జలోదరము బోదకాలు—అండవాతము—ఉబ్బు శ్వాసము క్షయ ఉబ్బసము గ్రహణి విషపుఁబడిసెము మొదలగువ్యాధులు సంభవించును. ఇతఁడు పరమశాంతుఁడు. స్థవిష్ఠదేహము కలవాఁడు. నల్లనిరంగుగలవాఁడు. ఆహారాదిక్రియాసక్తుఁడు. మాటలాడునంతలో గట్టుమని గుట్టుతీయువాఁడు. లెక్కలలో సమర్థుఁడు. వ్యవహారనిపుణుఁడు. స్థూలమైన బుద్ధిగలవాఁడు. ఇతనికి సర్వసాధారణముగా నేదియు మనసున కెక్కదు. ఎక్కినదేదో విడువడు. తొందరపాటులేనివాఁడు. ఇట్టిగుణములు గలిగి యితఁడు చిరకాలజీవియై యుండును.

శీతలప్రదేశములందైన నుష్ణకాలమధ్యమునఁ బుట్టినవారికిఁగూడ మంచి కళాభిజ్ఞత యుండును. ఉష్ణప్రదేశములందైన శీతకాలమందుఁ బుట్టువారికి కళానైపుణ్యము సిద్ధించును. దేహ మనస్తత్త్వములకు మూలకారణములు దేశకాలపాత్రములు. వీనితరువాత శిశుపోషణవైఖరులు, విద్యాభ్యసనవైఖరులు, సహవాస స్వభావవైఖరులు, వృత్త్యాదివైఖరులు మొదలగునవి యాయాదేహమనస్తత్త్వములను గొంత బలపఱచుటకుఁ గాని క్షీణింపఁజేయుటకుఁగాని చాలిన కారణములగును కాని దేహమనస్తత్త్వములందుఁ బ్రథమముద్రను, బ్రధానముద్రను వేయునవి జన్మదేశకాలములు. తరువాతఁగలిగిన కారణములంత

ప్రబలమైనవి కావు. ఇదివఱకున్న దేహమనస్తత్వములకు రవంతవన్నెలు చిన్నెలు పెట్టుటకు, రవంతసాపుచేయుటకుఁ గాసంతవెఱ్ఱితలను దుర్పుటకు, రవంత మెగుడుదిగుడులను సవరించుటకుమాత్రమే యక్కఱకువచ్చునని తప్పక తెలియఁదగినది. ఏకాలమందెవ్వఁడుపుట్టునో సర్వసాధారణముగా వాఁడాకాలమందే మరణించును. అదికాక యాకాలమునఁ బ్రకృతినిబట్టి యేయేవ్యాధులుండునో వానిలో నేవ్యాధిచేతనో మరణించుట గూడ సర్వసాధారణముగా జరుగుచున్నది. జన్మస్థలమందే మరణించుటకు ప్రతిజనుని కెట్లు మహావాంఛయుండునో యాత్మకు దేహముతో సంబంధ మేమాసమందేదినమందేగడియయందు గలిగినదో యామాసమందే యాదినమందే యాగడియయందే దేహసంబంధము విడుచుట కాత్మ యట్లుత్సాహ మొందుచుండును. కావునఁ బుట్టినదినము ప్రతిసరున కుత్సాహదినము గాదు ఉత్పాతదినము. పర్వదినము కాదు భయంకరదినము. మంగళదినము కాదు మరణదినము. పుట్టినదినము గండదినమని నిశ్చయింపవలసినది. ఏకారణముచే నట్లయ్యెనో యిప్పుడు చెప్పుటకు నాకవకాశములేదు. ఈయంశమునుగూర్చి యొకపర్యాయముకాఁబోలు జంఘాలశాస్త్రిగారు చెప్పియుండిరని నాకు జ్ఞప్తియున్నది. పుట్టినదినములందు పలావు తినవలసినదికాదు. పరమేశ్వరారాధన మొనర్పవలసినది. కారపుబూంది బొసంది తినవలసినది కాదు. గండశాంతికై రుద్రాభిషేకములు చేయింపవలసినది. వేశ్యానృత్తగానాదులతోఁ గాలక్షేపము చేయఁదగినది గాదు. వేదవిహిత శాంతిసమారాధనములతో దైవపూజలతోఁ గాలక్షేపము చేయఁదగినది. అన్నిజన్మదినములలో నఱువదియవది మహాగండము. అది మహాగండము కావుననే దానికి మహాగండమనియే మనవారు పేరిడిరి. ప్రత్యాస్తికుఁడును షష్టిపూజ చేసికొనకతప్పదు. అది వైదిక

మహాతంత్రము. దానినంతయు విస్పష్టముగా నెఱవేర్పవలయును. కొందఱు మహామహులు జన్మదినమునందే మరణించిరి. అదికాకతాళీయముకాదు. కారణనిబద్ధము. ఆకారణములన్నియుఁ జెప్పుట కిప్పు డవకాశములేదు. క్షమింపవలయును. పాత్రమునుగూర్చి యిదివఱకే దేశసందర్భమున యథోచితముగా మనవిచేసియుంటిని. అంతకంటె విపులముగఁ జెప్పుట యనావశ్యకము. ఇదివఱకే చాలఁ జెప్పితినికాఁబోలు. నాతప్పులను మన్నింపవేఁడుచున్నాను. భగవంతుఁడు సర్వదా మిమ్ము రక్షించుఁగాక!

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

19. వాణీదాసుని విడుదల.

సత్యపురమునుండి,
15-7-22.

ఆంధ్రపత్రికాధిపతిగారికి :—

జంఘాలశాస్త్రి యనేకనమస్కారములు—మీసారస్వతానుబంధమునకు మేము ప్రతిశనివారము నొక్కయుపన్యాసమును బంపుచున్నాము. ఈదినమునఁగూడ నాయాచారము ననుసరించి పంపవలసినదే. కాని యట్లు పంపకుండుటకుఁ గారణమేమో యెఱుఁగుదురా? మా వాణీదాసకవి కీదినమునఁ గారాగృహవిముక్తి కలిగినది. ఇది మాకు మహోత్సాహదినము. కావున సాక్షిసంఘద్వార మీదినమునఁ దెఱచుటకు వీలులేదు. సాక్షిసంఘమున కీదినము సెలవిచ్చి మాసంఘకవిని గౌరవింపవలసియున్నది. కవిని దిట్టువారేకాని గౌరవించువా రెవ్వరును లేరు. మాకవినైన నాతనికవిత్వమునుబట్టి యిట్లు గౌరవింపఁదలఁచుకొనలేదు. కాలధర్మము నొందకుండఁ గారాగృహమునుండి వచ్చినాఁడని గౌరవింపవలసి వచ్చినది. కారాగృహవిముక్తులనందఱను బ్రజలు గౌరవింపవలసినదా? స్వార్థలోలురై పరబాధాకరులై కారలోఁబడి విడుదలైనవారిని గౌరవింపనక్కఱలేదు. కాని స్వార్థపరిత్యాగులై, దేశ

క్షేమలాభాదులకై దేహస్వాతంత్ర్యపరిత్యాగ మొనర్చి, మోక్షము నొందినవారిని గౌరవింపక తప్పదు. వాణీదాసుఁ డీదినమున నుదయమున ముక్తుఁడగునని కడచినరాత్రియే యిచ్చటి నిరాకరణసంఘకార్యదర్శి చుట్టుపట్టులనున్నఁ బదిపండ్రెండు చిన్నగ్రామములలోఁ జాటించి తెలియఁబఱుప నుత్తరువిచ్చియుంటచే నీయుదయముననే యనేకజనులు పల్లెలనుండి వాణీదాసుని గౌరవించుటకు నుత్సవము దర్శించుటకు వచ్చియుండిరి. ఈదినమున దైవకటాక్షముచే నాగ్రామమందుఁ బశువుల సంతయగుటచే విజయనగరము తుంపాల యాప్రాంతముల నుండునట్టియు దాక్షారామము కాకఅపల్లి నీప్రాంతముల నుండునట్టియు కాపులనేకులు పశువులను గొనుటకో యమ్ముటకో వచ్చియుండిరి. గ్రామమంతయు జనసమ్మర్దముచే మిగుల సంకులముగ నున్నది.

ఉదయమగుసరికే గ్రామములోని నిరాకరణవాదులు మఱికొందఱు వాణీదాసుని కారాగృహమునొద్దకేగి యాతని బహిరాగమనమునకై నిరీక్షించుచుండిరి. "అదిగో! ఆవచ్చుచున్నవారు వాణీదాసకవిగారే యని" నిశ్చయపఱచుకొని "జయా! వాణీదాసకవిగారికి జయా" యని యచ్చటి జనలోకమంతయు నొక్కపెట్టున నార్చెను. అంతలో నచ్చటి మంగళవాద్యములన్నియు మ్రోయింపఁబడెను. ఆతఁడు దైవవశమున వాణీదాసకవికాక నియతమైన దుస్తు తీసివైచి యీవలికిఁ గాలకృత్యములకై కాఁబోలు—వచ్చుచున్న రక్షకభటుఁ డగుటచే నెవరిమట్టునకు వారు పశ్చాత్తప్తులై "సద్దుసద్దు" అని కేకలువైచిరి. మంగళవాద్యములన్నియు నాఁగిపోయినవి. కొంతసేపటివఱకు జనులు ఖద్దరువ్యవహారమునుగూర్చియు గాంధిమహాత్మునిగూర్చియుఁ గాలస్థితినిగూర్చియు మాటలాడుకొనిరి. ఎంతసేపటికిని వాణీదాసుఁ డీవలకు రాలేదు. ఇంతలో నెవ్వఁడో వచ్చి వాణీదాసుఁడు కారాగృ

హాపుఁ బాణిద్వారమున విడువఁబడినాఁడని చెప్పెను. సింహద్వారము నుండి విడువబడవలసినవాఁడు పాణిద్వారమునుండి యేల విడువఁబడి నాఁడని రమ్డోలువాండ్రితో బాకాలవాండ్రితో మిగిలినవారందఱు దొడ్డిగుమ్మమునొద్దకుఁ బరుగెత్తిరి. అప్పటికే యాతఁడు తలవంచుకొని మాకెదురుగ నడచి వచ్చుచుండెను. జను లాతనిఁగాంచి మహానంద భరితులై "జయా వాణీదాసునకు జయా" యని కేకలిడిరి. కాలాచార్యు డుత్సాహపూరితుఁడై యాతనిమెడలోఁ దెల్లగన్నేరుపూలదండను వేయుచుఁ దొందరలో నాతనికంటిలోఁ దనవ్రేలి చిటికెలోనున్న బొడుమునుగూడ వైచెను. వాణీదాసుని బాష్పోద్గమమునకుఁ బట్టరాని యానందమేకాక పాటిపొగాకు పొడుముకూడఁ గారణమయ్యెను. నా కాతఁడు నమస్కరించి సాక్షి యెప్పుడు మదరాసునుండి వచ్చునని య డిగెను. ఆతని నాశీర్వదించి రెండుమూఁడుదినములలో సాక్షి వచ్చున ని చెప్పితిని. జనులు మహోత్సాహమున దేశభక్తివిషయకములగు కీర్తనలఁ బాడుచు దైవభజనలు చేయుచు ముందునకు నడచుచుండిరి. అప్పటి కూరిలోని కొందఱు వేశ్యాకాంతలు వచ్చి జనసంఘమునఁ గ లిసి గన్నేరుపూలదండను బట్టి కారాగృహవిముక్త కవిశిఖామణిని గు ర్తించి యాతనికి నమస్కరించిరి. వేశ్యలు జనసంఘమునఁ జేరరాదని యచ్చటి జనులలోఁ గొంద ఱాక్షేపింపగ "వారిప్పుడు పూర్వవృత్తు లు మానుకొని దేశక్షేమమునకై నూలు వడుకుకొని కాలక్షేపము చే యుచున్నారని" కొందఱు వారిని బ్రశంసించిరి. కాలాచార్యుఁడు బొట్టుముక్కుగల యొకవేశ్యనుగాంచి యామె పొడుముపీల్చును గాఁ బోలునేమి యని యఱువది దెబ్బది జనులకుమాత్రమే వినఁబడునంత మెల్లగా వాణీదాసు నడిగెను. ఆమెనే యడుగరాదాయని వాణీదాసుఁ డాతనికిఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చి నన్నుగాంచి "జంఘాలశాస్త్రి! ఇఁక

ముందు జరుగవలసినదేది?" యని యడిగెను. క్షురకర్మమని నేను బదులుచెప్పితిని. "అదికాదయ్యా! దేశక్షేమమునుగూర్చి యేమి జరుగవలసినదని నే నడిగితినని" యాతఁడు పలికెను. "ప్రాయశ్చిత్తకర్మ మైనతరువాత భారతదేశాభివృద్ధివిషయ మాలోచించుకొనవచ్చునులే, దేశమోక్షమునకు నీవొక్కఁడవే తరువాయి యనుకొనుచున్నావు కాఁబోలునేమి" యని నేనంటిని. నామాటల కాతఁడు కొంత కోపించి నాతో మాటలాడక యటునిటు చూచుచుండెను. ఇంతలో శివాలయమునొద్దకు వచ్చితిమి. ఈదినమున శనివారమైనను క్షురకర్మవిషయమైన తిథివారవిశోధనము కారాగృహవిముక్తునియెడలఁ జూడఁదగదను కారికననుసరించి యాతని కక్కడనే క్షురకర్మము చేయించితిమి. వాణీదాసునికి జయాయని జనులు నాల్గుకేకలువైచి యెవరిదారిని వారు పోయిరి. మేమట్లు పోవుటకు వీలులేనివారమగుటచే నేనును గాలాచార్యులు నాతనియొద్దనే యుండి మృత్తికాస్నానములు రుద్రాభిషేకము మొదలగు విధులన్నియు శాస్త్రీయపద్ధతిగాఁ జేయించి మాయింటికిఁ దీసికొనిపోయి పంచగవ్య మిప్పించి పరిశుద్ధునిఁజేసి భోజమిడితిని. భోజనమైనపిమ్మట మాలో మేమిట్లు సంభాషించుకొంటిమి.

కాలా—వాణీదాసా! నీవు చుట్టకాల్చువాఁడవుకదా? నీకుఁ గారలోఁ జుట్ట యెట్లుదొరికెడిదో నాకుఁ జెప్పలేదేమి?

వాణీ—కారాగృహనిర్బంధమువలననే నాకాదురభ్యాసము పోయినది. నీనస్యాభ్యాసముకూడఁ బోవునేమో నీవుకూడఁ గొట్టులోనికిఁ బోయెదవా యేమి? ఈమాటకేమి? కాని కారాగృహనివాసమువలన నిజముగాఁ గొన్నిలాభములు లేకపోలేదు. నేనొక్క గ్రంథమును వ్రాసితిని.

జంఘా—అది యేదయ్యా?

వాణీ—కారాగృహపద్ధతులలో నేయేదోషములున్నవో యవి యెట్లు నివారింపవలయునో యను విషయమునుగూర్చి వ్రాసితిని.

కాలా—ఆగ్రంథముపేరు ?

వాణీ—కారాగార కాచారఖండనము.

కాలా—"కాచార" యనఁగా నేమి? గ్రహచారమా ?

వాణీ—దురాచారములని యభిప్రాయము.

జంఘా—ఈపుస్తకము గద్యముననే వ్రాసితివా ?

వాణీ—లేదు. పద్యముననే.

జంఘా—పద్యమెందులకోయి నీమొగము! నీగ్రంథ మెవరు విందురని నీయభిప్రాయము? అరణ్యరోదనమువలె నీ కీ కారాగృహకవిత్వ మెందులకు? పోనీ! వేణుగోపాలశతకమో కుక్కుటేశ్వరశతకమో వ్రాయలేకపోయితివా? కొందఱైనఁ జదివి సంతసింతురేమో ?

వాణీ—శతకముల కివి దినములుకావు.

జంఘా—నీవంటి కవికిఁగూడఁ గావు.

వాణీ—నీవంటివక్తకుమాత్ర మివి దినములనుకొనుచున్నావు కాఁబోలు. నీయుపన్యాసముల నెంద ఱధిక్షేపించుచున్నారో యెఱుఁగుదువా ?

జంఘా—వాణీదాసా! ఇదివఱకేమో పరిహసించితిని. కోపపడకుము. నేను వక్తనుగానని నేనెఱుఁగుదును. నాయుపన్యాసముల నధిక్షేపించుచున్నవారిని నేనెఱుఁగుదును. ప్రశంసించుచున్నవారిని నేనెఱుఁగుదును. అందులకు నాకు విచారములేదు. ఇందులకు సంతోషమును లేదు. ఎందుచేతనో చెప్పనా? అధిక్షేపించుచున్నవా రెందులకధిక్షేపించుచున్నారో యెఱుఁగరు. ప్రశంసించుచున్నవా రెందులకు ప్రశంసించుచున్నారో యంతకంటె నెఱుఁగరు. అట్టివారి నిందాస్తుతుల

తోఁ బనియేమి? నీవొకని శిరఃకంపనమునకు లక్ష్యపెట్టవలదు. మఱి యొకని మూతిముడుపునకు లక్ష్యపెట్టవలదు. ఒకనిదీవనను గణింపవల దు. మఱియొకనితిట్టును గణింపవలదు. అభిప్రాయప్రకటనమే ప్రతివ్యక్తి కి స్వభావము. వేదర్షులబుక్కు లెంత స్వభావజన్యములో కాలాంబు దములోని గర్జారావము లంత స్వభావజన్యములు. ప్రసవమునుండి వెడలిన పరిమళ మెంతస్వభావజన్యమో కవి ముఖోత్థితమగు గీతమంత స్వభావజన్యము. మహావక్త యుఱిమిన యుపన్యాస మెంతస్వభావ జన్యమో పెద్దపులివైచిన అంకె యంత స్వభావజన్యము. ఎవని స్వభా వమునకుఁ దగిన, యెవని హృదయమునకుఁదగిన, ఎవనివిద్యకుఁదగిన యెవని ముఖమునకుఁదగిన పలుకు వానినుండి బయలువెడలుచున్నది. కణకణమను మృదంగమునుజూచి బెకబెకలాడు కప్ప యేడ్చిన వినియో గ మేమున్నది? కలస్వరకలితమగు కలకంఠమునుజూచి గాడిదె తన్ను కొని యోండ్రపెట్టిన లాభ మేమి? అదిగాక యొకవ్యక్తినిజూచి యొక వ్యక్తి యహూయపడుట కొకని ఘనతయేమి? యొకని నీచతయేమి? అన్నివ్యక్తు లల్పములే. అన్నియభిప్రాయప్రకటనలు కూఁతలే. వస్తు తత్త్వమున, దోమ గుంయిమనుట యెట్టిదో పెద్దపులి గాండ్రుమనుట యట్టిదే. ఆఁకలిచేఁ గుక్క తోఁక నాడించుట యెట్టిదో పౌరుషమున సింహము కేసరముల జళిపించుట యట్టిదే. పరమార్థజ్ఞానాభావునకు, పామరాధమున కది యెక్కువయని యిది తక్కువయని—యదిమనో హరమని యిది కర్ణకఠోరమని కనఁబడును. నీవు బుద్ధిహీనుఁడవు కా వున నీవల్పుఁడవు కావున నీవు జడుఁడవు కావున నీకాభేదము కనఁ బడుచున్నది. సచ్చిదానంద స్వరూపుఁడైన భగవంతునియెదుటఁ గుమ్మ రిపురుగు తక్కువయేమి? గోరాజ మెక్కువయేమి? రొయ్య తక్కువ యేమి? తిమింగిల మెక్కువయేమి? నల్లి తక్కువయేమి? నరుని యెక్కు

వదియేమి? పరిపూర్ణశక్తిమంతుఁడైన పరమేశ్వరునివఱ కెందులకోయి! గాలిగుమ్మటమెక్కి మైలున్నర పైకిఁబోయి చూడుము. హైకోర్టు గుమ్మ్వా యెంతయో ఆఁడుపిల్ల సముద్రతీరమునఁగట్టిన పిచ్చుకగూడు నంతయే—కాకచేసినయెడల మసకగాఁ గనఁబడిన, పైత్యముచేసినయెడలఁ బచ్చగాఁగనఁబడిన, హ్రస్వదృష్టితో దూరమునకుఁ గనఁబడని, దూరదృష్టితో దగ్గఱకుఁ గనఁబడని, చీఁకటిలో మొదలే కనఁబడని, వట్టి పనికిమాలిన కన్నుగల నీకే మైలుపొడుగునఁ బైకెక్కుసరికి గొబ్బెరచెట్టునకు నేలములగచెట్టునకు భేదమే గానఁబడనప్పు డనేకాద్భుదగోళములకుఁ గ్రింద మీఁద లోన వెలుపల నిండియున్న, యప్రతిహతమైన యనిర్వాచ్యమైన యననుసంధేయమైన భగవద్వ్యక్తికి, వాణీదాసుఁడు పొట్టివాఁడని జంఘాలశాస్త్రి పొడుగువాఁడని భేదముండునా? వట్టికల్ల-వట్టికల్ల. నీవల్పజ్ఞుఁడవు. నీవధికుఁడవని యనుకొనువాఁడు, నీకంటె నల్పజ్ఞుఁడు. వాఁడధికుఁడని యనుకొనువాఁడు వానికంటె నల్పజ్ఞుఁడు. ఈసంగతి బాగుగాఁ దెలిసికొనుము. తెలిసికొని యనుసంధింపుము. అనుసంధించి యనుభవమునకుఁ దెచ్చికొనుము. ఈప్రపంచమున గర్వమున్నవానికి గతిలేదు. గతిలేదు. ముమ్మాటికి గతిలేదు. జాగ్రత్త. జాగ్రత్త. "నే నల్పజ్ఞుఁడను—అజ్ఞుఁడను—నాకీ ప్రపంచవైచిత్రి యణుమాత్రమైనఁ దెలియకున్నదోయిబాబూ! భగవంతుఁడా!" యని గొంతెత్తి గట్టిగ నేడ్వుము. భారతీదేవి గానమును నీయేడ్పునుగూడ నాపరాత్పరుఁడు చెవియొక్క కర్ణముతో నణుమాత్రమైన వ్యత్యాసములేని యానందముతో వినును.

ఇంతలో వాఁకిటిలోఁ దిరుగ మంగళవాద్యముల ధ్వనియైనది. ఉదయమున బాగుగా నూరేగింపలేదని వాణీదాసుని దిరుగ నూరేగించుటకు జనులు వచ్చినారు. ఎంత కోలాహలముగనైన నున్నది. కారా

గృహబంధమునుండి విడుదలనొందిన యొక్క సామాన్యునిగూర్చియే యిన్ని మంగళవాద్యములు వాయించుచున్నారే. భవబంధమునుండి విడుదలనొందిన పరిజ్ఞానస్వరూపునిగూర్చి యింక నేమివాయింపవలసిన దో ఇంక నెన్నివాయింపవలసినదో. (వాని కేమియును నక్కఱలేదని కాలాచార్యులు కునికిపాటులలోనే పలికెను.)

ఆంధ్రపత్రికాధిపతీ! వాణీదాసుని దీసికొని మేమూరేగింపు లోని కిప్పుడే పోవుచున్నాము. ఈతొందరచేత మాకీశనివార ముపన్యా సము లేదు. క్షమింపవలయును. దేశబాంధవులగు మీకు భగవంతుఁ డు సర్వశ్రేయము లొనఁగూర్చుఁగాత.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

20. కర్నూలులోని కాటకము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! సాక్షి కొకలేఖ వచ్చినది. దీనిని జదివెదను.

సాక్షిగారికి—అయ్యా! నమస్కారములు. మృగశీర్షానక్షత్రమున నర్కుఁడు ప్రవేశించి యిదివఱకు నెలపైఁ బదునైదుదినములు దాఁటవచ్చినది. వర్షములు మిగులఁ దక్కువగా నున్నవి. ఆకుమళ్లొకసారి యెండిపోగా రెండవసారి మేఘములను నమ్ముకొని యాకులు పోసినారు. అవికూడ నెండిపోవుచున్నవి. నదీజలప్రవాహము సస్యాధారమైన కొన్నికొన్నిపట్టులందుమాత్రమే భూమి రవంత పచ్చబచ్చగ నున్నదికాని మిగిలినస్థలములందెల్ల నిర్ఘాసమై శుష్కమై యున్నది. ఆంధ్రదేశమందెల్లను దత్తమండలములలోని ప్రజలు మఱింత హెచ్చుగఁ దహతహపడుచున్నారు. నేనెఱిఁగినంతవఱకుఁ గర్నూలునకు పదిపండ్రెండు మైళ్లదూరములోనున్న కొన్నిపల్లెలలోని జనుల దురవస్థ వ్రాయుచున్నాను. అచ్చట నీసరికిఁ గొన్నివర్షము లుండినయెడల వారింత దురవస్థలోనుండి యుండరు. వర్షమో వర్షమో యని యేడ్చుచున్నారు. ఏదైన నొకనేద్యమున కవకాశము మేఘుఁడు కలిగించియుండినయెడల జను లంత యాందోళనపడుట తటస్థించియుండదు. కాని సర్కారువా

రు కాయకష్టముచేసి పనిచేయఁగలవారికొఱకు కొంతపనిని గల్పించి యున్నారు. వారిట్లు ప్రజలయెడలఁ గనఁబఱచుచున్న దయ కాంధ్ర దేశస్థులందఱు వారికిఁ గృతజ్ఞులు.

ఒకగ్రామమునకు రెండుమూఁడు మైళ్లదూరమున నొకకొండ యున్నది. ఆకొండమీఁది ఱాలు తట్టలలో నెత్తుకొని యీ రెండు మూఁడు మైళ్లదూరము మోసి యొక్కచోట గుట్టగావేసి యాఱాలు చిన్నచిన్న ముక్కలుగాఁ గొట్టుటకు మగవానికి దొమ్మిదిబొట్లు నాఁడు దాని కేఁడుబొట్లుకాఁబోలు కూలిని సర్కారువా రేర్పాటుచేసి యిట్లు చేయించుచున్నారు. కాని యుదయమం దాఱుగంటలనుండి సాయం. కాలమం దాఱుగంటలవఱకుఁ బనిచేయుటచే మిగులఁ గ్లేశ మొందుచు న్నారు. తత్రాపి 10 గంటలు మొదలుకొని సాయంకాల మయిదు గంటలవఱకుఁ గాయుచున్న భయంకరమైన యెండలోఁ, జెట్టుపుట్టమైన లేని బయళ్లలో, మహానదీప్రవాహమువలె మరీచికాప్రవాహములు వరదలుగట్టుచున్న బంగనబయళ్లలో కాలిపోయిన బోడికొండలనుండి వెడలుచున్న భయంకరమైన యుష్ణముచే సామజమునైన శవమును జేయఁజాలిన వడగాడుపులో, మోకాళ్లవఱకైన దిగని ముదుకలాగుల తో, సహస్రాక్షమైన ముదుకదుప్పటి తట్టపాగతోఁ గడుపుకొఱకుఁ బ శువులకంటెఁ బ్రబలముగ భయంకరముగఁ బాటుపడుచున్న మనసోదరు లను జూచి మన మేమియు వారికి జేయలేకున్నను గన్నీరైన విడువఁ జాలమా?

ఆమాత్రపు త్యాగమైన మనకుండ నక్కఱలేదా?

అయ్యయ్యో! సర్కారువా రింతవఱకైన నీలాగైన వారికి జీవ నాధారమును గల్పించుచున్నారు. కావున భీమగజములవంటి మనయీ సోదరు లింక సప్రాణులై యున్నా రే! పూటకు శేరున్నర జొన్నపిండి

రొొట్టెలను, దాకెడు కంజిబేడలపులుసుతో గన్నుమూసి తెలచునంత లో గ్రసించు మహాబలిష్ఠులకుఁ దొమ్మిదిడబ్బుల కూలితో నేమగును? కూలి యింకను హెచ్చుచేయుఁడని సర్కారువారిని బ్రార్థించుట న్యాయమగునా? సర్కారువా రెట్లో పోషించుచునేయున్నారు. మనకేమని మనలోని భాగ్యవంతు లుపేక్షించియుండుట సోదరధర్మమగునా? మనుష్యధర్మమగునా? దనియాలపొడి మిరియాలచేరుతో నఱిగిద్దెడు సన్నబియ్యపు టన్నము తిని యజీర్తిచే హాహాకార మొనర్చుచు "అర్బన్" బ్యాంకిలో నలువదివేలో యాబులక్షలో సమాధిచేసిన నిర్భాగ్యులైన భాగ్యవంతులు మనలో నెందఱులేరు? అయ్యయ్యో! తాము తినరే—తినలేరే—తినినయెడలఁ జచ్చిపోవుదురే—ఒకరికిఁ బెట్టరే—పెట్టలేరే—పెట్టినయెడలఁ జచ్చిపోవుదురే. తమకు నక్కఱకు రాక పైవారికి నక్కఱకురాక లోకసంగ్రహార్థ మూఁపిరిమాత్రము విడుచుచున్న యీగాలితిత్తులవలనఁ బ్రయోజనమేమి? "బకోపికిన్నకురుతే చంచ్వాపోదర పూరణమ్" అనిన ట్లదియైన మనవారిలోఁ గొందఱెఱుఁగరే! ఇంతకన్న నధమమైనస్థితి యున్నదా? సర్కారువారుచేయుచున్న ఘనకార్యమునకు మనవారేల యిప్పుడైనఁ దోడుపడఁగూడదు?

ఇదికాక కాయకష్టమొనర్చి జీవింపలేని వృద్ధులకు రోగులకు బాలురకు నవధ్యులకు సర్కారువారు ధర్మముగ నన్నము పెట్టుచున్నారు. ఇట్లు మూఁడునాల్గువందల ప్రాణులు పోషింపఁబడుచున్నవి. జొన్నసంకటియేదో కొలతప్రకార మిచ్చి వారిని బోషించుచున్నారు. ఇంకనెందఱో యిట్లు పోషింపఁబడవలసినవా రున్నారు. గుంటలుపడిన కనులతో దించుకొనిపోయిన చెక్కులతో హీనస్వరముతో "నన్నమో రామచంద్రా" యని వారేడ్చుచున్న యేడ్పులతోపాటు పైకి వచ్చుచున్న వారి హృదయస్థసంతాప స్వరూపాగ్నిజ్వాలాజాల మాంధ్ర

దేశాదృష్టమునంతయు మాన్పివేయుటకుఁ జాలియున్నదను నంశము జ్ఞప్తియందుంపవలయును.

ఇంక స్త్రీలదుర్గతి చెప్పుట కలవిగాకున్నది. మీజంఘాలశాస్త్రియే యిచ్చటి స్థితిగతులన్నియుఁ జూచియుండినయెడల నవియన్నియు మీకన్నులఁ గట్టినట్లు చెప్పఁగలిగియుండును. నాజిహ్వ కట్టిశక్తి లేదు కాని మనసున నెంతయాందోళనమైన నున్నది. స్త్రీలుకూడఁ బురుషులతోఁబాటు ఆలపని చేయుచునేయున్నారు. సూర్యోదయము మొదలుకొని సూర్యాస్తమయమువఱకుఁ బాటుపడుచున్నారు. సాయంకాలమగుసరికి లేచి యింటికిఁ బోవుటకైన శక్తిలేకుంటచేఁ గంటిలో నేడుపుబొట్లు—చేతిలో నేఁడుబొట్లు. ఈయేఁడుబొట్లను దినుట కేడుగురుబొట్టెలు. ఈమాత్రమైనను గరుణాళువులగు సర్కారువారు చేయుచున్నారు. మన మేమిచేయుచున్నాము? అబ్రాహ్మణుఁడని వానిని జెడమడ దిట్టుచున్నాము. బ్రాహ్మణుఁడని వీనిగొంతున కురిబెట్టుచున్నాము. తినలేక కడుపు గట్టుచున్నాము. కూడఁ దీసికొనిపోవుటకు మూటఁగట్టుచున్నాము. ముష్టిదానిని జీకొట్టుచున్నాము. పాలీయక సోదరుని వెడలఁగొట్టుచున్నాము. తండ్రిని బస్తుపెట్టుచున్నాము. భార్య మొట్టినమొట్లకు రహస్యముగఁ గంట నీరుబెట్టుచున్నాము. దేశక్షేమమని కేకలుపెట్టుచున్నాము. వచ్చినచందాలను స్వక్షేమమునకై ఖర్చుపెట్టుచున్నాము. స్వార్థ పరిత్యాగమని మొజ్జు పెట్టుచున్నాము. వకాలత్నామాకొఱకుఁ దండ్రికిఁ గొడుకునకు ముళ్లుపెట్టుచున్నాము. అదిగో స్వరాజ్యమని గంతులుపెట్టుచున్నాము. అయ్యో! పిల్లవాఁడు చెప్పినమాట వినినాఁడుకాఁడని కూనురాగములఁ బెట్టుచున్నాము. "నాయనలారా! మీకీచర్య తగదు. మీపూర్వులైన యార్యులు ప్రవర్తించినట్లు ప్రవర్తింపుఁడు. భద్రము భద్రమ" ని యేజంఘాల

శాస్త్రీయో గొంతెత్తి యఱువగ నతని నష్టమైన తిట్లు తిట్టుచున్నాము. అంతేకాదా? మనప్రయోజకత్వ మెవరెఱుఁగరు? ఇట్టి మీరు — కన్నకొడుకులతోఁ గాటులాడి కోర్టులకెక్కిన మీరు-దత్తమండలములోఁ గడుపుకాలి యేడ్చుచున్న సోదరీమణులకు సాయమొనర్తురా? ఆఁడుది ఱాలు ముక్కలుచేసికొని బ్రతికినతరువాత దానియెముకలు ముక్కలైనవనుట కేమైన సందేహమా! వారికి సాహాయ్యము చేయలేనివారి మర్యాద మన్నైనదనుట కేమైన సందేహమా! చంటిపిల్లలను వీపునకుఁ గట్టుకొని ఱాలుగొట్టుచున్నారు. ఎదపిల్లలను గుండ్రాతిక్రింది నీడను బండఁబెట్టుచున్నారు. 21 పైసలకుఁ బండ్రెండుగంటలు పనిచేయుచున్నారు. ఆకష్టముపడి యామాత్రమైన సంపాదనచేసికొనలేని స్త్రీలెందరున్నారో యెఱుఁగుదురా! ఎందఱున్నారో తెలిసినమాత్ర మేమి వినియోగము? ఆనడుమ నింటింటి కొకరాట్నము నిరాకరణవాదు లెవ్వరో యిచ్చినారఁట. ఆరాట్నములకుఁ బనియేది? పనిచేయుటకు సిద్ధములైనహస్తములున్నవి గాని ఏకులేవి? ఏకులో యేకులో యని యచ్చటి స్త్రీలందఱు గోలపెట్టుచున్నారు. ఇచ్చినవారేరి? ఇయ్యనక్కఱలేదు. యేడ్చినయేడ్పులు విననైన నక్కఱలేదా? బ్రహ్మపురమునుండి బళ్లారి చివఱవఱకుఁ దిరిగిన నిరాకరణవాదులు తిరుగుచునేయున్నారు. ఇచ్చిన యుపన్యాసములె నిచ్చుచునేయున్నారు. బోధించినబోధలను బోధించుచునేయున్నారు. ఖండించిన ఖండనలు ఖండించుచునేయున్నారు. పెట్టినయాసలు పెట్టుచునేయున్నారు. చూపిన మొండిచేతులు చూపుచునే యున్నారు. ఎందులకీ యంకులరాట్నపు సంచారము? ఎందులకీ యసాధారణశుష్కవ్యయము? ఎందుల కీ నీరసోపన్యాసములు? ఖద్దరులోని సాంకర్యము నాఁపఁగలిగితిరా? ఇదివఱకుఁ జేతగానివారమనిపించుకొంటిమి. కాని యిప్పుడు దొంగలనిపించుకొనుచున్నామే.

హారిహారీ? పనిలేని ప్రయాణములకొఱకు మీరు ఎమ్. ఎస్. ఎమ్. ఆర్. వారికిఁ బోసినధనములో నాల్గవవంతు ధనముతో మాదత్తమండలముల లోని పడతుల పనిలేని హస్తములనున్న మూఁగరాట్నములకుఁ గావల సినన్ని యేకులువచ్చునే! అయ్యయ్యో! ఇప్పు డెట్లిచ్చెదరో యేకులిం డు. ఈయకపోయినయెడల మీరు దేశక్షేమాభిలాషులని యెట్లనిపించు కొనఁగలరు? బిరుదములు వహించుట విశేషమనుకొనుచున్నారు కాఁ బోలు. కార్యభారమును నిర్వహింపవలయును.

ఇదిగాక ఇంటను గూరుచుండినస్త్రీలకుఁ గట్టుకొనుట కేమున్న దో తెలియునా? ఏమున్నదో ఏమిలేదో యెట్లు తెలియును. ఈవలికి వచ్చుటకు సిగ్గుచేత రాలేకుండనున్నారు. శాంతమ్ పాపమ్ శాంతమ్ పాపమ్. కాని కొందఱుస్త్రీలు వెలుపలికివచ్చి ఊలుగొట్టుచున్నారు కదా! వారిదుస్తులెట్లున్నదో చెప్పనా? మూఁడుజేనెలు వెడల్పుగల మూఁడుమూరల పొడవుగలగుడ్డ నడుమునకుఁ జుట్టఁబెట్టుకొనియున్నారు. అక్కడికావస్త్రము సరి. మూరెడు వెడల్పుగల మూరన్నర పొడవుగల యొకపేలిక నడుముకట్టుముడికి ముడివేయఁబడి యెడమభుజముపైనుండి వెనుకకుఁ బోవుచున్నది. ఇది పైఁట-కూలి యాఁడువాండ్రి కిది పూర్ణ మైన దుస్తు. వంగుట తటస్థించునెడలఁ బైఁట పొట్టిదగుటచేఁ గ్రిందఁ బడిపోవునేమో యని పైఁటచెఱఁగప్పుడు మెడకుఁ జుట్టఁబెట్టుచున్నారు. రామరామరామా! ఈదుస్తుతో గుప్తమానధనలై వారు పైకివచ్చి నిర్భయముగఁ బాహాటముగఁ బనిచేయుచున్నారు. వీరి వస్త్రవైఖరియే యిట్లుండ వెలుపలికి వచ్చుటకు సిగ్గుపడి లోనఁ గుండలచాటునఁ గూరుచుండువారి వైఖరి యెట్లున్నదో భగవంతుఁడా?

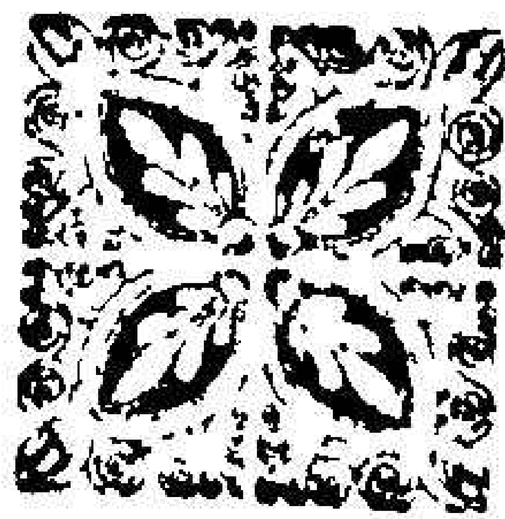
సాక్షీ! నేను వదలుకొన్నను నన్నువదలని ప్లీడరుతో విడాకు లు పెట్టుకొనుటకు మదరాసునకుఁ బోయితిని. అక్కడ నొక్కపర్యా

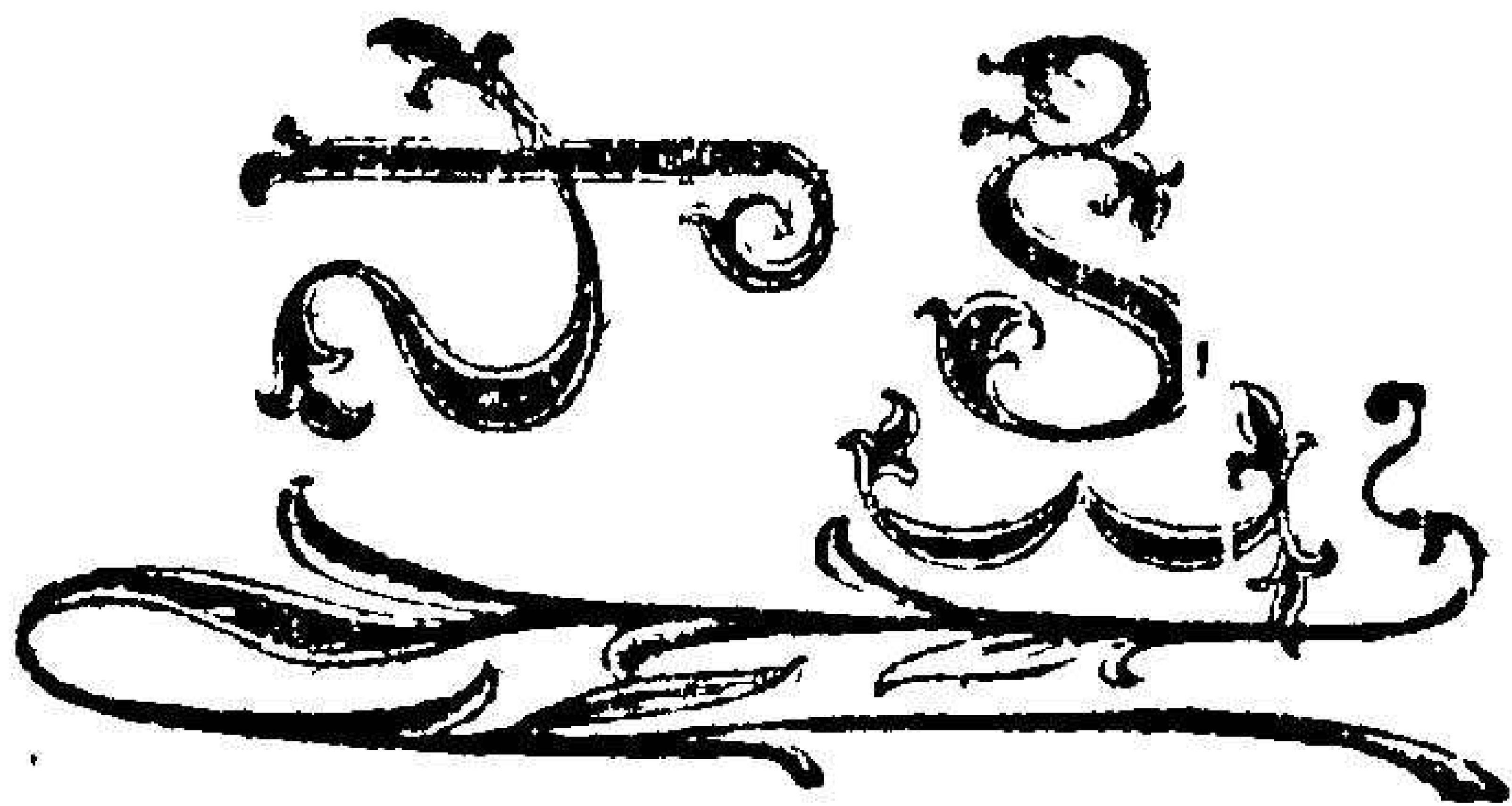
వారిచ్చిన ప్రదర్శనమును గాంచితిని. ఆప్రదర్శనములోని విశేషముల న్నియు వివరముగా విస్తరముగా మీకు విషగుదల కలుగునట్లు వ్రాయుదునేమోయని యనుకొనకుఁడు. అట్లు చేయువాఁడను గాను. ప్రదర్శనారంభమున జరిగిన యొకయంశమునుమాత్రమే సంకుచితముగ వ్రాసెదను. వస్త్రులాకారముననున్న పటకుటీరములో వారివారి నియమితములైన స్థానములలో స్త్రీపురుషులు గూరుచుండియున్నారు. నాల్గుగంటలు కొట్టినారు. ఇంకను వెలుతురు బాగుగనేయున్నది. ప్రదర్శన మారంభమయ్యెనుగదా యేమివచ్చునో యని జనులందఱు ససంభ్రములై చూచుచున్నారు. ఆరంభమున నొక్కకాంత వచ్చెను. ఆమె శ్వేతముఖి. జర్మనీదేశపుదో, ఫ్రెన్సుదేశపుదో, అమెరికాదేశపుదో తెలియదు. పాశ్చాత్యదేశ స్త్రీలలో నొకతె. ఆమె యారడుగులకుఁ దక్కువలేదు. మన దేశస్త్రీలలో మిక్కిలి లావుగానున్నవారిని ముప్వురను గట్టగట్టినయెడల నేత్రిమూర్త్యాత్మక స్వరూప మెంత లావుగ నుండునో యామె యంతలావునకుఁ దక్కువయుండదు. కాని శరీరమునందు లవలవ తపతవకాని యేమియులేదు. శ్వేత పాషాణ పాంచాలికవలె నున్నది. ఇంతవఱకుఁ బ్రకృతిలోఁబుట్టిన గంగ వెఱ్ఱి కావున నిందుల కామె నేమియు సనఁదగదు. ఆమె ధరించినదుస్తు లెట్లున్నవో చెప్పనా? ఆమె కీబుజమున రెండువేళ్లవెడల్పు పట్టాయును నాబుజమున రెండువేళ్లపట్టాయును నున్నవి. ఈపట్టాలకు ముందువైపున బొద్దుదిరుగుడుపూవుల రంగుతో సదేయాకృతిగల రెండుచక్రములు చనుగప్పునై యున్నవి. ఈరెండుచక్రము లాయవయవములమీఁద వైరాగ్యభావులు సంసారములోవలె నంటియంటనట్లున్నవి. ఈయంగున కంటిపెట్టుకొని కటిప్రదేశము చుట్టుతిరిగిన రెంపు జేనెలమాత్రమే వెడల్పుగల దొక జూలున్నది. అమెదుస్తునకు దీనితో నాశ్వాసాంతము. ఆమె

రెండుబాహువులు పైకెత్తుకొని తాండవించినది. శాంతమ్ పాపమ్ శాంతమ్ పాపమ్. పటకుటీరములో గూరుచుండిన పాశ్చాత్యస్త్రీలు కిలకిలలాడిరి. ఇదియొక వింతగా వారికిఁ దోఁచలేదు కాఁబోలు. ఇంతలో నామె గిరగిర దిరిగినది. చలపాదులలో మిగులఁ జలపాదియైన వాయుదేవుఁ డామె లోకసంగ్రహార్థమై మొలచుట్టు ధరించిన జాలు రవంతయుఁ బైకెగురఁగొట్టెనా? నారాయణా! ఆపద్ధారకా! అచ్చటఁ జేరిన మన దేశపు మగవారందఱు డిల్లపడి కొయ్యలై కత్తివ్రేటువైచిన నెత్తురుచుక్కయైన రాకుండునట్లుండిరి. నేనుగూడ స్తంభీభూతుఁడనై రవంతసేపుండి స్మృతినొంది యచ్చటఁజేరిన యార్యావర్త సుందరులవంకఁ జూడగ వారందఱు మోములు వెనుకప్రక్కకు మఱలుచుకొనియుండిరి. అంతటితోనైన సంతుష్టినొందక జేబురుమాళ్లను గన్నులపై నడ్డుపెట్టుకొని యుండిరి. కాంతాధర్మమునకు గౌరవభంగమైనదని వారట్లు కన్నుల బాష్పముల విడుచుచున్నారో, రక్తపుచుక్కల విడుచుచున్నారో యెవరికెఱుఁక. ఆఁడుదానిమర్యాద యెట్టిదో పూర్తిగాఁ దెలిసిన మగవాఁ డొక్కఁడైన నున్నాఁడా? ప్రాణముకంటె మానమును సహస్రగుణాధికమగు ప్రయత్నముతోఁ గాపాడుకొనుచున్న మన దేశ సుందరులవంటివారు మహీమండలిలో నెచ్చటనైన నున్నారా? అట్టి మన ఆంధ్రదేశసుందరీమణులను నేనొకందులకుఁ బ్రార్థించుచున్నాను. వారిలో దరిద్రులున్నారు. సాధారణులున్నారు. భాగ్యవంతులున్నారు. రాజకాంతలున్నారు. మహారాజకాంతలున్నారు. దరిద్రస్థితిలోనున్నవారిని నేను బ్రార్థింపను. గుడ్డలేక వెలుపలికి వచ్చుటకు సందేహపడి గుడిసెలలోనే కూరుచుండియున్న కూలి యాఁడువాండ్రని నేను మొదట వ్రాసితినే—వారికి సాధారణులగు స్త్రీ లొక్కకోకయిచ్చినఁ జాలును. భాగ్యవతులు రెండుకోక లిచ్చినఁ జాలును. రాజ

కాంత లిఱువదికోక లిచ్చినఁ జాలును. మహారాజకాంత లేఁబదికోక లిచ్చినఁ జాలును. వదునాఱుమూరల ముదుకకోకకు నాల్గురూపాయల వెల. వారీ మహోదారమైన కార్యమును దాదాపుగ దిగంబరలై యున్నవారి సోదరీమణుల కొనర్చి శాశ్వతమైన పుణ్యమును గట్టుకొనక తప్పదు. కడుపునిండిన యన్నములేక వారు గతించినను నొడలునిండిన గుడ్డతోనైన వా రీవలికిఁ దీసికొనిరాఁబడుట కవకాశము కలుగునట్లు చేయవలయును. సాక్షీ! ఈలేఖను మీరు జంఘాలశాస్త్రిచే సభలోఁ జదివింతురని పంపితిని. నేనీలేఖ యాంధ్రపత్రికకుఁ బంపినయెడల ననామకుఁడనని నాలేఖను వారు ప్రకటింపరేమో యను భయముచే మీద్వారమునఁ బంపినయెడలఁ బ్రకటింతురను నాసచే మీయొద్దకుఁ బంపితిని.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

21. పితృ దేవతా గౌరవము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

నాయనలారా! సాక్షి కీలేఖ వచ్చినది. దీనిని జదివెదను.

సాక్షికి—అయ్యా నమస్కారములు. మీజంఘాలశాస్త్రి యెన్నెన్నో విషయములపై నుపన్యాసము లిచ్చుచున్నాఁడు. చెప్పినది చెప్పకుండఁ జెప్పుచున్నాఁడు. చాల సంతోషమైనది. మానవజాతికున్న పితృదేవతాగౌరవమును గూర్చి యిదివఱకుఁ జెప్పియుండలేదు. ఈవిషయముపై నేను గొన్నియంశముల నీలేఖలో వ్రాసి మీకుఁ బంపితిని. దీనిని మీసంఘమునఁ జదివింప వేఁడుచున్నాను.

ప్రపంచముననున్న మానవజాతియం దంతటఁగూడఁ బితృదేవతాగౌరవము వ్యాపించియున్నది. సర్వజాతులవారియందు సర్వమతములయందుఁ గూడ నిది ప్రధానవిషయమై యున్నది. ఇతరదేశస్థులలో నీమర్యాద యెటులున్నదో కనుగొందము. మనదేశమునం దెట్లున్నదో మనకందఱకుఁ దెలియనే తెలియును. పితృదేవతలు బ్రతికియున్న తమవారిక్షేమమునకు సంతసింతురనియుఁ, గష్టమునకు దుఃఖింతురనియు వారు సంపద్వంతులై యుండి తమనోటికిఁ జిరకాలము నీరిచ్చుచుండవలయునని సదా కోరుకొనుచుందురనియు సర్వజాతులవారి యభి

ప్రాయమైయున్నది.

పితృదేవతలు బ్రిదికియున్న తమవంశస్థుల సంపదలకు సంతసింతురనియు నాపదల కార్తిఁ జెందెదరనియు నిశ్చయించుకొనకపోవుట మనుజధర్మము కాదని ఎరిస్టాటల్ అనునతఁడు తన ఎథిక్సు అనుగ్రంథమునందు వ్రాసినాఁడు. ఇదికాక తమవంశజులు భూమిలో నున్నంతకాలమే తమ కుత్తమగతు లుండుననియు వారు నిర్వంశమగువెంటనే తమ కధోగతి సిద్ధించుననియు వారెంచి తమవంశాభివృద్ధి కెల్లప్పుడు కోరుకొనుచుందురను నభిప్రాయముకూడ దాదాపుగ నన్నిజాతులలోఁ గూడ నున్నదనుట కెంతమాత్రమును సందియములేదు. పూర్వకాలపు యూదులలో నిట్టియభిప్రాయము లేదని కొందఱనుచున్నారు. కాని యది యంతసత్యమని వచింప వీలులేదు. వారిలోనైనను గతించిన పూర్వుల జ్ఞాపకార్థముగ ప్రాఁతఁబడిన చెట్లు కట్టఁబడిన స్తంభములు నున్నతప్రదేశములందు నిర్మింపఁబడిన సమాధిగృహము లున్నవి. కాని లేకపోలేదు. ఓల్డు టెస్టమెంటునాఁటికే వారిలోఁ బితృదేవతాపూజ నశించినట్లు కనఁబడుచున్నదని కొందఱందురు కాని, యది నశించినట్లు సిద్ధాంతీకరింపఁగల దృష్టాంతములు విశేషముగఁ గానఁబడవని మఱికొందఱ యభిప్రాయము. అదికాక యట్టియూహము మనుజుని హృదయమునుండి వెడలిపోవుటకుఁ బ్రకృతియే యంగీకరింపదు. ప్రతిజీవములో (సెల్ఫు ప్రిజర్వేషను) నాత్మసంరక్షణాభిసంధికంటె ప్రధానమైన కోరిక యేదియులేదు. ప్రకృతినిర్మాణములోనే యట్టియేర్పాటున్నది. దానినిఁ దొలఁగించుట కిప్పుడీశ్వరునితరమైనఁ గాదు. అది లేనిదే బ్రతుకేలేదు. సృష్టిస్థితి దానివిూఁదనే యాధారపడి యున్నది. అది మనుజుని కున్నంతకాలము పితృదేవతలందు భక్తిపోవుట కవకాశమే లేదు. తాను జచ్చినతరువాతనైనను దన్నుఁ దనవారు గౌరవించి

పూజించుచుండవలయునను వాంఛ తనకున్నప్పుడు తన పితృదేవతలం దుఁ దన కట్టిమనోవైఖరి యేలయుండదు. అట్టు లుండకపోవుట సృష్టి యుండకపోవుట కాని మఱియొకటి కాదు.

మనుజులు మరణించినతరువాత వారు బ్రతికియుండునప్పు డేయే సుఖము లనుభవించిరో యాసుఖములన్నియు ననుభవింపవలయునను మహావాంఛ గలిగియుందురను విశ్వాసము జనులలోఁ బూర్తిగా నున్నది. శ్రాద్ధాదులన్నియు నందుకొఱకే. వస్త్రదాన స్వర్ణదాన పుస్తకదాన భూదానాదులన్నియు నందుకొఱకే—ఇదికాక కొన్నిజాతులలోఁ బూర్వముండిన సహగమనమునకుఁ గారణ మిదియే—కౌమారమందేమి యౌవనమందేమి వార్ధకమందేమి భార్యకంటె నధికసుఖసంధానచణమైన వస్తువు వేఱొక్కటి పురుషునకు లేదు. పరలోకగతుఁడైనవాఁ డాకారణమున భార్యాసాహచర్యవాంఛాప్రబలుఁడై యుండును. కావున సహగమనాచారము పుట్టియుండవచ్చునని తోఁచుటలోఁ దప్పు కనఁబడకుండ నున్నది. ఒక్క మనలోనే యిట్టియభిప్రాయమా? మఱియెవ్వరిలోనైన నున్నదా? సిథియనులలో రాజు మరణించునప్పుడతనిని మట్టిలోఁ గలుపు సమయమందున నాతఁ డుంచుకొన్నదాసిని నాతనికి దాహమిచ్చువారిని, వంటవానిని, నాతఁ డెక్కుగుఱ్ఱమును నాతనికవులను, గాయకులను, ప్రధానుని గొంతుపిసికి చంపునాచారమున్నదని "హీరాడటన్" అను చరిత్రకారుఁడు చెప్పినట్లు మఱియొకరు చెప్పుచున్నారు. ఇట్టికురాచారము పితృదేవపూజతో సంబంధించినదనుట కేమైన సందేహమా? అనేకదేశములలో, నివి కాకపోయినను నిట్టివి పితృదేవపూజాసంబంధములైన వున్నవని యందఱు అంగీకరించినమాటయేకాని వివాదాస్పదమైనమాట కాదు. అదికాక రాచపీనుగ తోడులేకుండఁ బోదన్నసామెత మనలో నూరకే కలిగియున్నదా? మన

లోఁగూడ నాతఁడు కన్నెచెఱబాపినదాసిని, కార్యదర్శిని గవిని కట్టఁగట్టి కాటిమీఁద పెట్టి కాల్చునట్టి యాచారమున్నది కాని లేకపోలేదు. ఇట్టి కఠినాచారములు కారణాంతరబాహుళ్యముచేఁ గొంతవఱకుఁ గర్కశతలోఁ దగ్గినను నిప్పటి కాయాచారము లన్నిదేశములందు నున్నవి కాని లేకపోలేదు. పితృదేవతలు తమ్మనిశము కనిపెట్టియుందురనియుఁ దమనీడవలెఁ గూడఁ దిరుగుచునే యుందురనియుఁ గష్టములనుండి తమ్ములఁ దొలఁగించుచుందురనియుఁ దమయిండ్లను దొంగలనుండి కాపాడుచుందురనియుఁ దమపంటలను జంతువులనుండి రక్షించుచుందురనియుఁ దమశత్రువులతోఁ దాము పోరాడునప్పుడు తమభుజములకుఁ బాటవము తమఖడ్గములకు వాఁడియు నిచ్చుచుందురనియుఁ జీనాదేశములో వారి కిప్పటివఱకుఁ బరిపూర్ణవిశ్వాస మున్నది. ఘనకార్యముల కు గౌరవ మెవ్వరికిగల్గునో తెలియునా? ఆకార్యము లొనర్చిన మనుజునికిఁ గాదు, ఆతని పితృదేవతలకు—చూచితిరా? పితృదేవపూజ వీరి తో నెంత గాఢముగానున్నదో-(రస్సో జపానీసు) రుష్యా జపానుదేశములకు యుద్ధము సిద్ధించినప్పుడు పితృదేవతలు తమ్ముఁ గాపాడుచుండిరను పూర్ణవిశ్వాసమే కొండవంకాయయంత జపానును గుమ్మడికాయయంత రషియాతోఁ బోరాడించినది. చచ్చిపోయినవారి పేళ్లను రాగిరేకులమీఁదనో కఱ్ఱపలకలమీఁదనో చెక్కించి వారియాత్మలను వానిలోని కాకర్షించి యారక్షకరేఖలను చీనావారు భద్రముగ దాఁచుకొని వారివారి మృతతిథులందు వానినిదీసి పూజించుకొందురు. కానుఫ్యూసియసు అంతటివాఁ డట్లాచరించినప్పు డితరుల లెక్కయేమి? మనకు వ్యాసునికంటె చీనావారికి కానుఫ్యూసియసు యెక్కువవాఁడు.

ఇఁక రోము గ్రీసుదేశములం దిందునుగూర్చి యభిప్రాయ మెట్లుండెనో చూతము. చిరకాలనాగరకతగల రాజ్యములందుఁ బరిశీలన

మొనర్చిన నెందునుగూర్చియైన తత్వనిర్ణయమగును గాని నిన్నఁగాక మొన్నఁ గన్నఁదెఱచినజాతులయందుఁ బరీక్షించిన వినియోగమేమి? ప్రాఁతనాణెములు పాడైనకోటలలో దొరకునుగాని క్రొత్తకోటలలో దొరకునవి కోడియీకెలేకాదా? రోమురాజ్యములోఁ గూడఁ బైనిచెప్పిన యాచార మొకవిధముగా నున్నది. మరణించిన వీరుల విగ్రహములను మైనముతోఁ జేసి వానిని భవనములలో దాఁచికొందురు. ఆ రాజ్యమున నెవ్వఁడైన ననికుఁడు మరణించినయెడల సమాధిస్థలమున కాతని కళేబరముఁ దీసికొనిపోవునప్పు డీవిగ్రహముల నాకళేబరమునకు ముందూరేగించు వాడుక కలదు. గతించిన మహావీరులయాత్మ లా విగ్రహములలో నున్నవని సామాన్యులు నమ్మెడివారు. ఇదికాక ప్రతి గృహమందలి జనులుకూడ వారివారి పితృదేవతలవిగ్రహములుచిన్నవి మైనముతో నిర్మించి వానికిఁ గుక్కతోలుతోఁ జేసినదుస్తులఁ దొడిగి వాని నింటిలో భద్రముగ నుంచుకొందురు. ఉత్సవదినములు సిద్ధించినపు డావిగ్రహములకుఁ బూలదండలు వైచి సింగారించి వానికిఁదాము తినఁబోవు నాహారాదులను నివేదించి భుజియించుచుందురు. అట్లుచేయకున్నఁ బితృదేవత లధోలోక మొందుదురని వారి దృఢవిశ్వాసము. వారిలోఁగూడ మనలోవలెనే దత్తపుత్రునిఁ దెచ్చుకొనువాడుక గలదు. శ్రాద్ధమాచరించుటకును, దానికిఁ బ్రతిఫలముగా మృతునియాస్తినను భవించుటకును దత్తపుత్రస్వీకార మేర్పాటైనది. ప్రధానమైనది శ్రాద్ధకర్మము కాని ధనానుభవము కాదు. శ్రాద్ధకర్మ మొనర్పనివానికిఁగాని విధ్యుక్తముగఁ జేయనివానికిఁగాని మృతునిసంపద ననుభవించుట కధికారములేదు.

ఇదిగాక కొన్నిపిశాచము లున్నవని మనవారునమ్మినట్లే రోము రాజ్యమునందలివారు నమ్మెడివారు. బాలెంతవావు చచ్చినస్త్రీలు,

దుష్కర్మములొనర్చిన పురుషులు, విధ్యుక్త శ్రాద్ధములు లేనిమృతులు మొదలగువారు యోగ్యులగు పితృదేవతలలోఁ జేరక పిశాచగణములోఁ జేరుదురను విశ్వాసము వారిలోఁగూడ నున్నది. వారిలో నట్టిపిశాచముల దఱిమివేయుపద్ధతి వారికవి యొకఁడు చెప్పినాఁడు. గృహస్వామి రాత్రి రెండుయామములకు లేచి కాలుసేతులు గడుగుకొని పాదరక్షలు ధరియింపకుండ నుపదేశముద్రను వహించి పొమ్మని యర్థమిచ్చు సంజ్ఞలను జేతితోఁ జేయుచు నిల్లంతయు నటునిటు తిరుగుచుఁ దొమ్మిది చిక్కుడుగింజలను నోటిలో నుంచుకొని "వీనితో నేను నావారు నీనుండి విముక్తియగుచున్నామని" కేకలు వైచుచుఁ దొమ్మిదిగింజలను గింజ నొకొక్కపర్యాయము తొమ్మిదిసారులు ధూత్కరించును. అంతటితో నాపిశాచము లాచిక్కుడుగింజలలోఁ బ్రవేశించి యడఁగిపోవును. ప్రపంచమందంతటను గూడఁ బిశాచోచ్చాటనపద్ధతి యున్నది కాని లేకుండఁబోలేదు. ఆపిశాచముల కేదో యిష్టమైన యాహారమిచ్చి తఱిమివేయుదురు కాని శుష్కోదరములతో నుండఁగా వానిని దఱిమివేయరు అక్కడక్కడచోటులను జరుగుచునే యున్నది. సెయింట్సు (మహనీయులను) బూజించుట క్రైస్తవులలోఁ గూడ నున్నది. క్రైస్తవుఁడుకాని యొక గొప్పజమీందారుఁ డొకప్పుడు క్రీస్తుమతబోధమును విని క్రైస్తవమతమును దీసికొన నిశ్చయించుకొనెను. క్రైస్తవమత స్వీకారారంభకర్మమగు పరిశుద్ధస్నాన మాతఁడు గ్రహించుటకుఁ బవిత్రమైనతొట్టె యొద్దకుఁ బోయి యక్కడ నొకనిముసమాగి సందిగ్ధమనస్కుఁడై యచ్చటఁజేరిన గురువులతో "అయ్యా! నేను క్రీస్తుమతమును స్వీకరించుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. మీమతమునననుసరించి నేను జేయఁదగిన విధులన్నియు యథాప్రకారముగాఁ జేసి నేను మరణించినతరువాత నాకు రాఁబోవు స్వర్గమందున నేను నాతండ్రిని జూతనుజూడఁగలనా?"

యని యనెను. చూడలేవని వాడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చినమీఁదట మీ మోక్షము నాకక్కఱలేదని యాతఁ డావలికిఁ బోయెను. చూచితిరా! ఈవిచిత్రమైన యంశము. మరణముదాఁటి మఱియొక్క మతములోనికి బోవుచున్నను గతించిన తండ్రిదాతలను గలసికొనుటకే మనుజుని కోరికగాని మఱియొకటి కాదు. అన్యమతస్వీకరణమందు లెక్కయేమి? పితృదేవతలలో దండ్రిలను జేర్చుకొనని పూర్వజాతులయందుఁ గూడ నొకవిధముగాఁ బితృదేవపూజ లున్నవి. వారు తల్లివలనఁ దాము పుట్టినట్లే నమ్ముదురు. కాని తండ్రివలనఁ బుట్టినట్లు నమ్మనే నమ్మరు. ఆస్ట్రేలియాదేశపుఁ బూర్వజాతివా రట్టిజాతులలో నొకరు. స్త్రీ యతవులలో వేఁటకై కాని నదులయొద్దఁ జేపలుపట్టుటకుఁగాని పోవునప్పుడు చెట్లలోని యాత్మలుకాని నదుల నధివసించిన యాత్మలుకాని యాఁడువారి గర్భములందుఁ బ్రవేశించి వారినుండి పుట్టుదురని నమ్మకము. అట్లు ప్రవేశించినట్లు నిదర్శన మేదనగా స్త్రీలు చెట్లదగ్గఱనుండి పోవుచుండగాఁ జెట్టులోనున్న యాత్మ యామెగర్భమునఁ బ్రవేశించినయెడల నొక చిన్నకఱ్ఱముక్క చెట్టుపైనుండి పడును. అదియే నిదర్శనము. ఆకఱ్ఱముక్కను దెచ్చి యది యొక్కచోట యాజాతిలోని పెద్దలు దాఁతురు. ఆకఱ్ఱలోనున్న యాత్మయే యామెబిడ్డకు పితృదేవత. ఆకఱ్ఱముక్కల నిట్లాజాతివారు భద్రపఱచి వాని కెన్నెన్నియుత్సవములైనఁ జేయుదురు. ఆకఱ్ఱముక్కలకుఁ జమురురాచి యభ్యంగనము చేయించి, బట్టలు కట్టించి, ముద్దాడి ప్రార్థనలు సల్పుదురు.

నాస్తికమతమును బోధించెనని కొందఱిచేఁ జెప్పఁబడిన బుద్ధాచార్యులవారు కూడ గతించిన వారి జ్ఞాపకార్థ ముత్సవము లొనర్చుకొనుఁడని బోధించిరి.

సాక్షీ! నే నప్పుడప్పుడు గ్రంథములవలనఁ దెలిసికొనినదియుఁ

పెద్దలవలన వినినదియు మీకు వ్రాసితిని. ఇందునుగూర్చి మీయభిప్రాయ మేమో జంఘాలశాస్త్రిచేఁ జెప్పింపవలయునని ప్రార్థించుచున్నాను.

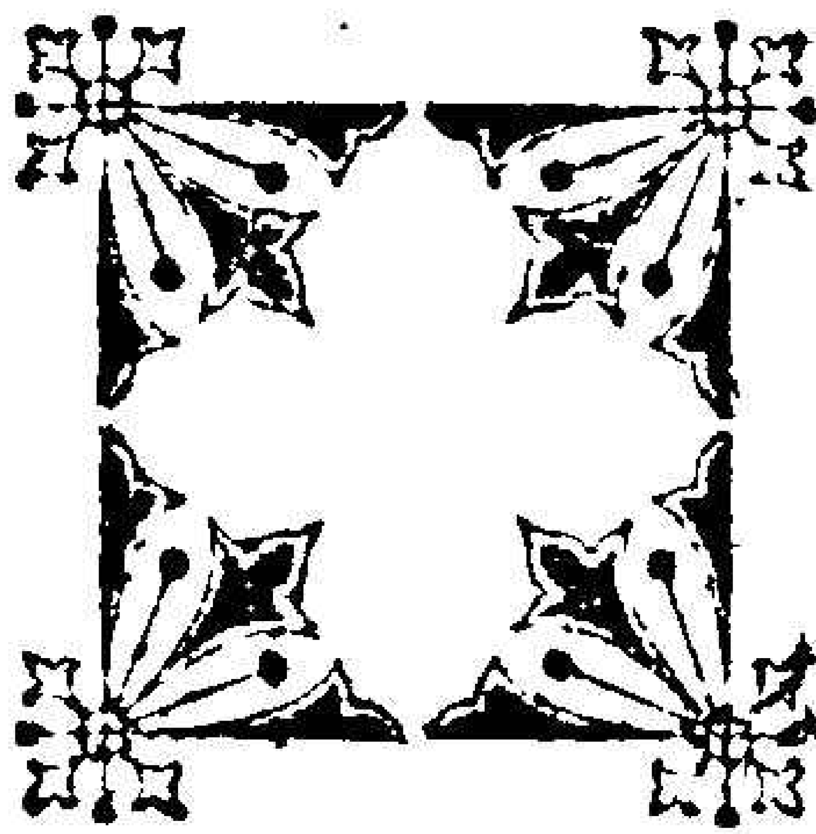
చిత్తగింపవలయును.

విధేయుఁడు,

సా క్షి స ం ఘా భి మా ని.

నాయనలారా! ఈలేఖను వింటిరా? అవకాశమువెంబడిని దీనికిఁ బ్రత్యుత్తర మీయవచ్చును.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

22. అఖిలభారతయాయుర్వేదపరిషత్తు.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! రాజమహేంద్రవరమునుండి నేఁడీలేఖవచ్చినది. దీనిని జదివెదను.

సాక్షికి:—అయ్యా! నమస్కారములు. నేను సాక్షిసంఘాభిమానమును బూర్తిగాఁ గలవాఁడను. మాగ్రామమగు రాజోలులో మేము మీసంఘము ననుకరింపఁదలఁచి స్థాపించుకొనిన యుపసాక్షిసంఘమున నేను జంఘాలశాస్త్రిని. మీసంఘముననున్న జంఘాలశాస్త్రి మహారాజశ్రీలలోఁ జేరినవాఁడైనయెడల నేను జిరంజీవులలోనైనఁ జేరినవాఁడనగుదును. ఆనడుమ నేను మీసంఘమునకు మాతాలూకాబోర్డులోని యెన్నికలనుగూర్చియు మాకళాశాలలోని గత్తరులనుగూర్చియు మాబొబ్బియ్యసెట్టి మనస్సులో వ్యాపించిన తామరనుగూర్చియు మఱియొకవేసినోగూర్చియు లేఖలువ్రాసి వానిని మీసభలోనఁ జదివింపుఁడని కోరఁగ మీ రుపేక్షయొనర్చినారు. ఉపేక్షకుఁ గారణమేమో తెలిసియుండునెడలఁ దప్పేదో దిద్దుకొనియైన నుందుము. మాతప్పేదో చెప్పకుండ మీ రూరకుండుటచేత దప్పు మాలోనున్నదో మీలోనున్నదో తెలియకుండ నున్నాము. ఒకవేళఁ గ్రిందటిసారి మేము

వ్రాసినయంశములు జనసామాన్యమున కభిరుచి నీయఁగలిగినవి కాకపో వుటచేత మీరు మాలేఖలను బ్రకటింపలేదేమో యని మాలో మే మొకకారణమును గల్పించుకొని సర్వజనాదరణపాత్రములైన యంశ ములనే యీసారి వ్రాయఁదలఁచితిమి.

ఈనెల 5, 6, 7 తేదులను గోదావరీతీరమందుఁ బుట్టిన కోహి నూరగు రాజమహేంద్రవరమునందు నిఖిలభారతీయాయుర్వేదపరిషత్తు జరుపఁబడునని తలఁచి యటకుఁ బోయితిని. నేను సభకుఁబోవుసరికే సమ్మానసంఘాధ్యక్షుని యుపన్యాసమైనదని తెలిసినది. ఆయన తనయు పన్యాస మాంగ్లేయమున వ్రాసినారుకాఁబోలు. దాని నెవరో యాంధ్రీ కరించిరికాఁబోలు. వానిలో నేప్రతియు నాకు దొరకకపోవుటచేత నం దలి విశేషములేవో నేను జెప్పఁజాలను. నేను సభలోనికిఁ బోవునప్ప టికే యాయుర్వేదసభాధ్యక్షులగు నాయుర్వేదపంచానన శివకృష్ణశా స్త్రిగా రుపన్యసించుచున్నారు. అదివఱ కేమిచెప్పిరో యచ్చట నేను లేకపోవుటచేత నేను జెప్పఁజాలను. ఆయన మాటలాడినమాట లేవో నాకుఁ దెలియకపోవుటచేత నటుతరువాతిగ్రంథమును జెప్పఁజాలను. ఆయన సంస్కృతమున మాటలాడినట్లుమాత్రము నేను జెప్పఁగలను. సంస్కృతమున మాటలాడునెడల సాధారణముగా మనప్రాంతములం దెవ్వరికోకాని తెలియదు. ఆభాషాప్రచార మార్యావర్తమందు వా గూ్రపకముగాఁ దక్కువకావునను సట్లు జనసామాన్యమునకుఁ దెలియకపో వుట యాశ్చర్యముకాదు. సభలోఁగూరుచుండిన వైద్యులలోఁ గొంద ఱు తెలిసినవారివలెఁ దలలూప మొదలుపెట్టిరి. అంతదూరమునుండి యిక్కడికి వ్యయప్రయాసములకు లోనై వచ్చినవా రామాత్రమైనఁ జేయకుండునెడలఁ బైవారేమనుకొందురో యని యట్లుచేసియుందు రే మో? నాకుఁ గలిగిన సందేహమును బాపుకొనుటకు విశేషముగాఁ దల

నూఁపుచున్న యొక విశిష్టాద్వైత వైద్యునియొద్దకుఁ బోయి "అయ్యా! మీరు తలయంతగాటముగా నూఁపుచున్నారు. మీ కేమి తెలిసినదో నాకు రవంత చెప్పరా" యని యడిగితిని. "నాకేమియుఁ దెలియకుండ నున్నదని తల యూఁపుచున్నానయ్యా! నన్ను జంపక యావలికిఁ బొమ్మని" యాతఁడు నన్నుఁ జీవాట్లుపెట్టెను. ఒకరూపాయ దండుగ పెట్టి నేను సభలోనికి వచ్చితినయ్యా! నాకేదో కాసంత చెప్పవయ్యా యని యాతనిని నేను దిరుగఁ బ్రార్థింప "నైదురూపాయలు దండుగ పెట్టుకొనిన నేనెవనితోఁ జెప్పుకొననయ్యా నడునడుమని" యాతఁడు నన్నుఁ గొట్ట సిద్ధపడెను. అంతలో మఱియొక మహారాష్ట్ర వైద్యశేఖరుఁడు హిందిభాషలో నేమేమో చెప్పెను. నా కేమియుఁ దెలియక పోవుటచేత మీయిష్టమువచ్చినట్లు చెప్పుకొనుఁడని లేచి పాకయంతయు నిటులటులు తిరుగ నారంభించితిని. ధన్వంతరి, వసిష్ఠుఁడు, క్షీరవాణి — మొదలగు నామములుగల పటములు స్తంభములకు వ్రేలాడఁ గట్టఁబడియుండెను. చ్యవనప్రాశనమని విటప్రియయని మఱియేమో యని కొన్ని మందులపేళ్లు స్తంభములఁ గాగిదములపై వ్రాయఁబడి యున్నవి. విటప్రియయనుమం దేరోగమునకని నే నచ్చటనున్న యొక యువకు నడిగితిని. "నాప్రాణము కాపాడిన దదియేనయ్యా — సుఖవ్యాధు లన్నిఁటి కంతదు రాకట్టు మఱియేదియు లేదయ్యా" యని నా చెవిలోఁ జెప్పెను. నా వెనుకవైపునఁ బిల్లలేడ్చినట్లు వినఁబడఁగ నులికిపడి వెనుకకుఁ జూడఁగ నెత్తైన యరపమీఁద సభాదర్శనలాలసలగు సరోజాక్షులు పనియేదియు లేకపోవుటచేఁ గాఁబోలు నెడపిల్లలను గొట్టుచుఁ గొందఱు చంటిపిల్లలకుఁ బాలిచ్చుచుఁ గొందఱుఁ గునికిపాటులుపడుచుఁ గొందఱు నోడళ్లు విఱుచుకొనుచుఁ గొందఱు కూరుచుండిరి. సంస్కృతమున వైద్యశాస్త్రమును జదువుకొనిన వైద్యులకే యాయుపన్యాస

షులు తెలియకుండ నున్నప్పుడు తల్లులారా! యింతశ్రమచేసి మీ రేలవచ్చితిరి యని లోలోన ననుకొని సభవిడిచి పోయితిని.

మరునాఁడు సాయంకాలమునఁ దిరుగ సభకువచ్చి యుపన్యాస రంగమున నొకమూలఁ గూరుచుంటిని. ధన్వంతరిప్రార్థన మొకవైద్యుఁడు చదివెను. ఆనాటిసభ కొక దాక్షిణాత్యుఁడగు నయ్యంగారి నధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనిరి. ఆయన తెనుఁగున బాగుగా మాటలాడలేదు. తెనుఁగుదేశమునఁబుట్టిన మనవారే మనభాషను బాగుగా మాటలాడలేనప్పు డయ్యంగారి యాంధ్రమున నపశబ్దములు చూపుట యనవమం జసము కాదా? అంత నొకవైష్ణవుఁడు నిన్నటి యధ్యక్షుని సంస్కృతోపన్యాసమునకుఁ దాత్పర్యము తెనుఁగున సంక్షేపముగాఁ జదివెను. నా మట్టునకు నా కందులోని విశేషములేవియు నగపడలేదు. గోదావరీ స్నానమువలనఁ బుణ్యమున్నదనియు నాంధ్రదేశమందలి వైద్యగ్రంథము లితరదేశములందువలెఁ బరరాజులచే హరింపఁబడలేదనియు, సర్కారువా రీయఁబోవు మూల్యము నాయుర్వేదాభివృద్ధికై గ్రహింపవలయునే కాని నిరాకరింపఁదగదనియు నాయుర్వేదమునకు జయమగుగాక యనియు మాత్రమే మిగుల సంక్షేపముగా నావైష్ణవుఁడు చెప్పెను. శంకరాచార్యులవారు రామానుజాచార్యులవారు మధ్వాచార్యులవారు కూడ నాంధ్రదేశమందే పుట్టిరనికూడఁ జెప్పెను. ఈమాట దేశచరిత్రకేమైన నక్కఱకువచ్చునేమో చరిత్రలేఖకులు చూచుకొనవలసినదే కాని యీయంశము నేను విచారింపఁదగదు. ఆయనతరువాత నధ్యక్షు లుపన్యాసముల వ్రాసి పంపినవైద్యులలో నెవరిపేరో కాని పిలిచిరి. ఆపేరుగలవారు రాలేదని ప్రత్యుత్తరము రాగ మఱియొకపేరు పిలిచిరి. అంతట నొక్క రుపన్యాసరంగమున వచ్చి నిలువఁబడి తన యుపన్యాసమును జదువ నారంభించెను. పదినిముషములకంటె మీకు వ్యవధిలేదు.

కావున నుపన్యాసమంతయుఁ జదువ వీలులేదనియు దానిని సంగ్రహించి చెప్పుఁడనియు నధ్యక్షు లాతనిఁ గోరిరి. ఆయన పాపము పిఱికివాఁడు కాఁబోలును. ఈమాటతో మఱింత బెదఱి గద్గదసహితమైన హీనస్వరముతోఁ జదువనారంభించెను. అంతట 'లవుడరు' అని నాటకపద్ధతిగా నొక్కఁడు సభలోనుండి కేకవైవఁగ నాతనికున్న యూపిరికూడ సన్నగిలెను. అది త్రిదోషములఁ గూర్చిన యుపన్యాసమని జ్ఞప్తియున్నది. చదువుట కవకాశములేదు. సంగ్రహముగఁ జెప్పుట యతనికిఁ జేతకాదు. చచ్చుటతప్ప మార్గాంతరమేమియుఁ గనఁబడని యీమహాసంధ్యవస్థలో నధ్యక్షుఁడు పత్రమునకు ముఖ్యములైనవి మూఁడుపంక్తులుమాత్రమే చదువుఁడు అని యాతనిని హెచ్చరించెను. అంతరవంత యాతఁడు కుదుటఁబడి యిట్లు చదువసాగెను. సత్వరజస్తమోగుణములను మూఁడుగుణములే నీప్రపంచముననున్న నదులలో ముఖ్యములైనవి—కావుననే ధన్వంతరి యానతిచ్చినటువం—నరించినప్పుడు వెనుకవి ముందునకు ముందుకు వెనుకది రా—ఇట్లతఁడు చదువనారంభించెను. ఏమియు నర్థము సందర్భము తెలియక సభాసదులు గ్రుడ్లు తేలవైచిరి. పత్రమునకు మూఁడేసిపంక్తులు చదువవలయునని యధ్యక్షుఁడు తనకిచ్చిన యాజ్ఞననుసరించి యొకపత్రములోని మొదటిపంక్తియుఁ దొమ్మిదవపంక్తియుఁ బదునేఁడవపంక్తియుఁ జదివెను. అది పెంకితనమునఁ జేసిన పనికాదు. కేవల మజ్ఞానముచేత. "అట్లు చదువరాదు. ఒక్కపత్రిమైనసరే పూర్తిగాఁ జదువుఁడని" యధ్యక్షుఁడు పలుక, నాతఁడు చదువుట కారంభించెను. చదువుజరుగనిదే మాట తొడుకనిదే—"ఇది మీరు వ్రాయలేదా" యని యెవ్వరో యడిగిరి. నేనేయని యాతఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అటులైన నేమివ్రాసితిరో చెప్పలేరా" యని మఱియొక్కరడిగిరి. "అప్పు డేమివ్రాసితినో యిప్పుడెట్లు తెలియునని"

కాంబోలు నాతఁడు తిరిగి చెప్పెను. "పోనీ, చూచి చదువుట కభ్యంత ర మేమని" మఱియొక్కఁడడిగిరి. "అక్షరము తెలియు మొదల నభ్యంతర మేమి" యని కాంబోలు నాతఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అది మీరు వ్రాసినది కాదా" యని మఱియెవ్వరో యడిగిరి. "నేనే వ్రాసియుం దును గాంబోలు" నని యాతఁడు పలికెను. ఇంతలో నధ్యక్షుఁడు గంట క్రొట్టెను. మఱియొకరిని పిలిచిరి.

ఈసారి వచ్చినయాతఁ డొకమహమ్మదీయుఁడు. ఈతఁడు వ్రణ ములనుగూర్చి వ్రాసినాఁడు. ఉపన్యాసమును జదువుట కాతనియొద్దఁ జత్వారపుజోడు లేకుంటచే నధ్యక్షుఁడుగారే కాంబోలు నెవరిదో యా చించి తెచ్చి యిచ్చిరి. ఈతనియుపన్యాసములోఁ బ్రథమవాక్య మేది యో చెప్పనా! "ఉత్తమ ఆడుదానితో సంభోగించినట్లయితే నెత్తి మీఁద రణముపుట్టును." ఈమాటతో సభ్యులకు మతులుపోయినట్లుం డెను. తరువాత నాతఁ డేదో చదివెను గాంబోలు—ఏ గ్రామములోని ప్రజలప్రాణము లిట్టివైద్యుల యధీనములై యున్నవో—రామ రామ రామా!

సాక్షీ! మీజంఘాలశాస్త్రి యాయుర్వేదమాహాత్మ్యమునుగూ ర్చి యనర్గళధాటితో నుపన్యసించియున్నాఁడు. నేనాయుర్వేదసభలఁ గూర్చి పరిహాసముగా వ్రాయుచున్నానని తలపవలదు. అంత మూఢుఁ డను గాను అంత దేశభక్తిలేనివాఁడను గాను. వైద్యులలోని ప్రత్యేక వ్యక్తులను గొందఱ నధిక్షేపించుచున్నాను. వారు వైద్యజ్ఞానసంపాద నమున మిగుల దురవస్థలో నున్నారు. పౌరోహితుఁడు మంగళసూత్ర కాలమందు, మధ్యను పిండముద్వాసయామి యని కప్పగంతువైచినప్పు డాతని నధిక్షేపించినచో వేదదూషణమగునా? ఆయుర్వేదమును శిర మునఁ బెట్టుకొని పూజించుచున్నామని యజ్ఞులగు వైద్యయమమూర్తుల

నఖిక్షేపింపక మానుదుమా! మన ప్రాణములుదీయుటకు నడుముకట్టుకొని వచ్చినవానిని బరిహసింపనైనఁ గూడదా!

మీాజంఘాలశాస్త్రి యొక్కసారి నాడీవిషయకమగు నొక్కయంశమును మఱియేదో సందర్భమునఁ బలికినాఁడు. తరువాత నాయంశమునుగూర్చి విపులముగఁ జెప్పునేమో యని వేచియుంటిమి. ఇంతవఱకుఁ జెప్పియుండలేదు. పెద్దజంఘాలశాస్త్రి యుపేక్షించినయంశమును జిన్న జంఘాలశాస్త్రి యుపక్రమించినయెడలఁ దప్పు లేదనుకొందును.

మన యాయుర్వేదమున రోగనిదానమంతయు నాడీపరీక్షపై నాధారపడియున్నది. గోడకుఁ బుట్టమెట్టిదో మనవైద్యశాస్త్రమునకు నాడీనిదాన మట్టిది. రోగనిర్ణయమునకు, మూత్రపరీక్ష పురీషపరీక్ష రక్తపరీక్ష శ్లేష్మాదిపరీక్ష మొదలగునవి యున్నవి కాని యవి నాడీపరీక్ష తరువాతివి కాని దానికంటెఁ బ్రధానమగునవి కావు. గృహస్థావస్థ కన్యకాపాణిగ్రహణ మెట్లు ప్రథమకర్తవ్యమో చికిత్సాకర్మమునకు రోగిపాణిగ్రహణ మట్లు మొదటిది. తెలిసినవాఁడు చేయి చూచుచున్నాఁడు. తెలియనివాఁడును జేయి చూచుచున్నాఁడు. తెలిసినవాని కేమి తెలియునో తెలియదు. తెలియనివాని కేమి తెలియదో తెలియదు. అంగుష్ఠమూలమువెనుక నొక్కయంగుళము విడిచిపెట్టి వైద్యులు నాడి చూచుచున్నారు. తర్జనిమీాఁదిది పైత్యనాడియనియు మధ్యమముమీాఁదిది కఫనాడియనియు ననామికమీాఁదిది వాతనాడియనియు జెప్పుచున్నారు. ఇది కొందఱమతము. మధ్యమముమీాఁదిదే వాతనాడియనియు ననామికమీాఁదిది శ్లేష్మనాడియనియు మఱికొందఱమతము. రోగి చేయి చూచుట యట్లుకాదనియు నంగుష్ఠమూలమున నదిమియుంచి తలక్రిందుగాఁ జూడవలయునని కొందఱమతము. అప్పుడనామికమీాఁదిది పైత్యనాడియగును. తర్జనిమీాఁదిది వాతనాడియగును. ప్రాణో

త్కాలిమణసమయమందుఁ దర్జనిపై వాతనాడి యుండునని మఱికొందఱి మతము. ఈయర్థములన్నియుఁ దప్పనియు దర్జనిమీఁది దుత్ఫుల్లగతిగా నుండినఁ బైత్త్యనాడియనియును దానిమీఁదిదే మందగమనముగా నున్నయెడల శ్లేష్మనాడియనియు, దానిమీఁదిదే వెనుకకుఁగుస్వభావము గలదిగా నున్నయెడల వాతనాడియనియు, నాఁడిచూడవలసిన దొక్క వ్రేలిమీఁదమాత్రమే యనియు, నావ్రేలిమీఁది నాడిగతులనుబట్టియే పిత్తవాతశ్లేష్మములు నిర్ణయింపవచ్చుననియు మఱికొందఱిమతము. అట్లే నిజమగునెడల సన్నిపాతము నెట్లు నిర్ణయింపవచ్చునని యితరు లాక్షేపించుచున్నారు. అనఁగా శీతపైత్త్యజ్వరమును నిర్ణయించుటెట్లని వారి యనిక్షేపణముకాఁబోలు. పిత్తమున కుత్ఫుల్లగతికదా! వాతమునకు మందగతికదా! రెండును గలసియుండుట తేజస్తిమిరన్యాయముక దా! ఈయసందర్భమును సమర్థించుటెట్లని వారి యనిక్షేపణముకాఁ బోలు. ఒక్కపిడికిటిలో ముందువ్రేలిపై పైత్త్యమని, వెనుకవ్రేలిపై శైత్త్యమని జెప్పఁదగదనియు దీనియభిప్రాయము మఱియేదో యుండు ననియుఁ గొందఱయభిప్రాయము. వీరియభిప్రాయమేదో తెలియదు, మఱియేదో యభిప్రాయ ముండుననిమాత్రమే వీరియభిప్రాయము. పిత్తమునకుఁ గాలేయమను కోశమున్నది. శ్లేష్మమున కూపిరితిత్తులున్నవి. వాతమునకుఁ బ్రత్యేకముగా నొకకోశము దేహములోఁ గానఁబడదు. దానికిఁ బ్రధానకోశము కొంత శ్వాసకోశయుగమైనను వాతమనునది ప్రత్యేకముగ నొక్కకోశముతో సంబంధించినది కాదనియు దానికి స్వతంత్రవ్యక్తిత్వము తక్కువయనియు నది యెప్పుడుకూడ దేనితోడ నో యొకదానితోఁ జేరియుండునదేయనియు నవసానసమయమందు విజృంభించి యొక్కటియే చెలరేగి ప్రాణములు తీయుననియుఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. నాడినిబరికించు రక్తనాళములలోఁ బూర్వులు కొంద

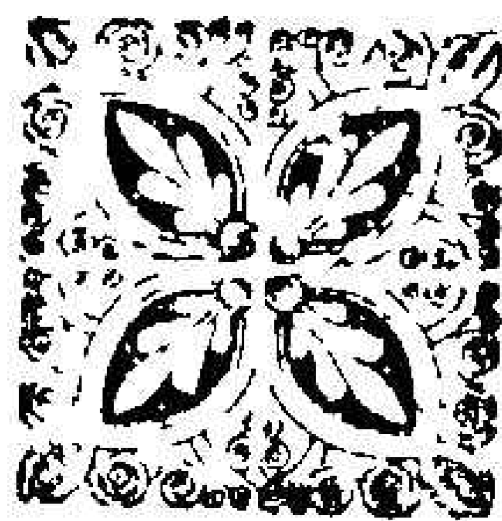
ఱు వాయువు ప్రవహించుచున్నదని యభిప్రాయపడినట్లు కనఁబడుచున్న దనియు నందువలననే వానికిఁ బాశ్చాత్యులు అర్టరీస్ అని పేరిడిరని యుఁ బ్రిధానమైనది వాతమేయనియు నదియే యవస్థాభేదములఁబట్టి పిత్తశ్లేష్మములుగ దేహాంతఃకోశ సంఘర్షణమున మాఱుననియు మఱి కొందఱు చెప్పుదురు. ఇంక ననేకాభిప్రాయము లున్నవి. వీనిలో నేది సత్యమో నిర్ధారణపఱచుట కిట్టి మహాభిషక్శిఖామణులు కాక మఱియె వ్వరు సమర్థులు. నాడీనిదానములోనే యనిశ్చేపణము వచ్చినతరువాత నిఁక చికిత్సాతంత్రిమునందు విశ్వాస మధికముగానుండుట కెట్లవకాశ మున్నది? కొలపాత్రలో వ్యత్యాస ముండఁగూడదుకాదా? కావున వైద్యులందఱు మెదడులు చింపుకొనియైనను నీయంశమును స్థిరపఱు పవలసి యున్నది. పూర్వు లేదో నిర్వచించినారని యదియే సిద్ధాంత ముగాఁ బట్టుకొనఁదగదు—సంతతాభివృద్ధి నొందుచున్న శాస్త్రముల లో వైద్యశాస్త్ర మొక్కటి. ఇట్టి మహావైద్యులందఱు దానిలోని సందేహములను నివృత్తిచేసి క్రొత్తక్రొత్త విమర్శనములొనర్చి నూత నపద్ధతులఁ గల్పించి దాని నభివృద్ధిపఱుపవలయును. అదివారివిధియై యున్నది. వారట్లు ప్రయత్నించుచున్నట్లు కానఁబడదు. ఈనడుమనుం డియే కొంతసంచలనము వైద్యప్రపంచమున బయలుదేఱినది. అప్పటి నుండియు వార్షికసభలని, ప్రిదర్శనములని, పరీక్షించి బహుమానము లనియు నేదో కొంతపని జరుగుచున్నది. ఇది యింకను జాలదు. అయుర్వేదవైద్య మొకవైద్యము కాదనియు శారీరజ్ఞానము ప్రిపంచ జ్ఞానము తక్కువగాగల పూర్వపువారు దానిని దోఁచినట్లు కల్పించినా రనియు దాని ననుసరించి యిపుడు వైద్యము చేయఁదగదనియు నది మహమ్మదుగారి గడ్డపుమెండ్రికలాగుననో బుద్ధుని దంతములాగుననో మెచ్చుటనో దానిని బట్టి దాని ప్రాచీనతనుబట్టి మాత్రమే దానిని

గౌరవింపఁదగుననియుఁ గొలఁదిసంవత్సరములక్రిందట మన సర్కారు వారి యభిప్రాయమై యుండెడిది. ఆయుర్వేదముకూడ నొకజాతివై ద్యశాస్త్రము కావచ్చుననియు దానియందుఁగూడ నేదో కొంతగౌరవ ముంపదగుననియు నిప్పుడిప్పుడు వారు కొంత తెలిసికొనుట మహాసం తోషము. కాని వారాయుర్వేదప్రాశస్త్యనిర్ణయమున కేర్పాటుచే యుచున్న సంఘములవారి కాయుర్వేదజ్ఞానము తక్కువయగుటచేత నింకను దీనిప్రాశస్త్యము వారికి బాగుగాఁ దెలియకున్నది. వారికి దీని ప్రాశస్త్యము తెలియనియెడల మన శాస్త్రగౌరవము పోవునని మనము భయపడవలసినపని లేదు. వారికిఁదెలిసిన నొక్కటే తెలియకున్న నొ క్కటే. వారు మనమం దెన్నడును బుచ్చుకొనరు. మనమందులేవో మనము పుచ్చుకొన్నయెడలఁ బుచ్చుకొనుటకు స్థిరపఱచుకొన్నయెడల మనకుఁ జాలును. ఆయుర్వేదమునుగూర్చిన కొన్నిప్రశ్నలకు మనవై ద్యులు ప్రత్యుత్తరములు చెప్పవలసియున్నదఁట. చెప్పవలసినదా మా నవలసినదా యని మనవారు త్రొక్కులాడుచున్నారు. చెప్పవలసినది యేయని యీసభలోని యధ్యక్షులు చెప్పినారఁట. చెప్పకపోయినయెడ ల మనశాస్త్ర మసందర్భముగా నున్నదని పైవా రనుకొందు రేమో యనియేకదా భయము? అభివృద్ధిశాస్త్రములో నసందర్భములులేని వెచ్చటనైన నున్నవేమో వారుమాత్రము చెప్పఁగలరా? ఉన్నవి— లేవు అవి మనము చూచుకొనవలసినది కాని యొకరితోఁ జెప్పుటయెం దులకు? చెప్పినయెడల వారు మనకుఁ జేయునదేది? చేసినందువలన మనశాస్త్రమునకు వచ్చు గౌరవమేది? ప్రశ్నోత్తరముల కిదియేమి త ర్కమా మీమాంసయా? ప్రత్యక్షఫలప్రధానమైన శాస్త్రముకాని వాదప్రధానమైన శాస్త్రమేకాదే? అట్టిచోఁ బ్రశ్నముల కుత్తరము లెందులకు? ఈయకపోయినయెడల మన మసమర్థులని యనుకొందురే

మో యని భయమా? మనము సమర్థులమని యిదివఱ కనుకొన్నవా రెవ్వరు? వీరికిఁ బ్రత్యుత్తరములు చెప్పినమాత్ర మనుకొందురా? ఏమియులేదు. ఈప్రశ్నముల కుత్తరములిచ్చినవెనుక నిన్నిటికి మూఁడురెట్లు ప్రశ్నములు ముందు రావని యేమినమ్మకము? మనమిచ్చుప్రశ్నలకు వారు ప్రత్యుత్తరము చెప్పఁదురేమో? కనుగొనుఁడు—ప్రశ్నములజాబితా పై వారముచ జదివెదను. ఒకరినొక రడుగవలసినది లేదు. ఒకరికొకరు ప్రత్యుత్తరమీయవలసిన దంతకంటెలేదు. సాహాయ్యములపయి మొదలే యాశలేదు. మనవా రీశాస్త్రమును బోషించుకొన్న నంతయేచాలును. ఈశాస్త్రమును మిక్కిలి పట్టుదలతో మనవా రింకను జదివి యాంగ్లేయశాస్త్రముకూడ బాగుగా నభ్యసించి దానిలో నేవైన యంశములు మనదానిలోఁ జేర్చుకొనఁదగినవి యున్నయెడల వానిని జేర్చుకొని మనశాస్త్రము నభివృద్ధిపఱచుకొనవలసియున్నది. ఇందులకు మనవారే మనకు సహాయులుకాని యొరులుకారు. తిరువాన్కూరు మైసూరు మొదలగురాజ్యములలో నాయుర్వేద వైద్య మభివృద్ధిలోనున్నట్లు వినుచున్నాము. ఎందఱు రాజులున్నారు. ఎందఱు జమీందారులు—ఎందఱు మహారాజులున్నారు. వీరందఱు తలఁచుకొన్నయెడల నేవిధమైనకొదవయు నుండదు. అదికాక యనేకులు భాగ్యవంతులున్నారు. వీరుకూడ సాహాయ్య మాచరింపఁగలరు. సామాన్యప్రజలున్నారు. వీరికి జబ్బుసిద్ధించునెడల మనమందు పుచ్చుకొన్నఁ జాలును. మనమందులవలన మరణించినవారు పయిమందుల వలన బ్రదికినవారు నున్నట్లు నేనెఱుఁగను. అదిగాక ఆయుష్షు చల్లగానున్నయెడల బ్రదుకుదుమను విశ్వాసమున్నవారముకాని అల్లోపతివలననే బ్రదుకుదుమను నమ్మకమున్నవారము కాము. ఈసభకే హైదరాబాదునుండి యొక గొప్పవైద్యుఁడు వచ్చినాఁడు. ఆతనికొక చిత్ర

మైన ప్రిజ్ఞకలదు. ఒకని కేదోరోగము వచ్చినదనుకొనుము. మఱియొ కఁడు పోయి యారోగమేదో కనిపట్టి వచ్చినాఁడనుకొనుము. ఆతఁడు మఱి యింకొకనితో తాను గనిపట్టి వచ్చినరోగమునుగూర్చి చెప్పినాఁ డనుకొనుము. ఈతఁడు పై హైదరాబాదు వైద్యునియొద్దకు వచ్చె ననుకొనుము. ఈతనిచేయి చూచి యారోగమేదో యామనుజునివయ స్సెంతో, యన్నియు నితఁడు చెప్పును. అయ్యో! అనేకవిద్యలున్నవి- విద్యలను బోధించుటమాత్రి మఱుదుగా నున్నది. పైవానిని బడదీసి లెంపకాయకొట్టి పాముగఱచినవానిని బ్రదికించినవా రనేకులున్నారు. మృతునికిఁ బ్రాణములీయఁగల యనేక దివ్యయోగములున్నవి. ఏము న్ననేమి? అదృష్టములేదు. ప్రజ్ఞావంతులమని చెప్పుకొనుటకుఁ గూడ భయము. ఒకరిని మనము నిందింపవలదు. మనల నెవరునిందించినను మనము తప్పుగా భావింపనక్కఱలేదు. తప్పులున్నయెడల దిద్దుకొంద ము. దేశభక్తిగలిగి, యాత్మవిశ్వాసముకలిగి, వెన్నెముకగలిగి, పవిత్రింతము. అంతకంటెఁ జేయవలసిన దేదియులేదు. ఇప్పటి కిది చాలును.

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

23. గ్రంథపరిష్కారము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను :—

నాయనలారా! ఈలేఖ వినుఁడు :—సాక్షికి- అయ్యా! నమస్కారములు.

నాయూర నొకకవి యున్నాఁడు. ఆతఁ డనేకనాటకములు నవలలు రచించినాఁడు. ఆయన బాగుగనే కవిత్వము చెప్పఁగలఁడని నా విశ్వాసము. ఆంగ్లేయభాషను జదివినవాఁడు. ఆయన మిగులఁ బిఱికివాఁడు. పదిమందిలోనికి వచ్చునెడల నెత్తిబట్టనుజూచిన సంతపశువువలె నెగిరియెగిరి పడును. కేవలము కుగ్రామమున నుండువాఁడు కావున నాతఁ డెవరిని జూచి యెఱుఁగఁడు. ఆతని నెవరు చూచియెఱుఁగరు. అతఁడు గ్రంథరచనాసమర్థుఁడనియే యనేకులెఱుఁగరు. ఆతనిగ్రంథము లచ్చుపడకపోవుటచేత నాతనిపేరు వ్యాప్తిలోనికి రాలేదు. అతఁడు దైవభక్తికలవాఁడు. ధర్మబుద్ధికలవాఁడు. పాపభీతికలవాఁడు. ఏవిషయమందుఁగూడఁ బ్రవేశించుటకు భయముకలవాఁడు. మిత్రు లొకరిద్దఱు వచ్చునెడల వారియెదుటమాత్రము స్వేచ్ఛగా సంతోషముగాఁ జక్కగాఁ జమత్కారముగా మాటలాడును. క్రొత్తవాఁ డెవఁడైనవచ్చు నరికేఁ దలవంచుకొని మాటలాడకక యూరకుండును. ఈతఁడు విద్వాం

నుఁడని, కవియని, ధీశాలియని యాతనిగ్రామమునకుఁ జుట్టుపట్టులనున్న గ్రామములవారిలోఁ గొందఱుమాత్రమే యెఱుఁగుదురు. సమీప గ్రామమునుండి యొకఁడు వచ్చి యాతని నాశ్రయించుచుండెను. ఒక సంవత్సర మాశ్రయించినపిదప నాతఁ డీతనితోఁ గొంతచనువుతో మాటలాడసాగెను. ఇఁకను గొంతకాలము వారికి స్నేహ మభివృద్ధి యైనపిమ్మట నొక్కనాఁ డాసమీపగ్రామవాస్తవ్యుఁ డాతనితో నిట్లు మాటలాడసాగెను. "అయ్యా! మిమ్ములను గొంతకాలమునుండి యాశ్రయించుచున్నాను. మీవలన నేదియో మేలుకోరి యాశ్రయించుచున్నాను గాని నిష్ఫలాభిసంధిచేఁ గాదు. కాని మీరు నాకేమియు మేలుచేయనక్కఱలేదు. మీవలన భాషకు మేలుజరుగవలసియున్నది. అందులకై మిమ్మింతకాల మాశ్రయించితిని" ఇట్లాతఁడు పలుకుట తోడనే మెత్తగనుండినవాఁడు రవంత గట్టిపడెను. తలయెత్తికొనియుండువాఁడు తల వంచుకొనెను. ఇదివఱకుఁ బ్రసన్నుఁడుగ నుండినవాఁడేమో సంకుచితవదనుఁడయ్యెను.

అట్లయ్యును 'మిత్రమా! నీవాంఛయేదో తెలుపుమని' యాతఁ డాతని నడిగెను. "ఇదిగో చెప్పెదను. మాతాతగారు కొన్నిగ్రంథముల రచియించిరి. అవి తాళపత్రములమీఁద వ్రాయఁబడిన గ్రంథములుకావు. పీచుకాగితములమీఁద నవి వ్రాయఁబడియున్నవి. కొన్ని దండకములున్నవి. రెండుమూఁడునాటకము లున్నవి. నాల్గు శ్రవ్య ప్రబంధము లున్నవి. పదిశతకములవఱకు నున్నవి. ఒక వేదాంతగ్రంథము కాఁబోలు నున్నది. ఈగ్రంథములన్నియు చాలవఱకు మంచిస్థితిలో యున్నవికాని కొన్నిస్థలములం దక్షరములు పోయినవి. కొన్నిచోటుల నస్పష్టములుగ నున్నవి. కొన్నికొన్నిశబ్దములు సుశబ్దములుకావని కొందఱనుచున్నారు. నాకు భాషాపాండిత్యము లేదు. వానిలోని

మంచిచెడ్డల నెనెఱింగినవాఁడనై నయెడల మీకింతశ్రమ మిచ్చియుండ
ను. అవి మీరు పరిష్కరించి నన్ను గృతార్థుని జేయునెడల వానినచ్చు
వేయింతును. ఆగ్రంథములు భాషాప్రచారములో నున్నయెడల మా
తాతగారియాత్మ సంతసించును. చదువుకొనువా రనేకులు బాగుపడు
దురు. స్వల్పముగ ధనము నాకు రాఁగలదు. కావున మీరు నామాట
ను ద్రోసిపుచ్చరని నమ్మియున్నాను” అని యాతఁడు వినయముతోఁ
బలికెను. అప్పుడాతఁ డిట్లుపలికెను. “నాయనా! నీయభిప్రాయమే
మో నాకుఁ దెలిసినది. నీతాతగారిని నేనెఱుఁగునంతటి యదృష్టము
నాకుఁ బట్టకపోయినను నాయననుగూర్చి వినినవాఁడనుగాను. ఆయన
గొప్పకవియనియు నాటకాలంకారసాహిత్యము బాగుగాఁ గలవారనియు
యోగాభ్యాసపరుఁడనియు, భగవద్భక్తుఁడనియు వినియుంటిని. ఆయన
రచియించిన గ్రంథములలో నసందర్భములను సవరింపుమని నీవు న
న్నుఁ బ్రోత్సహించుచున్నావు. వానిలోఁ దప్పులున్నవని నీకు స్వయ
ముగాఁ దెలిసికొనుట కవకాశము లేదనుచున్నావు. ఎవరో వానిలోఁ
దప్పులున్నవని నీతోఁ జెప్పియుందురు. అవి తప్పులో యథార్థమగు
నొప్పులో వారుమాత్ర మెట్లెఱుఁగుదురు? నాయనా! శబ్దార్థము లొ
కరిసొమ్మా? ప్రమాదములకు లోనుగానివా రెవ్వరు? మీతాతగారు
బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నులు. ఆయన యోగదృష్టిచే నాగ్రంథములు వ్రాసి
యుందురని తోఁచుచున్నది. నీకసందర్భములని తోఁచినవానిని సంద
ర్భములనియే వారు ప్రయోగించియుందురు. ఒకకవి గ్రంథమువ్రాయు
ట కెంతయో శ్రమ మొందియుండును. ఎంతబుద్ధియో యందున విని
యోగపఱచియుండును. ఎన్నిసారులో దానిని క్రిందినుండి మీఁదికి
మీఁదినుండి క్రిందికిఁ బరిశీలించియుండును. తనశక్తియంతయు దాని
పై ధారపోసియుండును. అట్టిగ్రంథమును దెఱచి యాదృచ్ఛికముగ

నీవేదో ప్రశ్నముఁజూచి "హేహే! ఇందునఁ దప్పులున్న"వని నీవనుట బుద్ధిహీనత కాదా? ఇంకొకపత్రముఁ దెఱచి 'అబ్బే యిందునఁ బాత్రౌచిత్యము భ్రష్టమైనద"ని తేలికగ నీవు మాటలాడుట పిచ్చికంటె భిన్నమా? ఉన్మత్తుఁడా యుత్తమకవి గ్రంథములను విమర్శించుట! కవి తనగ్రంథరచనయందుఁబడిన కష్టములలో సహస్రాంశమైన నీవు పడకుండనే గ్రంథములోఁ దప్పులున్నవని పలుకుటకు నీవెవఁడవు? ఆమూలాగ్రముగనైన గ్రంథమును జదువకుండ యధిక్షేపించుటకు నీకేమియధికారమున్నది? నీమాత్రపుఁ బ్రయోజకుఁడు గ్రంథకర్త కాఁడనియే నీ యభిప్రాయమా? తప్పులని నీవనుకొన్నావే. తప్పులని నీకాతెగనీలు గొందులకు? తప్పులేవో యొప్పులేవో నీవు నిర్ధారణపట్టికలను జాగ్రత్త పఱచియుంటివా? నీకుఁ దెలిసిన వ్యాకరణముక్రిందికి రానివి తప్పులని నిశ్చయింపవలసినదేనా? నీకుఁ దెలియనిశబ్ద మపశబ్దమనియే నీనిశ్చితమా? శబ్దజాలమంతయు నీవెఱుఁగుదువు కాఁబోలు నేమి. నిఘంటువులో లేనంతమాత్రమున నపశబ్దమని నిరాకరింపవచ్చునా. శబ్దస్వరూపముల లెక్కయేమి. భావస్వరూపమునే బరిహసించుచున్నావే? ఇక్కడ నౌచిత్యము లేదనుచున్నావే. ఇక్కడ స్వభావము చట్టుబండలైనదని పలుకుచున్నావే? ప్రపంచములోని బాహ్యాంతరప్రకృతులు నీకుఁ గరతలామలకములు కాఁబోలు నేమి? నీప్రకృతినిబట్టి యస్వభావమైనదానిపై నష్టగీత గీయవలసినదనియే నీయాశయమా? నీప్రకృతిని బరిశీలించుకొని తెలిసికొనలేనివాఁడవు మూఢా! నీ వొరులప్రకృతిని బరిశీలించి యది స్వభావమని యిది యస్వభావమని పలుకుట నీతరమా? పప్పులో గరిటెలాగున నిత్యము నీసంసారమునందు నీవు తిరుగుచున్నా [illegible]దా నీయింటిలో నొక్క ప్రకృతినైన తెలిసికొనఁగలిగితివా. నీయొ [illegible] బుద్ధులలాగున నీవలెనే తిరుగుచు మాటలాడుచుఁ జేష్టలాచ

రించుచు నున్నవారి ప్రకృతులనే నీవుఁ బరిశీలించుటకుఁ జేతగాదే అట్టిచో పుస్తకమందలి పాత్రముల స్వభావములను గనిపెట్టఁగలవేమి ? ఆపాత్రము లేకాలమందు నివసించిరో యేదేశమందు నివసించిరో, యేపరిస్థితులనడుమ నివసించిరో వారి విద్యాబుద్ధులెట్టివో వారాడిన మాటల కేయేమనస్థితులు కారణములో యట్టిమనస్థితులు వారికిఁగల్గుట కిదివఱకు వారనుభవించిన కష్టసుఖము లెంతమట్టునకు హేతువులో వారు మనస్సువిప్పియే మాటలాడుచున్నారో ప్రచ్ఛన్నముగనే మాటలాడుచున్నారో యిట్టిచింతలు—యింతేకాదు సహస్రసహస్రానేకములగు చింతలు—ఒకపాత్రమాడిన యొక్కచిన్నమాటనుగూర్చి తలఁగొట్టుకొని పరిశీలింపవలసియుండఁగా—నోహో ? ఊసరవల్లిరంగులకంటె, నింద్రధనుస్సురంగులకంటె, వాయువులోని పోకలకంటె, గంగవెఱ్ఱి రాకలకంటె ననేకకోట్లరెట్ల సంచలనముతో చంచలత్వముతో నున్న మనస్తత్వములోనిమాయ సందుగొందుల పద్మవ్యూహ సహస్రమందలి తలవెండ్రుకల చిక్కుకంటె చిక్కులగుచిక్కుల నూడఁదీయగలవేమి. సెబాస్ కాళిదాసునికంటె మురారి యెక్కువ స్వభావజ్ఞానము కలవాఁడని యన్నవా రిప్పటికిఁగూడ నెందరో యుండుటలేదా? షేక్సుపియరుకంటె బెనుజాన్సను యెక్కువవాఁడన్నవాద మిప్పటికిఁగూడ ఇంగ్లాండులో నచ్చటచ్చట నేడ్చుచున్నదే కాని శాంతించినదా ? విమర్శకాగ్రగణ్యుఁడైన డాక్టరు జాన్సనుగారు షేక్సుపియరునుగూర్చి యేమిచెప్పినారో యెఱుఁగుదురా ?—షేక్సుపియరుకు రసపోషణజ్ఞానము తక్కువయనియును నెట్టి గంభీరమైనరసమును పోషింపవలసిన సమయమందైనను రవంత హాస్యరసప్రకటనమున కవకాశమున్నదని తోఁచినయెడల వెనుకఁ బోషించుచున్న రసమంతయు ధ్వస్తపఱచి హాస్యరసము వెంటబుట్టువాఁడు శీతాకోకచిలుకవెంటఁ బరుగెత్తినట్లు బరుగెత్తుననియు నిత

తకంటె నసందర్భముగ మఱియేమేమో పలుకలేదా? ఆతనిమాట యెంతసత్యమైనదో ప్రపంచమంతయు నిప్పు డెఱుఁగునే. కాళిదాసు శాకుంతలములో దుర్వాసుఁడను మహర్షి యిచ్చిన శాపము నుంగరము మొదలగు గొడవయంతయు నదికినది కాదని యధిక్షేపించినవారెంద ఱు? ఇప్పుడు వానియావశ్యకమేదో యందఱకు విశదమైనదికాదా? మాక్బెతులో విచెషను ప్రవేశపెట్టి నాటకమంతయు వల్లకాడుచేసినాఁ డని షేక్సుపియరును ఎందఱు మహావిమర్శకులు దూషింపలేదు? ఆ విచెషునుబట్టియే యది ప్రపంచములోని యత్యుత్తమనాటకములలో నొక్కటియైనదని యిప్పుడు తేలినదికాదా? ఇటు లెన్ని చెప్పవచ్చును. కళాకర్మమైన గ్రంథము ననుభవింప నిచ్ఛ నీకుఁ గలదేని కవియెడల గౌరవముకలిగి దానిని జదువుము. తెలియనివేవో తప్పులని యనవల దు. ఒక్కసారి చదివినయెడలఁ దెలియకున్న మూఁడుసారులైనఁ జదు వుము. అప్పటికిని సందేహములు విడనియెడలఁ బెద్దల నడుగుము. తె లిసికొనుము. అంతేకాని కవినిగూర్చి బుద్ధిహీనమైన మాట యెన్నడు ను పలుకకుము. కవి గ్రంథమును విమర్శించుటకుఁ గాలమున్నది. దానికి వదలిపెట్టుము.

నాయనా! ఒకఁడు వ్రాసినదానిలోఁ దప్పుపట్టుట కిన్నిబాధలు న్నవి. ఇన్నిచిక్కు లున్నవి. సత్యశోధ, సతీశోధ, స్వభావశోధ, సత్కవిశోధ, సర్వేశ్వరశోధయు నొకరితరమా? తప్పులను భ్రమము చే, నొప్పులను తప్పులఁ జేసినవా రెందఱు. ఇట్లొనర్చుట నిజముగాఁ బాపమని నాభయము. నాయనా! ఒకచిన్నకథను జెప్పెద. మునుపు మనవారు చెప్పినకథయే. నేను క్రొత్తగఁ గల్పించినది కాదు.

ఒకమారి కొకసన్యాసి వచ్చెను. ఆసంగతి నెఱిఁగి గ్రామవాస్త వ్యులలో నొకగృహస్థుఁ డాసన్యాసికి భిక్షావందన మొనర్చి తనయింటి

కాహ్వానించెను. ఆగృహస్థుఁడు బీదవాఁడు. అందుచే భటుల సాహా య్యములేనివాఁడు. సన్యాసివద్దనలోనికి గొల్లయింటినుండి పెరుగు దీసి కొనివచ్చుట కెవ్వరును లేక తానే తీసికొని వచ్చుచుండెను. ఇంతలో నొకసర్పము నోడిసిపట్టి యొకగరుడపక్షి యంతరిక్షమునఁ బోవుచుండె ను. ఆసమయమున యాపామునోటినుండి గరళబిందువులు కొన్ని యాబ్రాహ్మణుని దధిపాత్రములోఁ బడెను. పాపము! బ్రాహ్మణుఁ డేమియెఱుఁగును? ఆదధి నింటికిఁదెచ్చి సన్యాసికిఁ బెట్టెను. సన్యాసి చచ్చెను. కొంతకాలమైనపిమ్మట నాగరుడపక్షియు నాపాము నాబ్రా హ్మణుఁడు యమలోకమున యమునియెదుట నిలువఁబెట్టఁబడిరి. బ్రా హ్మణునిపై సన్యాసినిజంపిన బ్రహ్మహత్యాపాతకము మొదట మోపఁ బడినది. అప్పుడు బ్రాహ్మణుఁడు దండధరునితో నిట్లనియెను.'అయ్యా! నాకు బ్రహ్మహత్యాపాతక మేమున్నది? సన్యాసికి భిక్షచేసిన పుణ్యమే కాని బ్రహ్మహత్యాపాతకము నాకెట్లుసిద్ధించును? పెరుగులో విసమున్న దని నేనెఱుఁగుదునా? నేను పెరుగుదెచ్చుచున్న కాలమందు గరుడుఁడు పైనుండి సర్పమును బట్టుకొనిపోవునని నేనేమైనఁ గలఁగంటినా? నేను జేయనిపనికై నాపై నేరము మోపుట తగునా? బ్రహ్మహత్య నాకుఁ గట్టఁదగదు" ఇంతసందర్భముగా నాతఁడు పలుక దండధరుఁడు "గరు డపక్షీ! బ్రహ్మహత్య నీకుఁ గట్టవలసియున్నది. నీవేమందువు" అని పలికెను. "అయ్యా! దండధరా! ఇదియేటిన్యాయము. నాకాహార ముగ భగవంతుఁడు నియమించిన పామును బట్టుకొని నేను దారిని గాలిలోఁ బోవుటయేమి? భూలోకమున నెవఁడో చచ్చినాఁడని యాతనిఁ జంపినపాపము నానెత్తినిఁ గట్టుటయేమి? ఎంతవిరుద్ధముగానున్నది? బ్రాహ్మణుని జంపవలసిన యావశ్యకత నాకేమికల్గినదో రవంత యో జింపరాదా? నేనాతనికిఁ గానలసినవాఁడనని జంపితినా? ఆతనియాస్తిని

వైచుకొనుటకుఁ జంపితివా? ఆతనిని స్పృశింపకుండనే యాతనిని జూడ కుండగనే యాతని నెఱుఁగకుండగనే యాతని దలఁపకుండగనే యాతని జంపితిననుట న్యాయమా?" యని గరుడుఁడు పలికెను. అంతట దండ ధరుఁ డేమియుఁ దోఁపక "సర్పమా! నీజిహ్వాగ్రమునుండి పడినవిష బిందువులచే సన్యాసి చచ్చినాఁడు. కావున నీకు బ్రహ్మహత్య కట్టవలసి యున్నది. నీవేమందు" వని పలికెను. "అయ్యా! దండధరా! అ న్నిటికంటె నిది బాగుగా నున్నది. గరుడుఁడు న న్నొడిసిపట్టుటతోడ నే నాచైతన్యము పోయినది. చచ్చిన నాకళేబరమునుండి విషబిందువు లే జారినవో రక్తబిందువులే జారినవో నేను జచ్చినతరువాత జరిగినవా నికిఁగూడ నేనే బాధ్యత వహింపవలసినదనుట ధర్మమా? ధర్మస్వరూ పుఁడవే. నేను బ్రహ్మహత్య వహింపను. నాకేమి?" అని సర్పము నిర్దా క్షిణ్యముగాఁ బలికెను. అంత దండధరుఁడు దగ్గలేక, మ్రింగలేక, యూపిరి సలుపక మిడుతుమిడుతు రవంత సేపాద్విజత్రియము వంకఁ జూచి తేపాలోచింతము రండని యప్పటికి వారిని వదల్చుకొనెను.

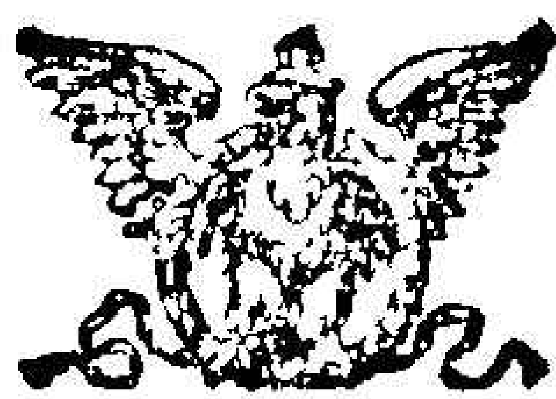
ఆమఱునాఁడు భూలోకమున నిద్దఱుబ్రాహ్మణులు పొలములో పంటలయంచనా చూచుటకై కలసి వరిమళ్ల సమీపమునఁ దిరుగుచుం డిరి. వారిలో నొక్కఁ డింక నీయూర నుండఁదగదు. పోవుదమని రెండవవానితోఁ బలికెను. ఇంతలో రెండుపక్షులు సమీపవృక్షము మీఁద మాటలాడుకొనుచుండెను. పక్షిభాష వారియిద్దఱిలో రెండవ వాఁ డెఱుఁగును. మగపక్షి తాను యమలోకమునకు విలాసార్థముగాఁ బోయితిననియు బ్రహ్మహత్యనుగూర్చి పెద్దతగవు వచ్చుట జరిగినదనియుఁ దీర్పుచెప్పుటయే తరువాయిగా నున్నదనియు నది తేపు చెప్పుదురని యు, తేపుగూడ యక్కడకువెళ్లి యాతీర్పును విని నీకుఁ జెప్పెదననియు వివరములతోఁగూడ నాఁడుపక్షితోఁ జెప్పెను. ఆమాట లీరెండవవాఁ

డు విని యాశ్చర్యరసమగ్నుఁడై తేపటితీర్పేదో వినఁగోరి మొదటివాని తో "నీయూరనుండి యెల్లుండికాని బయలుదేరి రాఁడని" చెప్పెను. అంత మొదటివాఁ డందులకుఁ గారణమేమని గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగఁ గాఁ జివరకు రెండవవాఁడు పక్షివలనఁ దాను వినినయంశములన్నియుఁ బూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పెను. "ఈమాత్రమునకు యమున కింతయోజ నమెందులకు? తేపటివఱకుఁ దీర్పు నాఁపియుంచుట యెందులకు? గరు డునకు బ్రహ్మహత్యదోషము లేదు. సర్పమున కంతకంటె లేదు. ఉన్న దోషమంతయు బ్రాహ్మణునిది; తాను సన్యాసి కాహారముగ దధిని దీసికొని పోవునప్పుడు దధిపాత్రపై మూఁతవేయకపోవుట యాతనితప్పు; అట్లు చేయవలసినవిధిని చేయకపోవుటచే బ్రహ్మహత్య బ్రాహ్మణునితల పైఁ గట్టవలసినది. తీర్పింతసులభముగాఁ గనఁబడుచుండగా యమునికి నీళ్లు నమలుట యెందులకో" అని మొదటివాఁడు రెండవవానితోఁ జెప్పెను. ఈమాటలు పక్షులుగూడ వినినవి. వానిలో మగపక్షి మ రునాఁడు యమలోకమునకుఁ దిరుగఁ బోయి సభలోఁ గూరుచుండి దండధరునితో నిట్లనియెను. "అయ్యా! దండధరా! బ్రహ్మహత్యా భియోగములో నీదినమునఁ దీర్పు మీ రీయవలసియున్నది. నిన్నను మీకేమియుఁ దోఁపక కాఁబోలు దీర్పు నాఁపియుంచిరి. బ్రాహ్మణుఁడు దధిపాత్రపై మూఁతవేయకపోవుటవలన నీబ్రహ్మహత్య సిద్ధించియుండు టఁబట్టి యాబ్రాహ్మణునకే బ్రహ్మహత్య కట్టవలయు" ననెను. ఈ మాటలు విని దండధరుఁడు కోపించి "ఈతీర్పు నీకుఁ దోఁచినదా మఱి యెవ్వరైనఁ జెప్పిరా" యని ప్రశ్నింప మాయూరికివచ్చిన యంచనా బాపనయ్యలలో మొదటివాఁడు చెప్పెనని చెప్పెను. "ఈలోకమువా రమైన మేము ధర్మనిర్ణయమొనర్చుటకు సందేహించుచుండగ నడుగకుం డఁ దీర్పుఁజెప్పుటకు సాహసించిన యాబ్రాహ్మణునినెత్తిపై బ్రహ్మహత్య

కట్టితినని యాతనితోఁ జెప్పుమని" యముఁడు పక్షితోఁ బలికెను.

వింటివా? నాయనా! నీవు నన్ను నీతాతగారి గ్రంథముల విమర్శించి గుణదోషనిర్ణయ మొనర్చుమని చెప్పితివి. నీతాత నన్నడుగలేదు. అంద తేకారణముననో యట్లుచేయక సందేహించి యూరకుండఁ దగుచునమ్మియని నేను బనిలేనిదే ముందునకువచ్చి యాగ్రంథములను విమర్శించునెడల నాబ్రహ్మహత్యాదోషము నాతలపయిఁ బడునని మిగుల సందేహముగా నున్నది. అందుచే నావలనఁగాదు. నీవు దయచేయవచ్చును. నీకు భగవంతుఁడు మేలొనర్చునుగాక.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

సాక్షి

24. ఉపసంహారము.

జంఘాలశాస్త్రి యిట్లు పలికెను:—

నాయనలారా! సాక్షిసంఘము తిరుగ స్థాపించి రెండుసంవత్సరములు నిన్న సెప్టెంబరు మొదటితేదికిఁ బూర్తియయినది. ఇది 1920 సెప్టెంబరు 1 వ తేదిని ఆంధ్రపత్రికాధిపతి యగు శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి ప్రోత్సాహమున రెండవసారి స్థాపింపఁబడినది. ఆయనపత్రికలోని సారస్వతానుబంధమునకు వారమున కొక్కసాక్ష్యుపన్యాసము నొక్కసంవత్సరమువఱకుఁ బంపించుట కేర్పాటుజరిగినది. ఆసంవత్సరము పూర్తియైనపిమ్మట మఱియొకసంవత్సర మటులే యుపన్యాసము లంపుటకుఁ దిరుగ నేర్పాటుజరిగినది. ఆసంవత్సరముకూడ బూర్తియైనది. ఎంతకాల ముపన్యాసము లిచ్చుచున్నను భాషాభిమానులగు మీరు వానిని దయతో నాదరింపకపోరు. ఉపన్యాసవిషయములకుఁ బ్రపంచమున హద్దుపద్దున్నదా? ఇదివఱకు మే మెన్నివిషయములఁగూర్చియో చెప్పియుంటిమని గర్వపడుచుండుటలేదు. అయ్యో! ముఖ్యముగాఁ జెప్పవలసిన వింక నెన్నియో మిగిలిపోయెనే యని విచారించుచున్నాము.

సాక్షి కుత్సాహమే యున్నది కాని దేహశక్తిలేదు. ఆతఁడు

మొదటినుండియు దుర్బలశరీరుఁడు. వార్ధకమున నిప్పుడు మఱింత దుర్బలశరీరుఁడై యున్నాఁడు. సాక్షిసంఘమును సాగించుట కింక నాయన యభిప్రాయము లేదు. శనివార మెప్పుడువచ్చునో—సాక్ష్యుపన్యాస మెప్పుడుచూతుమో—యని యత్యంతోత్సాహముతో నున్న సాక్షిపఠకుల కందఱ కిప్పు డాశాభంగము కలిగింపవలసివచ్చెఁగదా యని సాక్షి విచారించుచున్నాఁడు. కాని నాయనలారా! ఒక్కవారముమాత్రమే రవంత క్రొత్తగ నుండునేమో. కాని పైవారమునుండి ప్రాతవడియే పోవును. ఎన్నెన్ని మహాసంఘములు స్థాపింపఁబడలేదు. ఎన్ని యంతరింపలేదు. వాని కెవ రిప్పుడు విచారించుచున్నారు. అట్టివానికే గతిలేనప్పుడు జలబుద్బుదసమమైన సాక్షిసంఘముమాట చెప్పవలయునా?

దేశోపకారము నావలన జరుగుచున్నదికదా. భాషాభివృద్ధి నావలన జరుగుచున్నదికదా, నేను లేకుండునెడలఁ బ్రపంచమునకు లోపముకదా, యని యనుకొనువానికంటె వెట్టిముండకొడుకు ప్రపంచమున లేఁడు. నావంటికవి ప్రపంచమున లేఁడు. ప్రపంచములో మంచికవిత నాతో సరియనుకొనువాఁడు బుద్ధిహీనసార్వభౌముఁడగుట కేమైన సందేహమా? కవియగువాఁడు తానే ప్రజలలో నగ్రగణ్యుఁడనుకొనునే! ప్రపంచమున నాతనికున్న గర్వము—తెగనీలుగు—మఱియొకనికున్నవా? వారిలో సాధువు లనేకులున్నారు. కొంద ఱసాధులుగూడ మున్నారు. అట్టివాని తత్త్వమునుగూర్చియే చెప్పుదును. ఆతనికున్న శాపాలాపములు—నాకాశగమనములు—నధఃపతనములు--మఱియొకనికి లేవు. సన్నిపాతరోగికంటె విస్మృతియే! కల్లుద్రావినవానికంటెఁ గైపే! ఉన్మత్తునికంటె నుద్రేకమే! చేతిలోఁ జెంబులేదు, కావలసినంత ధాహము. ఆకులోని కాదరువులేదు, కావలసినంత యాఁకలి. సం

సారమును జరుపుకొనఁదగిన శక్తి లేదు. ప్రపంచపరిపాలనతంత్రమును బోధించును. బ్రదికియున్నప్పు డెప్పటికప్పటికే చావంతబాధ పడుచుండును. చచ్చి బ్రదికియుందునని సంపూర్ణవిశ్వాసముతో నుండును. పైస చేతఁబెట్టినవాఁడు పరీక్షుఁడు, పెట్టనివాఁడు పిశాచము. తనకవిత్వమునకు బళి యనినవాఁడు పండితుఁడు, అననివాఁడు పామరుఁడు. తన్నుఁ జేరఁదీసినవాఁడు చక్రవర్తి, చేరఁదీయనివాఁడు చండాలుఁడు. అంతే—అంతే. అతని మంచిచెడ్డల విభాగము. కడుపులోని మంటచేఁ గనఁబడినవారినెల్ల బానిసమొదలు ప్రభువువఱకు భవతి భిక్షాం దేహి-ఈయనివారి నిఙూర్చి నోటికివచ్చినవెల్ల కూఁతలు. చేతికివచ్చినవెల్ల వ్రాఁతలు. సామాన్యులయెడల బడితెబాజాకుఁ గూడఁ బ్రయత్నము. పర్యవసానమునఁ జెప్పునదేమనగా :—తానే పండితుఁడనియుఁ గవియనియుఁ దనవలననే భాష యుద్ధరింపఁబడుచున్నదనియుఁ దాను లేకున్నయెడల భాషకు నష్టమనియు ననుకొనువాఁడు "శుంఠలందఱిలోపల శుద్ధశుంఠ."

గోపురముప్రక్కను జిత్రింపఁబడిన క్రోఁతి గోపురమును దాను మోయుచున్నాననియుఁ దాను లేనియెడల గోపురము కూలిపోవుననియు ననుకొనుట యెట్టిదో—మోటారుబండి చక్రపుటాకుపై నున్నయీఁగ నామూలమున బండి యెంతవేగముగాఁ బోవుచున్నదో యని యనుకొనుట యెట్టిదో—ప్రపంచశాసనముల కన్నిఁటికి బానిసయై పుట్టిన మనుజుఁడు ప్రపంచమునకు నావలన మేలు జరుగుచున్నదని యనుకొనుట యట్టిది. పుణ్యపాపముల పరిపాకములవలనఁ గొన్నిదేశములు భూకంపములచేఁ బాతాళమునకుఁ గ్రుంకిపోవుచున్నవి. కొన్నిద్వీపములు సముద్రమునుండి లేచుచున్నవి. కొన్నిజాతులు వృద్ధియగుచున్నవి. కొన్ని నశించుచున్నవి. కొన్నిగ్రహములు లాఁటిపోవుచున్నవి. కొన్ని

క్రొత్త నక్షత్రములు బయలుదేఱుచున్నవి. ఈసృష్టి యెగిరిపోవుచున్నది. మఱియొకసృష్టి సిద్ధమగుచున్నది. కాలచక్రమే యంతయుఁ ద్రిప్పుచున్నది. ఎప్పటి కేదేశమున కెట్టిపరిస్థితులనమున నెట్టివాఁ డక్కఱయో యట్టివానిని గాలమే ప్రకృతిగర్భమునుండి పైకిఁదీసి యటఁ బెట్టుచున్నది. అప్పటి కనుకూలమైన రాగముతోఁ—తాళముతో—నాతని నాడించుచున్నది. పాడించుచున్నది. పాటయైనవెంటనే చెవిపట్టుకొని యీడ్చి పాఱవైచుచున్నది. స్వప్రయోజకత్వమున నాతఁ డట్లాడలేదు. అట్లు పాడలేదు. మఱియొకరీతిగా నాడుటకుఁగాని పాడుటకుఁగాని యాతని కవకాశములేక యట్లాడినాడు. అట్లుపాడినాఁడు—ఇఁకఁ బ్రయోజకత యేమున్నది? స్వాతంత్ర్యమేమున్నది? ఏమియులేదు. "లేకేమి లేకేమి? Freedom of the will మనకు లేదా? యని వెఱ్ఱివెఱ్ఱిమాటల నాధారపఱచుకొని నాపై నీసభలోని వదుచువాండ్రు గుఱ్ఱుమందురుగాక! నాయనలారా! ప్రత్యక్షానుభవమునఁగాని తెలియని యీనీతి మీకు బోధవలనఁ దెలియదు. ఇఁకఁ బదియేండ్లోపికచేయుఁడు. తలవెండ్రుక లూడనిండు. పండ్లు రాలనిండు. దృష్టి తగ్గనిండు. ప్రపంచలంపటత వలనఁ గలుగునన్ని మొట్లు నన్నితన్నులు నన్నిచెప్పుదెబ్బలు తగులనిండు. అప్పు డీయుపన్యాసమును దిరుగఁ జూడుఁడు. చెప్పఁదగినంతదృఢము నేను జెప్పలేదని మీరప్పుడు నన్నధిక్షేపింపకపోరు.

ఏమైననేమి? ఏవియోకొన్ని వెఱ్ఱిమొఱ్ఱివ్యాసములు మాసభనుండి వెడలినవి. వానిని మీరంద ఱాదరించి వినినారు. మీయెడల మిగులఁ గృతజ్ఞులము. మాకింక సెలవిండు. సోదరీమణులారా! మా యుపన్యాసములలోని యంశము లేవియైన మీమనస్సుల కెప్పుడైన నొప్పిఁగలిగించినయెడల దయాపూర్వకముగ మమ్ము క్షమింపవేఁడుచున్నాము. దైవభక్తిఁగలిగి మీరు తరింపుఁడు. మీభర్తలను దరింపఁ

...యుఁడు.

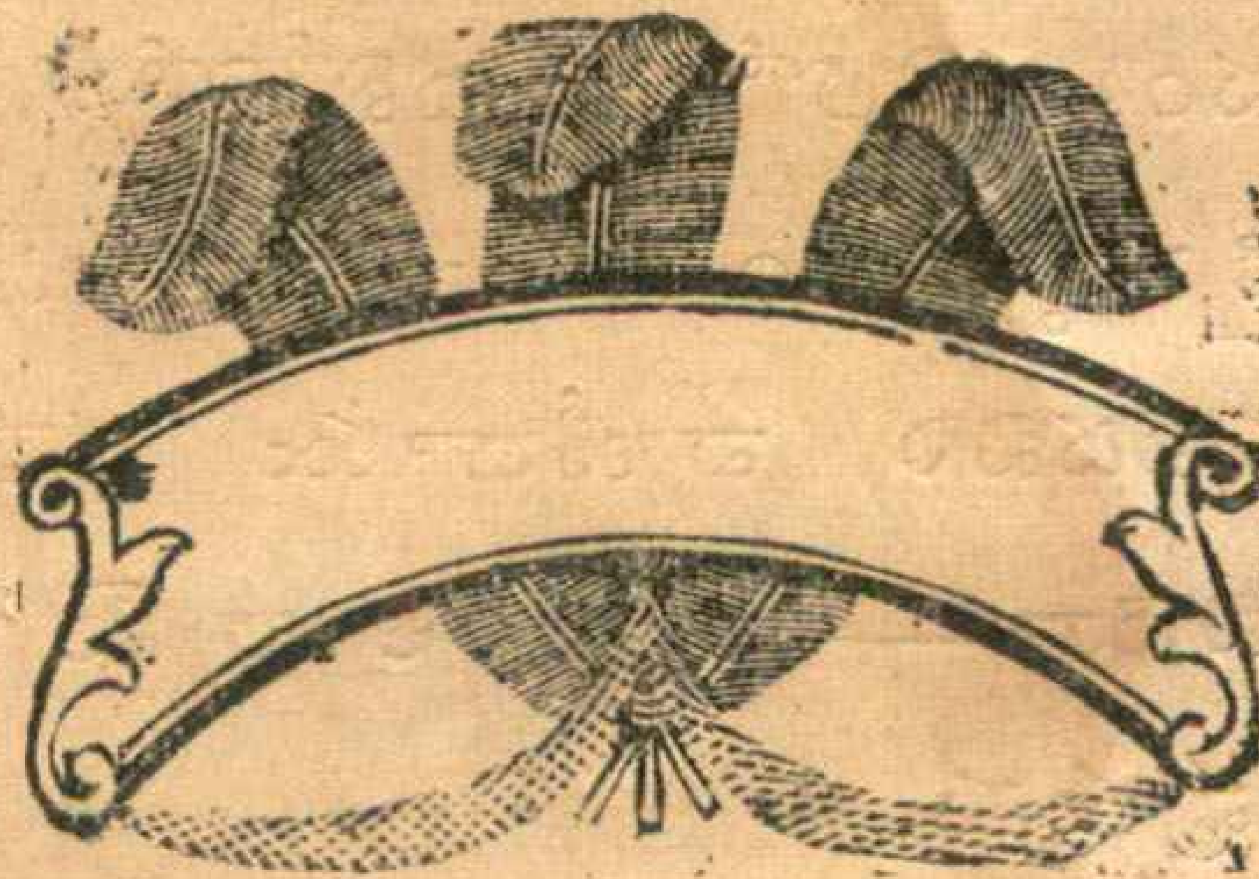
ఆంధ్రపత్రికాధిపతీ! అనేకనమస్కారములు. మేమెంతమనుగూర్చి యుపన్యాసములిచ్చినను—నెట్లిచ్చినను—మాయందలి దయచే మీరు వానినిఁ బ్రకటించినందులకు మేము కృతజ్ఞులము. మిమ్ము మా సంఘముతో సమావేశపఱచిన పరమేశ్వరునికటాక్షమున మేము చేయుఁదగినపనియేదో శక్తివంచనలేకుండ నిర్వహించుకొంటిమని నమ్ముము. దేశక్షేమకరములైనట్టియు భాషోపకారకములైనట్టియు కార్యములు మీచే సర్వేశ్వరుఁ డొనర్పఁజేయుచు మిమ్ము దీర్ఘాయురారోగ్యాదిసంపన్నునిగఁ జేసి రక్షించుఁగాక.

వృద్ధుఁడైన సాక్షి శేషించిన కొలఁదికాలము యథాపూర్వకముగా సూర్యోపాసనఁ జేసికొనుచు భగవంతునియాజ్ఞకై యెదురుచూచుచుండును. కాలాచార్యులు సర్పవరములోని భావనారాయణస్వామియాలయములోని తిరువంటపల్లిలో పాచకోద్యోగియై పోనున్నాఁడు. కారాగృహవిముక్తుఁడైనప్పటినుండియుఁ గాకినాడ జాతీయపాఠశాలలో నాంధ్రోపాధ్యాయపదవిని వాణీదాసుఁ డపేక్షించుచున్నాఁడు. ...డక్కడకుఁ బోవునేమో—'జయసీతారామ్' అని నేను బదరీనారాయణమునకుఁ బోవుదును.

ఇదికాక ఆంధ్రదేశీయులారా! బ్రహ్మపురము మొదలు బళ్లారి వఱకు వినఁబడఁదగిన యొక్క కేకను గడపటిసారి వేయుచున్నాను. వినుఁడు 'సాక్ష్యుపన్యాసములన్నియు నాల్గుసంపుటములుగా నచ్చుపడుచున్నవి. ఈనెలచివరకు రెండుసంపుటములు పూర్తియగును. పైమాసాంతమునకే మూఁడవదియు నాల్గవదియు వెలువడును. మాగ్రంథములను విక్రయించుటకు మేము మహారాజశ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులవారికి [పిఠాపురము గోదావరిజిల్లా] శాశ్వతమైన

యనికారమిచ్చితిమి. మీరు వారికి వ్రాసి వానిని దెప్పించుకొని శ్రద్ధతో విమర్శనబుద్ధితోఁ జదువుఁడు. చదువుఁడు. మీకు భగవంతుఁడు మేలొనర్చుఁగాక !

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA127B142
పుస్తకం పేరు	సాక్షి
తారీఖు	30/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	333
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	171,172
తయారు చేసినది	Aswini
పేజీలు విడదీసినది	Thasin
స్కాన్ చేసినది	Haseena
పరీక్ష చేసినది	RAMYA
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good